

<https://doi.org/10.15388/vu.thesis.529>

<https://orcid.org/0000-0003-0838-7230>

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Dovilė Galdauskaitė

Vaikų susilaukimas besikeičiančių lyčių vaidmenų ir asmeninio gyvenimo planavimo kontekste

DAKTARO DISERTACIJA

Socialiniai mokslai,
Sociologija (S 005)

VILNIUS 2023

Disertacija rengta 2018–2022 metais Vilniaus universitete.

Mokslinius tyrimus rėmė Lietuvos mokslo taryba (parama už akademinis pasiekimus 2020 m.).

Mokslinė vadovė – prof. dr. Irena Emilija Juozeliūnienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, sociologija, S 005).

Mokslinė konsultantė – prof. habil. dr. Vladislava Stankūnienė (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, sociologija, S 005).

Gynimo taryba:

Pirmininkė – prof. dr. Eglė Šumskienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, sociologija S 005).

Nariai:

doc. dr. Irma Budginaitė-Mačkinė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, sociologija S 005),

dr. Aiva Jasilionienė (Makso Planko demografinių tyrimų institutas (Vokietija), socialiniai mokslai, sociologija S 005),

prof. dr. Domantas Jasilionis (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, sociologija S 005),

doc. dr. Daumantas Stumbrys (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, sociologija S 005).

Disertacija ginama viešame Gynimo tarybos posėdyje 2023 m. rugsėjo mėn. 29 d. 11 val. Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto 201 auditorijoje. Adresas: Universiteto g. 9/1, Vilnius, Lietuva, tel. + 370 5 2667616; el. paštas: info@fsf.vu.lt.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekose ir VU interneto svetainėje adresu:

<https://www.vu.lt/naujienos/ivykiu-kalendorius>

<https://doi.org/10.15388/vu.thesis.529>

<https://orcid.org/0000-0003-0838-7230>

VILNIUS UNIVERSITY

Dovilė Galdauskaitė

Childbearing in the Context of Changing Gender Roles and Personal Life Planning

DOCTORAL DISSERTATION

Social Sciences,
Sociology (S 005)

VILNIUS 2023

The dissertation was prepared between 2018 and 2022 at Vilnius University. The research was supported by the Research Council of Lithuania (a scholarship for academic accomplishments was granted in 2020).

Academic supervisor – Prof. Dr. Irena Emilija Juozeliūnienė (Vilnius University, Social Sciences, Sociology, S 005).

Academic consultant – Prof. Habil. Dr. Vladislava Stankūnienė (Vytautas Magnus University, Social Sciences, Sociology, S 005).

This doctoral dissertation will be defended in a public meeting of the Dissertation Defence Panel:

Chairperson – Prof. Dr. Eglė Šumskienė (Vilnius University, Social Sciences, Sociology, S 005).

Members:

Assoc. Prof. Dr. Irma Budginaitė-Mačkinė (Vilnius University, Social Sciences, Sociology, S 005),

Dr. Aiva Jasilionienė (Max Planck Institute for Demographic Research (Germany), Social Sciences, Sociology, S 005),

Prof. Dr. Domantas Jasilionis (Vytautas Magnus University, Social Sciences, Sociology, S 005),

Assoc. Prof. Dr. Daumantas Stumbrys (Vilnius University, Social Sciences, Sociology, S 005).

The dissertation shall be defended at a public meeting of the Dissertation Defence Panel at 11:00 on 29 September 2023 in Room 201 of Vilnius University Faculty of Philosophy.

Address: Universiteto 9/1, Vilnius, Lithuania. Phone +370 5 2667616; e-mail: info@fsf.vu.lt.

The text of this dissertation can be accessed at the libraries of Vilnius University, as well as on the website of Vilnius University:

www.vu.lt/lt/naujienos/ivykiu-kalendorius

TURINYS

ĮVADAS.....	7
1. VAIKŲ SUSILAUKIMAS DEMOGRAFINĖSE IR SOCIOLOGINĖSE TEORIJOSE.....	21
1.1. Teorinės idėjos apie vaikų susilaukimo ir lyčių vaidmenų transformacijos sąryšius.....	21
1.1.1. Gimstamumo teorijos lyčių revoliucijos kontekste.....	21
1.1.2. Gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo ryšio teorija.....	27
1.1.3. Gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo ryšio teorijos išplėtojimas: dviejų dalių lyčių revoliucijos ir daugybinių pusiausvyrų perspektyvos.	33
1.1.4. Gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo teorinių idėjų taikymas empiriniuose tyrimuose.....	47
1.2. Teorinės idėjos apie vaikų susilaukimą ir asmeninio gyvenimo planavimą.....	53
1.2.1. <i>Savadarbės</i> biografijos ir vaikų susilaukimo planai.....	53
1.2.2. <i>Aš projektai</i> ir gyvenimo stiliai.....	60
2. DISERTACIJOS TYRIMO TEORINĖS PRIELAIIDOS IR METODOLOGIJA.....	68
2.1. Vaikų susilaukimo ir lyčių vaidmenų sąryšio tyrimo organizavimas.	69
2.1.1. Teorinių idėjų apie lyčių vaidmenų kaitą įtraukimas į vaikų susilaukimo tyrimą.....	69
2.1.2. 1990–2017 m. tarptautinių kiekybinių tyrimų duomenų lyginamoji analizė.....	75
2.2. Asmeninio gyvenimo planavimo ir vaikų susilaukimo sąsajos tyrimo organizavimas.....	83
2.2.1. Asmeninio gyvenimo planavimo idėjų pasitelkimas tiriant vaikų susilaukimą.....	83
2.2.2. Vaiko susilaukimo asmeninio gyvenimo planavimo kontekste tyrimas.....	84
3. VAIKŲ SUSILAUKIMAS LYČIŲ VAIDMENŲ IR ASMENINIO GYVENIMO PLANAVIMO POŽIŪRIU.....	89
3.1. Vaikų susilaukimo ir lyčių vaidmenų sąryšis: 1990–2017 m. tarptautinių kiekybinių tyrimų duomenų lyginamoji analizė.....	89

3.1.1. Lyginamoji šalių analizė: analizei atrinktos šalys	89
3.1.2. Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitarėjimas ir gimstamumo kaita ...	91
3.1.3. Lyčių revoliucijos etapų ir vaikų susilaukimo ryšiai.....	110
3.1.4. Vaikų susilaukimo, lyčių vaidmenų ir asmeninių charakteristikų sąsajos	135
3.2. Vaikas asmeninio gyvenimo planavimo požiūriu.....	157
3.2.1. <i>Aš projekto</i> tipai ir jų portretai	158
3.2.2. Vaiko susilaukimo įtraukimas į <i>Aš projektą</i>	176
IŠVADOS.....	187
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	193
PRIEDAI	218
SUMMARY	292
TRUMPOS ŽINIOS APIE DISERTANTĘ.....	315
PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS	316
PRANEŠIMŲ KONFERENCIJOSE SĄRAŠAS.....	316

ĮVADAS

Disertacijos darbo aktualumas

Išsivysčiusiose šalyse jau keletą dešimtmečių, nepaisant kai kurių gimstamumo rodiklių svyravimo, vyksta gimstamumo mažėjimas: gimstamumas sparčiai mažėjo iki kartų kaitą neužtikrinančio lygio, ilgą laiką išliko žemo lygio, trumpam atsigavo (Sobotka, 2017), bet vėliau Šiaurės Europos šalyse ir kituose regionuose, tarp kurių ir Lietuva, gimstamumas vėl ėmė mažėti ir toliau mažėja (Lappegård, 2020). Jeigu 1990 m. Lietuvoje periodinis suminis gimstamumo rodiklis¹ buvo 2,02, 2002 m. – 1,23, 2015 m. – 1,70, tai 2021 m. jis sumažėjo iki 1,34 (Lietuvos statistikos departamentas, 2022). Nepaisant kai kurių svyravimų, kohortinis galutinis gimstamumo rodiklis² tarp Lietuvos moterų, kurios gimė 1944–1969 m., taip pat mažėja (Human Fertility Database, 2021).

Šiuo metu mokslininkai sutaria, kad gimstamumo mažėjimas yra ilgalaikis – prognozuojama, kad pasaulyje dabar fiksuojamas 2,5 periodinis suminis gimstamumo rodiklis šio šimtmečio viduryje sumažės iki 2,1, o šimtmečio pabaigoje nesieks kartų kaitą užtikrinančio lygio – 1,9 (United Nations, 2022).

Ilgalaikis gimstamumo mažėjimas keičia gyventojų amžiaus struktūrą – mažėja ne tik vaikų, jauno darbingo amžiaus gyventojų ir reproduktyvaus amžiaus moterų skaičius, bet keičiasi ir jų dalis gyventojų amžiaus struktūroje. Dėl to neužtikrinamas demografinės raidos tvarumas, todėl galimas gyventojų skaičiaus mažėjimas ir demografinis senėjimas, kuriuos lydi ekonominiai ir socialinės bei sveikatos priežiūros sistemų iššūkiai (Gietel-Basten ir kt., 2022).

Beveik dviejuose trečdaliuose labiausiai išsivysčiusių šalių, kuriose gimstamumas mažėja jau keletą dešimtmečių, siekiama kurti nacionalinę politiką, orientuotą į gimstamumo didinimą (United Nations, 2021). Šalys plėtoja ir keičia šeimos politiką siekdamas pagerinti šeimų gyvenimo kokybę, sukurti palankias darbo ir asmeninio gyvenimo derinimo bei vaikų susilaukimo sąlygas, tačiau šeimos politikos priemonių poveikis gali būti įvairus, prieštaringas ir sudėtingai įvertinamas (Adema ir kt., 2020; Luchi-

¹ Periodinis suminis gimstamumo rodiklis (angl. *period total fertility rate*) rodo, kiek gyvų vaikų per visą savo gyvenimo reproduktyvų periodą (15–49 metų) pagimdytų moteris, jeigu gimstamumas kiekvienoje amžiaus grupėje išliktų nepakitęs.

² Kohortinis galutinio gimstamumo lygio rodiklis (angl. *completed cohort fertility rate*) rodo konkrečios moterų kartos (gimimo kohortos), jau baigusios reproduktyvaus amžiaus periodą (dažniausiai 44 m. ir vyresnių), vidutinį pagimdytų vaikų skaičių.

Greulich ir Thévenon, 2013; Sobotka ir kt., 2019). Lietuvoje kartų kaitos neužtikrinantis ir mažėjantis gimstamumas šiuo metu įvairia apimtimi minimas skirtingo pobūdžio ir laikotarpio viešosios politikos strateginiuose dokumentuose ar jų projektuose, pavyzdžiui, Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 metų strategijoje (Lietuvos Respublikos Seimas, 2018), Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ (Lietuvos Respublikos Seimas, 2012), 2021–2030 m. Nacionalinės pažangos plane (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2020), Šeimos politikos stiprinimo programoje³ (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2021) ir Lietuvos ateities vizijoje „2050“⁴ (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2023). Svarbu pabrėžti, kad tik ilgalaikė, nuosekli ir suderinamas priemonės apimanti viešoji ir ypač šeimos politika gali sukurti vaikams susilaukti ir šeimai palankią aplinką. Tačiau Lietuvoje atkūrus Nepriklausomybę kuriama šeimos politika fragmentiška, nenuosekli, kintančios krypties, neaiškūs tikslai ir priemonių komplektai (Stankūnienė ir kt., 2013; Senkuvienė, 2018), o šiuo metu galiojančiuose strateginiuose dokumentuose dažniausiai įvardijami nors ir tinkamos krypties, bet deklaratyvūs ir pagrįstumo stokojantys su šeimos ir gimstamumo politika susiję tikslai (STRATA, 2023).

Pastaraisiais dešimtmečiais reaguojant į nepalankias ilgalaikes gimstamumo tendencijas ir remiantis skirtingų disciplinų idėjomis, ypač aktyviai analizuojami skirtingų lygmenų, laikotarpio bei apimties gimstamumo veiksniai. Gimstamumo mažėjimas siejamas su socialiniais, ekonominiais, technologiniais, kultūriniais, vertybių ir požiūrio pokyčiais (Van de Kaa, 1997; Lesthaeghe, 2010); viešosios politikos priemonėmis (Neyer, 2003; Gauthier, 2007); gerovės režimu (Esping-Andersen, 1999); įvairiais subjektyvios ir objektyvios gerovės aspektais (Nauck, 2007; Billari, 2009); gyvenimo stiliaus preferencijomis (Hakim, 2003); socialiniu kapitalu (Buhler ir Philipov, 2005); ekonominiais svyravimais (Sobotka ir kt., 2011); įvairių visuomenės kaitos sąlygų, ypač ekonominių, keliamu neužtikrintumu (Aassve ir kt., 2021; Vignoli ir kt., 2020b) ir kt. Šios gimstamumo teorinės prieigos dažnai įvardijamos kaip ribotos aiškinant šiuolaikinius gimstamumo pokyčius (McDonald, 2000a; Sobotka, 2008; Lesthaeghe, 2010), ypač

³ 2021–2030 metų nacionalinės pažangos programos 2.5 uždavinys numato „gerinti aplinką šeimai, siekiant didinti gimstamumą ir gyvenimo kokybę bei sudaryti sąlygas derinti darbo ir šeiminius įsipareigojimus“ (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2020). Šiam uždaviniui įgyvendinti priimta šeimos politikos stiprinimo plėtros programa ir ją įgyvendinančios pažangos priemonės (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2021).

⁴ Lietuvos ateities vizijoje „Lietuva 2050“ pabrėžiamas poreikis plėtoti mokslo įrodymais pagrįstą šeimos politiką, kuri apimtų visas šeimų formas, užtikrintų karjeros ir vaikų priežiūros derinimo sąlygas bei skatintų lyčių lygybę šeimose.

vykstančius Skandinavijos šalyse, kuriose kuriama šeimos politika laikoma palankia siekiant susilaukti vaikų (Nordic Council of Ministers, 2020). Atsižvelgiant į tai, siūlomos įvairios naujos perspektyvos ir idėjos, papildančios gimstamumo teorijų aibę.

Gana nauja, dažnai empiriškai testuojama ir pripažįstama kaip viena reikšmingiausių (Han ir Brinton, 2022; Lappegård ir kt., 2021) mažo gimstamumo teorijų – McDonaldo (2000a, 2000b, 2013) *lyčių lygybės* (angl. *gender equality*) ir (ar) *lyčių lygiateisiškumo*⁵ (angl. *gender equity*) ir *gimstamumo ryšio teorija*. Ypač aktyviai empiriškai taikoma teorija papildyta *daugybinių pusiausvyrų* (Esping-Andersen ir Billari, 2015) bei *dviųjų dalių lyčių revoliucijos* (Goldscheider ir kt., 2015) perspektyvomis. Pagrindinės teorijos ir papildančių perspektyvu pagrindu formuluojamos mažo gimstamumo prielaidos yra susijusios su lyčių vaidmenų transformacija, kai nėra pereita prie egalitarizmu grįsto lyčių vaidmenų modelio ir susiduriama su normatyvine sumaištimi. Tokia neatitiktis sukuria kontekstą, kuriame moterys ne tik atlieka pagrindinį vaidmenį priimant vaikų susilaukimo sprendimus įtraukdama vaiko susilaukimo poveikio gyvenimui vertinimą, bet ir susiduria su darbo ir šeimos derinimo iššūkiais (McDonald, 2000a, 2000b, 2013). Prie kartų kaitai užtikrinti artimo gimstamumo sugrįžtama tik tada, kai pereinama prie egalitarizmu grįsto lyčių vaidmenų modelio, – lyčių lygiateisiškumas įsivyrėja ne tik į išorę, bet ir į šeimą orientuotuose institutuose (McDonald, 2000a; Esping-Andersen ir Billari, 2015). Nepaisant didelių konceptualių bei empirinių gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo teorinių idėjų testavimo ir plėtojimo pastangų nėra vieno lyčių lygiateisiškumo empirinio indikatorius ir gaunami prieštaringi rezultatai. Atsižvelgiant į tai, diskutuojama apie lyčių lygybės dimensijos ribotumą, poreikį įtraukti ryšį koreguojančius veiksnius, papildyti naujais veiksniais arba ieškoti alternatyvių aiškinimų (Lappegård, 2020; Lappegård ir kt., 2021), ypač atsižvelgiant į vis dažniau pastebimą įvairių subjektyvių aspektų reikšmę vaikų susilaukimui lyčių vaidmenų kaitos kontekste (Riederer ir kt., 2019; Koppen ir Trappe, 2019).

Pastaruoju metu lyčių lygybės ir lyčių lygiateisiškumo klausimams skiriama daug dėmesio ne tik moksliniame, bet ir viešosios politikos diskurse. Požiūrio į vyrų ir moterų vaidmenis visuomenėje egalitarėjimas laikomas vienu iš fundamentaliausių socialinių pokyčių nuo XX a. vidurio įvykusių išsivysčiusiose šalyse (Lappegård ir kt., 2021). Jau keletą dešimtmečių lyčių

⁵ McDonaldas (2013) išskiria lyčių lygybės (angl. *gender equality*) ir lyčių lygiateisiškumo (angl. *gender equity*) koncepcijas. Lyčių lygybė matuojama atsižvelgiant į moterų ir vyrų padėties įvairiose srityse skirtumus, o lyčių lygiateisiškumas atspindi lygių galimybių suvokimą ir yra orientuotas į teisingumo vertinimą.

lygybė, kaip žmogaus teisių principas, plačiai minimas įvairiuose tarptautiniuose, Europos Sąjungos ir nacionaliniuose teisiniuose dokumentuose. Europos Sąjunga (toliau – ES) dar 2015 m. nubrėžė tęstinio darbo, skirto lyčių lygybei bei moterų įgalėjimo stiprinimui, metmenis ir 2017 m. priimtu Europos socialinių teisių ramsčiu siekia užtikrinti vienodas sąlygas ir lygias galimybes vyrams ir moterims. Šios idėjos toliau integruojamos ir plėtojamos kituose ES dokumentuose⁶. Nacionaliniu lygmeniu Lietuvos Respublikos Vyriausybės (2020) nutarimu 2021–2030 m. laikotarpiui patvirtintas Nacionalinės pažangos planas, kuriame įtvirtintu horizontaliu principu „lygios galimybės visiems“ siekiama užtikrinti visų asmenų vienodas teises ir galimybes naudotis įvairiomis paslaugomis bei dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Priimti įstatymai ir socialinės politikos priemonės atskleidžia tik institucinį lyčių lygybės kontekstą, tačiau vertinant vyrų ir moterų padėtį reikšminga daugialypė informacija.

Lyčių lygybės, lyčių lygiateisiškumo ir gimstamumo sąsajos idėjos ypač aktualios Lietuvai ne tik dėl ilgalaikio gimstamumo mažėjimo, bet ir dėl kontraversišku lyčių lygybės tendencijų skirtingose srityse ir skirtingais lygmenimis. Kai kurie makrolygmeniu stebimi lyčių lygybės pokyčiai galėtų būti vertinami kaip ilgalaikių ir reikšmingų lyčių lygybės tendencijų žymės. Lietuvos moterys – vienos labiausiai išsilavinusių visoje ES, tačiau įgijusiųjų aukštąjį išsilavinimą vyrų dalis smarkiai skiriasi nuo moterų⁷. Sovietmečiu galiojant visiško darbo užimtumo politikai, Lietuvoje pasiektas labai didelis moterų užimtumas rinkos ekonomikos sąlygomis nors ir sumažėjo, tačiau išliko didelis ir beveik lygus vyrų užimtumui⁸. Bendrojo lyčių lygybės lygio ir ypač nelygybės namų ūkio lygmeniu situacija ir pokyčiai Lietuvoje vis dar nėra pozityvūs. COVID-19 pandemijos laikotarpiu dar labiau padidėjo ir taip dideli bei moterims ypač nepalankūs dalijimosi namų ruoša ir vaikų priežiūra skirtumai tarp vyrų ir moterų⁹. Remiantis Europos lyčių lygybės instituto

⁶ 2019 m. Europos Komisijos pirmininkės kadenciją pradėjusios pirmosios moters Ursul'os von der Leyen politinėse gairėse (Political Guidelines for the Next European Commission, 2019) minimas lyčių lygybės užtikrinimas atsispindi Europos Komisijos 2020–2025 m. lyčių lygybės strategijoje (Lygybės sąjunga. 2020–2025 m. lyčių lygybės strategija).

⁷ 2022 m. duomenimis, Lietuvos moterų, sulaukusių 30–34 metų amžiaus ir įgijusių aukštąjį išsilavinimą, dalis yra didžiausia visoje ES – 70,2 proc. Tačiau skirtumas tarp šių išsilavinimą turinčių vyrų ir moterų – tarp didžiausių – 18,2 p. p. (Eurostat, 2023a).

⁸ 2022 m. dirbančių 20–64 metų Lietuvos vyrų ir moterų skaičiaus skirtumas buvo mažiausias visoje ES – 0,8 procentinio punkto (Eurostat, 2023b).

⁹ 2021 m. net 57 proc. Lietuvos moterų nurodė, jog vaikus prižiūri visiškai arba beveik visiškai vienos, o tą patį minėjo tik 13 proc. vyrų. Pandemijos metu net 70 proc. moterų, palyginti su 8 proc. vyrų, nurodė, kad namų ruošos darbus atliko pačios arba daugiausia pačios (EIGE, 2022a).

(2022b) lyčių lygybės indeksu, Lietuva yra 20-oje vietoje ES ir nuo 2010 m. nukrito trimis vietomis.

Vertybiniu požiūriu pažanga Lietuvoje siekiant lyčių lygybės gana specifinė. Lietuvos Nepriklausomybės atgavimas pasireiškė vertybine sumaištimi ir sovietinio periodo vertybių atmetimu, kai, orientuojantis į ikikarinę Lietuvą, moterys skatintos sugrįžti prie žmonos ir motinos vaidmenų (Juozeliūnienė, Kanopienė, 1995). Neatitiktis tarp nuostatų, požiūrio į lyčių vaidmenis pokyčių ir stagnacija dalijantis darbais šeimoje, pastebėta ir įvardyta dar praėjusio amžiaus paskutiniame dešimtmetyje (Kanopienė, 1997; Purvaneckas ir Purvaneckienė, 2001; Reingardienė, 2004; Reingardė ir kt., 2006). Nors lyčių vaidmenims suteikiamos socialinės reikšmės Lietuvoje keičiasi, tačiau tai vyksta gana specifiskai ir lėtai. Jurėnienė ir Purvaneckienė (2023), apžvelgusios 1988–2022 m. Lietuvos visuomenės vertybių kaitą lyčių lygybės aspektu, teigia, kad vertybinės orientacijos lyčių atžvilgiu atsilieka nuo visuomenės vystymosi, ir dabar esame pusiaukelėje tradicines vertybes keičiant modernioms, formuojantis tik postmodernių nuostatų užuomazgomis. Esamos tendencijos sukuria savitą kultūrinį lyčių vaidmenims suteikiamų socialinių reikšmių kontekstą.

Lietuvos gimstamumo tyrimai ¹⁰ išsiskiria gausa ir analizuojamų duomenų šaltinių įvairove. Apskritai Lietuvos gimstamumo tyrimai labiau pradėti plėtoti nuo XX a. paskutinio dešimtmečio, nors keletas gimstamumo, prokreacinių nuostatų ir elgsenos tyrimų buvo atlikti dar XX a. aštuntame–devintame dešimtmečiuose (Stankūnienė ir Baublytė, 2009).

Atkūrus Nepriklausomybę gimstamumo tyrimai Lietuvoje buvo intensyviai plėtojami įsitraukus į kiekybinių tyrimų tarptautinius projektus. *Gimstamumo ir šeimos tyrimo* (1994–1995) pagrindu analizuoti gimstamumo pokyčiai ir svyravimai, gimstamumo reguliavimo nuostatos ir prokreacinės elgsenos normos bei nuostatos, remiantis vaiko kaip vertybės koncepcija (Stankūnienė ir Baublytė, 1996; Stankūnienė, 1997; Stankūnienė ir kt., 1999, 2000). Remiantis *Gyventojų politikos poveikio vertinimo* (2001) tyrimo duomenimis analizuoti šeimos pokyčiai, prokreaciniai ketinimai ir jų priežastys, vaiko ir šeimos reikšmė asmens gyvenime, su vyro ir moters vaidmenimis susijusios nuomonės ir elgsena bei šeimos politikos vertinimas (Stankūnienė ir kt., 2003). Atliktos kelios *Kartų ir lyčių tyrimo* bangos. Remiantis 2006 m. bangos duomenimis atlikta prokreacinės elgsenos kitimo, prokreacinių nuostatų, lūkesčių ir jų diferenciacijos veiksnių analizė (Stankūnienė ir Maslauskaitė, 2009). 2009 m. bangos duomenimis atlikta

¹⁰ Plačiau apie gimstamumo tyrimus Lietuvoje žr. Stankūnienė ir Maslauskaitė (ats. red. ir sud.) 2009: 104–106.

gimstamumo, prokreacinių lūkesčių bei elgsenos sąsajų su paramos šeimai politika analizė (Stankūnienė ir kt., 2013). Svarbu paminėti neseniai atliktą panašiais metodologiniais principais, kaip ir pastarasis tyrimas, grįstą didelės apimties *Šeimų ir nelygybių tyrimą*. 2018–2021 m. laikotarpiu atliktas tyrimas apima 1970–1984 m. gimimo kohortų apklausą, kokybinius šių kartų interviu įvairiomis temomis, tarp kurių – prokreacinė elgsena ir lūkesčiai, šeiminiai santykiai, lyčių vaidmenys, įvairūs gerovės aspektai ir kita. Apklaustos duomenų pagrindu jau atlikta gimstamumo ir COVID-19 pandemijos sąsajų analizė (Maslauskaitė, 2021), o kokybinio tyrimo duomenų pagrindu – gimstamumą veikiančių netikrumo aspektų analizė (Norgėlaitė, 2021).

Gimstamumo tyrimai Lietuvoje aktyviai plėtojami ne tik tarptautiniu, bet ir lokaliu lygmeniu. Atliekant šiuos tyrimus naudojami įvairaus tipo duomenys, inovaciniai metodai ir integruojamos naujausios teorinės idėjos. Reikšmingas gimstamumo tyrimų šaltinis buvo ir tebėra oficiali einamoji statistika bei gyventojų ir būstų surašymai. 2001 ir 2011 m. surašymų pagrindu atlikta išsami kohortinių gimstamumo rodiklių analizė (Stankūnienė, 2006; Stankūnienė ir Baublytė, 2016). Dar viena išvystyta tyrimų kryptis – periodinio suminio gimstamumo rodiklio svyravimus lemiančių ekonominių, demografinių, socialinių transformacijų, kultūrinių, šeimos politikos ir kitokių veiksnių analizė (Stankūnienė, 1999, 2009, 2010, 2012; Stankūnienė ir kt. 2000, 2013; Stankūnienė ir Jasilionienė, 2008). Atsižvelgiant į vystomas tematikas, išsiskiria inovacine metodologija grįstų gimstamumo (Jasilionienė, Stankūnienė ir Jasilionis, 2014; Jasilionis ir kt., 2015) diferenciacijos pagal įvairias charakteristikas tyrimai. Ypač tyrimų gausa išsiskiria gimstamumo ir šeimos pokyčių bei šeimos politikos sąsajos tyrimai (Stankūnienė, 1995, 1996, Stankūnienė ir kt. 2001, 2003, 2005; Jasilionienė, 2005; Jančaitytė, 2011; Bučaitė-Vilkė ir kt. 2012; Stankūnienė ir kt., 2013).

Svarbu paminėti, kad įvairiomis su gimstamumu susijusiomis tematikomis atliekami ne tik kiekybiniai, tačiau ir kokybiniai tyrimai. Atlikti kokybiniai tyrimai, nagrinėjantys bevaikių moterų patirtis bendraujant su vaikais (Šumskaitė ir Gedvilaitė-Kordušienė, 2021), moterų emocijas, susijusias su bevaikyste (Gedvilaitė-Kordušienė ir kt., 2020), vyrų prokreacinius lūkesčius (Tretjakova ir kt., 2014) ir kiti.

Lietuvoje sociologiniai ir (arba) demografiniai lyčių lygybės, lygiateisiškumo ir gimstamumo ar kitų demografinių procesų sąsajos tyrimai nėra dažni. Atliekant kai kuriuos tyrimus siekta vertinti lyčių nelygybės, lyčių vaidmenų ir demografinių nuostatų ar elgsenų ryšius: prokreacinių nuostatų (Bučaitė-Vilkė ir kt., 2012), santuokinės elgsenos (Jasilionis ir kt., 2015) ir ištuokų diferenciacijos (Stankūnienė ir kt., 2016). Tačiau sociologų,

psichologų ir kitų socialinių mokslų srities atstovų¹¹ atlikti su lyčių lygybe ar lyčių lygiateisiškumu susieti tyrimai atskleidžia daugiareikšmę lyčių nelygybės sklaidą įvairiose Lietuvos gyventojų gyvenimo srityse.

Minėtų pagrindinių bei išsiskiriančių Lietuvos gimstamumo tyrimų įvairovė ir gausa ne tik atskleidžia didelį mokslininkų įdirbį ir teikia informaciją apie įvairaus lygmens bei laikotarpio gimstamumo tendencijas, jų veiksnius, diferencijuojančias sociodemografines charakteristikas, kitų šeimos formavimo, viešosios politikos ir asmens gyvenimo aspektų sąsajas – surinkti gausūs duomenys suteikia galimybes ir toliau naudoti šių tyrimų informaciją analizuojant gimstamumo bei naujų ir perspektyviomis laikomų teorinių idėjų sąsajas.

Nors gimstamumo tyrimai Lietuvoje ir kitose mažėjančio gimstamumo šalyse gana įvairūs ir gausūs, iki šiol taikytos teorinės perspektyvos ir atlikti tyrimai nepaaiškina specifiniame lyčių vaidmenų kaitos kontekste vykstančio gimstamumo mažėjimo. Lyčių lygiateisiškumo ir gimstamumo sąsajos idėjos, atsižvelgiant į lyčių lygybės raiškos prieštaras Lietuvoje, gali būti perspektyvios aiškinant gimstamumo tendencijas. Tačiau empirinių šių idėjų taikymo tyrimų rezultatų prieštaros ir toliau mažėjantis gimstamumas skatina ne tik sugrįžti prie pagrindinių šios teorijos prielaidų, bet ir atkreipti dėmesį į platesnį vaikų susilaukimo kontekstą, kintančias galimybes ir individualius pasirinkimus, kurie nebūtinai atitinka bendrąsias tendencijas. Nežiūrint įvairių gimstamumo pokyčių prielaidų, dar nėra tyrimų, susiejančių ketinimus susilaukti vaikų su asmeninio gyvenimo pasirinkimais. Vėlyvosios modernybės sociologinėse teorijose daug dėmesio skiriama asmeninio gyvenimo planavimui (Giddens, 1991, 1992, 1999), asmens pasirinkimams kuriant tapatumą (Beck ir Beck-Gernsheim, 1995, 2001, 2002; Beck-Gernsheim, 1998), taip pat aptariamą pasirinkimų rizikos ir galimybės (Beck, 1992, 1994; Giddens, 1991, 1994). Šio darbo autorė toliau plėtoja demografinėse teorijose iškeltas ir tyrinėtas gimstamumo sąryšio su lyčių

¹¹ Sociologai ar kitų socialinių mokslų atstovai atliko vyrų ir moterų padėties ir diskriminacijos darbo rinkoje (Kanopienė, 1998, 1999; Purvanekas ir Purvanekienė, 2001; Dromantaitė-Stancikienė ir Gineitienė, 2010; Novelskaitė ir Purvanekienė, 2011); lyčių vaidmenų ir užimtumo (Tereškinas, 2008, 2010); netolygaus namų ruošos ir vaikų priežiūros pasidalijimo šeimoje (Kraniauskas, 2009; Steinbach ir Maslauskaitė, 2022); darbo ir šeimos derinimo (Reingardė, 2004a, 2006, 2009; Kairienė ir kt., 2009); lyčių atotrūkio tendencijų (Žvinklienė, 2009; Andrikienė ir Vaičiūnienė, 2016); moterų padėties visuomenėje vertinimo (Tureikytė, 1999; Mitrikas, 2001; Mikėnė, 2012); lyčių lygybės politikos (Reingardė, 2004b; Šidlauskienė ir Eitutytė, 2004; Taljūnaitė, 2005; Dromantienė ir Česnuitytė, 2011; Žvinklienė, 2016; Ulickaitė, 2017), moterų politinio atstovavimo (Matonytė ir Mėjerė, 2011; Mėjerė, 2012) tyrimus.

vaidmenimis teorines idėjas ir į demografų iškeltus vaikų susilaukimo klausimus bando atsakyti pasitelkdama vėlyvosios modernybės sociologų idėjas apie asmeninio gyvenimo pasirinkimus ir jų planavimą.

Disertacijos naujumas

Mokslinis disertacijos naujumas susijęs su teoriniais ir metodologiniais aspektais. Pirmiausia disertacija *teoriniu požiūriu papildo demografines* tiek Lietuvoje, tiek ir Europos šalyse atliktas *gimstamumo studijas*. Disertacijos autorės įvairiais lygmenimis atliekama gimstamumo ir lyčių vaidmenims suteikiamų socialinių reikšmių raiškos ir kaitos analizė ne tik integruoja fundamentines teorines McDonaldo (2000a, 2000b, 2013) idėjas, bet ir jas papildančias idėjas apie daugybines pusiausvyras (Esping-Andersen ir Billari, 2015; Esping-Andersen, 2016), dviejų dalių lyčių revoliuciją (Goldscheider ir kt., 2015), požiūrio į lyčių vaidmenis variaciją ar neatitiktį (Arpino ir kt., 2015; Hudde, 2016, 2018), daugiadimensinius socialinių, demografinių charakteristikų, gimstamumo ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšius (Esping-Andersen, 2009, 2016; Kaufman ir kt., 2017; Mills, 2010; Neyer, Lappegård ir Vignoli, 2013; Pinnelli ir Fiori, 2008).

Antra, disertacijos tyrimas yra procesų dinamikos analizė beveik trijų dešimtmečių (1990–2017 m.) laiko perspektyvoje, o ne vieno laiko taško, ir dėl to *papildo demografinius lyginamuosius gimstamumo dinamikos tyrimus*. Lietuva ir kitos analizuojamos Europos šalys buvo ne kartą įtrauktos į tarptautinę lyginamąją gimstamumo ir lyčių lygybės (Mills, 2010) ar lyčių lygiateisiškumo (Arpino ir kt., 2015) dimensijų analizę, tačiau tai dažniausiai vienmomentiniai skerspjūvio tyrimai (angl. *cross-sectional*), kuriuose šalys dažnai grupuojamos ir neatliekama šalių lygmens analizė.

Disertacijos naujumas taip pat susijęs su *socialinės demografijos teorijose išnagrinėtų vaikų susilaukimui reikšmingų lyčių vaidmenų sampratų pokyčių ir sociologinių teorijų idėjų apie asmeninį gyvenimo planavimą įtraukimu* analizuojant vaikų susilaukimą. Gimstamumo ir lyčių vaidmenų sampratų kaitos sąsajos apžvelgiamos pradedant fundamentaliomis McDonaldo idėjomis (2000a, 2000b, 2013), toliau integruojamos papildančios dviejų dalių lyčių revoliucijos ir daugybinių pusiausvyrų perspektyvos. McDonaldo idėjoms apie vaikų susilaukimo sprendimų priėmimo mechanizmą lyčių vaidmenų kaitos kontekste plėtoti ir papildyti pasitelkiamos vėlyvosios modernybės sociologinėse teorijose perteikiamos asmeninio gyvenimo planavimo savikūros būdu idėjos (Beck ir Beck-Gernsheim, 1995; Beck-Gernsheim, 2002; Giddens, 1992, 1999). Šių idėjų pagrindu vaikų susilaukimas tiriamas asmeninio gyvenimo planavimo

kontekste, išskiriant su tapatumo probleminiais laukais susietą *Aš projektų* tipologiją ir skirtingus moterų gyvenimo stilius, atskleidžiančius, kaip vaiko sampratos integruojamos į savirankos būdu konstruojamus asmeninius gyvenimo projektus.

Mokslinis disertacijos naujumas susijęs su *tyrimo metodologijos sprendimais*. *Pirma*, siekiant atlikti *demografinio lyčių vaidmenų pokyčių ir vaikų susilaukimo sąsajos tyrimą* atlikta 1990–2017 m. laikotarpį apimanti penkių tarptautinių tyrimų ir devynių duomenų rinkinių lyginamoji šešių šalių (Lietuva, Austrija, Estija, Italija, Prancūzija ir Švedija) analizė. Lyginamoji analizė atlikta integruojant dvi skirtingas požiūrio į lyčių vaidmenis ir gimstamumo sąsajos metodologines perspektyvas, taip sudarant kompleksinės analizės galimybes. Pirmoji perspektyva yra grįsta sudėtinių požiūrio į lyčių vaidmenis kintamųjų kūrimu, kurių pagrindu galima požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo lygio analizė. Atliepiant šią perspektyvą disertacijos tyrime sukurtas požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indeksas. Antroji perspektyva apima kompleksiškesnius, dažnai klasterinės analizės, metodus, kurie suteikia galimybę vertinti kintančio požiūrio į lyčių vaidmenis dinamiškumą ir lyčių vaidmenų modelių kaitos daugialypiškumą. Remiantis šia metodologine kryptimi, disertacijos tyrime, taikant klasterinę analizę, išskirti lyčių vaidmenų modeliai. Indeksui konstruoti ir klasterinei analizei naudojami tie patys požiūrio į lyčių vaidmenis kintamieji. Sukurtas požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indeksas ir lyčių vaidmenų modeliai toliau analizuojami taikant aprašomosios ir išvadų statistikos metodus. *Antra, sociologinei vaikų susilaukimo suteikiamų socialinių reikšmių ir asmeninio gyvenimo projektų analizei* atliktas mišrus tyrimas, kuriame sociologinės literatūros teminė analizė susieta su Lietuvoje populiariausio socialinio tinklo „Facebook“ teminių grupių turinio analize ir grupių narių apklausa, naudojant „Google“ formas. Sudarant apklausos klausimyną naudojama sociologinio Levin (1993) tyrimo metodologija.

Disertacijos teorinės prielaidos

Vaiko susilaukimo analizei disertacijoje pasitelkiamos demografinė ir sociologinė perspektyvos.

Remiantis demografinė perspektyva, analizuojamos gimstamumo ir lyčių lygybės, lyčių lygiateisiškumo arba lyčių revoliucijos idėjos ir pristatomi šių idėjų teoriniame lauke atliktų tyrimų rezultatai. Supažindinama su McDonaldo idėjomis apie tai, kaip gimstamumas susijęs su visuomenėse egzistuojančiomis lyčių vaidmenų socialinėmis reikšmėmis ir jų kaita. Kad gimstamumas atsigautų, pasak McDonaldo (2000b), būtinas socialinius,

kultūrinius ir moralinius pokyčius atitinkančių požiūrių į lyčių vaidmenis įsitvirtinimas, naujų socialinių reikšmių šeiminiame gyvenime įsigalėjimas. Šios McDonaldo idėjos, inspiravusios įvairius skirtingų lygmenų tyrimus, disertacijoje derinamos su teoriją papildančiomis keliomis perspektyvomis. Esping-Andersen ir Billaris (2015) pasiūlė daugybinių pusiausvyrų perspektyvą, atskleidžiančią, kad tarp gimstamumo ir kintančio normatyviškai dominuojančio lyčių vaidmenų modelio egzistuoja lyčių revoliucijos eigoje kintantys ir „U“ formą primenantys ryšiai. Nauja lyčių vaidmenų struktūra, kuri susiformuoja vykstant lyčių revoliucijai ir yra grįsta egalitarizmu, prasideda nuo požiūrių, susijusių su socialiniais vyro ir moters vaidmenimis privačioje ir viešojoje srityse, kaitos ir reikalauja elgesio adaptacijos, naujų elgesio modelių sugeneravimo ir perėmimo (Goldscheider ir kt., 2015). Vykstančią lyčių vaidmenų transformaciją gali spartinti arba lėtinti įvairūs veiksniai – kultūriškai įkūnytos normos, vertybės, suvokimai, požiūriai ir ypač požiūrio į lyčių vaidmenis (ne)sutaptis tarp vyrų ir moterų (Arpino ir kt., 2015).

Vaikų (ne)susilaukimo analizei sociologiniu požiūriu pasitelkiamos Giddenso (1992, 1999) idėjos apie savikūrą savirankos būdu ir konstruojant refleksyvinis *Aš projektus*. Parodoma, kaip vėlyvoji modernybė yra apibūdinama per individualizacijos idėjų prizmę ir *pasidaryk pats* biografijas (Beck ir Beck-Gernsheim, 1995; Beck-Gernsheim, 2002), kaip šeiminiai ryšiai integruojami į asmeninio gyvenimo planavimą, o lyčių ryšiams suteikiamos naujos socialinės reikšmės. Šiame teorinių idėjų kontekste vaiko susilaukimas siejamas su asmeniniais gyvenimo planais, savarankiškai kuriamais *Aš projektais* bei pasirinktais gyvenimo stiliais. Vaikas gali būti skirtingai integruojamas į savikūros savirankos būdu procesą, priklausomai nuo asmeninio gyvenimo planų, geidžiamų gyvenimo stilių ir platesnės *Aš* biografijos sampratos (Giddens, 1991).

Disertacijos tyrimo objektas

Atsižvelgiant į mažus gimstamumo rodiklius Lietuvoje, disertacijos tyrime dėmesys sutelkiamas į vaikų susilaukimo ir lyčių vaidmenų sampratų kaitos sąryšius bei vaikų susilaukimui suteikiamų individualių reikšmių svarbą kuriant asmeninius gyvenimo planus. Derinant demografinę ir sociologinę reiškinių analizės perspektyvas siekiama atsakyti į klausimą, kokia yra lyčių vaidmenų sampratų kaitos reikšmė vaikų susilaukimui ir kaip vaikas yra integruojamas į asmeninio gyvenimo projektus. Vaikų susilaukimą analizuojant demografiniu požiūriu siekiama įvertinti, ar ir kaip gimstamumas gali būti siejamas su lyčių vaidmenims suteikiamų socialinių reikšmių,

pasireiškiančių konkrečiame kultūriniame kontekste svarbą (McDonald, 2000a, 2000b, 2013; Esping-Andersen ir Billari, 2015; Goldscheider ir kt., 2015). Pasitelkiant sociologinę perspektyvą sprendimai (ne)susilaukti vaikų tiriami asmeninio gyvenimo planavimo, grįsto asmens savikūra savirankos būdu požiūriu, ir vaiko integracijos į *Aš projektus* aspektu (Giddens, 1991).

Disertacijos tikslas ir uždaviniai

Disertacijos tyrimo **tikslas** – išnagrinėti vaikų susilaukimą kintančių lyčių vaidmenų ir savirankos būdu konstruojamų asmeninių gyvenimo planų kontekste.

Disertacijos tyrime keliami šie **uždaviniai**:

1) Remiantis tarptautinių tyrimų duomenimis sudaryti požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indeksą ir išnagrinėti, kaip vaikų susilaukimas susijęs su požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumu bei variacija.

2) Išnagrinėti, kaip vaikų susilaukimas siejasi su lyčių vaidmenų modelių kaita ir jų raiškos ypatybėmis.

3) Nustatyti, kaip vykstant lyčių revoliucijai atsiskleidžiantys požiūriai į lyčių vaidmenis susiję su socialinėmis ir demografinėmis charakteristikomis vaikų susilaukimo kontekste.

4) Remiantis mokslinės literatūros analize nustatyti *Aš projektų* konstravimo probleminius laukus ir sudaryti socialinio tinklo „Facebook“ Lietuvos naudotojų *Aš projektų* tipologiją, atskleidžiant vaiko vietą asmeninio gyvenimo planuose.

5) Atskleisti, kokiais gyvenimo stiliais reiškiasi su vaikų susilaukimu susiję socialinio tinklo „Facebook“ Lietuvos naudotojų *Aš projekto* tipai.

Ginamieji teiginiai

1) Ilgalaikėje perspektyvoje kintantys požiūriai į lyčių vaidmenis vienareikšmiškai su vaikų susilaukimu nesusiję. Tarp skirtingų šalių ir šalių viduje galimi ne tik gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo sąryšio svyravimai, bet ir kitimo krypties skirtumai.

2) Asmeninės vaikų susilaukimo patirtys labiau priklauso nuo to, kaip priimami vykstantys požiūrio į lyčių vaidmenis pokyčiai, o ne lyčių revoliucijos etapų bei eigos.

3) Skirtingi *Aš projektai* nubrėžia skirtingą gyvenimo planų kryptingumą, todėl su vaikų susilaukimu siejami panašūs gyvenimo stiliai dar nereiškia jiems suteikiamų vienodų reikšmių.

4) Savanoriškos bevaikystės atvejais vaikų susilaukimui suteikiamos *Aš projekto* destrukcijos ir nekonstruktyvaus laiko paskirstymo reikšmės.

Disertacijos metodologija

Rengiant disertaciją ir siekiant sudaryti pripažintų autorių teorijomis ir tyrimais grįstą disertacijos teorinį modelį atlikta *akademinės literatūros apžvalga*. Išanalizuoti McDonaldo, Esping-Anderseno ir Billario, Goldscheider, Lappegård ir Bernhardt darbai, perteikiantys demografinę gimstamumo analizės perspektyvą, ir Giddenso bei Becko ir Beck-Gernsheim darbai, atskleidžiantys sociologines idėjas analizuoti gimstamumą vėlyvojoje modernybėje.

Siekiant atskleisti gimstamumo ir lyčių revoliucijos ryšius atlikta *tarptautinių kiekybinių tyrimų duomenų lyginamoji analizė*. Empirinėje dalyje, remiantis devyniais duomenų rinkiniais iš penkių tarptautinių tyrimų (Europos vertybių tyrimas, Tarptautinio socialinio tyrimo programos tyrimas, Gyventojų politikos vertinimo tyrimas, Kartų ir lyčių tyrimas ir Europos socialinis tyrimas) 1990–2017 m. laikotarpiu, Lietuva lyginama su Austrija, Estija, Italija, Prancūzija ir Švedija. Lyginamoji analizė pasirinkta siekiant atskleisti bendras ir specifines Lietuvos gimstamumo ir lyčių revoliucijos dimensijų sąsajas bei kaitos tendencijas. Lyginamajai analizei šalys atrinktos remiantis kompleksiniais kriterijais, derinant skirtingas su gimstamumo režimais ir tendencijomis, lyčių lygybės lygmeniu, lyčių lygybės politika, platesne gerovės, socialinės ir šeimos politika bei sociokultūriniu kontekstu susijusias šalių tipologijas. Iš visų analizėje naudojamų tyrimų atrenkami klausimai (1 priedas) dėl požiūrio į lyčių vaidmenis – vyro, tėvo, motinos, moters vaidmenis šeimoje ir darbo rinkoje bei ryšių su vaikais. Atsižvelgiant į klausimų skirtumus atliekant tyrimus, taikoma konceptualioji lyginamoji perspektyva, vertinant bendrus požiūrius į lyčių vaidmenis.

Siekiant vertinti ir lyginti gimstamumo ir požiūrio į lyčių vaidmenis sąsajas šalių lygmeniu, *sukurtas požiūrio į lyčių vaidmenis egalitarizmo indeksas*. Remiantis sukurtu indeksu bei aprašomąja ir išvadų statistika analizuojamose šalyse vertinami bendrieji požiūrio į lyčių vaidmenis pokyčiai, požiūrių egalitarizmo lygis, greitis bei variacija, kurie atskleidžia skirtingus lyčių revoliucijos etapus bei požiūrio normatyviškumą. Analizuojant, kaip vaikų (ne)susilaukimas priklauso nuo lyčių revoliucijos etapo, naudojami trys lyčių vaidmenų modelius atspindintys klasteriai – tradicinis, tarpinis pereinamasis ir egalitarinis, kurie buvo išskirti pritaikius K vidurkių klasterinės analizės metodą, taip pat ir kitus aprašomosios bei išvadų statistikos metodus. Socialinių-demografinių charakteristikų įtaka

gimstamumo ir požiūrių į lyčių vaidmenis ryšiams skirtingais lygiais vertinama remiantis išvadų statistikos metodais. Naudoti duomenys apdoroti naudojant SPSS (angl. *Statistical Package for Social Sciences for Windows*) statistinių programų paketą.

Siekiant atskleisti, kaip vaiko sampratos integruojamos į *Aš projektus*, atliktas *mišrios metodologijos tyrimas*. Tyrimas buvo atliekamas keliais etapais: 1) remiantis sociologinės literatūros analize išskiriami probleminiai laukai, siejami su *Aš projekto* konstravimu; 2) vadovaujantis išskirtais probleminiais *Aš projekto* laukais analizuojamas Lietuvoje populiariausio socialinio tinklo „Facebook“ teminių grupių turinys, atliekama teminių grupių narių apklausa, sudaroma ir aprašoma *Aš projektų* tipologija; 3) remiantis tyrimo informacija parodoma, ar / kaip vaikas pagal gyvenimo stilius yra integruojamas į asmeninius gyvenimo projektus. Gyvenimo stilių aprašai sudaromi vadovaujantis *Aš projektų* tipologija ir „Facebook“ grupių narių apklausos rezultatais (apklausos klausimynas pateiktas 8 priede). Apklausa atlikta 2022 m. vasario 1–22 d., naudojant „Google“ formas; klausimyne naudojami klausimai grįsti Levin (1993) šeimų tyrimo metodu¹². Apklausos duomenų turinio analizė atlikta naudojant MAXQDA programą.

Disertacijos struktūra

Pirmoje disertacijos dalyje apžvelgiamos teorinės idėjos apie vaikų susilaukimo ir lyčių vaidmenų transformacijos ryšius bei vaikų susilaukimą ir asmeninio gyvenimo planavimą, kurios aktualios analizuojant vaikų susilaukimą.

Antroje dalyje aptariamos disertacijos tyrimo teorinės prielaidos, pristatomos suformuluotos hipotezės ir pristatoma tyrimo metodologija.

Trečioje disertacijos dalyje pristatomi tyrimo rezultatai. Pirmajame šios dalies skyriuje pristatomos lyginamosios gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo sąsajos analizės, atliktos remiantis tarptautinių kiekybinių tyrimų duomenų rezultatais. Pirmiausia aptariamos požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso tendencijos. Toliau pristatomi požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso lygio ir normatyvumo bei gimstamumo sąryšiai. Taip pat aptariami lyčių vaidmenų modelių ir vaikų susilaukimo ryšiai bei šių ryšių sąsajos su socialinėmis, demografinėmis asmenų

¹² Siekiant išsiaiškinti vaiko sampratą suformuluojamas pagrindinis klausimas: „Kai pagalvojate apie vaikus, apie ką jūs pagalvojate? Prašau sudarykite šių dalykų sąrašą“. Ši formuluotė grįsta I. Levin (1993) šeimos konceptualizavimo metodo klausimu „Apie ką jūs pagalvojate, kai galvojate apie savo šeimą? Sudarykite sąrašą tų, kuriuos laikote savo šeimos nariais“.

charakteristikomis. Antroje šio skyriaus dalyje pristatomi vaiko susilaukimo asmeninio gyvenimo planavimo kontekste tyrimo rezultatai. Pirmiausia aptariami mokslinės literatūros analizės pagrindu išskirti *Aš projektų* konstravimo probleminiai laukai ir sudaroma socialinio tinklo „Facebook“ Lietuvos naudotojų *Aš projektų* tipologija, atskleidžiama vaiko vieta asmeniniuose gyvenimo planuose. Toliau apibūdinami gyvenimo stiliai, kuriais pasireiškia su vaikų susilaukimu susiję socialinio tinklo „Facebook“ Lietuvos naudotojų *Aš projekto* tipai.

Disertacijos pabaigoje pateikiamos išvados, literatūros sąrašas ir priedai.

1. VAIKŲ SUSILAUKIMAS DEMOGRAFINĖSE IR SOCIOLOGINĖSE TEORIJOSE

1.1. Teorinės idėjos apie vaikų susilaukimo ir lyčių vaidmenų transformacijos sąryšius

Gimstamumo ir lyčių lygybės, lygiateisiškumo ryšio teorija pradėta plėtoti XXI a. pradžioje, reaguojant į nepalankias gimstamumo tendencijas – ilgą laiką labiausiai išsivysčiusiose šalyse išliekantį (ypač) žemą gimstamumą, kuris gali turėti ilgalaikių neigiamų pasekmių tvariai demografinėi ir socialinei bei ekonominei raidai. McDonaldas pirmasis demografijos tyrimų lauke pradėjo jungti gimstamumo ir lyčių, ypač lyčių lygiateisiškumo, dimensijas į teorinę perspektyvą. Šią teoriją taikant empiriškai aiškumo suteikia vėliau pasiūlytos papildančios Esping-Anderseno ir Billario (2015) *daugybinių pusiausvyrų* ir Goldscheider ir kt. (2015) *dviejų dalių lyčių revoliucijos ir gimstamumo sąsajų* konceptualios perspektyvos. Gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo sąsajomis grįsta prieiga, kai mažo gimstamumo tendencijos aiškinamos veiksmų įvairovės kontekste, įvairių mokslininkų (Thévenon, 2015; Sobotka, 2017, 2020; Graham, 2021) požiūriu išlieka viena iš pagrindinių.

Šioje disertacijos dalyje visų pirma pristatoma gimstamumo kaitą aiškinančių teorijų įvairovė (žr. 1.1.1. skyrių), toliau aptariama McDonaldo pasiūlyta *gimstamumo ir lyčių lygybės, lygiateisiškumo ryšio* teorija bei kritikuoti teorijos konceptualieji ir empirinio taikymo aspektai, į kuriuos atsižvelgdamas autorius papildė savo siūlomą teoriją (žr. 1.1.2. skyrių). Taip pat apžvelgiamos teoriją papildančios *daugybinių pusiausvyrų* ir *dviejų dalių lyčių revoliucijos ir gimstamumo sąsajų* perspektyvos (žr. 1.1.3 skyrių). Paskutiniame šios disertacijos dalies skyriuje (žr. 1.1.4.) apžvelgiami empiriniai tyrimai, kuriems taikomos pristatytos gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo ryšio idėjos.

1.1.1. Gimstamumo teorijos lyčių revoliucijos kontekste

XVIII a. pabaigoje anksčiausiai industrinės raidos keliu pasukusiose šalyse pastebėtas gimstamumo mažėjimas skatino ieškoti tokių tendencijų paaiškinimo. XX a. pirmoje pusėje pasirodę konceptualūs aiškinimai (pradininkai Thompson, 1929, Landry, 1934, Notestein, 1945 cit. pagal Kirk, 1996) tapo fundamentine laikomos pirmojo demografinio perėjimo teorijos suformulavimo prielaida. Gimstamumo perėjimas (angl. *fertility transition*)

yra vienas iš pagrindinių šios klasikinės ir vis dar aktualios teorijos elementų. Pirmojo demografinio perėjimo teorijos požiūriu ikiindustrinės visuomenės raidos periodu užfiksuotas biologiškai maksimalus gimstamumo lygis. Vaikai tuo metu laikyti potencialiais darbo jėgos ištekliais ir socialinio saugumo senatvėje garantija, ir tokius požiūrius, papročius bei įsitikinimus atspindėjo ilgametės tradicijos ir moralės normos. Visuomenėms pradėjus eiti industrinės raidos keliu, pereita prie racionalumu grįstų vaikų susilaukimo sprendimų, kai, liberalėjant normatyvinėms tvarkoms, mažėjant vaiko ekonominei naudai ir didėjant vaiko susilaukimo kainai (angl. *cost of child-bearing*), gimstamumas sumažėja iki vidutinio lygio (Kirk, 1996; Van de Kaa, 2010). Dėl padidėjusios vaiko susilaukimo kainos vaikų skaičių imta riboti. Šios idėjos ir įsivyravusios tendencijos pradėtos plačiau aiškinti XX a. šeštame–aštuntame dešimtmetyje, remiantis ekonominės prieigos atstovų siūlomomis perspektyvomis, kurių pagrindu vaikų susilaukimas siejamas su paklausa ir pasiūla, kainomis, išlaidomis, nauda ir vartojimu (Leibenstein, 1974, 1975; Becker, 1960, 1981; Easterlin, 1978). Pavyzdžiui, remiantis Beckerio (1960, 1991) naująją namų ekonomikos (angl. *new home economic*) mikrolygmens teorija, vaikų susilaukimas siejamas su prekėmis ir pajamomis. Vaikų susilaukimas sutapatinamas su (potencialių) tėvų kaip vartotojų pasirinkimais, kai vertinama, ar (dar vieno) vaiko susilaukimui reikalingi laiko ir ekonominiai ištekliai ateityje atsipirks, turint omenyje rizikingą vaiko naudingumą. Kultūrinės-psichologinės vaiko vertės (angl. *value of children*) teorijos (Hoffman ir Hoffman, 1973; Friedman, Hechter ir Kanazawa, 1994), kurias imta plėtoti toliau (Nauck, 2007), atskleidžia ne tik ekonominių-utilitarinių, tačiau ir normatyvinių bei psichologinių-emocinių vaikų turėjimo aspektų reikšmę. Panašiu metu buvo plėtojamos socialinius veiksnius apimančios teorijos, kurias pasiūlę mokslininkai aiškina gimstamumo pokyčius, atsižvelgdami į šeimos funkcijų ir struktūros kaitą (Caldwell, 1976; Friedman, 1979). Kiek vėliau, vertinant mezolygmens veiksnius ir procesą, kaip industrinėse visuomenėse pereinama prie gimstamumo reguliavimo, pasiūloma difuzijos teorija (Cleland ir Wilson, 1987; Watkins, 1991). Šios teorijos autorių atskleidžiamą socialinės sąveikos ir asmeninių socialinių tinklų reikšmę vaikų susilaukimo sprendimams sukuria socialinis mokymasis (angl. *social learning*), kai asmuo sužino informaciją iš kitų, ir socialinė įtaka (angl. *social influence*), apibūdinanti, kaip socialinis konsensusas konstruoja požiūrius ir elgseną (Montgomery ir Casterline, 1996). Su šiomis idėjomis susijusi sociologų pasiūlyta socialinio kapitalo koncepcija, kurią taikydami demografai atskleidžia – kuo didesnis socialinis kapitalas, tuo didesnė (dar vieno) vaiko susilaukimo ar ketinimų susilaukti tikimybė (Astone ir kt., 1999). Tačiau, nepaisant jau atskleistų socialinio konteksto reikšmių poveikio

gimstamumui, vaikų susilaukimo sąsajos su idėjų ir ypač kultūrine kaita aiškiau atsiskleidžia tik aiškinant gimstamumo pokyčius vykstant tolimesnei modernizacijai.

Gimstamumo pokyčiai ilgalaikėje istorinėje perspektyvoje, atsižvelgiant į visuomenėms modernėjant kintančias socialines, ekonomines ir kultūrinės makrolygmens sąlygas, aptariami remiantis ne tik pirmojo demografinio perėjimo teorija (Kirk, 1996; Van de Kaa, 2010), bet ir antrojo demografinio perėjimo koncepcija (Van de Kaa, 1987; Lesthaeghe, 1995, 2014, 2020). Pastaroji koncepcija pasiūlyta XX a. pabaigoje, reaguojant į gimstamumo kritimą žemiau kartų kaitą užtikrinančio lygio, kai, visų pirma, labiausiai socioekonomiškai išsivysčiusios šalys įžengia į naują demografinės raidos etapą (Van de Kaa, 2010). Koncepcija apibūdina ne tik gimstamumo mažėjimą, bet ir kontracetinės elgsenos bei šeimos kūrimo pokyčius, kai prokreacija atsiejama nuo seksualumo ir nuo tradicinės šeimos kūrimo modelio pereinama prie modernios šeimos modelio (santuokų ir vaikų susilaukimo atidėjimo vyresniam amžiui, dažnėjančių skyrybų, kohabitacijos ir nesantuokinių nėštumų) (Van de Kaa, 1987, 2010; Lesthaeghe, 1995, 2010, 2020). Remiantis šia koncepcija, įvykę prokreacinės ir matrimonialinės elgsenos pokyčiai yra veikiami makro- ir mikrolygmens ekonominių, socialinių, technologinių ir biologinių veiksnių, vertybių, požiūrių ir normų (Van de Kaa, 1997, 2010; Lesthaeghe, 1995; Sobotka, 2008). Socialinių ir ekonominių veiksnių kompleksas apima gerovės valstybės, socialinės apsaugos bei švietimo sistemų plėtrą, kai, gerėjant asmens ekonominei padėčiai, didėja (ypač moterų) išsilavinimo ir užimtumo galimybės, atsiranda daugiau saviugdos galimybių, laisvės rinktis gyvenenos stilių ir savirealizacijos būdus (Sobotka, 2008; Van de Kaa, 2010). Reikšmingiausiu technologiniu veiksmu, dėl kurio tapo galima individuali gimstamumo kontrolė, lėmusi platesnius prokreacinės ir matrimonialinės elgsenos pokyčius, įvardijamas moderniosios kontracepcijos įsigalėjimas (Van de Kaa, 1987, 1997, 2010). Vis dėlto, nepaisant pastarųjų veiksnių reikšmės, anot Van de Kaa (1987), su platesne visuomenių kaita susijęs ir svarbiausias antrojo demografinio perėjimo veiksnys – vertybiniai pokyčiai, kurie apima individualizacijos, emancipacijos ir sekuliarizacijos sklaidą bei atsiradusias laisvesnes galimybes rinktis norimą gyvenenos stilių ar lanksčiai organizuoti savo gyvenimo kelią. Įvardinant šios krypties veiksmus ir analizuojant jų poveikį gimstamumui, šeimos formavimui ir šiame kontekste kintantiems poros santykiams, vaiko sampratai ir vaidmeniui šeimoje, namų ūkio formavimui ir kitiems pokyčiams, autoriai (Lesthaeghe, 1995, 2010; Sobotka, 2008; Van de Kaa, 2010) vartoja kitų mokslininkų pasiūlytas koncepcijas ar idėjas – individualizaciją, postmodernizaciją, Maslawo poreikių piramidę,

seksualinę revoliuciją, lyčių revoliuciją ir kitas. Būtent lyčių revoliuciją ypač pabrėžė Sobotka (2008) ir Lesthaeghe'as (2010), nes kartu su jau minėtais veiksniais ši koncepcija yra susijusi su pasikeitusia moterų vieta visuomenėje, joms siekiant išsilavinimo ir karjeros, aktyviai dalyvaujant darbo rinkoje, kai didėja moterų savarankiškumas bei ekonominė galia ir, silpnėjant vyro šeimos maitintojo ir moters namų šeiminiškės lyčių vaidmenų modeliui, mažėja lyčių vaidmenų asimetrija. Vis dėlto, tyrinėjant ADP plėtrą / sklaidą įvairiose šalyse, Sobotkos (2008) ir Van de Kaa (2010) požiūriu ypač atsiskleidžia kontekstinių veiksnių reikšmė, pavyzdžiui, šalies moterų ekonominė padėtis, visuomenėje vyraujantis požiūris į dirbančias motinas, vaikų priežiūros (angl. *childcare*) paslaugų prieinamumas ir lyčių vaidmenys.

Šiuo metu vis dar vykstantis ilgai išliekantis gimstamumo mažėjimas iki žemo (ir net labai žemo) lygio įvairiose šalyse ar regionuose tebeskatina naujų teorijų ar konceptualių idėjų siūlymą bei esamų teorijų plėtojimą, nors analizėje taikomos ir fundamentinės pirmojo ir antrojo demografinio perėjimo teorijos (Van de Kaa, 2010). Dalies tyrėjų nuomone, istorinis ir kultūrinis kontekstas yra išsiskiręs prokreacinėje elgsenoje, kai kultūra formuoja institucines sąlygas ir dėl to gimstamumo tendencijos priklauso nuo trajektorijos (angl. *path dependancy*) (Reher, 1998). Kultūrinio konteksto reikšmė dažnai atskleidžiama tiriant imigrantų prokreacinę elgseną ir jos sąsajas su kilmės ar imigracijos tikslo šalyse susiformavusiomis gimstamumo tendencijomis (Fernandez ir Fogli, 2006). Aktualios išlieka idėjos apie makroekonominio vystymosi, užimtumo tendencijų, ekonominio augimo ir nuosmukio periodų poveikį gimstamumui, nors tyrimų rezultatai nėra vienareikšmiai (Myrskylė ir kt., 2009; Sobotka ir kt., 2011). Ne mažiau dėmesio, aiškinant vaikų susilaukimo sprendimų tendencijas ir pokyčius, skiriama mikrolygmens ekonominiams aspektams – socioekonominės asmens padėties vertinimui. Šios idėjos papildė anksčiau minėtas ekonomines prielaidas atstovų pasiūlytas teorijas. Vienos iš tokių koncepcijų – motinystės bauda ¹³ (angl. *motherhood wage penalty*) (Cukrowska-Torzewska ir Matysiak, 2020) ir galimybių kaina (angl. *opportunity cost*) (Moore ir kt., 1986), kuriomis remiantis vaikų susilaukimas siejamas su įvairiais ištekliais, tarp kurių minėtinas ir laikas. Atsižvelgiant į šiuos aspektus vaikų skaičius ribojamas dėl to, kad aukštesnes pajamas gaunančių motinų laikas yra brangesnis, todėl vaiko susilaukimas atidedamas, nes atidėjus mažiau ribojamos motinų karjeros galimybės ir mažiau prarandama pajamų. Vėliau vaiko susilaukimo sąsajos su moterų karjeros ir pajamų pokyčiais buvo

¹³ Vertimas atitinka siūlomą Europos lyčių lygybės instituto, plačiau: https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/pensions_gap_lt.pdf

sujungtos naudojant žmogiškojo kapitalo koncepciją (Cigno ir Ernisch, 1989), o Hakim (2003) siūlymu karjeros ir motinystės preferencijos gali būti analizuojamos naudojant gyvenimo stiliaus koncepciją. Toliau plėtojama ekonominių teorijų kryptis susijusi su užimtumo statusu ir ypač objektyviu ar subjektyviu ekonominiu neužtikrintumu (Oppenheimer ir kt., 1997; Mills ir Blossfeld, 2006). Ekonominis neužtikrintumas, susijęs su nedarbu ar darbo sąlygų prekariškumu, dažniausiai skatina vaikų susilaukimo atidėjimą. Tačiau kintančios skirtingų lygmenų kontekstinės sąlygos keitė ir tebekeičia neužtikrintumo koncepcijos aprėptį. Pastaraisiais metais ypač aktualūs tapo globalūs ar regioniniai procesai, kurie gali turėti lokalinio pobūdžio poveikį. Pavyzdžiui, COVID-19 pandemijos ir Rusijos invazijos į Ukrainą reikšmę, priimant vaikų susilaukimo sprendimus, siūloma vertinti remiantis neužtikrintumo koncepcija (Aassve ir kt., 2021; Perelli-Harris, Gerber ir Hilevych, 2022). Svarstydami apie socialinių medių ir aktyviai bei įvairiais lygmenimis aptarinėjamų klimato kaitos aspektų sąsajas su vaikų susilaukimu, Vignoli ir kt. (2020b), siūlo praplėsti neužtikrintumo koncepciją ir vertinti ne tik buvusias ar esamas sąlygas, tačiau ir projektuojamą ateitį ar (ne)užtikrintumą dėl ateities. Šios papildančios idėjos atsiskleidžia kintančių sąlygų kontekste, kai atsiranda poreikis įvertinti galimą pokyčių poveikį vaikų susilaukimo sprendimams ir elgsenai.

Ilgai išliekantis mažas gimstamumas, neužtikrinantis kartų kaitos, XX a. pabaigoje–XXI a. pradžioje atkreipė ne tik politikos formuotojų dėmesį, bet ir paskatino siūlyti konceptualias idėjas, skirtas skirtingų socialinės, ypač šeimos, politikos priemonių ir gimstamumo tendencijų sąsajoms vertinti (McDonald, 2000c, 2002). McDonaldas (2002) pabrėžia, kad XX a. paskutiniaisiais dešimtmečiais rinkos ekonomikos įsigalėjimas plačiaja prasme veikia šeimų gyvenimą, tačiau valdžios įstaigos ir socialinė politika turi kurti socialinį kontraktą, grįstą lyčių lygyateisiškumu. Šiame kontekste kyla poreikis vertinti gerovės režimo, atspindinčio skirtingas institucinių sąlygų konfigūracijas, poveikį gimstamumui ir gyvenimo kelio pasirinkimams bei įvairių socialinės politikos priemonių ir prokreacinės elgsenos ryšius. Vertinamas darbo rinkos, fiskalinės, būsto ir šeimos politikos (vaiko priežiūros ir ugdymo paslaugų, vaiko priežiūros atostogų ir kt.) priemonių poveikis susilaukiamų vaikų skaičiui ir laikui bei galimybėms atitinkamame kontekste derinti darbo ir šeimos įsipareigojimus (Neyer, 2003, 2013; Mills ir kt., 2011; Matysiak, Węziak-Białowolska 2016). Atlikus naujausius tyrimus pabrėžiama, kad šeimos politika daugumoje šalių dar nėra prisitaikiusi prie šeimos formų ir jų gyvenimo sąlygų įvairovės (Milho ir Thévenon, 2020). Tačiau McDonaldo (2002) požiūriu, siekiant pasirinkti tinkamas gimstamumo skatinimo strategijas, svarbu suvokti galimas mažo gimstamumo priežastis.

McDonaldas (2000a), ieškodamas mažo gimstamumo paaiškinimo, pasiūlė keturias teorijas: racionalaus pasirinkimo; rizikos vengimo (angl. *risk aversion*), kuri papildo pirmąją skatinant atsižvelgti į asmens gyvenimo kelio projektavimą; postmaterialistinių vertybių, kuri glaudžiai susijusi su jau minėta antrojo demografinio perėjimo teorija; ir lyčių lygiateisiškumo. Taip naujausia idėja koncentruojamasi į lyčių lygiateisiškumo ir gimstamumo ryšius makro- ir mikrolygmeniu. Šią teoriją McDonaldas (2000a, 2000b, 2000c) pasiūlė reaguodamas ne tik į mažą gimstamumą, tačiau ir į kultūrinį bei institucinį kontekstą – lyčių nelygybę ir lygiateisiškumo trūkumą skirtingose visuomenės institucijose, kai moterys dalyvauja darbo rinkoje, bet kartu joms tenka neproporcingai didelę namų ruošos ir vaikų priežiūros našta. McDonaldo perspektyva susieja lyčių vaidmenų transformaciją viešojoje ir privačiojoje sferose, dalijimąsi namų ruošos ir vaikų priežiūros veiklomis, įvairias su darbo ir šeimos derinimo klausimais susijusias socialinės politikos priemones. Remdamiesi pagrindinėmis šios teorijos idėjomis ir lyčių arba moterų revoliucijos koncepcijomis, Esping-Andersen ir Billaris (2015) pasiūlė daugybinių pusiausvyrų perspektyvą, o Goldscheider ir kt., (2015) – dviejų dalių lyčių revoliucijos perspektyvą. Šiose McDonaldo teoriją papildančiose perspektyvose atkreipiamas dėmesys į moterų ir vyrų lyčių vaidmenis, moterų (angl. *female revolution*) ar lyčių (angl. *gender revolution*) revoliucijos sklaidos procesą visuomenėje, proceso eigą lemiančius veiksnius ir skirtingų etapų reikšmę gimstamumui.

Šiuolaikinė gimstamumo kaitos įvairovė skatina ieškoti paaiškinimų. Gimstamumo tendencijos įvairiose šalyse ir toliau kinta gana greitai ir dažnai nenuspėjamai (Hellstrand ir kt., 2020). Nepaisant prieš ilgą laiką prasidėjusio gimstamumo perėjimo (angl. *fertility transition*), kuris įvyko beveik visose šalyse, vis dar nesutariama, kiek tai lėmė struktūriniai, socioekonominiai, technologiniai ir idėjiniai veiksniai (Bryant, 2007). Nors gimstamumo mažėjimo tendencija būdinga daugumai šalių, tačiau tebemažėjantis periodinis gimstamumas skatina aktyviai ieškoti paaiškinimo, kas lemia tokius pokyčius, ypač atsižvelgiant į galimą kohortinio gimstamumo (bent jau Skandinavijoje) mažėjimą (Hellstrand ir kt., 2020). Skandinavijos šalyse, įgyvendinančiose pažangiausias darbo ir šeimos derinimo priemones, prisidedančias prie aukšto moterų užimtumo ir lyčių lygybės lygio užtikrinimo bei sudarančias gana aukšto gimstamumo lygio sąlygas (Lappegård, 2020; Sobotka, 2020), šiuo metu vyksta netikėtas ir staigus gimstamumo mažėjimas. Šios tendencijos dar kartą iškėlė klausimą, kas lemia tokias gimstamumo tendencijas ir paskatino (pakartotinai) kvestionuoti lyčių lygybės ir gimstamumo mikro- bei makrolygmens ryšius ir sugrįžti prie vaikų susilaukimo sprendimų priėmimo analizės.

1.1.2. Gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo ryšio teorija

McDonaldas (2000a, 2000b), pristatydamas savo siūlymą, kaip aiškinti (ypač) žemo gimstamumo lygio tendencijas, išsako idėją, kad mažas gimstamumas yra lyčių lygiateisiškumo neatitiktis į individą (išsilavinimas, darbo rinka) ir į šeimą (darbo rinkos sąlygos, paslaugos, valstybės parama, šeima) orientuotose institucijose padarinys. Esant neatitiktčiai, pirmosioms institucijoms būdingi aukšti, o antrosioms – žemi lyčių lygiateisiškumo rodikliai. Pasiūlytai idėjai McDonaldas (2000a, 2000b) suteikia generalizuotos *lyčių lygiateisiškumu grįstos gimstamumo perėjimo* teorijos pavadinimą. Vis dėlto šis pavadinimas moksliniame diskurse neįsitvirtino ir dažniausiai teorija įvardijama supaprastintai – *lyčių lygiateisiškumo ir (arba) lyčių lygybės bei gimstamumo ryšio teorija*. Svarbu pabrėžti, kad, nors lyčių lygiateisiškumas ir lyčių lygybė yra artimos koncepcijos, tačiau jos nėra tapačios. Lyčių lygybė atitinka padėties, statuso ar rezultatų lygybę, kurią galima vertinti objektyviais rodikliais, o lyčių lygiateisiškumas atitinka asmens subjektyvų galimybių lygybės vertinimą (McDonald, 2009). Lyčių lygiateisiškumo suvokimas priklauso nuo kultūrinio ir institucinio konteksto, kuriame dėl tam tikros institucionalizuotos hierarchijos ar lyčių vaidmenims priskiriamos kultūrinės vertės ir vyrams bei moterims sudarytos galimybės gali būti subjektyviai vertinamos kaip ribotos (McDonald, 2013). Dėl tikslumo disertacijoje vartojama lyčių lygiateisiškumo koncepcija, kuri yra pagrindinė šios teorijos sąvoka.

McDonaldui formuluojant *lyčių lygiateisiškumo ir gimstamumo ryšio* teoriją ypač reikšmingi buvo kitų mokslininkų, tarp kurių dauguma – sociologai, empiriniai ir teoriniai darbai. Reikšmingiausios buvo kelių mokslininkų idėjos: lyčių vaidmenų raiškos visuomenėje ir namų ūkyje (ne)tiesioginių sąsajų su gimstamumu idėjos pionierių Caldwello (1982) ir Folbro (1983) mintys apie patriarchijos poveikį gimstamumui; Oppenheimer (1994) idėjos apie moterų ekonominės nepriklausomybės ir prokreacinės elgsenos sąsajas; Mason (1997) *lyčių sistemos* (angl. *gender system*) koncepcija, apibūdinanti socialiai sukonstruotų vyrų ir moterų vaidmenų lūkesčių poveikį gimstamumo perėjimui. Remdamasis įvairiais šių ir kitų mokslininkų tyrimais bei koncepcijomis, apibūdinančiomis lyčių vaidmenis, kintančius lyčių santykius, ekonomines transformacijas, keičiančias moterų užimtumo tendencijas bei galimas lyčių vaidmenų transformacijos ir gimstamumo sąsajas, McDonaldas (2000a, 2000b, 2000c, 2009) pristatė kompleksinį mechanizmą, kuris paaiškina kintančius lyčių lygiateisiškumo ir gimstamumo ryšius.

Gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo ryšio kaitos mechanizmo idėjas geriausiai atskleidžia McDonaldo (2000b) suformuluoti penki generalizuoti lyčių lygiateisiškumo ir gimstamumo perėjimo ryšius apibūdinantys teiginiai: 1) gimstamumo mažėjimas yra kumuliacinis individualių moterų ir vyrų veiksmų rezultatas; 2) ilgą laiką išliekantis mažas gimstamumas sukelia fundamentalius moterų gyvenimo pokyčius; 3) ikitranzitinėse visuomenėse (angl. *pretransition societies*) didelis gimstamumas buvo determinuotas socialiai, o ne natūraliai; 4) perėjimas nuo didelio gimstamumo iki gimstamumo, artimo užtikrinančiam kartų kaitą, yra lydimas lyčių lygiateisiškumo padidėjimo šeimos institute; 5) kai lyčių lygiateisiškumas yra aukštas į individą orientuotuose institutuose, bet žemas į šeimą orientuotuose institutuose, gimstamumas krinta iki (labai) žemo lygio.

Šie teiginiai ne tik charakterizuoja gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo ryšius, tačiau kartu atskleidžia, kaip visuomenės transformacijos kontekste vykstančiam fundamentaliam gimstamumo perėjimui (angl. *fertility transition*) aktualus tampa lyčių lygiateisiškumo skirtinguose institutuose klausimas. Apibūdinti generalizuoti lyčių lygiateisiškumo ir gimstamumo perėjimo ryšius aiškinantys teiginiai atskleidžia daugialypį mikro- ir makrolygmens jungtimi grįstą McDonaldo (2000a, 2000b, 2009) požiūrį į tarpusavyje susijusius esminius teorijos elementus – prokreacinių sprendimų priėmimą, priimamų sprendimų kontekstą bei asmens vaidmenis ir jų kaitą šių sprendimų priėmimo kontekste.

Pastarieji teiginiai atskleidžia bendrą McDonaldo požiūrį į gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo ryšius, tačiau, siekiant procesus suvokti geriau, reikšmingas detalesnis lyčių lygiateisiškumo, priimant prokreacinius sprendimus ir vykstant gimstamumo pokyčiams, reikšmės atskleidimas. Šis atskleidimas galimas apžvelgiant kritinius šios teorijos empirinio taikymo aspektus, pristatant papildančias teorines perspektyvas. Visi šie aspektai reikšmingi ir įtraukiami formuluojant disertacijos tyrimo teorinį modelį.

Nors McDonaldas (2000a, 2000b) gana detalai apibūdina ilgalaikių gimstamumo tendencijų kaitą, tačiau daugiausia dėmesio skiria lyčių lygiateisiškumo skirtingose institucijose sąlygoms ir procesams, dėl kurių gimstamumas sumažėja iki (ypač) žemo lygio. McDonaldas (2000a, 2000b) atskleidžia socialinių sąlygų reikšmę vaikų susilaukimo sprendimams, pabrėždamas, kad perėjimas nuo ikitranzitinėse visuomenėse socialiai determinuoto didelio gimstamumo iki gimstamumo, artimo užtikrinančiam kartų kaitą, lydimas lyčių lygiateisiškumo skirtingose socialinėse institucijose pokyčių. Būtent lyčių lygiateisiškumo tendencijos skirtingose institucijose, remiantis siūloma teorija, tampa esminiu žemą gimstamumą aiškinančiu veiksniumi.

Keičiantis visuomenei vis daugiau moterų įgyja išsilavinimą ir įsitraukia į darbo rinką. Moterys dėl įsitraukimo į viešąją sferą įgyja nepriklausomybę nuo patriarchinės kontrolės, išsisknijusios vyro šeimos maitintojo ir moters namų šeiminkės šeimos modelyje (McDonald, 2000a). Kartu su šiais pokyčiais keičiasi ne tik požiūris į lyčių vaidmenis ir visuomenė, bet ir vyksta gimstamumo perėjimas. McDonaldo (2000b) požiūriu lyčių lygiateisiškumas labiausiai išsivysčiusiose šalyse greičiau didėjo į individą nei į šeimą orientuotose institucijose, ir pastarosiose didėjimas buvo kur kas lėtesnis. Veiksniai, lėmę tokią nevienodą lyčių lygiateisiškumo raišką ir žemesnį lygį į šeimą orientuotose institucijose, gali būti įvairūs: šeimos moralės įsitvirtinimas, lėti ir išoriškai nereguliuojami kultūrinių vertybių pokyčiai, dėl kurių išlieka lyčių stratifikacija, ypač pasireiškianti tuo, kad moterys glaudžiai siejamos su vaikų priežiūra ir namų ruoša (McDonald, 2000b). Būtent lyčių lygiateisiškumo lygio neatitikimas į individą ir į šeimą orientuotose institucijose, McDonaldo (2000a) požiūriu, tampa pagrindiniu žemo gimstamumo lygio veiksnium – kai lyčių lygiateisiškumas yra aukštas į individą orientuotose institucijose, bet žemas į šeimą orientuotose institucijose, gimstamumas krinta iki (labai) žemo lygio.

Lyčių lygiateisiškumo lygio skirtingose institucijose bei gimstamumo ryšiai mikro- ir makrolygmeniu aiškiausiai atsiskleidžia tik apibrėžus asmens vaikų susilaukimo sprendimų priėmimo mechanizmą. McDonaldas (2000a, 2000b) aiškina, kad asmuo skirtingo lyčių lygiateisiškumo lygio institucijų kontekste yra sprendimų priėmėjas, kuris kontroliuoja savo prokreacinę elgseną sukauptų žinių pagrindu ir vaikų susilaukimą, kaip dažnai fundamentalų gyvenimo įvykį, planuoja su tuo siedamas savo gyvenimą ne tik esamu momentu, bet ir galvodamas apie norimą gyvenimo ateityje kryptį.

Lyčių lygiateisiškumo raiškos skirtingose institucijose kontekste, pasak McDonaldo (2000a, 2000b), moterys atlieka pagrindinį vaidmenį priimant vaikų susilaukimo sprendimus, į kuriuos įtraukia šio sprendimo poveikio savo ateičiai vertinimą. Esant masiniam moterų išsilavinimo ir įsitraukimo į darbo rinką augimui sukuriamos sąlygos, kuriomis moterų galimybės išsilavinimo įgijimo ir užimtumo srityje yra beveik tapačios vyrų galimybėmis, ir tai rodo aukštą lyčių lygiateisiškumo lygį į asmenį orientuotose institucijose. Tačiau kartu moterų galimybės apribojamos dėl kultūrinių jų sąsajų su vaikų priežiūra bei namų ruoša ir tai tiesiogiai susiję su žemu lyčių lygiateisiškumo lygiu į šeimą orientuotose institucijose (McDonald, 2000a, 2000b). Dėl šių moterų galimybių apribojimo atsiranda motinos ir dirbančio asmens vaidmenų įtampa, kurią McDonaldas (2010), remdamasis kitų autorių siūlomomis koncepcijomis, vėliau įvardija darbo ir šeimos derinimo įgalinimo trūkumu. Dėl minimo įgalinimo trūkumo moterys gali prarasti ne tik pajamas, bet ir

susidurti su poreikius atitinkančių karjeros bei laiko panaudojimo galimybių apribojimais.

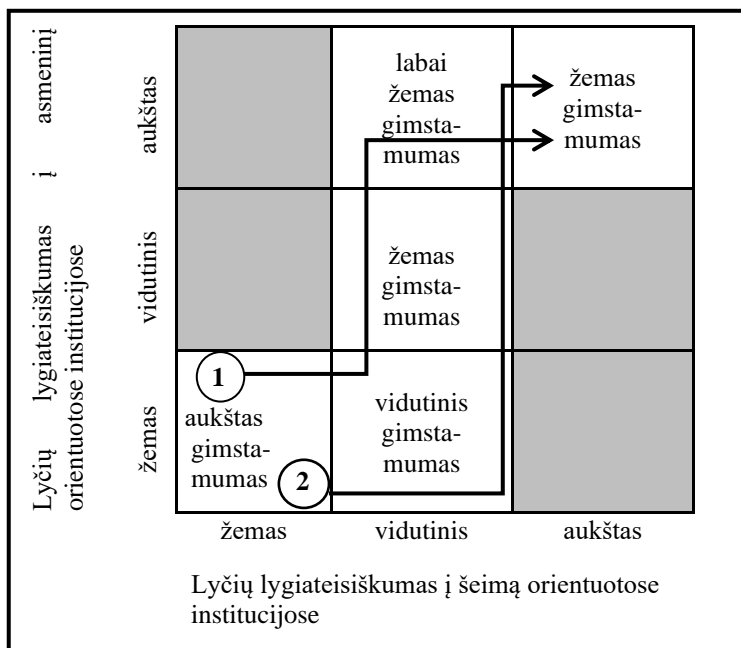
McDonaldas (2013) pabrėžia, kad, nepaisant bendrų moterų išsilavinimo ir įsitraukimo į darbo rinką augimo tendencijų, svarbu ne tai, kaip objektyviai skiriasi moterų situacija skirtingose šalyse, tačiau tai, kaip skiriasi skirtinguose instituciniuose kontekstuose gyvenančių moterų subjektyvus savo padėties teisingumo vertinimas. Savo galimybių realizuoti poreikius tokiaime kontekste vertinimą arba jau esamą vaikų susilaukimo patirtį bei žinias asmuo gali integruoti į vaikų susilaukimo sprendimų priėmimą (McDonald, 2000a, 2000b, 2010). McDonaldas (2013), remdamasis požiūriu, kad sprendimas (ne)susilaukti vaiko(-ų) gali būti susijęs su neigiamu (dar vieno) vaiko susilaukimo poveikiu moterų ar poros gyvenimui, išskyrė tris galimus šio poveikio vertinimo aspektus. Pirmas aspektas susijęs su poveikiu porų gyvenimui ir apima tiesioginę finansinę vaiko kainą. Tai tikėtina vaiko kaina arba galimas finansinis šeimos netikrumas dėl pajamų ateityje. Kiti aspektai susiję su moterų, tapusių mamomis, pajamų arba statuso praradimais, su kuriais dėl socialinio-institucinio konteksto ypatumų vyrai, tapę tėčiais, susiduria rečiau. Antrasis aspektas apima netiesioginę finansinę kainą arba galimybių kainą (angl. *opportunity cost*) – tai ne tik motinų prarandamos karjeros galimybės, bet ir pajamos, kai nedalyvaujama darbo rinkoje dėl vaikų priežiūros. Trečiasis aspektas apima vaikų turinčių moterų patiriamus trukdžius siekiant norimo žmogiškojo kapitalo, kurie gali pasireikšti statuso nelygybe (McDonald, 2013). Visi trys aspektai reikšmingi tuo, kad vaikų susilaukimas gali būti ribojamas, jeigu tiesioginė ir (arba) netiesioginė finansinė kaina laikoma per didelė ir galimi žmogiškojo kapitalo kaupimo lūkesčių realizavimo trukdžiai (McDonald, 2013). Šių aspektų pagrindu projektuojamą arba jau turimą neigiamą vaikų susilaukimo patirtį bei požiūrį į ribotas galimybes realizuoti norimus lūkesčius, susijusius su vaikų susilaukimu ir karjera, moterys gali integruoti į vaikų susilaukimo sprendimo priėmimą. Taip sprendimas (ne)susilaukti (dar vieno) vaiko gali būti susijęs su neigiamu vaiko susilaukimo poveikiu moters ir (arba) poros gyvenimui bei ribotomis galimybėmis realizuoti norimus lyčių vaidmenis ir gyvenimo planus (McDonald, 2013). McDonaldas (2000a) pabrėžia, kad moterys, priimdamos sprendimą tiek susilaukti (dar vieno) vaiko, tiek nesusilaukti, tikisi, kad priimtas sprendimas teigiamai paveiks jų gyvenimą. Vis dėlto, nors McDonaldas ir mini, kad priimant vaiko susilaukimo sprendimus svarbus projektuojamas poveikis asmens gyvenimui, jis pateikė tik tris galimus aspektus, kurių vertinimas reikšmingas, tačiau šie aspektai apsiriboja šeima ir karjera. Jis nepateikė detalaus paaiškinimo, kaip vaiko susilaukimo poveikio gyvenimui vertinimas įtraukiamas į asmens ateities projekcijas; kokių

lūkesčių, susijusių su asmens gyvenimu, vertinimas yra reikšmingas priimant vaikų susilaukimo sprendimus; kaip ir su kokiais asmens gyvenimo planais bei poreikiais susiję vaikų susilaukimo patirties lūkesčiai.

Jeigu asmenys atidės vaikų susilaukimą vyresniam amžiui, susilauks mažiau vaikų, nei planuota, arba taps bevaikiais, tokia elgsena akumuliuosis ir gimstamumas sumažės iki žemo lygio (McDonald, 2000a, 2000b, 2010). Vaikų susilaukimui palankesnė aplinka gali būti sukurta tik tada, kai nėra skirties tarp lyčių lygiateisiškumo lygio į šeimą ir į asmenį orientuotose institucijose. Kaip pabrėžia McDonaldas (2000a, 2000b), tokia aplinka gali būti sukurta tik tada, kai pajamų generavimas, rūpinimasis vaikais ir namų ruoša nepriklauso nuo lyties. Tačiau skirtingos šalys išsiskiria savitu požiūriu į šeimą ir tai reiškia, kad lyčių lygiateisiškumo lygio neatitiktis į šeimą bei į asmenį orientuotose institucijose periodo trukmė gali būti skirtinga. McDonaldas (2000c), lyčių lygiateisiškumą skirtingose institucijose susiedamas su požiūriu į šeimą skirtingose visuomenėse, pristatė du gimstamumo kitimo modelius, atspindinčius gimstamumo perėjimą kultūriškai ir instituciškai skirtingose visuomenėse (1 pav.).

1 modelis: liberalus požiūris į šeimos vertybes. Tokiose visuomenėse atmetamos tradicinės vertybės, lyčių specializacija ir priimami modernėjančios šeimos bruožai, pasireiškiantys lyčių lygiateisiškumu grįsto šeimos modelio kūrimu, kai vyrai ir moterys laikomi lygiais išteklių, gebėjimų ir dalyvavimo veiklose atžvilgiais. Šio tipo šalyse perėjimas nuo labai žemo prie žemo gimstamumo lygio bus lengvesnis, kai kuriose jų gimstamumas gali iki labai žemo lygio nenukristi (McDonald, 2000c).

2 modelis: konservatyvus požiūris į šeimos vertybes. Tokiose visuomenėse siekiama išlaikyti tradicinį šeimos modelį ir išlieka įsigalėjusi idealizuota šeimos moralė, grįsta vyro šeimos maitintojo ir moters namų šeimininkės vaidmenų išlaikymu. Šio tipo šalyse perėjimas nuo labai žemo prie žemo gimstamumo lygio bus sudėtingesnis ir truks ilgiau nei liberaliose šalyse. Kuo konservatyvesnis visuomenės požiūris į šeimą, tuo didesnė lyčių lygiateisiškumo neatitiktis skirtingo tipo institucijose ir tuo mažesnis gimstamumas (McDonald, 2000c).

1 pav. Lyčių lygiateisiškumo ir gimstamumo lygių kaitos ryšiai
Šaltinis: McDonaldas (2000c)

Atsižvelgiant į pateiktas pagrindines McDonaldo teorijos idėjas apie kultūrinio bei institucinio konteksto reikšmę lyčių lygiateisiškumo kaitai, asmens prokreaciniams sprendimams ir gimstamumo tendencijoms, teorija apima makro- ir mikrolygmenis. Apibendrinamas gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo ryšio teoriją, McDonaldas (2013) pabrėžia, kad gimstamumas turi būti laikomas makrosociologine ir individualaus lygmens problema, nes vaikų susilaukimo sprendimus kintančiame instituciniame kontekste priima asmuo ir tik akumuliuoti asmeniniai pasirinkimai tampa šalies lygmens tendencijomis (McDonald, 2013).

McDonaldo pasiūlyta gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo ryšio teorija, toliau stebint gimstamumo mažėjimą, aktyviai ieškant stebimų gimstamumo tendencijų paaiškinimo ir siūlant naujas koncepcijas ar teorijas, neišvengė kritikos. McDonaldo teorija dažniausiai kritikuota dėl neaiškumo, kokio lygmens veiksnius apima. Tačiau kritikų argumentai skirtingi ir iki šiol nepasiektas bendras sutarimas, ar veiksniai yra tik makrolygmens ar mikro- ir makrolygmens junginys. Kritikai, įvardiję McDonaldo teoriją tik kaip apimančią makrolygmens veiksnius, teigia, kad šioje teorijoje neskiriamas dėmesys požiūriams, vertybėms ir asmeninėms preferencijoms susitelkiant tik į makrolygmens veiksnius – socialinius institutus bei viešąją politiką (Hakim,

2003) ir atliekant gimstamumo lygio palyginimą tarp šalių (Bueno ir Brinton, 2019). Teigiančiųjų, kad gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo lygio teorija apima mikro- ir makrolygmenų veiksmus, požiūriu lyčių lygiateisiškumas į individą orientuotuose instituteuose ir su lyčių lygiateisiškumu susietas gerovės režimas bei įgyvendinama socialinė politika apima makrolygmenį, o lyčių lygiateisiškumas šeimoje yra apibrėžiamas poros arba mikrolygmeniu (Balbo ir kt., 2013). Pagrindinių McDonaldo siūlomos teorijos idėjų taikymo atliekant empirinius tyrimus įvairovė atskleidžia galimybes taikyti šią teoriją analizuojant prokreacinės elgsenos tendencijas tiek makro-, tiek mikrolygmeniu.

Disertacijoje ypač reikšminga pagrindinė *lyčių lygiateisiškumo ir gimstamumo ryšio* teorijos idėja bei lyčių lygiateisiškumo neatitikties skirtingose institucijose reikšmė priimant vaikų (ne)susilaukimo sprendimus. Vis dėlto daugiausia dėmesio skiriama toliau pristatomoms (žr. 1.1.3. skyrių) McDonaldo teoriją papildančioms teorinėms perspektyvoms, kurių autoriai ne tik pateikia aiškią savo idėjų konceptualizaciją, bet ir pasiūlo aiškesnius empirinius indikatorius.

1.1.3. Gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo ryšio teorijos išplėtojimas: dviejų dalių lyčių revoliucijos ir daugybinių pusiausvyrų perspektyvos

Gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo ryšio idėjos, kurias pasiūlė McDonaldas, tapo fundamentaliu pamatu atliekant tyrimus ir vystant teorines idėjas apie įvairiais lygmenimis kintančių lyčių vaidmenų ir vaikų susilaukimo ryšius. Intensyviausiai papildančios teorinės perspektyvos buvo pradėtos skelbti 2014–2015 m. Iki pat 2015 m., kol Andersonas ir Kohleris (2015) bei Esping-Andersen ir Billaris (2015), taip pat Goldscheider ir kt. (2015) nepaskelbė savo tyrimų rezultatų, beveik išimtinai tik McDonaldo idėjos ir siūlomos koncepcijos buvo naudojamos atliekant gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo ir (arba) lygybės tyrimus. Buvo keli Brinton su kolegomis (Brinton ir Lee, 2016; Brinton ir kt., 2018) bandymai papildyti McDonaldo idėjas, tačiau šios idėjos netapo aktyviai testuojamomis ar aptarinėjamos kitų autorių ar paties McDonaldo.

Siekdami įvertinti naujai pasiūlytų perspektyvų vietą gimstamumo tyrimų ir teorijų lauke, mokslininkai-tyrėjai įvardijo įvairius aspektus, kurių pagrindu McDonaldo (2000a, 2000b, 2013) ir Esping-Anderseno, Billario (2015) ir Goldscheider ir kt. (2015) idėjos pristatomos, kaip atitinkančios tą

pačią žemo gimstamumo aiškinimo kryptį¹⁴. Apibendrinant įvairias išvalgas galima išskirti keturis pagrindinius pasiūlytas idėjas jungiančius aspektus. Pirma, bendra idėja yra ta, kad lyčių egalitarizmas susijęs su gimstamumo didėjimu (Esteve ir kt., 2016; DeRose ir kt., 2019; Djundeva ir kt., 2019), o žemas gimstamumo lygis yra neatitikimo tarp aukštos lyčių lygybės makrolygmeniu ir žemos lyčių lygybės šeimoje rezultatas (Lappegård ir Kornstad, 2020). Antra, bendrai sutariama, kad neužbaigta lyčių revoliucija yra gimstamumo mažėjimo žemiau kartų kaitą užtikrinančio lygio postindustrinėse visuomenėse veiksnys (Brinton ir Lee, 2016; Freeman ir kt., 2018). Trečia, lyties sistemų (angl. *gender systems*) koncepcija sujungia išreikštas idėjas apie lyčių sistemos dimensijas – darbo pasidalijimą, galią, normas, socialines institucijas bei lyčių santykių modelius (Baizán ir kt., 2016). Konceptualiai teorijas sieja dar ir tai, kad dirbančių moterų-motinių dvigubo darbo našta ir vyro-tėvo išitraukimo į vaikų priežiūrą ir namų ruošą trūkumas siejamas su žemu lyčių lygiateisiškumo lygiu (Cools ir Hart, 2017). Taip pat šiose perspektyvose minima įvairiais lygmenimis vykstanti lyčių vaidmenų ir santykių transformacija (Jalovaara ir kt., 2018; Riederer, Buber-Ennser ir Brzozowska, 2019). Ketvirta, instituciniai veiksniai laikomi reikšmingiausiais, nes tik institucinė kaita gali sukurti sąlygas, kurioms esant galimas besikeičiančių lyčių vaidmenų suderinimas (Aassve ir kt., 2016; Rindfuss ir kt., 2016).

Nepaisant bendrumų, McDonaldo teorija ir Esping-Anderseno, Billari (2015) bei Goldscheider ir kt. (2015) pasiūlytos perspektyvos skiriasi perėjimo nuo tradicinio prie egalitarinio lyčių vaidmenų modelio aiškinimu, įvardijamais lyčių vaidmenų transformacijos procesą lemiančiais veiksniais ir dėmesiu vaikų (ne)susilaukimo sprendimų priėmimui. Atsižvelgiant į tai, toliau aptariamos abi perspektyvos, kurių idėjos reikšmingos formuluojant disertacijos tyrimo teorines prielaidas.

Dviejų dalių lyčių revoliucijos ypatumai ir sąryšio su gimstamumu aiškinimas

Vyro išitraukimo į šeimą didėjimo tyrimai ir apžvalgos, atlikti Goldscheider ir kt. (2014a, 2014b), tapo naujai pasiūlytos *dviejų dalių lyčių revoliucijos ir gimstamumo sąsajos* perspektyvos vystymo pagrindu. Kartu su šiais tyrimais

¹⁴ Andersono ir Kohlerio (2015) pasiūlyta perspektyva nebuvo dažnai lyginama kitų mokslininkų tyrėjų, nes, aiškindami žemą gimstamumo lygį, pagrindinį dėmesį jie skiria socioekonominiams vystymuisi, išskirdami lyčių lygiateisiškumą tik kaip vieną iš dimensijų, bet ne pagrindinę. Dėl šios priežasties Andersono ir Kohlerio (2015) perspektyva nėra aptariama disertacijoje.

ir idėjomis pradėta kokybiškai nauja McDonaldo pasiūlytos lyčių lygybės, lyčių lygiateisiškumo ir gimstamumo ryšio perspektyvos vystymo kryptis.

Naują perspektyvą Goldscheider ir kt. (2015) pasiūlė atsižvelgdamos į antrojo demografinio perėjimo teorijoje lyties dimensijai skiriamą per mažą dėmesį ir paaiškinimų reikalaujančius gimstamumo atsigavimo bei kitų šeimos formavimo procesų pokyčius. Jų požiūriu neigiamos prokreacinės ir matrimonialinės elgsenos tendencijos, kurias antrojo demografinio perėjimo teorijos kūrėjai sieja ne tik su skirtingų lygmenų ekonominiais, socialiniais, biologiniais, technologiniais veiksniais, bet ir vertybių, požiūrio, normų bei elgsenos pokyčiais, ypač individualizacija, savirealizacija, emancipacija ar laisvesniu gyvenimo stiliumi, yra tik laikinas etapas, susiklostęs kaip atsakas į prasidėjusią, bet dar neužbaigtą lyčių vaidmenų transformaciją.

Jos McDonaldo teoriją įvardija labai reikšminga aiškinant gimstamumo pokyčius ir palaiko jo pasiūlytą idėją, kuria remiantis gimstamumo atsigavimas siejamas su abiejų tėvų skatinimu dirbti ir dalintis vaikų priežiūra mažinant įsipareigojimų darbui ir šeimai konfliktą, su kuriuo beveik išimtinai susiduria tik moterys. Kitaip nei McDonaldo teorijoje, Goldscheider ir kt. (2015) siekia atkreipti dėmesį į galimybes mažinti darbo ir šeimos derinimo konfliktą pasitelkiant ne tik viešosios politikos priemones, tačiau daugiau dėmesio skiriant vyro-tėčio vaidmens transformacijai, kai didėja jų įsitraukimas į vaikų priežiūrą ir namų ruošą.

Pagrindinė koncepcija, kuri geriausiai atspindi Goldscheider ir kt. (2015) siūlomos perspektyvos idėją bei galimus naujus lyčių vaidmenų pokyčių ir gimstamumo ryšio analizės aspektus, – *lyčių revoliucija*. *Lyčių revoliucija* iliustruoja kintančius lyčių santykius viešojoje bei privačioje sferose ir, kaip struktūrinis veiksnys, fundamentaliai keičia vyrų ir moterų santykius. Vykstant lyčių revoliucijai atsiskleidžia lyčių vaidmenų pokyčių ir gimstamumo ryšiai (Goldscheider ir kt., 2015). *Lyčių revoliucija* apibrėžiama kaip sudaryta iš dviejų pusių.

Pirma lyčių revoliucijos pusė – moterų vaidmens transformacija, joms įsitraukiant į darbo rinką ir įgyjant išsilavinimą. Moterų įsitraukimo į darbo rinką poreikis atsirado po Antrojo pasaulinio karo ir visą praėjusį amžių, vykstant industrializacijai, vis labiau didėjo, o įgyjant išsilavinimą augo ekonominės galimybės (Goldscheider ir Sassler, 2018). Įvykę ekonomikos pokyčiai paskatino vaidmenų transformaciją – du dirbantieji daugelyje šalių tapo būtinybe norint išlaikyti šeimą (Oppenheimer, 1997). Ilgainiui lyčių vaidmenų lūkesčiai ėmė keistis taip, kad imta tikėtis, jog moteris didžiąją savo suaugusiųjų dalį praleis dirbdama (Goldscheider ir Sassler, 2018). Tradicinis lyčių vaidmenų pasiskirstymas, prasidėjęs moterų vaidmens pokyčiams, tapo ne toks praktiškas kaip anksčiau. Nors moterys perima naujus vaidmenis ir

finansiskai prisideda prie šeimos išlaikymo, tačiau išlieka ir ankstesni vaidmenys. Net jeigu ir laikas, skiriamas namų ruošai, mažėja, nemažėja vaikų priežiūrai skiriamas laikas, todėl moterys susiduria su tuo, ką daugelis tyrėjų įvardija „antrąją pamainą“. Kaufman ir kt. (2017) pabrėžia, kad šių pokyčių kontekste egalitarizmas auga viešojoje sferoje, tačiau pokyčiai privačioje sferoje ne tokie ženklūs.

Vis dėlto, vykstant revoliucijai, dėl pasikeitusių vaidmenų ir naujų gyvenimo kelio krypčių vyksta šeimos silpnėjimas – atsiranda poreikis permąstyti santykius poroje, vyksta struktūrinė vyrų ir moterų santykių kaita ir destabilizacija, poroje kyla sumaištis dėl tarpusavio lūkesčių, darbo ir šeimos derinimo konfliktas, dažnėja skyrybos. Taigi keičiasi šeimos formavimas ir iki ypač žemo lygio gali kristi gimstamumas (Goldscheider ir kt., 2015; Stanfros ir Goldscheider, 2017; Goldscheider ir Sassler, 2018). Dėl šių daugialypių neigiamų pokyčių svarbu mažinti darbo ir šeimos įsipareigojimų derinimo konfliktą ir, siekiant moteris išlaisvinti iš šio dviejų pamainų režimo, būtina sudaryti vyro-tėvo vaidmens transformacijos sąlygas – didinti vyro-tėvo įsitraukimą į namų ruošą ir vaikų priežiūrą (Hofferth ir Goldscheider, 2015). Šią revoliucijos pusę mokslininkės sieja su socialiniais, ekonominiais, biologiniais, technologiniais ir ypač vertybių, normų ir požiūrio pokyčiais, kurie apibūdinami remiantis antrojo demografinio perėjimo sąvoka (Lesthaeghe, 2010). Esant tokiam individualizacijos siekimo ir savirealizacijos paieškų kontekstui dažnai auga vartojimas, didėja dėmesys laisvalaikiui ir asmuo laisvai kuria norimą gyvenimo stilių, kuris apima ir vaikų (ne)susilaukimo planus.

Antra lyčių revoliucijos pusė – vyrų įsitraukimo į privačią sferą didėjimas. Neigiami su šeimos formavimu ir vaikų susilaukimu susiję pokyčiai, atsiradę pirmoje lyčių revoliucijos pusėje įvykus moterų vaidmens transformacijai, gali būti įveikiami tik įvykus šiems vyro-tėvo vaidmens pokyčiams (Goldscheider ir kt., 2015). Vyrui labiau įsitraukiant į namų ūkio veiklas, tampa kvestionuojamas suvokimas, kas yra „vyro darbas“ ir „moters darbas“ bei kultūriniai lyčių vaidmenų atlikimo scenarijai. Šioje revoliucijos dalyje vykstanti transformacija šeimoje nesilpnina egalitarinio požiūrio į lyčių vaidmenis plėtros, ypač jeigu sukurta palanki šeimos politika. Šeimai palanki politika nukreipta į paramą šeimai, vaiko priežiūros atostogų sistemos tobulinimą bei kokybiškų ir nebrangių vaiko priežiūros paslaugų prieinamumo didinimą (Kaufman ir kt., 2017). Kai viešojoje sferoje (užimtumo srityje) ir privačioje sferoje (namuose) įvyksta lyčių revoliucija, susiklosto naujo balanso atsiradimo sąlygos. Šis balansas tampa grįžtas lygiais moterų ir vyrų santykiais, pasikeitusiais įsipareigojimais poroje bei vyro įsipareigojimų vaikams didėjimu. Tokie pokyčiai sukuria gimstamumo

atsigavimo prielaidas. Tačiau užtrunka, kol asmenys adaptuoja savo elgesį prie naujos lyčių struktūros visuomenėje – buvusius elgesio modelius pakeičia nauji (Goldscheider ir kt., 2015; Stanfros ir Goldscheider 2017; Goldscheider ir Sassler 2018).

Antroji lyčių revoliucijos pusė nėra tokia sparti kaip pirmoji ir yra įvardijama kaip „neužbaigta“ (angl. *incomplete*) (Brines, 1994; Esping-Andersen, 2009), „nebaigta“ (angl. *unfinished*) (Gerson, 2010) arba „užstrigusi“ (angl. *stalled*) (England, 2010). Tačiau nėra vieningo požiūrio, kaip vertinti atidėjimą. Dalis tyrimų rodo, kad šis atidėjimas gali būti sudėtingesnis, nei manyta iš pradžių, nepaisant požiūrio į lyčių vaidmenis egalitarėjimo. Ilgalaiškės egalitarėjimo tendencijos nėra visiškai aiškios dėl socialinių sferų, su kuriomis gali būti siejami pokyčiai, įvairovės ir dažnai vieningo egalitarėjimo mato vertinimo nebuvimo (Fate-Dixon, 2017; Pepin ir Cotter, 2018). Kiti teigia, jog kalbėti apie atidėjimą nereikėtų, nes požiūris į lyčių vaidmenis, nors ir lėtai, bet egalitarėja (Brinton ir Lee, 2016; Knight ir Brinton, 2017; Grunow ir kt., 2018; Scarborough ir kt., 2019). Kai kurie mokslininkai laikosi gana skeptiško požiūrio – jeigu ir toliau antroji lyčių revoliucijos dalis progresuos tokiu pat lėtu tempu, procesas gali užtrukti ilgus dešimtmečius (Sayer, 2015). Nepaisant to, kaip būtų vertinama antrosios lyčių revoliucijos pusės eiga, ši lyčių revoliucijos pusė yra labai reikšminga, nes, kol neįvyksta su šia dalimi susieti vyro-tėvo vaidmens pokyčiai, tol nesudaromos gimstamumo atsigavimo sąlygos. Dėl to svarbu vertinti lyčių revoliucijos eigą lemiančių veiksnių įvairovę. Šie veiksniai ypač susiję su kontekstinėmis istorinėmis, socialinėmis, ekonominėmis ir socialinės politikos sąlygomis.

Istorinis kontekstas atspindi sąlygas, kurios klostėsi iki buvo pasiekta vaidmenų transformacija. Moterys istoriškai ilgiau buvo susijusios su privačiąja nei viešąja sfera ir išeiti į darbo rinką ruošėsi palyginti ilgą laiką, bet augo moterų išsilavinimas ir kai kurios moterys įsitraukė į darbo rinką dar prieš santuoką, kuri tuo metu glaudžiai buvo siejama su vaikų susilaukimu. Kartu su modernizacija užimtumas tapo viena iš pagrindinių, o ne papildomų moterų vaidmens dalių, dėl to jų vaidmens kaita ne tokia drastiška. Transformuojantis moterų vaidmenimis, poreikis ir spaudimas vyrams įsitraukti į namų ruošą ir vaikų priežiūrą tik didėjo. Tačiau vyrų pasiruošimas įsitraukti į veiklas namuose nėra toks apibrėžtas, kaip moterų išėjimas į viešąją sferą, ir yra palyginti trumpesnis, nes šiomis veiklomis ilgą laiką namuose rūpinosi moterys (Goldscheider ir kt., 2015; Stanfros ir Goldscheider, 2017).

Kiti lyčių revoliucijos veiksniai susiję su makro- ir mikrolygmens socialiniais ir ekonominiais aspektais. Vyro-tėvo vaidmens transformacijai spaudimą didina struktūrinis kontekstas, kai, globalizacijos sąlygomis

didėjant neužtikrintumui darbo rinkoje, dviejų dirbančiųjų-besirūpinančiųjų poros modelis vis labiau tampa būtinybe (Goldscheider ir kt., 2015; Stanfros ir Goldscheider, 2017). Socioekonominiu požiūriu moterų dalyvavimas darbo rinkoje kurį laiką priklausė nuo šeimų charakteristikų, tačiau ilgainiui tapo labiau susijęs su jų pačių charakteristikomis, pavyzdžiui, išsilavinimu, darbo patirtimi, ir šiuo aspektu moterys priartėjo prie vyrų (Goldscheider ir Sassler, 2018). Vertinant vyro ištraukimo į privačią sferą ir socialinių bei ekonominių charakteristikų ryšius, aiškėja, kad labiau išsilavinę vyrai yra ir labiau ištraukę į vaikų priežiūrą, palyginti su mažiau išsilavinusiais (Goldscheider ir Sassler, 2018). Toks vyrų išsilavinimo ir palaikomų vaidmenų ryšys gali būti susijęs su tuo, kad požiūrio į lyčių vaidmenis egalitarėjimas pirmiausia prasidėjo būtent tarp labiausiai išsilavinusių asmenų (Esping-Andersen ir Billari, 2015).

Ypač reikšminga ir su kontekstu glaudžiai susieta priemonė, kuri veikia lyčių revoliucijos eigą, Goldscheider ir Sassler (2018) požiūriu, yra šeimos politika. Tinkama ir kryptinga šeimos politika vykstant lyčių revoliucijai gali veikti lyčių normas, tam tikro požiūrio į lyčių vaidmenis palaikymą, vaikų susilaukimo sprendimus, taip pat mažinti darbo ir šeimos įsipareigojimų derinimo konfliktą (Goldscheider ir Sassler, 2018). Skandinavijos šalyse buvo plėtotos šeimos politikos priemonės, tiesiogiai nukreiptos į antrąją lyčių revoliucijos dalį – vyrai buvo skatinami pasinaudoti tėvystės (angl. *daddy days*) ir vaiko priežiūros atostogomis (Duvander ir Johansson, 2015). Tokios priemonės reikalauja, kad abu tėvai pasiimtų bent minimalią dalį apmokamų vaiko priežiūros atostogų, jeigu nori maksimaliai pasinaudoti visomis galimomis naudomis. Vertinant vaiko priežiūros atostogas kaip šeimos politikos elementą, naudinga turėti omenyje, kad atostogomis besinaudojantys vyrai gali būti selektyvi grupė ir jų sprendimus (ne)pasinaudoti vaiko priežiūros atostogomis gali veikti priešiškas darbdavių požiūris (Goldscheider ir Sassler, 2018). Kita vertus, moterys gali būti tos, kurios vaiko priežiūros atostogas glaudžiai sieja su savo tapatumu. Todėl vyrams gali būti sudėtingiau įsitraukti į vaiko priežiūrą taip intensyviai, kaip jie nori (Goldscheider ir kt., 2015). Vis dėlto šalyse, kuriose vystoma kryptinga ir darbo bei šeimos derinimą remianti šeimos politika, susilaukus vaiko palaikomi lyčių vaidmenys rečiau tampa tradiciškesni nei prieš vaiko susilaukiant (Neilson ir Stanfros, 2013; Goldscheider ir Sassler, 2018). Tokiomis sąlygomis retradicionalizacijos silpnėjimas rodo lyčių revoliucijos progresą.

Nors lyčių revoliucijos eigos veiksniai gali būti įvairūs, sutariama, kad pirminis ženklas, galintis rodyti abiejų lyčių revoliucijos pusių progresą, – egalitarėjantis požiūris į lyčių vaidmenis (Goldscheider ir kt., 2015). Požiūris į lyčių vaidmenis apima įsitikinimus ir konceptus, susijusius su socialiniais

vyro ir moters vaidmenimis privačioje ir viešojoje sferose (Davis ir Greenstein, 2009). Požiūris į lyčių vaidmenis gali būti susiformavęs keliais būdais (Lietzmann ir Frodermann, 2021). Socializacijos metu skirtingose aplinkose veikiantis asmuo gali mokytis stebėdamas, kokius vaidmenis atlieka tėvai, kaip dalijamasi įvairiomis veiklomis šeimoje, kurioje užaugama, taip pat reaguodamas į tai, ką sako tėvai (Bolzendahl ir Myers, 2004; Min ir kt., 2012; Platt ir Polavieja, 2016). Susiformavęs požiūris atspindi struktūrinės galimybes ir konstruktus, kuriems įsigalėti reikalingas požiūrio perdavimas iš vienos kartos kitai kartai, taip užtvirtinant pasikeitusios struktūros ir tuos pokyčius atspindinčių požiūrių jungtį (Goldscheider ir kt., 2015). Svarbu suvokti, kad požiūrio keitimasis yra gana sudėtingas ir reikalaujantis tam tikro pasiruošimo. Požiūris iki tam tikro lygio gali formuotis kaip atsakas į kasdienės suaugusiojo asmens patirtis, pavyzdžiui, tapimą motina arba darbo patirtį (Bolzendahl ir Myers, 2004; Berrington ir kt., 2008; Schober ir Scott, 2012). Tam, kad naujoje lyčių struktūroje būtų sėkmingai funkcionuojama, reikalingi tam tikri vidiniai išteklių (pavyzdžiui, išsilavinimas arba patirtis), kurie gali palengvinti elgesio adaptaciją – naujai sugeneruotų elgesio modelių perėmimą (Goldscheider ir kt., 2015).

Požiūrį į lyčių vaidmenis įvairiomis kryptimis gali veikti įvairios sociodemografinės charakteristikos, pavyzdžiui, partnerystės statusas, vaikų (ne)turėjimas, užimtumo statusas, išsilavinimas, amžius ir lytis (Goldscheider ir kt., 2014; Kaufman ir kt., 2017; Lomazzi ir kt., 2019). Kaufman ir kt. (2017) požiūriu, lyčių revoliucijos procesą lemiantys veiksniai ir socialinės, demografinės charakteristikos gali veikti kompleksiskai. Pavyzdžiui, susilaukus vaiko įvykę pokyčiai gali būti veikiami ne vaiko susilaukimo fakto, o kitų aspektų, pavyzdžiui, pasikeitusio užimtumo statuso. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad įvairių charakteristikų ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšiai gali skirtis priklausomai nuo konteksto (Kaufman ir kt., 2017).

Svarbu pabrėžti, kad prokreacinę elgseną veikiantis požiūris į lyčių vaidmenis gali būti susijęs ir su asmens požiūriu į kitas gyvenimo sritis. Egalitariniu požiūriu į lyčių vaidmenis išsiskiriantys vyrai gyvenimą šeimoje ir tėvystę gali laikyti svarbesniais savo gyvenime nei tie, kurie išreiškia tradicinį požiūrį. Atsižvelgiant į tai, ne tik egalitarinis požiūris į lyčių vaidmenis, bet ir šeimos įvardijimas svarbia asmens gyvenime gali didinti prokreacinius lūkesčius (Puur ir kt., 2008). Tyrimai rodo, kad vyrai, kurie palaiko tradicinį požiūrį į lyčių vaidmenis, o ne tie, kurie ketina aktyviai įsitraukti į vaikų auginimą, yra susirūpinę tuo, kad vaikų susilaukimas apribotų jų asmeninę laisvę ir laisvalaikį (Bernhardt ir Goldscheider, 2006). Šie tyrimai tik patvirtina, kad vaikų susilaukimo sprendimai reikšmingai susiję ne tik su gyvenamuoju kontekstu, prieinamais finansiniais ir laiko

ištekliais, bet ir su potencialių tėvų pasiryžimu priimti ilgalaikę atsakomybę už vaiko auginimą (Goldscheider ir kt., 2013).

Apibendrinant *dvių dalių lyčių revoliucijos ir gimstamumo sąsajos* perspektyva atveria galimybes analizuoti gimstamumo mažėjimą, siejant tai ne tik su moterų-motinų vaidmens transformacija, tačiau ir su vyro-tėčio vaidmenų pokyčiais, kuriems įvykus sudaromos gimstamumo atsigavimo prielaidos. Lyčių revoliucijos eiga priklauso nuo įvairių kontekstinių sąlygų, o vykstančios transformacijos pirmiausia atsispindi kintančiame požiūryje į lyčių vaidmenis, kuris priklauso nuo įvairių socialinių-demografinių charakteristikų. Būtent požiūrio į lyčių vaidmenis, kaip pirminio lyčių revoliucijos eigos ženklą, idėja yra aktuali disertacijoje, nes leidžia atskleisti lyčių revoliucijos etapus ir į tai atsižvelgiant analizuoti gimstamumo dinamiką.

Daugybinių pusiausvyrų perspektyva: „U“ kreivė ir jos modifikacijos

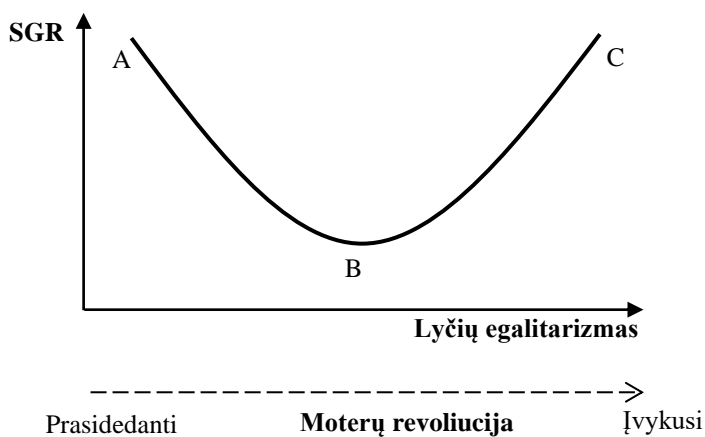
Esping-Andersen ir Billaris (2015) su kolegomis tuo pačiu metu, kaip ir Goldscheider ir kt. (2015), paskelbė McDonaldo teoriją papildančią *daugybinių pusiausvyrų* perspektyvą. Jie savo perspektyvą pasiūlė reaguodami į susiklosčiusias žemo gimstamumo lygio tendencijas, atmetę Beckerio ekonominę ir antrojo demografinio perėjimo teorijas kaip nepakankamas bei aiškinančias priešingos krypties procesus ir pritardami Goldscheider ir jos kolegų išreikštomis mintims apie alternatyvios teorinės perspektyvos, aiškinančios šeimos kaitos procesus, poreikį.

Daugybinių pusiausvyrų perspektyva¹⁵ Esping-Andersen ir Billaris (2015), kaip ir McDonaldas (2000a), vykstančius neigiamus partnerysčių kūrimo ir gimstamumo pokyčius aiškina pagrindinį dėmesį sutelkdami į tebevykstančią lyčių vaidmenų ir santykių transformaciją. Pagrindinė jų pasiūlytos perspektyvos idėja ta, kad gimstamumas padidėja, kai lyčių egalitarizmas įgauna dominuojantį normatyvinį statusą visuomenėje. Tai nebuvo pirmasis Esping-Anderseno ir jo kolegų bandymas sieti lyčių lygybę, lygiateisiškumą ir gimstamumą – būta įvairių idėjų, kurios tapo susisteminto perspektyvos varianto ištakomis (Aassve ir kt., 2012; Esping-Andersen, 2009; Esping-Andersen ir kt., 2013; Sullivan ir kt., 2014). Šias idėjas papildė Arpino ir kt. (2015) bei Hudde'žio (2016, 2018) kartu su kolegomis atlikti tyrimai ir

¹⁵ Nors šią teoriją galima taikyti analizuojant ne tik gimstamumo ir kintančių lyčių vaidmenų modelių ryšius, bet ir partnerysčių formavimą bei jų pokyčius, disertacijoje pagrindinis dėmesys skiriamas šios teorijos taikymui analizuojant gimstamumo tendencijas.

iškeltos konceptualios idėjos apie lyčių vaidmenų variacijos arba požiūrio į lyčių vaidmenis skirtumų ir gimstamumo ryšius.

Istorinę gimstamumo ir lyčių egalitarizmo dinamiką Esping-Anderseno ir Billario (2015) požiūriu atvaizduoja „U“ formos kreivė (3 pav.), kuri geriausiai atspindi daugybinių pusiausvyrų perspektyvos idėją. Jie teigia, kad, nors McDonaldas taip ir neįvardijo, jis buvo pirmasis pateikęs idėją, kad tarp lyčių lygiateisiškumo ir gimstamumo egzistuoja „U“ formos ryšys¹⁶ – žemiausias gimstamumo lygis sutampa su moterų vaidmenų kaita, kai institucijos ir partnerystė jos dar nėra adaptavusiosios.

2 pav. Moterų revoliucijos ir gimstamumo kaitos ryšiai
Šaltinis: Esping-Andersen ir Billari (2015)

Viena iš pagrindinių pasiūlytos perspektyvos sąvokų, kurią Esping-Andersen (2009) paminėjo dar 2009 m., – *pusiausvyra*¹⁷. Pusiausvyra – tai sąlygos, kai visuomenėje laikomasi tų pačių normatyvinių taisyklių, dominuoja aiškus lyčių vaidmenų modelis ir asmuo veikia remdamasis gerai žinomais veiksmų strategijų lūkesčiais (Esping-Andersen, 2009; Esping-Andersen ir kt., 2013; Esping-Andersen ir Billari, 2015).

¹⁶ „U“ formos ryšį Esping-Andersen (2009) minėjo ir plačiau aptarė jau anksčiau, kai apibrėžė neužbaigtos lyčių revoliucijos (angl. *incomplete revolution*) koncepciją.

¹⁷ Konceptualiai pusiausvyros modelis, grįstas daugybinėmis pusiausvyromis, yra taikomos ekonomikoje. Remiantis ekonomikos principu, stabilumas gali egzistuoti tik aiškiai normatyviškai apibrėžtame kontekste, kuriame normos yra endogeniškai reprodukuojamos. Šis ekonomikoje taikomas principas yra perkeliamas į sociologijos teoriją (Esping-Andersen ir kt., 2013).

Gimstamumo ir lyčių egalitarizmo ryšiai moterų revoliucijos¹⁸ eigoje kinta pereinant tris idealiuosius pusiausvyros etapus. Pirmasis – tradicinės pusiausvyros etapas, antrasis – daugybinės pusiausvyros, o trečiasis – egalitarizmu grįstas pusiausvyros etapas (Esping-Andersen, Billari 2015). Kiekvienas iš šių etapų atspindi savitą lyčių vaidmenų modelių konfigūraciją, normatyvinę aplinką, vaikų susilaukimo sprendimų kontekstą ir atitinkamą gimstamumo lygį.

Tradicinės pusiausvyros modelyje (A taškas, 2 pav.) dominuoja tradicinis vyro šeimos maitintojo ir moters namų šeimininkės modelis ir gimstamumas yra pakankamai aukštas. Jeigu ši norma yra dominuojanti visuomenėje, tai reiškia pusiausvyrą (Esping-Andersen, 2016). Išlaikant lyčių vaidmenų specializaciją, moteris besiruošdama savo namų šeimininkės vaidmeniui ir taip reprodukuodama bei pateisindama su vaidmens išpildymu susijusius lūkesčius, investuoja į namų ruošos įgūdžius (Esping-Andersen ir Billari, 2015). Šios pusiausvyros palaikymas grįstas lygiateisiškumu ir nauda abiem partneriams. Tokiame kontekste vaikų susilaukimo sprendimų priėmimas labiausiai priklauso nuo tarpasmeninio, familialistinio pasitikėjimo – vyro galimybių išmaitinti šeimą ir galimos pagalbos iš artimųjų prižiūrint vaikus (Esping-Andersen, 2009; Esping-Andersen ir Billari, 2015).

Daugybinė pusiausvyra (B taškas, 2 pav.) susiklosto etape, kurio metu nėra nusistovėjusios pusiausvyros. Vykstant tradicinių lyčių vaidmenų erozijai, vyrų vaidmenų kaita, taikantis prie naujų moterų preferencijų, lėta ir dalinė. Tokiame kontekste vyrauja netikrumas ir normatyvinė sumaištis dėl lyčių vaidmenų ir su šeimos gyvenimu susijusių tapatumų. Dėl to gali atsirasti įvairūs alternatyvūs normatyviniai režimai (Esping-Andersen, 2009, 2016; Aassve ir kt., 2012; Esping-Andersen ir Billari, 2015). Tuo pačiu metu vyksta moterų ir vyrų rinkos produktyvumo konvergencija, dėl kurios tradicinių lyčių santykių palaikymas privačiose sferose yra nenaudingas, neteisingas ir nelygiateisiškas (Esping-Andersen ir Billari, 2015). Kaip rodo įvairūs tyrimai, vyro įsitraukimas į namų ūkio veiklas nuosekliai didėja, bet iš dalies dėl to, kad moterų įsitraukimas į namų ruošą mažėja (Esping-Andersen ir kt., 2013).

¹⁸ Svarbu pabrėžti, kad, nors Esping-Andersen ir Billari (2015) vartoja moterų revoliucijos koncepciją, kuri panaši į lyčių revoliucijos koncepciją, vartojamą Goldscheider ir kt. (2015), tačiau savo turiniu tai nėra tapačios koncepcijos. Moterų revoliucijos koncepcija atkreipiamas dėmesys į moterų vaidmens kaitą, kai jos iš namų šeimininkių ir vaikų prižiūrėtojų tampa darbo rinkos dalyvėmis, galinčiomis pagal savo poreikius su tuo derinti vaikų susilaukimą. Nors moterų revoliucija vyksta lyčių vaidmenų modelių kaitos ir egalitarėjimo kontekste, vis dėlto moterų vaidmens transformacijai skiriamas pagrindinis dėmesys. Lyčių revoliucija apibūdina moterų-motinių ir vyrų-tėčių vaidmenų kaitą atskirai, kai įvykus vienai transformacijai galima kita ir abi transformacijos laikomos vienodai reikšmingomis.

Tačiau partnerystės, kuriomis moterys ir vyrai nėra patenkinti, nes jų partneris (-ė) palaiko lūkesčių neatitinkantį požiūrį į lyčių vaidmenis ar netenkina dalijimasis veiklomis namuose, gali iširti. Šiuo periodu dėl dar neįvykusio visuomenės ir ypač gerovės politikos bei partnerystės instituto prisitaikymo prie naujų moterų vaidmenų, vyraujančios normatyvinių elgesio gairių įvairovės ir žemo tarpasmeninio pasitikėjimo, fiksuojamas žemas gimstamumo lygis (Esping-Andersen, 2009, 2016; Aassve ir kt. 2012).

Esant lyčių egalitarizmu grįstam pusiausvyros modeliui (C taškas, 2 pav.) normatyviškai dominuoja lyčių egalitarizmas ir vyrų bei moterų vaidmenys yra transformavęsi. Moterų vaidmens transformacija pasireiškia maskulinizacija, kai jų produktyvumo (dalyvavimo darbo rinkoje) ir reproduktyvumo vaidmenys yra subalansuoti. Vyrų vaidmenys feminizuojasi – siekiant didesnės namų produkcijos simetrijos vyrai turi aktyviau įsitraukti į namų ūkio veiklas. Kai lyčių egalitarizmas tampa dominuojantis, nauji vaidmenys socialiai priimami, elgesys bei elgesio lūkesčiai tampa nuspėjami ir nuolat reprodukuojami, nes sąlygos geriau (nei daugybinių pusiausvyrų etape) atitinka individualias preferencijas (Esping-Andersen ir kt., 2013). Dominuojant egalitarizmui, kurio sąlygomis vyrauja dviejų dirbančiųjų šeimos modelis, vaikų susilaukimo sprendimai priklauso ne tik nuo vyro ir moters galimybių išlaikyti šeimą, bet ir pasitikėjimo išorinėmis institucijomis. Tokiame kontekste socialinės institucijos ir šeimos politika turi minimizuoti asmens adaptavimosi prie kintančių lyčių vaidmenų kainą. Šios struktūros turi prisitaikyti prie naujų lyčių vaidmenų lūkesčių ir sukurti aplinką, kurioje asmuo yra užtikrintas savo galimybėmis realizuoti norimus lyčių vaidmenų, partnerystės kūrimo ir prokreacinės elgsenos lūkesčius. Šių sąlygų kontekste pasiektas lyčių lygiateisiškumas ir gimstamumas turi galimybę sugrįžti į kartų kaitą užtikrinantį lygį (Esping-Andersen, 2009; Esping-Andersen ir Billari, 2015).

Nuo to, kaip ilgai trunka skirtingi pusiausvyros etapai, tiesiogiai priklauso gimstamumo dinamika ir lygis. Dėl to reikšminga suvokti, kaip vyksta pusiausvyros modelių kaita. Apibūdinami, kaip pereinama nuo vieno pusiausvyros etapo prie kito, kokie veiksniai ir kaip lemia perėjimo greitį keičiantis „U“ formą atspindintiems ryšiams tarp gimstamumo ir lyčių egalitarizmo (3 pav.), daugybinių pusiausvyrų perspektyvos sumanytojai (Esping-Andersen ir Billari, 2015:11-25; Esping-Andersen, 2016: 37-39) suformulavo penkis teiginius.

1) *Moterų išsilavinimo įgijimas yra esminis perėjimo nuo tradicinės pusiausvyros modelio veiksnys.* Moterų revoliucija buvo paskatinta kontracepcijos atsiradimo, namų ūkio technologijų plėtros, skatinusių moteris

investuoti į įgūdžius, susijusius su rinka, – įgyti išsilavinimą. Vėliau pradėjo plisti ekonomiškai nepriklausomos moters normos, kurios tampa universalios.

2) *Perėjimas nuo tradicinio pusiausvyros modelio yra negrįžtamas ir trunka iki visuomenė tampa visiškai egalitarinė.* Prasidėjęs gimstamumo mažėjimas visuomenėje nėra sustabdomas, kol nepasiekiamą nauja pusiausvyra. Nors situacija nestabili, vienintelis būdas pereiti nuo tradicinio režimo prie egalitarinio – susidurti su tarpiniu nestabilumu.

3) *Kuo didesnė socialinė distancija ir stratifikacija, tuo lėtesnis perėjimas.* Gebėjimas priimti ir interpretuoti informaciją yra perėjimo esmė, tačiau stratifikacija riboja asmenų socialinių tinklų persidengimą ir žinojimo apie naujus lyčių vaidmenis plėtrą. Vykstantis perėjimas veikia įvairius persidengiančius, skirtingo tankumo ir pasiekiamumo asmenų tinklus, tačiau perėjimui gali būti reikšmingas ir tarpgeneracinis mobilumas.

4) *Kuo perėjimas labiau pažengęs, tuo visuomenėje daugiau palaikančiųjų egalitarizmą.* Norint pasiekti normatyvinę pusiausvyrą, visuomenėje reikalinga kritinė masė, palaikanti naują normatyvinį standartą – lyčių egalitarizmą. Tačiau prieš tai turi susidaryti visuomenės dalis, kuri susiduria su reikšmingais lūkesčių, susijusių su šeimos formavimo procesais, ir realybės neatitikimais. Empiriškai įrodyta, kad naująsias idėjas greičiausiai perima ir skleidžia labiausiai išsilavinę profesionalai.

5) *Kai lyčių egalitarizmas tampa normatyviškai dominuojantis, šeimos formavimo elgsena geriau (geriausiai) atitinka preferencijas.* Naujo normatyviškai dominuojančio požiūrio arba naujos pusiausvyros buvimas susijęs su normatyvumą įgalinančių struktūrų kūrimu. Šiame kontekste sukuriama kontekstinės priemonės, suteikiančios galimybes realizuoti individualius su vaikų susilaukimu susijusius lūkesčius.

Daugybinių pusiausvyrų perspektyva suteikia galimybę analizuoti ilgalaikes gimstamumo tendencijas atsižvelgiant į kintančius lyčių vaidmenis ir ryšius. Gimstamumo atsigavimas siejamas su normatyviniu lyčių egalitarizmo dominavimu. Perspektyvoje su lyčių vaidmenimis susijusios normos tampa esminės aiškinant gimstamumo pokyčius. Dėmesys lyčių vaidmenų normatyvumui inspiravo kitus mokslininkus siūlyti „U“ formos ryšių tarp lyčių egalitarizmo ir gimstamumo modifikacijas. Arpinas ir kt. (2015) bei Hudde'is (2016, 2018) siūlo įvertinti požiūrių į lyčių vaidmenis variaciją.

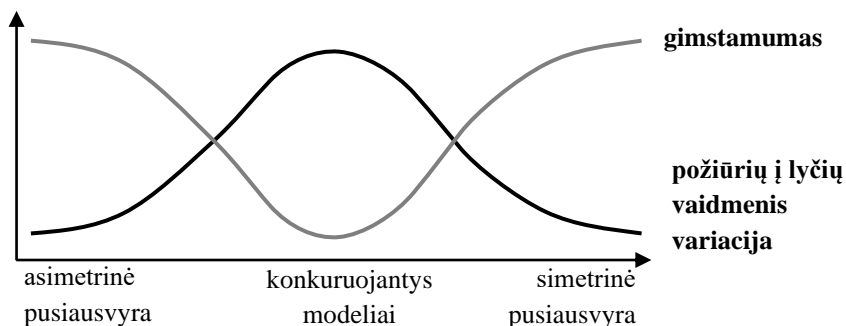
Arpino ir kt. (2015) siūlomos modifikacijos motyvas – „U“ forma, rodanti ryšį tarp lyčių egalitarizmo ir gimstamumo, yra tik sąlyginė ir neatspindi lyčių lygiateisiškumo kaitos įvairovės skirtingose šalyse. Jie neatsisako trijų (A, B ir C) etapų, kurie atitinka skirtingas gimstamumo ir lyčių vaidmenų modelių konfigūracijas, tačiau siūlo perėjimo prie egalitarizmu

grįsto lyčių vaidmenų modelio greitį vertinti atsižvelgiant į vyrų ir moterų požiūrio į lyčių vaidmenis (ne)sutapties lygį. Atsižvelgdami į vyrų ir moterų požiūrio į lyčių vaidmenis skirtumo dydį, Arpinas ir kt. (2015) išskiria tris hipotetinius gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo ryšio dinamikos scenarijus. Šiuose scenarijuose skirtumas atitinkamai yra mažas, vidutinis arba didelis – kuo skirtumai didesni, tuo perėjimas lėtesnis ir žemo gimstamumo periodas užtrunka ilgiau; kuo požiūrio skirtumas mažesnis, tuo žemo gimstamumo periodas trumpesnis ir perėjimas greitesnis. Vertinant šalių lygmeniu, pirmame perėjimo etape lyčių lygiateisiškumo padidėjimo efektas gimstamumui stipresnis yra šalyse, kuriose maži skirtumai tarp vyrų ir moterų požiūrio į lyčių vaidmenis (Arpino ir kt., 2015).

Su pastarosiomis Arpino ir kt. (2015) idėjomis apie vyrų ir moterų požiūrio į lyčių vaidmenis neatitikties reikšmę gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo kaitos ryšiams susiję Hudde'žio (2016, 2018) bei Hudde'žio ir Engelhardt (2020) tyrimai. Jeigu Arpinas ir kt. (2015) pabrėžia vyrų ir moterų požiūrio į lyčių vaidmenis skirtumų reikšmę perėjimo prie lyčių egalitarizmu grįsto lyčių vaidmenų modelio greičiui, tai Hudde'is su kolegomis atkreipia dėmesį į požiūrio variacijos ir gimstamumo lygių ryšį.

Pagrindinė Hudde'žio (2016) pasiūlytos perspektyvos idėja – kuo didesnė požiūrio į lyčių vaidmenis variacija, tuo žemesnis gimstamumas. Variacija gali reikštis tarp to, kaip realizuojami lyčių vaidmenys, ir tarp požiūrio į lyčių vaidmenis. Bet kokia variacija potencialiai reiškia neužtikrintumą ar konfliktą, kurie neigiamai veikia tiek pirmojo, tiek paskesnių vaikų susilaukimą. Hudde'is (2016) modifikavo Esping-Anderseno ir Billario (2015) gimstamumo ir lyčių egalitarizmo „U“ formos ryšio schemą. Jis adaptavo „U“ formos kreivę sujungdamas dvi „U“ kreives, kurių viena skirta vertinti gimstamumo tendencijoms, o kita – požiūrio į lyčių vaidmenis variacijai (3 pav.). Adaptuota ne tik „U“ kreivė, bet ir trijų etapų procesas bei *pusiausvyros* (angl. *equilibrium*) koncepcija. Išskiriami trys gimstamumo ir požiūrio į lyčių vaidmenis variacijos etapai – asimetrinės pusiausvyros, konkuruojančių modelių ir simetrinės pusiausvyros.

Pasiūlyta modifikacija Hudde'is (2016) siekė atskleisti, kad perėjimas nuo asimetrinės prie simetrinės pusiausvyros nevyksta vienodai. Tuo pačiu metu visuomenėje yra prisitaikiusiųjų prie naujo požiūrio ir palaikančiųjų anksčiau vyravusį požiūrį, tačiau tokių konkuruojančių modelių etape normatyvinės sumaišties lydima požiūrio į lyčių vaidmenis variacija yra didžiausia ir atitinkamai – gimstamumas mažiausias.

3 pav. Gimstamumo ir požiūrių į lyčių vaidmenis variacijos ryšiai
Šaltinis: Hudde'is (2016)

Pereidamas prie tikslesnio požiūrio į lyčių vaidmenis (ne)atitikties empirinio vertinimo, Hudde'is (2016, 2018) siūlo kelis galimus variacijos vertinimus. Galima vertinti požiūrį į lyčių vaidmenis tarp bendraamžių, potencialių partnerių arba dar tiksliau – tos pačios poros partnerių. Potencialių partnerių požiūrio (ne)sutapimo empirinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad nesutarimas dėl požiūrio į lyčių vaidmenis gali transformuotis į požiūrio neatitikimą tarp potencialių partnerių, ir visuomenėse, kuriose variacija tarp potencialių partnerių didesnė, didesnis ir bevaikystės lygis (Hudde, 2018). Kiek vėliau Hudde'is ir Engelhardt (2020) atliko tos pačios poros partnerių tyrimą ir atskleidė – kuo didesnis požiūrio į lyčių vaidmenis nesutapimas tarp partnerių, tuo mažiau tikėtina, kad jie pirmą vaiką turės kartu. Siūlomų empirinių požiūrio į lyčių vaidmenis variacijos indikatorių tyrimai atskleidžia, kad, nepriklausomai nuo pasirenkamos partnerystės vertinimo dimensijos, požiūrio nesutapimas neigiamai veikia vaikų susilaukimo lūkesčius ir elgseną.

Daugybinių pusiausvyrų perspektyva, ją atspindintys „U“ formos ryšiai tarp lyčių egalitarizmo ir gimstamumo bei papildančios idėjos apie požiūrio į lyčių vaidmenis variacijos poveikį perėjimo prie egalitarizmu grįstų lyčių vaidmenų modelio greičiui ir gimstamumo lygiui suteikia galimybę analizuoti kompleksinius gimstamumo ir požiūrio į lyčių vaidmenis normatyvumo ryšius. Atsižvelgiant į ryšių kompleksumą, disertacijoje analizuojamas tiek bendras ryšys tarp lyčių egalitarizmo ir gimstamumo, tiek požiūrio į lyčių vaidmenis variacijos, kaip požiūrio normatyvumo atitiktens ir gimstamumo ryšiai.

1.1.4. Gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo teorinių idėjų taikymas empiriniuose tyrimuose

Gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo sąsajų bei jas papildančių daugybinių pusiausvyrų ir dviejų dalių lyčių revoliucijos teorinių idėjų empiriniai tyrimai išsiskiria gausa ir įvairove, susijusia su plačiu empirinių lyčių lygiateisiškumo indikatorių spektru.

Daugiausia tyrimų atlikta Šiaurės Europos šalyse, ir tai, remiantis teorinėmis idėjomis, gali būti susiję su aukštu lyčių lygiateisiškumu, kuriam esant tikėtinas gimstamumo atsigavimas. Dauguma vieno ar kelių laiko taškų tyrimų yra atliekami naudojant tarptautinių plačios apimties apklausų duomenis. Atliekant šiuos tyrimus dalyvauja ir Lietuva, pavyzdžiui, Europos socialinį tyrimą (angl. *European Social Survey*) (Mills, 2008, 2010), Europos vertybių tyrimą (angl. *European Values Study*) (Westoff ir Higgins, 2009; Arpino ir Tavares, 2013), Kartų ir lyčių tyrimą (angl. *Generations and Gender Survey*) (Neyer ir kt., 2013; Osiewalska, 2018; Riederer ir kt., 2019) ir kt. Tačiau, nepaisant tyrimų, kuriuos atliekant analizuojamos tendencijos keliose ar keliose dešimtyse šalių, gausos, lyginamoji šalių lygmens analizė atliekama ypač retai.

Atliekant gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo sąsajos tyrimus dažnai persidengia keli lygmenys arba naudojamos kelios skirtingos lyčių lygiateisiškumo vertinimo dimensijos, todėl atliktus tyrimus galima tik santykinai suskirstyti į keturias grupes: makrolygmens kompleksinių lyčių lygybės indikatorių arba kontekstinių veiksnių; dalijimosi namų ruoša ir vaikų priežiūra namų ūkyje; požiūrio į lyčių vaidmenis; ir skirtingų lygmenų jungimo tyrimai.

Atliekant makrolygmens lyčių lygiateisiškumo dimensijų ir gimstamumo tyrimus naudojami įvairūs kompleksiniai indikatoriai, susieti su lyčių lygybės vertinimu skirtingose srityse ir vertinamos įvairių šeimos politikos priemonių bei gimstamumo sąsajos. Mills (2010) vertino penkių lyčių lygiateisiškumo indikatorių – su lytimi susieto vystymosi indekso (angl. *Gender-related Development Index*), lyčių įgalinimo rodiklio (angl. *Gender Empowerment Measure*), lyčių atotrūkio indekso (angl. *Gender Gap Index*), lyčių lygybės indekso (angl. *Gender Equality Index*) ir lyčių bei socialinių institucijų indekso (angl. *Social Institutions and Gender Index*) – poveikį prokreaciniam lūkesčiams 24 Europos šalyse. Gauti rezultatai rodo ribotą pasirinktų indikatorių poveikį gimstamumui. Lyčių vystymosi indekso didėjimas (didesnė lygybė) teigiamai veikia vaikų susilaukimo lūkesčius tarp moterų ir vyrų. Tačiau lyčių lygybės indekso didėjimas rodė priešingą arba nereikšmingą ryšį – didėjanti lyčių lygybė neigiamai veikia moterų

prokreacinius ketinimus, o tarp vyrų ryšys yra statistiškai nereikšmingas (Mills, 2010). Kolkas (2019), analizavęs suminio gimstamumo rodiklio ir moterų politinio įgalinimo indekso (angl. *Women's Political Empowerment Index*) sąsajas daugiau nei 30 šalių, atskleidė, kad „U“ formą atitinkantis ryšys būdingas tik atliekant vienmomentinę skerspjūvio (angl. *cross-sectional*) analizę, bet ne laiko perspektyvoje. Nakagakio (2018) atliktas 145 pasaulio šalių gimstamumo ir lyčių lygybės atskirties indekso (angl. *Global Gender Gap Index*) sąsajos tyrimas rodo neužbaigtą „U“ formą atitinkantį ryšį – lyčių lygybės progreso ir gimstamumo ryšys yra neigiamas iki lyčių lygybė pasiekia tam tikrą lygį ir kryptis pasikeičia į neigiamą. Nepaisant galimybių remiantis kompleksiniais indikatoriais vertinti lyčių lygybės pokyčių įvairiose plačios apimties srityse, šie indikatoriai dažniausiai negali būti naudojami vertinant lyčių lygiateisiškumą viešosiose ir privačiosiose visuomenės institucijose (Mills ir kt., 2011).

Gausu tyrimų, kuriuos atliekant analizuojamos įvairių šeimos politikos priemonių ir ypač darbo bei šeimos derinimo ir gimstamumo sąsajos lyčių revoliucijos kontekste. Baizánas ir kt. (2016) įvertino 16 Europos šalių socialinės politikos egalitariškumo ir gimstamumo sąsajas bei galimą lyčių vaidmenų transformacijos poveikį įgyvendinamoms politikos priemonėms. Analizės rezultatai rodo, kad politikos priemonės, skatinančios priežiūros defamilializaciją ir vyro darbo valandų skaičiaus mažėjimą, gimstamumą veikia teigiamai. Gimstamumą neigiamai veikia darbo rinkos politikos priemonės, sutelktos į motinos, kaip besirūpinančios vaikais, vaidmens palaikymą. Taigi institucinio konteksto priemonės, kurios palaiko dviejų dirbančiųjų-dviejų besirūpinančiųjų modelį (angl. *dual-earner / dual-carer model*) yra teigiamai susijusios su aukštu gimstamumo lygiu (Baizán ir kt., 2016: 24)“. Tačiau į lyčių egalitarizmą nukreiptų politikos priemonių ir gimstamumo ryšių neveikia lyčių egalitarizmo lygis visuomenėje (Baizán ir kt., 2016). Brini (2020) atlikta 20 Europos šalių analizė rodo, kad visuomenėse, kuriose sukuriamos darbo ir šeimos išsipareigojimams derinti palankios sąlygos ir palaikomas į lyčių lygiateisiškumą nukreiptas požiūris į lyčių vaidmenis, žemesnis moterų bevaikystės lygis ir didesnis gimstamumas. Vis dėlto, kaip rodo Osiewalskos (2018) atlikta 10 Europos šalių analizė, ryšys tarp mikro- ir makrolygmenų lyčių lygybės ir gimstamumo nėra vienareikšmis. Institucinė lyčių lygybė ir defamilialistinė politika yra susijusi su didesniu gimstamumu nepriklausomai nuo lyčių lygybės mikrolygmeniu. Šiaurės Vakarų Europos šalyse defamilialistinė ir lyties atžvilgiu neutrali politika susijusi su aukštesniu gimstamumo lygiu ne tik tarp tų porų, kurios palaiko egalitarizmu grįstus lyčių vaidmenis, bet ir tų, kuriose palaikomi tradiciniai lyčių vaidmenys (Osiewalska, 2018).

Požiūrio į lyčių vaidmenis, kaip lyčių lygiateisiškumui artimos dimensijos, ir gimstamumo sąsajos tyrimai išsiskiria ne tik gausa, įvairove, bet ir tyrimų rezultatų prieštaromis. Diskusijos apie požiūrio į lyčių vaidmenis kintamuosius ypač suaktyvėjo, kai dvi mokslininkų grupės, analizuodamos vyrų prokreacinės elgsenos ir požiūrio į lyčių vaidmenis sąsajos tendencijas tose pačiose Europos šalyse, gavo priešingus rezultatus. Puuro ir kt. (2008) duomenų analizė rodo, kad vyrai, išreiškiantys egalitariškesnį požiūrį į lyčių vaidmenis, ne tik ketina susilaukti daugiau, bet ir turi daugiau vaikų nei tie vyrai, kurie išreiškia tradiciškesnį požiūrį. Westoffas ir Higginsas (2009) gavo priešingus rezultatus. Goldscheider ir kt. (2010), reaguodami į Westoffo ir Higginso (2009) išreikštą kritiką Puuro ir kt. (2008) atliktam tyrimui, pabrėžė, kad atliekant šiuos tyrimus naudoti skirtingi teoriniai konstruktai: pirmu atveju – vyrų darbo ir šeimos derinimo vaidmenys (Puur ir kt., 2008), antru atveju – bendresni požiūriai į lyčių vaidmenis, apimantys vyrų vaidmenį kaip politinių lyderių, moterų-motinių ir vaikų ryšius (Westoff ir Higgins, 2009). Kiek vėliau Arpinas ir Tavares (2013) vertino 24 Europos šalių gimstamumo lygio ir požiūrio į moterų ir vyrų užimtumą bei dalijimąsi namų ruoša namų ūkyje sąsajas ir patvirtinimo McDonaldo idėjas – kad didėtų gimstamumas, reikalingas lygiateisiškumas instituciniame kontekste ir šeimoje. Miettinen ir kt. (2011) atliktas Suomijos duomenų tyrimas atskleidė, kad prokreaciniai ketinimai priklauso ne tik nuo vyrų ir moterų požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo, bet ir požiūrio į vaiko reikšmę šeimai bei asmeninei gerovei ir darbo bei karjeros reikšmę asmens gyvenimui. Kuo labiau vyrai ir moterys sutinka, kad vaikas yra būtinas šeimos ir asmens gerovei užtikrinti, tuo labiau tikėtina, kad jie ketina susilaukti vaikų, ir kuo didesnę reikšmę asmuo suteikia darbui ir karjerai, tuo rečiau ketina susilaukti vaikų.

Kita tyrimų grupė nukreipta į lyčių lygiateisiškumo namų ūkyje analizę, skiriant dėmesį dalijimuisi namų ruoša ir vaikų priežiūra. Šie tyrimai atskleidžia, kad gimstamumą gali veikti ne tik tai, kaip partneriai dalijasi šiomis veiklomis namų erdvėje, bet ir tai, kaip vertina – kaip atitinkantį lūkesius ar jų neatitinkantį – esamą dalijimąsi. Mills (2008) atlikta 25 Europos šalių duomenų analizė rodo, kad prisiimamos namų ruošos dalis neturi reikšmingo poveikio moterų prokreaciniam lūkesčiams, tačiau moterų, kurios atlieka daug daugiau namų ruošos darbų ir tokią namų ruošą laiko stresą keliančia veikla, prokreaciniai ketinimai yra mažesni nei tų, kurios tokių darbų atlieka mažiau ir nelaiko jų stresą keliančia veikla. Kiti tyrimai atskleidžia, kad prokreaciniai ketinimai priklauso nuo veiklos, kuria dalijamasi – ar tai namų ruoša ar vaikų priežiūra. Neyer ir kt. (2013) atlikta 12 Europos šalių analizė rodo, kad turinčių vaikų motinų prokreacinius lūkesčius teigiamai veikia lygesnis partnerių faktinis dalijimasis namų ruošos veiklomis ir

pasitenkinimas dalijimusi vaikų priežiūra. Turinčių vaikų vyrų prokreacinių ketinimų neveikia faktinis dalijimasis namų ruoša, bet teigiamai veikia pasitenkinimas namų ruošos pasidalijimu ir pasitenkinimas bei faktinis dalijimasis vaikų priežiūra. Taip pat nustatyta, kad dalijimosi namų ruošos veiklomis ir prokreacinių lūkesčių ryšį gali veikti pasitenkinimas santykiais ir vaikų skaičius. Riedereris ir kt. (2019), analizavę Austrijos, Vengrijos, Prancūzijos ir Lenkijos duomenis, atskleidė, kad ryšys yra stipresnis tarp moterų nei tarp vyrų ir priklauso nuo vaikų skaičiaus – turintys vieną vaiką ir nepatenkinti tradiciniu pasidalijimu namų ruoša rečiau ketina susilaukti antrojo vaiko nei tie, kurie po pirmo vaiko susilaukimo yra patenkinti pasidalijimu šiomis veiklomis. Tačiau lygus pasidalijimas namų ruošos veiklomis labiausiai teigiamai veikia bevaikių vyrų ir moterų prokreacinius ketinimus, ypač jeigu jie yra patenkinti santykiais su partneriu (-e) (Riederer ir kt., 2019).

Kaip rodo atlikti tyrimai, dalijimosi veiklomis namų ūkyje poveikis prokreacinei elgsenai gali būti susijęs su lyčių revoliucijos eiga visuomenėje. DeRosio ir kt. (2019) 35 pasaulio šalių analizė, nagrinėjanti pasiskirstymą veiklomis namų ūkyje tarp turinčių ir neturinčių vaikų porų bei egalitarizmo tendencijas, rodo, kad didesnė lyčių lygybė šalies lygmeniu nebūtinai susijusi su lygesniu dalijimusi veiklomis namų ūkyje. Šalims, kuriose lyčių lygybė didžiausia, būdinga prieštaringa tendencija – šiose šalyse neturinčios vaikų poros linkusios veiklomis namų ūkyje dalintis lygiausiai, tačiau vaikų turinčios poros yra mažiausiai linkusios lygiai dalintis namų ūkio veiklomis. Šio tyrimo rezultatai atskleidžia, kad pasiekti lyčių lygybę privačiojoje sferoje sudėtingiau, jeigu pora jau yra susilaukusi vaiko, tačiau šeimos politikos priemonės, didinančios tėčio įsitraukimą į vaikų priežiūrą, gali paspartinti lyčių revoliuciją (DeRose ir kt., 2019). Tyrimai, kuriuose jungiami moterų vaidmenų viešojoje ir privačiojoje sferose duomenys, atskleidžia kompleksinį lyčių vaidmenų transformacijos poveikį gimstamumui. Osiewalskos (2018) atlikta 10 Europos šalių analizė atskleidė, kad moterų dominavimas namų ruošoje teigiamai susijęs su gimstamumu, tačiau, jeigu moterys užsiima ne tik namų ruoša, bet ir dirba apmokamą darbą, tai neigiamai veikia jų prokreacinius lūkesčius ir vidutinį turimų vaikų skaičių. Šie tyrimai atskleidžia skirtingų lygmenų lyčių lygiateisiškumo dimensijų jungimo svarbą ir lyčių lygiateisiškumo skirtingose institucijose kompleksinį poveikį gimstamumui.

Kai kurie tyrimai atskleidžia, kad ne tik makro-, bet ir mikrolygmens aspektai gali turėti reikšmę dalijimosi namų ruoša bei vaikų priežiūra ir gimstamumo ryšiui, bet ir asmens gyvenimo tikslai. Koppen ir Trappe (2019) atlikta longitudinalių 2008–2017 m. laikotarpio Vokietijos duomenų analizė

atskleidžia asmens gyvenimo tikslų reikšmę gimstamumui lyčių lygiateisiškumo kontekste. Dalijimasis vaikų priežiūra ir subjektyvus pasiskirstymo namų ruoša bei vaikų priežiūra teisingumo vertinimas nėra susijęs su antro vaiko susilaukimu, tačiau svarbus asmens gyvenimo tikslų pasirinkimo poveikis. Didesnė tikimybė, kad tokiose porose antro vaiko susilaukia tos moterys, kurios laiko vaikų susilaukimą gyvenimo tikslu, ir mažiau tikėtina, kad antro vaiko susilaukia tos moterys, kurios savo gyvenimo tikslu laiko karjerą. Tačiau vyrų gyvenimo tikslų pasirinkimas jų prokreacinės elgsenos neveikia.

Iš atliktų gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo sąsajos tyrimų išsiskiria tyrimai, kuriuose naudojami kohortiniai gimstamumo duomenys. Frejka ir kt., (2018) lyčių revoliucijai vertinti pasirinkę užimtumo rodiklius ir namų ruošai skiriamą laiką bei kohortinius gimstamumo (1960–1970 m. gimusiųjų kartų) rodiklius, atskleidė, kad lyčių revoliucija dar nedidina kohortinio gimstamumo, tačiau sustabdo tolimesnį mažėjimą. Gimstamumas mažiausiai sumažėjo Šiaurės Europos šalyse, kuriose buvo daugiausia progreso mažinant darbo ir šeimos derinimo konfliktą, su kuriuo dėl dvigubo darbo naštos susiduria moterys, o labiausiai – Pietų Europos šalyse, kuriose moterų dvigubo darbo našta išliko didelė arba netgi padidėjo. Lappegård ir Kornstado (2020) tyrimas apima 1970–1979 m. gimimo kohortos Norvegijos moteris, kurių prokreacinė elgsena buvo stebima nuo to laiko, kai joms buvo 19 metų, iki tol, kol sukako 43 metai. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad tėvo įsitraukimo į vaikų priežiūrą laikymas socialine norma turi teigiamą poveikį pirmo ir antro, bet ne trečio vaiko susilaukimui. Vis dėlto didesnę poveikį turi tėčių, išeinančių vaiko priežiūros atostogų, dalis visuomenėje, o ne jų vaiko priežiūros atostogų trukmė (Lappegård ir Kornstad, 2020).

Didžioji dauguma gimstamumo ir lyčių ryšių kaitos sąsajos tyrimų yra vienmomentiniai skerspjūvio tyrimai, kurie leidžia vertinti lyčių revoliucijos etapų ir gimstamumo sąsajas tik tuo momentu. Tačiau lyčių revoliucijos etapų poveikio gimstamumo tendencijoms analizei reikalingi kuo ilgesnį laikotarpį apimantys tyrimai, kurie atliekami gana retai. Didžiosios Britanijos gimstamumo ir darbo pasiskirstymo 1990–2017 m. laikotarpiu analizė taip pat atskleidžia ir skirtingų analizės lygmenų bei indikatorių svarbą (Zhou ir Kan, 2019). Kaip rodo atlikta makrolygmens analizė, ryšys tarp moterų aktyvumo darbo rinkoje ir gimstamumo vykstant lyčių revoliucijai pasikeičia iš neigiamo į teigiamą, kai susidaro tokia tendencija: kuo aukštesnis aktyvumo lygis, tuo didesnis gimstamumas. Mikrolygmens analizė rodo, kad tarp tradicinio lyčių vaidmenų palaikymo poroje ir gimstamumo egzistuojantis teigiamas ryšys laikui bėgant reikšmingai silpnėja (Zhou ir Kan, 2019). Nustatyta, kad vaikų turinčios poros yra mažiau linkusios laikytis vyro šeimos

maitintojo modelio, o analizuojamo periodo antroje pusėje atsiskleidžia tendencija, kuri rodo, jog mažiau tikėtina, kad poros, kurios laikosi tokio lyčių vaidmenų modelio, susilauks dar vaikų (Zhou, Kan 2019). Okun ir Raz-Yurovich (2019) atlikta panašaus laikotarpio (1992–2014 m.) Didžiosios Britanijos analizė rodo, kad ilgalaikėje perspektyvoje egalitarėjantis vyrų požiūris į lyčių vaidmenis ir mažėjantis moterims tenkantis namų ruošos krūvis yra reikšmingai susijęs su didesniais abiejų partnerių prokreaciniais lūkesčiais (Okun, Raz-Yurovich 2019). Ne vieno laiko taško analizė atskleidžia skirtingų lyčių revoliucijos etapų reikšmę prokreacinei elgsenai.

Gimstamumo ir lyčių ryšių kaitos sąsajų teorinių idėjų empiriniai tyrimai atskleidžia, kad lyčių lygiateisiškumo poveikis gimstamumui – kompleksinis. Gimstamumą gali veikti skirtingų lygmenų ir jų sąveikos lyčių lygiateisiškumas – požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumas šalyje ar poroje, lyčių vaidmenų modeliai, vyraujantys visuomenėje ir palaikomi porų, kurios jau turi arba dar neturi vaikų, lyčių vaidmenų transformaciją veikiančios ir jos veikiamos socialinės ir ypač šeimos politikos priemonės bei subjektyvus požiūris į vaikų, šeimos bei karjeros reikšmę.

Mažą gimstamumą, McDonaldo (2000a, 2000b, 2013) požiūriu, lemia lyčių lygiateisiškumo neatitiktis į individą (išsilavinimas, darbo rinka) ir į šeimą (darbo rinkos sąlygos, paslaugos, valstybės parama, šeima) orientuotuose institucijose. Ši neatitiktis sukuria kontekstą, kuriame moterys ne tik atlieka pagrindinį vaidmenį priimant vaikų susilaukimo sprendimus, apimančius vaiko susilaukimo poveikio gyvenimui vertinimą, bet ir susiduria su darbo ir šeimos derinimo iššūkiais. Toliau vystant gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo ryšių idėją, pasiūlytos papildančios *daugybinių pusiausvyrų* (Esping-Andersen ir Billari, 2015) bei *dvių dalių lyčių revoliucijos* (Goldscheider ir kt., 2015) perspektyvos. Dvių dalių lyčių revoliucijos perspektyva siūloma atkreipti dėmesį ne tik į moterų, tačiau ir vyrų vaidmens transformacijas ir požiūrius į lyčių vaidmenis, kaip pirminius ženklus, atskleidžiančius skirtingomis kontekstinėmis sąlygomis vykstančios lyčių revoliucijos eigą (Goldscheider ir kt., 2015). Daugybinių pusiausvyrų perspektyvos autoriai, atskleisdami lyčių vaidmenų normatyvumo visuomenėje reikšmę, gimstamumo ir lyčių egalitarizmo ryšius iliustruoja „U“ formos kreive (Esping-Andersen ir Billari, 2015). Visų šių autorių aiškinimą dėl mažo gimstamumo galima apibendrinti idėja, kad gimstamumo atsigavimo prielaidos atsiranda tik tada, kai visose visuomenės institucijose įsigali lyčių lygiateisiškumas, kurį, įvykus moterų ar lyčių revoliucijai, lydi lyčių

egalitarizmu grįsto lyčių vaidmenų modelio tapimas normatyviškai dominuojančiu.

Pagrindinių McDonaldo gimstamumo ir lyčių lygybės, lyčių lygiateisiškumo ryšio teorijos ir ją išplėtojančių perspektyvų idėjų taikymo atliekant empirinius tyrimus įvairovė atskleidžia galimybes šias idėjas taikyti tiek makro-, tiek mikrolygmeniu vaikų susilaukimo analizėje. Lyčių lygiateisiškumo poveikis gimstamumui gali būti kompleksinis ir nevienareikšmis. Gimstamumą gali veikti makrolygmens lyčių lygiateisiškumas, į darbo ir šeimos įsipareigojimų derinimą nukreiptos šeimos politikos priemonės, požiūris į lyčių vaidmenis, dalijimasis namų ruoša ir vaikų priežiūra bei požiūris į vaiko ir karjeros reikšmę asmeniui lyčių revoliucijos kontekste.

1.2. Teorinės idėjos apie vaikų susilaukimą ir asmeninio gyvenimo planavimą

Nuo XX a. antros pusės ryškėja struktūrinio funkcionalizmo teorinėmis idėjomis grįstos branduolinės šeimos sampratos peržiūra. Sociologai (pvz., Beck ir Beck-Gernsheim, 1995, 2001, 2002; Giddens, 1992, 1999) pasiūlo partnerystės ir šeiminius ryšius analizuoti vadovaujantis savikūros savirankos būdu idėjomis. Atkreipiamas dėmesys į naujas socialines reikšmes, suteikiamas lyčių vaidmenims, partnerystei, tėvystei / motinystei ir vaikui esant šeiminiams ryšiams. Savikūros procese išryškinama gyvenimo planų ir asmeninių projektų kūrimo svarba, pabrėžiamas socialinės aplinkos vaidmuo.

Šioje disertacijos dalyje toliau apžvelgiamos E. Beck-Gernsheim (žr. 1.2.1. skyrių) ir A. Giddens (žr. 1.2.2. skyrių) idėjos, pasirinktos kaip teorinis požiūris į vaiką asmeniniuose projektuose ir su tuo susijusio vaikų susilaukimo analizės pagrindas.

1.2.1. *Savadarbės* biografijos ir vaikų susilaukimo planai

Apibūdindami vykstančius socialinių ir asmeninių santykių pokyčius bei aiškindami šeimos formų pokyčius, stebimus nuo XX a. vidurio iki šių dienų, Beckas ir Beck-Gernsheim (1995) suformulavo individualizacijos koncepciją. Pagrindinis individualizmo įsigalėjimo požymis – tradicinių autoritetų ar kitokių normatyvinių struktūrų atmetimas, kai susilpnėja religijos, tradicijų, biologijos ir kitų mechanizmų galia, kinta tradiciniai socialiniai ryšiai, bendruomenė, religija, klasė ir bendrieji moraliniai įstatymai keičia savo reikšmę asmenų priimamiems sprendimams (Beck ir Beck-Gernsheim, 1995). Pasikeitusios ir naujos institucijos asmenims nesiūlo aiškių savikūros

strategijų, leidžiančių išvengti neapibrėžtumo ir netikrumo situacijų (Howard, 2011). Šios institucijos tik suteikia priemones, kurias naudodamas asmuo gali kurti savo tapatumą taip, kaip nori. Kaip pabrėžia Beckas (1992, 1994), individų išsilaisvinimas iš tradicinių kontrolės mechanizmų ir kolektyvinės atsakomybės reiškia, kad *savadarbės biografijos* kūrimo procesas yra lydimas rizikų ir nesaugumo padidėjimo visuomenėje, nes šiame kontekste asmuo turi ne tik laisvę, bet ir atsakomybę už save bei savo poreikių patenkinimą ir rizikas.

Pasikeitusių institucinių gairių kontekste asmuo gali atvirai kurti biografijas – planuoti pasirinkimus ir paversti savo gyvenimą planuojamu projektu (angl. *life as a planning project*), kai šeiminiai ryšiai ir vaikų susilaukimo sprendimai yra integruojami į kuriamą *pasidaryk pats* biografiją (angl. *do it yourself biography*) taip, kaip asmuo nori ir kaip tai atitinka savirankos būdu norimą kurti tapatumą (Beck ir Beck-Gernsheim, 1995, 2002; Beck-Gernsheim, 2002). Idėja, kad asmuo yra aktyvus veikėjas, kuriantis savo biografiją, tarp sociologų yra gana populiari ir perteikiama taikant įvairius teorinius konstruktus. Beckas ir Beck-Gernsheim (2002) naudojo *savadarbės biografijos* arba *pasidaryk pats biografijos* koncepciją (angl. *do-it-yourself biography*), kurią pirmą kartą 1988 m. paminėjo Hitzleris. Sinonimiškai gali būti naudojami Giddenso (1991) *refleksyvosios biografijos* (angl. *reflexive biography*), Ley paminėtos *pasirinktinės biografijos* (angl. *elective biography*) ir Levi-Strausso *brikoliažinės biografijos* (angl. *bricolage-biographies*) konstruktai (Beck, Beck-Gernsheim, 2002).

Šeima kaip gyvenimo planuojamo projekto dalis

Industrializacijos kontekste Parsonso (1955) normatyvine laikyta branduolinė šeima pasikeitus visuomenės socialinei ir ekonominei organizacijai taip pat kito, griežtai specializuoti lyčių vaidmenys, kurių pagrindu kurta vyro šeimos maitintojo ir moters namų šeiminkės šeima, įgavo naujas socialines reikšmes (Beck-Gernsheim, 2002). Su modernios visuomenės išsivystymu atsiradusios tokios institucijos, kaip darbo rinka, švietimo sistema, biurokratija, gerovės valstybė bei masinių medijų ir vartojimo plitimas, perėmė dalį funkcijų, kurias anksčiau atliko šeima (Beck ir Beck-Gernsheim, 1995, 2001). Pasikeitusiame kontekste atsirado galimybių siekti asmeninės laisvės, savirealizacijos, lanksčiai organizuoti gyvenimo kelią (angl. *life course*), priimti norimą gyvenimo stilių ir kurti pasirinktus ryšius, nepriklausomai nuo šeimos (Beck ir Beck-Gernsheim, 1995).

Kintantys instituciniai reikalavimai, lūkesčiai, normos, moraliniai įsipareigojimai ir naujos šeiminių bei lyčių ryšių socialinės reikšmės suteikia

galimybę asmeniui kurti savo gyvenimą nesisaistant su jokia asmenų grupe ar šeima ir santykius nutraukti be išipareigojimų. Tačiau, kaip pabrėžia Beck-Gernsheim (2002), tai, jog remiamasi individualizmo teze, dar nereiškia, kad siekiama apibūdinti visuomenę, kurioje asmuo gyvena vienas, nekuria santykių su kitais ir šeima išnyksta, – visa tai labiau apibūdina santykių kūrimo mechanizmą. Pasikeitusių socialinių tvarkų ir įvairių visuomenės institutų kaitos kontekste, kai nėra normatyviškai teisingų asmens gyvenimo pasirinkimų ar jų sekos, transformuojasi santykių kūrimo mechanizmai. Vykstant transformacijai, asmuo, neturėdamas griežtų normatyvinių orientyrų, kokie egzistavo anksčiau, pats renkasi, kaip kurti savo projektus iš aplinkos siūlomų galimybių, ir prisiima su tuo susijusias rizikas. Šioje aplinkoje, plintant naujiems gyvenimo stiliams, pasikeičia santykių aprėptis, išipareigojimai ir trukmė, kyla priešara tarp darbo rinkos poreikių ir santykių poreikių, nepriklausomai nuo jų rūšies – poros, motinos ir vaiko, tėvo ir vaiko. Šeimos kūrimo ir vaiko susilaukimo sprendimai tampa *pasidaryk pats* biografijų ir gyvenimo kaip planuojamo projekto (angl. *life as a planning project*) dalimi (Beck-Gernsheim, 2002). Asmuo pats renkasi, kada ir kokius santykius kurti, pavyzdžiui, kokį partnerį pasirinkti, kada susilaukti vaiko, ar nuspręsti tapti bevaikiu ir kokius ryšius bei bendrumą su kitais kurti.

Permaščius prieš tai egzistavusią normatyvinę branduolinę šeimos sampratą, šeiminių ryšių rekonceptualizacijos kontekste santuokos, tėvystės, seksualumo ir meilės sampratoms bei lyčių ryšiams suteikiamos naujos reikšmės (Beck ir Beck-Gernsheim, 1995). Nuo XX a. antros pusės kai kuriose šalyse augant moterų išsilavinimui ir užimtumo lygiui, mažėja lyčių vaidmenų specializacija ir šeimos kaip ekonominio vieneto reikšmė. Lyčių vaidmenys tapo lankstesni, dėl to santykiai poroje imti orientuoti egalitariškumo link, nesant griežtų taisyklių intymūs ryšiai imti grįsti derybomis (Beck-Gernsheim, 2002). Santykiai tarp lyčių šiame kontekste tapo siejami ne tik su seksualiniais santykiais, prisirišimu (angl. *affection*), santuoka, tapimu tėvais, kaip buvo anksčiau, tačiau ir su darbu, profesija, nelygybe, politika, ekonomika, galimybėmis, mobilumu (Beck ir Beck-Gernsheim, 1995). Taip santuokos ir partnerystės pagrindu vietoj materialinės gerovės tampa romantinės meilės paieškos, derinamos su asmens priimamais apsisprendimais, kaip kurti savo gyvenimą (Beck-Gernsheim, 2002).

Pasirinkęs galimybę nebūti viengungiu ir kurti partnerystę, asmuo pats renkasi, kaip konstruoti ryšius, nes linijinė partnerystės kūrimo seka – sužadėtuovės, santuoka ir bendro namų ūkio sukūrimas – prarado savo linijinę išraišką ir normatyvumą, kai, pavyzdžiui, santuokos galima ir nekurti (Beck ir Beck-Gernsheim, 1995). Kurdami partnerystę partneriai turi mokytis gyventi vienas su kitu taip, kad leistų savo partneriui kurti norimas *pasidaryk*

pats biografijas ir suvoktų tiek savo, tiek partnerio / partnerės pasirinkimų įvairovę (Beck-Gernsheim, 2002). Nesant „vienintelių teisingų“ normatyvinių santykių kūrimo ir palaikymo mechanizmų, kurie pasikeitė persvarsčius branduolinės šeimos sampratą, kurdami partnerystę partneriai eksperimentuoja, priima sprendimus, atsižvelgdami į savo poreikius, ankstesnių santykių patirtis ir gyvenimo istorijas (angl. *life history*) (Beck-Gernsheim, 2002). Pasitelkiant objektyvumą ir subjektyvias elgsenos interpretacijas bei simbolinį jų turinį, sprendžiama, kada apsigyventi kartu, kur gyventi, ar nusprendus susituokti pasirašyti santuokinę sutartį, ar kurti monogamiškus ar atvirus santykius (angl. *open relationship*) ir panašiai (Beck ir Beck-Gernsheim, 1995). Spręsdami šiuos klausimus asmenys kuria naujas asmenines strategijas kaip biografinius eksperimentus, nes partnerystės tampa asmens biografijų ir gyvenimo projekto dalimi, kai jas integravus į savadarbes biografijas yra kuriama specifinė asmens gyvenimo įvykių seka (Beck ir Beck-Gernsheim, 2002).

Nesant susituokusiųjų poros su vaikais šeimos normatyviškumo ir keičiantis tradiciniams lyčių vaidmenims, atsiranda galimybių kurti norimo dažnumo ir trukmės partnerystes ir (arba) šeimą. Šeimos samprata tampa suasmeninta, kai pereinama nuo šeimos kaip individų sąjungos (angl. *an association of individual persons*) prie šeimos kaip pasirinktinių ryšių (angl. *an elective relationship*) (Beck-Gernsheim, 1998, 2002). Šiame kontekste asmuo pats renkasi, su kuo tapatintis, kaip apibrėžti ir kokią šeimą kurti. Šeima, vienijanti individualius asmenis, kurie kuria savo individualias biografijas, tampa kolektyviniu projektu. Kurdami tokį projektą individai renkasi tai, kas atitinka jų poreikius ir kuriamą biografiją, tačiau santykiai yra individų sutartis, grįsta derybomis (Beck ir Beck-Gernsheim, 1995; Beck-Gernsheim, 2002). Rekonceptualizavus šeimos sampratą, su branduoline šeima siejami santuokos, bendro gyvenimo kartu kriterijai ir lyčių vaidmenims priskirtos atsakomybės keičia savo normatyvumą. Šeima ir partnerystė, priklausomai nuo požiūrių, tampa kuriamos ir ne tik oficialios santuokos pagrindu – partneriai gali pasirinkti kohabitaciją. Gyvenimas tame pačiame namų ūkyje ar būste jau nebeapibrėžia santykių. Asmuo pagal savo gyvenimo stilių gali rinktis gyventi kartu su kitais asmenimis, tačiau nekurti su jais šeiminių ir (arba) intymių ryšių. Taip pat asmuo gali rinktis kurti partnerystę negyvendamas kartu su partneriu – tai partnerystė per atstumą (angl. *living apart together*) (Beck-Gernsheim, 2002). Tai, kad vaiką augina abu tėvai, taip pat praranda normatyviškumą, nes vieno iš tėvų šeimos tampa dažnesnės. Tai ne tik vienos motinos su vaiku (-ais) šeimos, sukurtos nutraukus santuoką ar partnerystę su tėvu, tačiau ir galimas motinos pasirinkimas vaiką (-us) auginti be tėvo. Tėčiai taip pat gali rinktis auginti

vaiką (-us) be motinos (Beck-Gernsheim, 2002). Taip atsiskleidžia pasikeitę lyčių vaidmenys, lyčių specializacijai praradus normatyviškumą, kai moterims buvo priskirta vaikų priežiūros funkcija (Parsons, 1955). Šiame kontekste esant partnerysčių nestabilumui ir gausėjant skyrybų, plinta pakartotinos partnerystės, kurios kuriamos iširus santuokai ar kohabitacijai, nepriklausomai nuo buvusios partnerystės trukmės ar vaikų (ne)susilaukimo. Vis dėlto, nepriklausomai nuo partnerystės tipo, sukurti santykiai palaikomi iki tol, kol partneriai jų nori ir yra jais patenkinti (Beck-Gernsheim, 2002).

Dar vienas iš partnerystės ir (arba) šeimos įvairovės aspektų – daugiakultūriškumas. Dėl globalumo ir ypač intensyvių migracijos srautų atsiranda platesnės partnerių paieškos galimybės ir didėja kuriamų partnerysčių įvairovė (Beck-Gernsheim, 1998, 2002). Šios galimybės sukuria kontekstą, kuriame dar daugiau pasirinkimų, kaip kurti santykius, ir svarstytinų klausimų. Pavyzdžiui, kai renkamasi, kurioje šalyje gyventi, gali kilti klausimų, kurio iš partnerių gimtinėje gyventi, o gal rinktis kitą šalį? Kokios vieno ar kito partnerio galimybės konkrečioje šalyje? Kokia kalba kalbėti? Kokias šventes ir kurio iš partnerių tradicijų laikantis jas švęsti? Kaip auklėti vaikus? Nėra universalių šių sprendimų priėmimo modelių, nes apsisprendimas, kaip kurti santykius, yra bendras kiekvienos poros pasirinkimas. Savo bendrumo formą (angl. *own form of togetherness*) partneriai turi kurti sujungdami savo atstovaujamus gyvenimo stilius, vertybes, mąstymo būdus, komunikaciją, gyvenimo planus, kasdienes praktikas ir kuriamas biografijas (Beck-Gernsheim, 1998).

Pasidaryk pats biografijų kontekste gali atsirasti šeimos kūrimo įtampų, kurios pasireiškia kylant prieštaroms tarp šeimos poreikių ir asmeninės laisvės (Beck ir Beck-Gernsheim, 1995). Asmeninė laisvė reikšmingai atspindi asmens galimybes kurti norimą biografiją savirankos ir asmens pasirinkimo priemonėmis, kokią reikšmę suteikti partnerystei ar šeimai savo kuriamose biografijose. Asmenys, kurie kuria savo biografijas asmeninių ir profesinių santykių pasiekimų pagrindu, gali susidurti su savo ir savo partnerių gyvenimo planų konfliktu. Darbo rinka ir šeima – sferos, kuriose ypač dažnai atsiskleidžia tokio pobūdžio prieštaros. Darbo rinkoje reikalaujama lankstumo, mobilumo, konkurencingumo, ambicingumo, o šeimoje – stabilumo, susisaistymo (angl. *rootedness*) ir rūpinimosi kitais (Beck-Gernsheim, 2002). Partneriai, siekdami suvienodinti savo tikslus ir planus, turi derinti skirtingų socialinių realybių prieštaras ir savo lūkesčius vienas kito atžvilgiu. Negebėdami suderinti savo individualių biografijų, partneriai gali rinktis nutraukti santykius (Beck ir Beck-Gernsheim, 1995). Nesutarimai palaikant santykius, pavyzdžiui, poroje, gali pradėti atsirasti suvokus, kad yra įvairių galimybių – nutraukti santykius, susirasti kitą partnerį, persikirstyti

namų ruošos ir vaikų priežiūros veiklas. Tokios derybos ir priimami sprendimai išryškina skirtingas vyrų ir moterų užimamas pozicijas ir gali turėti trumpalaikes bei ilgalaikes pasekmes asmens gyvenimui, derinant privačias ir viešas strategijas, kaip dalintis namų ruoša, vaikų priežiūra ir panašiai¹⁹ (Beck-Gernsheim, 1995).

Vaikas – *pasidaryk pats* biografijose

Tapimas tėvu ar motina *pasidaryk pats* biografijų kontekste tampa asmens gyvenimo kaip planuojamo projekto dalimi. Nėštumas ir buvimas tėvu bei motina nėra suvokiami kaip vykstantys natūraliai, vaikai – projektai, kuriais tėvai turi rūpintis ir prisiimti už juos atsakomybę (Beck ir Beck-Gernsheim, 1995). Tapimas tėvais siejamas su privačiu planavimu ir sprendimais – racionaliais apmąstymais bei įvairių kompleksinių veiksmų, kurie gali kelti rizikas, įvertinimu skirtinguose vaiko susilaukimo / auginimo etapuose – planuojant vaiko susilaukimą, nėštumo laikotarpiu ir gimus vaikui (Beck-Gernsheim, 2002). Vaiko vaidmuo esant šeiminiams ryšiams ir sprendimai (ne)susilaukti vaikų betarpiškai susiję su lyčių vaidmenų ir tėvystės / motinystės sampratų kaita.

Galima rinktis ir planuoti, su kuo, kada, kiek ir kaip susilaukti vaikų, tačiau šie planai gali būti susiję ne su vienu, o kelių asmenų ar kuriama bendra poros ar šeimos biografija ir pasikeitusiomis kontekstinėmis sąlygomis. Planavimas yra esminis šeimos biografijos organizavimo būdas (Beck-Gernsheim, 2002). Vaiko susilaukimas susijęs su partneryste, kai renkamasi susilaukti vaiko su partneriu ar be partnerio, jeigu su partneriu – kokiame santykių etape, prieš santuoką, po santuokos ar santuokos nekuriant. Priimant sprendimą gali būti reikšmingi abiejų arba vieno iš partnerių užimtumo ir karjeros siekiai ir (arba) socialinis, ekonominis statusas – apsisprendžiant, ar reikia vaiko susilaukimą atidėti iki to laiko, kol bus įsigytas nuosavas būstas.

¹⁹ Vykstant lyčių vaidmenų transformacijai, lyčių egalitariškumas jau pradeda tapti vertybe ir lūkesčiu. Jauniausios kartos vyrų-tėvų įsitraukimas į vaikų priežiūrą ir auginimą didėja, to iš jų dažnai tikisi ir partnerės (Beck-Gernsheim, 2002). Moterys, prisiimdamos didesnę vaikų priežiūros ir namų ruošos veiklų namuose dalį ir aktyviai dalyvaudamos darbo rinkoje, susiduria su dvigubo darbo našta arba antrąją pamainą (Hochschild ir Machung, 1989) ir kasdieniu nuolatiniu spaudimu (Beck-Gernsheim, 2002). Tačiau tokia moterų padėtis gali būti susijusi ir su nepakankamu vaiko priežiūros paslaugų išvystymu (Beck ir Beck-Gernsheim, 2002). Tokiu atveju tai jau struktūrinė problema, kuri neturi sisteminių sprendimų. Dėl to moterys-motinos turi rasti būdus, kaip gyventi atsižvelgiant į struktūrines jėgas, kurių negali kontroliuoti. Šį procesą Beckas ir Beck-Gernsheim (2001, 2002) apibūdina kaip biografinių sprendimų narpliojant sistemes prieštaras (angl. *seek biographical solutions to systemic contradictions*) paieškas.

Darbo rinkos ir šeimos sferų prieštaros kontekste siekdamas užsitikrinti saugumą darbo rinkoje moterys gali atidėti vaiko susilaukimą. Tačiau, užsitikrinusios norimą poziciją, gali susidurti su kitomis rizikomis, pavyzdžiui, santykių nestabilumu. Tokiu atveju reikalingas rizikų ir skirtingų asmens gyvenimo įvykių – partnerystės ir vaiko susilaukimo – asmeninės reikšmės vertinimas. Turintieji vaikų gali savo vaikų susilaukimo planus ir auginimo patirtį įtraukti į savo biografijas ir taip koreguoti priimamus sprendimus dėl savo biografijos kūrimo. Svarbu turėti omenyje, kad moterys vis dar labiau siejamos su vaikų priežiūra ir namų ruoša. Dėl tokios dvigubo darbo naštos bei darbo ir šeimos įsipareigojimų derinimo sunkumų moterims kyla vaikų susilaukimo dilemų, kurios turi savitą profesinę, socialinę ir finansinę kainą ar rizikas – „ribotas užimtumo galimybes, nuolatinius didelius darbo kiekius, ribotą laisvalaikį, finansinį nesaugumą vyresniame amžiuje ir skurdo riziką skyrybų atveju“ (Beck-Gersnheim, 2002: 73). Tai gali tapti veiksniais, skatinančiais vaiko susilaukimo atidėjimą vėlesniam laikui.

Galima rinktis, koku būdu susilaukti vaikų. Moderniosios medicinos įsigalėjimas ir pažanga įgalina ne tik seksualumo ir reprodukcijos atskirtį, bet ir suteikia galimybę nevaisingiems, neturintiems partnerio / partnerės asmenims ar tos pačios lyties partneriams naudotis dirbtinio apvaisinimo paslaugomis, surogatine motinyste ar kitokiomis medicinos paslaugomis (Beck-Gersnheim, 2002). Racionalus vertinimas apima ne tik vaiko susilaukimo planavimą, bet ir elgseną nėštumo metu. Medicinos technologijos suteikia galimybę rinktis įvairius perinatalinius tyrimus, kurių pagrindu galimi informuotų asmenų su reprodukcija susiję sprendimai (Beck-Gersnheim, 2002). Taip medicinos pažanga atveria naujų gyvenimo stilių spektrą ir performuoja tėvų ir vaikų santykius, tačiau kartu įvairovės kontekste atsiranda daugiau atsakomybės bei socialinio ir moralinio spaudimo.

Vaikų susilaukimas tampa gana sudėtingai priimamu sąmoningu sprendimu individualizacijos kontekste egzistuojančiomis neužtikrintumo sąlygomis (Beck-Gersnheim, 2002). Tapti tėvu / motina galima ruoštis domintis informacija, pateikta įvairiuose šaltiniuose, arba konsultuojantis su šios srities ekspertais (Beck-Gersnheim, 2002). Priėmus sprendimą susilaukti vaiko, tėvams keliamas socialinis ir moralinis spaudimas garantuoti „geriausią galimą gyvenimo startą“ ir praktikuoti „atsakingą tėvystę“ (angl. *responsible parenthood*). Tačiau asmenys patys renkasi, kaip tai įgyvendinti – visi sprendimai priimami vadovaujantis savo interesais, teisėmis, gyvenimo planais ir vertybėmis, nepaisant to, kad visuomenėje struktūriškai atsiranda vis daugiau rizikingų sąlygų, iš tėvų reikalaujančių apsaugoti vaikus (Beck-Gersnheim, 2002). Tėvai patys renkasi, kaip tas sąlygas vertinti ir kokius sprendimus priimti. Diskusijų apie biologinę ir socialinę tėvystę (angl. *social*

parenthood) kontekste konstruojant savo tapatumą kyla klausimas, ką reiškia būti motina ir tėvu. Asmenys, sukūrę šeimą su partneriu / partnere, turinčiais vaiką (-ų) iš buvusių partnerystės, renkasi, kaip konstruoti santykį su vaikais, kaip įvardinti juos ir save, ar laikyti save jų motina / tėvu. Taip atsiskleidžia, kaip, didėjant šeimos ir partnerystės formų įvairovei, perbraižomos ne tik konceptualiosios šeimos, bet ir tėvystės ir / ar motinystės linijos (Beck-Gernsheim, 2002) ir į *pasidaryk pats* biografijų kūrimą integruojami visi asmens priimami sprendimai.

Disertacijos tyrime pagrindinis dėmesys sutelkiamas į raktinę idėją apie *savadarbę biografiją*, kai gyvenimas yra virtęs planuojamu projektu, o vaikų susilaukimas yra planuojamo projekto dalis.

1.2.2. *Aš projektai* ir gyvenimo stiliai

Vaikų susilaukimą laikant racionaliai priimamu sprendimu, pasirinkta galimybė į šio mechanizmo atskleidimą integruoti ir Giddenso asmens tapatumo kūrimo savirankos būdu perspektyvą. Giddensas (1991, 1992) atskleidžia asmens veiksnio (angl. *individual agency*) raiškos mechanizmą ir reikšmę kuriant asmens tapatumą, kai asmuo pats valdo savo gyvenimo planus. Kitaip nei Beckas ir Beck-Gernsheim (2002), Giddensas mini ne tik savirankos mechanizmą, bet ir paaiškina, kaip vyksta į asmenį orientuotų *Aš projektų* savikūra, kuriamas individualumas ir palaikomi gyvenimo stiliai, grindžiant tai asmeniniais pasirinkimais. Giddenso (1991) bei Becko ir Beck-Gernsheim (2002) idėjas vienija pozicija, kad asmens tapatumas kuriamas remiantis biografiniu asmens pasakojimu. Giddenso teorinė pozicija dėl tapatumo kūrimo skiriasi nuo Becko ir Beck-Gernsheim (2002), manančių, kad asmuo užsiima biografiniu eksperimentavimu norėdamas sukurti naujas asmenines strategijas, kurios padėtų įveikti individualizacijos sąlygomis kylančias šiuolaikinio gyvenimo įtampas. Giddenso (1991) požiūriu, priimdamas sprendimus asmuo siekia išlaikyti savo tapatumą, biografijos vientisumą ir tęsti pasirinktą naratyvą, taip įveikiant netikrumą, kylantį vėlyvosios modernybės sąlygomis.

Refleksyvosios modernybės sąlygomis įvyksta globalūs asmeninio ir emocinio gyvenimo pokyčiai, susiję su tuo, kaip galvojame apie save, kaip kuriame ryšius su kitais, ką galvojame apie šeimą, santuoką, santykius ir seksualumą (Giddens, 2000). Asmuo tampa savirefleksyvus ir aktyviai konstruojantis savo tapatumą pasitelkdamas *Aš projektą* (angl. *project of the self*), į kurį integruoja savo mintis apie įvairius tapatumo aspektus ir gyvenimo planus (Giddens, 1991, 1992). Refleksyvus *Aš projektas* – nuolat

koreguojamas gyvenimo planas, biografinis naratyvas, kuriamas sąlygomis, kai yra daug pasirinkimo galimybių ir rizikų.

Giddensas (1991) aiškina, kaip refleksyvumo kontekste kuriamas *Aš projektas* ir kaip kuriami bei palaikomi skirtingi gyvenimo stiliai. Brandžios modernybės sąlygomis asmuo susiduria su gyvenimo stilių, integruojamų į *Aš projekto* kūrimą, pasirinkimo gausa ir renkasi, kaip vaikų susilaukimo ir šeiminių ryšių kūrimo planus integruoti į savęs kūrimo procesus savirankos būdu (Giddens, 1991). Galimybių ir pasirinkimų gausa atsiskleidžia įvykus intymumo transformacijai, asmens veiksmų konteksto pliuralizacijai, tradicijoms praradus normatyvumą, didėjant asmens gyvenamosios aplinkos ir autoritetų įvairovei, medijoms rodant galimas gyvenimo stiliaus alternatyvas bei sektinus pavyzdžius (Giddens, 1991, 2000). Nesant griežto taisyklių, normų ir struktūrų reguliavimo, asmuo turi pats išrasti savo paties biografiją ir gyvenimo projektus.

Gyvenimo planai – *Aš projektų* kūrimo pagrindas

Gyvenimo planai – nuo kasdienių iki ilgalaikių, – susiję su partneryste ar vaiko (ne)susilaukimu, yra asmeninio kalendoriaus, integruoto į *Aš projektą*, išraiška (Giddens, 1991). Bet kokie asmens pasirinkimai turi būti susieti su asmens gyvenimo planais, sudarančiais *Aš projekto* turinį, ir turi būti suderinti su asmens *Aš* biografija. Giddenso idėjas apie asmeninius pasirinkimus toliau plėtojo Smart (2007), kuri vėlyvosios modernybės idėjų kontekste kintančius šeiminius ir intymius ryšius konceptualizavo siūlydama asmeninio gyvenimo (angl. *personal life*) koncepciją.

Gyvenimo planai organizuojami naudojant asmeninius arba gyvenimo plano kalendorius, reikalingus asmens laikui paskirstyti ir asmeniui reikšmingų įvykių laikui nustatyti. Asmuo, apsisprendęs, kada, kokią partnerystę ir šeimą kurti, susilaukti ar nesusilaukti vaikų, šiuos planus ir sprendimus sieja su savo *Aš* projektu, pasirenka planų eiliškumą, kurio siekia laikytis, ir priimdamas sprendimus stengiasi išlaikyti vientisumą (Giddens, 1991). Vis dėlto, kintant gyvenimo aplinkybėms, gali tekti peržiūrėti arba rekonstruoti asmeninį kalendorių ar gyvenimo planus. Pavyzdžiui, priėmus sprendimą susilaukti vaikų tik suradus norimą partnerį ir įsigijus būstą, gali nutikti taip, kad įsigijus būstą vaikų susilaukimo planus teks permąstyti, nes santykiečiai su partneriui gali nebetenkinti ar būti nutraukti. Tokiu atveju reikalingas asmens planų vertinimas, grįstas *Aš projektu* (Giddens, 1991).

Visi gyvenimo planai kartu su asmens gyvenimo patirtimis, pasirinkimais ir socialiniais vaidmenimis turi būti integruoti į *Aš projekto* turinį ir raidą, taip išlaikant tapatumo vientisumą, kuris užtikrinamas savirefleksija.

Refleksyvumas pasireiškia prasmės paieškomis savyje, dėmesiu sau, savo kūnui ir tam, ką asmuo suvokia apie save atsižvelgdamas į kuriamą savo biografiją (Giddens, 1991). Refleksyviai organizuojant gyvenimo planus ne tik užtikrinamas *Aš* tapatumo vientisumas, bet ir kuriama tapatumo struktūra. Siekis išlaikyti tapatumo vientisumą reiškia, kad vaiko susilaukimo planas turi derėti su kitais gyvenimo planais. Šie planai gali būti įvairūs – siekti karjeros, savirealizacijos įvairiose srityse, keliauti, skirti daug laiko laisvalaikiui ir kt. Reflektuojant vaikų susilaukimą kaip gyvenimo planą, gali būti vertinama vaiko susilaukimo ir (arba) auginimo prasmė asmens tapatumui, galimi kūno pokyčiai, susiję su vaiko susilaukimu, savo tapatumu, jei būtų pasirenkama tapti motina, tėvu ar bevaikiu, permąstymas. Vaiko susilaukimas kaip gyvenimo planas skirtingų asmenų gyvenime gali būti skirtingo eiliškumo ir įvairiai susiejamas su kuriamu *Aš projektu*, tačiau gali būti apskritai neplanuojamas. Kurdamas *Aš projektą* asmuo, remiantis Giddensu (1991, 1994) požiūriu, laikosi tam tikrų principų. Šie principai toliau pristatomi apžvelgiant vaiko (ne)susilaukimo planus.

- Pasitenkinimas savo tapatumu. Asmuo save kuria taip ir tol, kol yra patenkintas savo tapatumu. Pavyzdžiui, priėmusieji sprendimą susilaukti vaikų gali planuoti, kad vaiko susilauks tik tada, kai pasieks tam tikrų tikslų – suras norimą partnerį, įsigys būstą, suras norimą darbą ir panašiai. Taip pat asmuo gali nuspręsti, kad pasitenkinimui savo tapatumu pasiekti vaikų susilaukimas ir (ar) partnerystė yra nereikalingi.

- Praeities ir ateities integravimas. Priimdamas sprendimus ir projektuodamas ateitį asmuo remiasi savo gyvenimo tarpsnių ir praeities peržiūromis. Asmens patirtys turi būti integruotos į autentišką *Aš* raidos naratyvą siekiant asmens vientisumo. Taip priimami sprendimai nėra momentiniai, pavyzdžiui, partnerio pasirinkimas ir (ar) šeimos sukūrimas, antro ar vėlesnių vaikų susilaukimas, įtraukiant į apsisprendimą jau sukauptą vaiko susilaukimo ir auginimo patirtį, atsižvelgiant į tais laikotarpiais kilusius asmens tapatumo kontravimams iššūkius arba atvirkščiai – pasitenkinimą savo kaip motinos ar tėvo vaidmenimis. Taip asmuo susieja kuriamą *Aš projektą* su gyvenimo trajektorija, tačiau strategiškai projektuodamas ateitį turi priimti ir su savo sprendimais susijusias rizikas.

- Sprendimų savistaba. Asmuo, nusprendęs kurti partnerystę, šeimą ar suplanavęs susilaukti vaiko, turi kelti sau klausimus, ar tai, ką galvoja, jaučia ir veikia, atitinka šiuos planus. Priimant sprendimus reikalinga nuolatinė savęs stebėseną. Stebėseną susijusi su savirefleksija, kuri yra būtina siekiant sukurti darnų biografinį naratyvą.

- Laiko kontrolė. Siekiant kontroliuoti visą savo gyvenimo laiką reikia kurti asmenines laiko zonas. Šios zonos kuriamos atsižvelgiant į norimą kurti *Aš projektą* – ar kurti partnerystę, šeimą, ar susilaukti vaikų, jeigu taip – kada šiuos planus įgyvendinti. Siekdamas pasirinktų planų įgyvendinimo asmuo turi aktyviai kontroliuoti savo laiką ir reguliuoti sąveikos procesus taip, kad nenukryptų nuo pasirinkto savo *Aš* naratyvo.

- Kūno patyrimai, integruojami į *Aš projektą*. Asmens priimami sprendimai yra ir kūno patyrimai. Kurdamas santykius, asmuo gali apsvarstyti savo seksualumą ir priimti tai kaip kūno patyrimą. Vaiko (ne)susilaukimas taip pat gali būti siejamas su asmens jauslėmis ir tam tikrais kūno potyriais, kurie gali būti tiek norimi, tiek nenorimi. Tam tikri asmens gyvenimo pasirinkimai gali būti priimami kontroliuojant kūną, nes kūno planavimas (angl. *body planning*) yra asmens tapatumo dalis (Giddens, 1991).

Priimant sprendimą gali būti vertinami įvairūs su tuo susiję ar kontekstiniai skirtingų lygmenų aspektai. Tai gali būti tapatumo, institucinio konteksto, norimos vaiko gerovės bei savo asmeninio ir profesinio gyvenimo aspektai, santykiai šeimoje ir su partneriu, jau turimų vaikų skaičius ar jų amžius. Vaiko susilaukimo planai gali būti vertinami ir globalių sąlygų kontekste – klimato kaitos, karo, COVID-19 ar kitokių pandemijų kontekste. Šių veiksnių kontekste galimi įvairūs klausimai, susiję su asmens tapatumo konstravimu. Ką reiškia būti geru tėvu ar motina? Kokios galimybės išauginti vaiką šių dienų kontekste? Ar Lietuvoje palankios sąlygos auginti vaikus? Kokią vietą vaikas užims mano *Aš projekte*? Ar vaiko susilaukimas leis įgyvendinti asmeninius ar profesinius siekius? Kaip vaikas pakeistų ir ar pakeistų gyvenimą? Ar vaiko susilaukimas atitiktų kitus gyvenimo planus ir palaikomą gyvenimo stilių? Priklausomai nuo atsakymų į panašaus pobūdžio klausimus, asmuo siekia priimti informuoto asmens sprendimą, įvertinti galimas rizikas savo kuriamam *Aš projektui*, tačiau strategijos, kaip įveikiamos įvairios rizikos, taip pat individualizuotos (Giddens, 1991). Priklausomai nuo šių sprendimų, savo kuriamo *Aš projekto* ir asmens pasirinkimo, kokiam būti, vaiko susilaukimo planai gali būti integruojami skirtingai.

Gyvenimo stilių pasirinkimo įvairovė

Savirefleksija ir ryšiai su kitais susiję su asmens gyvenimo pasirinkimais (Giddens, 1994). Pasirenkamų gyvenimo praktikų rinkinys sudaro gyvenimo stilių ir atspindi tai, su kuo asmuo save identifikuoja (Giddens, 1991). Praktikos pasirenkamos siekiant suteikti formą konkrečiam *Aš* tapatumo naratyvui, o ne vien tik orientuojantis į praktinių asmens poreikių

patenkinimą. Nors šios praktikos yra rutininės, jas galima refleksyviai keisti (Giddens, 1991). Gyvenimo stilius pasireiškia kaip asmens veiklų, savęs ir socialinių ryšių organizavimo būdas (Giddens, 1994). Postmodernybės kontekste kylančios tapatumo problemos vis dažniau susiejamos su gyvenimo stiliaus planavimu ir pasirinkimu (Giddens, 1991).

Gyvenimo stiliai yra susiję su priimamais sprendimais ir pasirenkamų veiksmų kryptimis, elgesiu, požiūriais, įsitikinimais arba plačiai priimtų elgesio formų atmetimu. Asmuo gali palaikyti ne vieną gyvenimo stilių. Dažniausiai skirtingi to paties asmens palaikomi gyvenimo stiliai siejami su skirtingomis auditorijomis arba gyvenimo stiliaus sektoriais, pavyzdžiui, darbu ar namais, tačiau sektorius geriausiai apibrėžia tam tikros elgesio formos, pasirinktos laike ir erdvėje (Giddens, 1991). Gyvenimo stilių įvairovė mažesnė nei pasirinkimų įvairovė. Kiekvienam asmeniui kasdienėje aplinkoje priimant sprendimus, pradedant klausimais, kaip apsirengti, ar ką valgyti, ne tik kuriama rutina, bet ir priimami elgesio bei asmens tapatumo sprendimai. Pasirinkęs konkretų gyvenimo stilių asmuo geba skirstyti pasirinkimo galimybes į atitinkančias ir priimtą stilių ir jo neatitinkančias. Taip pat ir kiti asmenys, pasirinkę tą patį gyvenimo stilių, mato pasirinkimo galimybes. Grupė gyvenimo stiliaus kūrimą arba pasirinkimą gali veikti dviem būdais – palaikomais savo vaidmenų modeliais arba spaudimu (Giddens, 1991).

Keletas išorinių pokyčių veikia gyvenimo stilių pasirinkimo aibę postmodernybės sąlygomis, kai tradicijos neveikia kaip orientyrai (Giddens, 1991).

Medijuojama patirtis siūlo įvairius pasirinkimus, atskleidžia galimą gyvenimo stilių įvairovę, rodo galimas gyvenimo stiliaus alternatyvas ir sektinus pavyzdžius. Medijavimas pasireiškia ne tik sektinų gyvenimo stilių pateikimu. Tai yra ir turinio, kuris pristatomas kaip nuoseklus naratyvinis pasakojimas, siūlymas (Giddens, 2000). Su tokiu turiniu asmuo gali tapatintis, nes siūlomas pasakojimas sukuria gyvenimo aplinkybių kontrolės jausmą, padedantį kurti *Aš projektą*. Taip pat medijuojamas turinys gali būti kaip asmens pasitenkinimo, kurį jis paprastai pasiekia save atradęs, pakaitalas – pakaitalas pasitenkinimo, kurio asmuo negali pasiekti dėl ribotų socialinių sąlygų (Giddens, 1991).

Dar vienas aspektas – seksualumo ir reprodukcijos atskyrimas. Šis atskyrimas matomas kaip platesnės požiūrių liberalizacijos ir individualizacijos, nukreiptos į asmens savirealizaciją, dalis. Dėl atskyrimo įvyksta intymumo transformacija – pereinama nuo intymumo kaip socialinių įsipareigojimų prie intymumo, grįsto demokratija (Giddens, 1992). Vykstanti transformacija – tai perėjimas nuo tradicinių patriarhalizmu grįstų bei vyrų ir moterų nelygybę pripažįstančių santykių prie lygiateisiškumu, plastikiniu /

plastiniu seksualumu (angl. *plastic sexuality*) ir susilieji mo / santakos meile (angl. *confluent love*) grįstų grynųjų santykių (angl. *pure relationship*). Susilieji mo / santakos meilė grįsta asmens pasirinkimu, aktyvumu, atsitiktinumu ir tarpusavio supratimu ir priešinama romantinės meilės, susijusios su „vieno vienintelio“, „amžinosios meilės“, stabilumo ir ilgalaikiškumo idealais (Giddens, 1992). Tokios meilės pagrindu kuriami gryniesi santykiai siejami su pasitikėjimu, abipusiškumu, partnerių lygiavertiškumu, autonomija, intymumu, emocinėmis interakcijomis, bet ne išoriniu spaudimu – standartais, vertybėmis ar tėvų reikalavimais bei spaudimu (Giddens, 1992). Giddens (2000) požiūriu, tokiomis sąlygomis su asmeniniu gyvenimu siejamos ne santuokos ir šeimos, o partnerystės – partnerio (ne)turėjimo – sąvokos.

Partnerystė tampa biografija, grįsta emocine komunikacija ar intymumu (Giddens 2000). Giddens (2000) požiūriu, komunikacija reikalinga siekiant ne tik užmegzti santykius, bet ir juos palaikyti. Tokių santykių pagrindas – abiejų partnerių sutartis, kuri tęsiasi iki tol, kol abu partneriai yra patenkinti santykiais – gauna emocinę ir psichologinę naudą. Abiem asmenims esant aktyviais veikėjais, poroje priimami sprendimai yra dviejų aktyvių agentų dalyvavimo rezultatas, suteikiantis galimybę kurti grynuosius santykius (Giddens, 1992). Tai tik rodo, kad individualus pasirinkimas tampa ir partnerystės kūrimo pagrindu, grįstu kiekvieno iš dalyvaujančių asmenų lūkesčiais, interesais ir siekiais, o ne vien tik kraujo ar santuokos ryšiais (Giddens, 1992). Dėl seksualumo ir prokreacinės elgsenos atskyrimo galimas ne tik norimos partnerystės kūrimas, tačiau ir su seksualumu susijusių gyvenimo stilių įvairovė. Seksualumas tampa ne apibrėžtas, o atrandamas, suformuojamas ir kintantis, heteroseksualumui praradus normatyvumą (Giddens, 2000). Taip atsiranda galimybės rinktis atvirus santykius, tapti svingeriais, kurti neheteronormatyvų seksualinį tapatumą (Giddens, 1991).

Gyvenimo stilių įvairovė taip pat susijusi ir su globaliais procesais. Asmens pasirinkimai susiejami su globaliomis jėgomis, pavyzdžiui, ekologija, atominio karo rizikomis. Atsigręžimas į tokias problemas skatina priimti naujus gyvenimo stilių modelius (Giddens, 1991) ir netgi gali skatinti rinktis bevaikystę, siekiant reaguoti į gyventojų skaičiaus augimą pasaulyje ir klimato kaitos keliamus iššūkius asmens gyvenimui.

Gyvenimo planai ir gyvenimo stiliai – tarpusavyje susiję *Aš projekto* komponentai. Siekiant išlaikyti *Aš* vientisumą ir tęstinumą, refleksyvus gyvenimo planavimas turi apimti asmens istorijos, jausmų ir siekių nuolatinį reflektavimą bei gyvenimo stilių permąstymą, siejant juos su asmens tikslais. Nors gyvenimo planai nuolat permąstomi, korekcijos atliekamos atsižvelgiant

į patirtis, ryšį su išorės institucijomis²⁰ ir kitais asmenimis bei galimas rizikas, tačiau pokyčiai neperžengia biografinio tęstinumo ir gyvenimo planų kuriamos trajektorijos (Giddens, 1991). Galimybė ir būtinybė laisvai rinktis norimą gyvenimo stilių reiškia ne tik naudą, bet ir tam tikras įtampas, barjerus ir moralines dilemas (Giddens, 1991).

Gyvenimo stilių įvairovės kontekste atsiskleidžia asmeninių prioritetų ir gyvenimo planų įvairovė, kai asmuo dėl savo prioritetų ir jų išpildymo strategijų priima individualius sprendimus. Giddensas (2007) su šeima, partneryste ir vaikais susietus gyvenimo įvykius laiko reikšmingiausiais. Priklausomai nuo to, kaip asmuo, tapęs tėvu ar motina, šį patyrimą ir praktikas įtraukia į savo *Aš projektą* ir kiek savo tapatumą sieja su vaiku, gali keistis asmens gyvenimo stilius. Atsižvelgiant į vaiko susilaukimo plano reikšmę asmens kuriamai biografijai, gali keistis asmens veiklos, socialiniai ryšiai ir pats tapatumas, tačiau tai priklauso nuo to, kiek asmuo savo tapatumą sieja su vaiko susilaukimo ir (ar) auginimo patirtimi. Atitinkamos praktikos formuoja konkretų *Aš tapatumo* naratyvą, tačiau priklausomai nuo asmens gyvenimo planų ir jau sukurto tapatumo (Giddens, 1991).

Disertacijoje pagrindinis dėmesys skiriamas refleksyvaus *Aš projekto*, gyvenimo planų ir gyvenimo stilių konstruktais. Šie konstruktai naudingi atskleidžiant vaiko, kaip vieno iš asmens gyvenimo planų, sąsajas su asmens kuriamu *Aš projektu* ir gyvenimo stiliais.

Becko ir Beck-Gernsheim (2002) bei Giddenso (1991) tapatumo kūrimo įžvalgas jungia asmens kaip aktyvaus veikėjo, kuriančio savo biografiją, idėja. Remdamasis šia idėja asmuo tapatumą kuria savirankos būdu, kai savarankiškai priima sprendimus nestabilioje aplinkoje. Vaikų susilaukimo sprendimai nėra išimtis. Beckas ir Beck-Gernsheim (2002) pabrėžia, kad vėlyvosios modernybės sąlygomis asmuo egzistuoja dinamiškoje socialinėje aplinkoje, ir, pakitus anksčiau egzistavusioms socialinėms tvarkoms bei institutams, nėra pasirinkimų, kurie užtikrintų stabilumą ir būtų „teisingi“. Tokioje aplinkoje asmuo pats priima sprendimus besirinkdamas iš galimybių, kurias siūlo aplinka, ir gyvenime, kaip planuojamame projekte, kuria savadarbes biografijas. Savadarbių biografijų kontekste tapimas tėvu ar

²⁰ Asmenų ryšys su institucijomis ir santykių palaikymas vėlyvosios modernybės laikotarpiu tampa selektyvus prieštariniais ir laikiniais būdais, įsisavinant tam tikras asmens gyvenimo dalis. Išorės institucijos ir įvykiai gali veikti *Aš* formavimą dvejopai – sukelti netikrumą arba veikti tiek, kiek jie gali būti naudojami formuojant norimą *Aš* (Giddens, 1991).

motina tampa asmens gyvenimo kaip planuojamo projekto dalimi (Beck ir Beck-Gernsheim, 2002). Giddensas (1991) atskleidžia ne tik saviranką, bet ir paaiškina, kad tapatumą, kurį conceptualizuoja kaip reflektyvini *Aš projektą*, asmuo kuria savikūros būdu, individualių pasirinkimų pagrindu nuosekliai konstruodamas gyvenimo stilius. Kurdamas savo tapatumą asmuo integruoja praeitį ir ateitį, stebi save, kontroliuodamas savo gyvenimo laiką kuria asmenines laiko zonas ir į *Aš projektą* įtraukia kūno patyrimus. Asmuo, priimdamas gyvenimo planų sprendimus netikrumo kontekste, siekia rizikas įveikti išlaikydamas savo biografinio naratyvo vientisumą. Kintant aplinkai, kurioje priimami sprendimai, reikia nuolat (re)konstruoti asmeninį gyvenimo planų kalendorių (Giddens, 1991). Asmens gyvenimo pasirinkimai ir gyvenimo praktikos sudaro gyvenimo stilius, kurių aibė atskleidžia, su kuo save identifikuoja asmuo, kaip organizuoja savo veiklas, save ir socialinius ryšius (Giddens, 1994).

2. DISERTACIJOS TYRIMO TEORINĖS PRIELAIDOS IR METODOLOGIJA

Šiame disertaciniame darbe vaikų susilaukimas tiriamas išryškinant, pirma, lyčių vaidmenims suteikiamų socialinių reikšmių svarbą konkrečiame istoriniame ir kultūriniame kontekste, šių reikšmių kaitą; antra, savirankos būdu sukonstruotus asmeninio gyvenimo projektus ir vaiko vietą šiuose projektuose. Taigi vaikų susilaukimo analizei pasitelkiamos socialinės demografijos teorijose išnagrinėtos vaiko susilaukimui reikšmingos lyčių vaidmenų sampratos, egzistuojančios konkrečiuose kontekstuose, ir vėlyvosios modernybės sociologinėse teorijose perteikiamos asmens savikūros idėjos.

Lyčių vaidmenims suteikiamų socialinių reikšmių kaitos sąryšis su vaikų susilaukimu bus nagrinėjamas atliekant 1990–2017 m. tarptautinių tyrimų duomenų lyginamąją analizę. Individualių asmeninio gyvenimo projektų vaidmuo susilaukiant vaikų bus analizuojamas pasitelkiant socialinį tinklą „Facebook“.

Lyčių vaidmenims suteikiamų socialinių reikšmių analizei taikoma *lyčių lygiateisiškumu grįsta gimstamumo perėjimo* teorija (McDonald, 2000a, 2000b, 2013). Šios teorijos idėjos yra svarbios analizuojant bendrąsias lyčių lygiateisiškumo ir gimstamumo sąsajas. Šios teorijos idėjos, tapusios fundamentinėmis analizuojant su lytimi susijusių pokyčių ir gimstamumo ryšius, derinamos su vėliau pasiūlytomis *dvių dalių lyčių revoliucijos* (Goldscheider ir kt., 2015) ir *daugybinių pusiausvyrų* (Esping-Andersen ir Billari, 2015) perspektyvų idėjomis. Papildančios teorinės išvalgos praplečia analizę, suteikia galimybę atlikti lyčių vaidmenų modelių normatyvumo, moterų revoliucijos etapų, požiūrio į lyčių vaidmenis socialinių-demografinių skirčių ir gimstamumo ryšio makro- ir mikro lygmenų analizę. Formuluojuant disertacijos tyrimo hipotezes ir rengiant disertacijos tyrimo metodologiją, svarbiausia yra pagrindinė idėja apie lyčių lygiateisiškumo ir gimstamumo ryšius, papildančios teorinės idėjos bei pagrindinių tyrimų, kuriuose taikomos minimos idėjos, rezultatai.

Asmeninio gyvenimo planavimo tyrimui pasirinkta Becko ir Beck-Gernsheim (1995) savadarbės *biografijos* idėja bei Giddenso (1991) reflektinio *Aš projekto*, gyvenimo planų ir gyvenimo stilių koncepcijos, kurių pagrindu disertacijoje atliekama asmeninio gyvenimo planavimo analizė. Vaiko susilaukimas yra laikomas integralia savikūros būdu konstruojamo *Aš projekto* dalimi.

2.1. Vaikų susilaukimo ir lyčių vaidmenų sąryšio tyrimo organizavimas

Visų pirma pristatomos antrinių kiekybinių duomenų analizės atlikimo teorinės prielaidos. Pristatomos ir teoriškai pagrindžiamos disertacijos tyrime testuojamos hipotezės. Kitoje darbo dalyje pristatomi analizuojamų duomenų ir šalių atrankos kriterijai. Paskutinėje dalyje pristatomi duomenų analizės metodai ir aptariami atlikto tyrimo ribotumai.

2.1.1. Teorinių idėjų apie lyčių vaidmenų kaitą įtraukimas į vaikų susilaukimo tyrimą

Lyčių lygiateisiškumas, siejamas su moterų ir lyčių revoliucija bei kintančiais lyčių vaidmenų modeliais visuomenėje, laikomas vienu reikšmingiausių veiksnių aiškinant praėjusio amžiaus antroje pusėje labiausiai išsivysčiusiose šalyse užfiksuotą gimstamumo kritimą žemiau kartų kaitą užtikrinančio lygio. Ilgą laiką išliekant žemam gimstamumo lygiui, svarbu analizuoti kompleksinius gimstamumo ir įvairių lyčių lygiateisiškumo raiškos aspektų visuomenėje ryšius mikro- ir makrolygmeniu.

Disertacijos tyrime lyčių lygiateisiškumo raiška ir lyčių vaidmenų modelių kaita vertinamos remiantis kiekybinių tyrimų, analizuojančių požiūrį į lyčių vaidmenis, duomenimis. Pagrindinės ir papildančios lyčių ryšių bei gimstamumo sąsajų teorinės įžvalgos susijusios su trimis koncepcijomis – lyčių lygiateisiškumo, lyčių revoliucijos ir lyčių vaidmenų normatyviškumo. Šių koncepcijų jungtis – požiūriai į lyčių vaidmenis. Arpinas ir kt. (2015) mano, kad, nesant galimybės vertinti subjektyvaus pasitenkinimo, susieto su moterų-motinų ir vyrų-tėčių vaidmenų lūkesčiais bei elgsena ir atitinkančio lyčių lygiateisiškumo koncepciją, tinkamiausias alternatyvus lyčių lygiateisiškumo matmuo – požiūris į lyčių vaidmenis. Požiūriai į lyčių vaidmenis tinkami ne tik lyčių lygiateisiškumui, bet ir lyčių revoliucijai vertinti. Šio požiūrio pokyčius Goldscheider ir kt. (2015) laiko pirminiais ženklais, atskleidžiančiais perėjimą prie naujų lyčių vaidmenų modelių, rodančių naują lyčių revoliucijos etapą. Remiantis požiūriais į lyčių vaidmenis galimas ir lyčių vaidmenų modelių raiškos visuomenėje bei normatyvumo vertinimas laikantis idėjos – kuo požiūriai visuomenėje įvairesni, tuo vieno lyčių vaidmenų modelio alternatyvų daugiau ir normatyvumo mažiau (Esping-Andersen ir Billari, 2015).

Kitas aspektas – analizės lygmuo. Remiantis pagrindinėmis McDonaldo (2000a, 2000b, 2013) lyčių lygiateisiškumo ir gimstamumo sąsajos idėjomis, nepaisant kritikų nuomonių ir šių idėjų taikymo empiriniuose tyrimuose įvairovės, mažą gimstamumą jis siūlo vertinti kaip makro- ir mikrolygmens

problema. Atsižvelgiant į tai, reikalingas mikro- ir makrolygmens vertinimas ir tam tinkantys indikatoriai. Lappegård ir kt. (2021) požiūrį į lyčių vaidmenis įvardijo lyčių dimensijos matmeniu, kurį taikant galima visų lygmenų analizė. Atsižvelgiant į tai, pagrindiniu lyčių ryšių vertinimo kintamuoju pasirinkti požiūriai į lyčių vaidmenis.

Disertacijos tyrime visų pirma analizuojami gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo lygio ryšiai siekiant atskleisti, ar ir koks ryšys egzistuoja Lietuvoje, palyginti su kitomis analizei atrinktomis šalimis. Prieš atskleidžiant ryšius, analizuojamu 1990–2017 m. laikotarpiu apžvelgiama lyčių lygiateisiškumo kaita. Tyrimai rodo, kad lyčių lygiateisiškumą disertacijoje atspindinčio požiūrio į lyčių vaidmenis ir gimstamumo ryšiai dažnai nėra vienareikšmiai (Lappegård ir kt., 2021) ir kinta vykstant lyčių revoliucijai (Goldscheider ir kt., 2015).

Lyčių lygiateisiškumo, išreiškiamo požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumu, lygis toliau analizėje naudojamas vertinant normatyvinę lyčių vaidmenų raišką. Atliekant šios dimensijos analizę siekiama atskleisti, ar ir kokie gimstamumo ir požiūrio į lyčių vaidmenis normatyviškumo ryšiai egzistuoja. Požiūrio į lyčių vaidmenis nesutapimas visuomenėje gali veikti lyčių vaidmenų transformacijos procesą bei gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo ryšį (Arpino ir kt., 2015).

Siekiant atskleisti lyčių revoliucijos etapų ir gimstamumo sąsajas Lietuvoje bei kitose analizuojamose šalyse, vertinama, ar ir kokie dominuojančių lyčių vaidmenų modelių ir prokreacinės elgsenos ryšiai atsiskleidžia. Prieš vertinant ryšius, apibūdinama, kokie lyčių vaidmenų modeliai dominuoja ir kaip keičiasi jų dominavimas. Siekiama išsiaiškinti, kokiam lyčių revoliucijos etape yra šalys, nes tai, remiantis teorinėmis idėjomis (McDonald, 2013; Goldscheider ir kt., 2015; Esping-Andersen ir Billari, 2015) susiję su skirtinga prokreacine elgsena.

Tolimesnėje skirtingų lygmenų analizėje vertinamos vaikų susilaukimo, lyčių lygiateisiškumo ir socialinių, demografinių charakteristikų sąsajos. Vertinama, ar ir kaip gimstamumo bei dominuojančio lyčių vaidmenų modelio sąsajas bei kaitą veikia įvairios socialinės, demografinės charakteristikos.

Gimstamumo ir požiūrių į lyčių vaidmenis ryšiai ir jų normatyvumas

McDonaldo (2000a, 2000b, 2013) pasiūlytos *lyčių lygiateisiškumo ir gimstamumo perėjimo ryšio* teorijos pagrindinis teiginys atspindi idėją, kad tarp šių dviejų elementų egzistuoja ryšys. Tai yra pagrindinė šios teorijos ir vėliau ją papildančių Goldscheider ir kt. (2015) bei Esping-Anderseno ir

Billario (2015) idėjų prielaida. Gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo ryšiai kinta priklausomai nuo lyčių revoliucijos etapų, jų trukmės ir revoliucijos eigos. Ryšių kaitą Esping-Andersenas ir Billaris (2015) savo *daugybinių pusiausvyrų perspektyvoje* vizualizuoja teigdami, kad ryšiai atspindi „U“ formą. Vykstant moterų revoliucijai ir keičiantis dominuojančiam lyčių vaidmenų modeliui, po žemo lyčių lygiateisiškumo lygio, kai gimstamumas yra gana didelis (artimas kartų kaitai), etapo pereinama prie žemo gimstamumo lygio, o vėliau – prie aukšto lyčių lygiateisiškumo lygio, kai gimstamumas vėl pradeda didėti.

Skirtingų požiūrių į lyčių vaidmenis modelių reikšmės gimstamumui vertinimas, atsižvelgiant į skirtingą lyčių egalitarizmo lygį, struktūrinius veiksnius ir skirtingą lyčių revoliucijos eigą bei greitį, geriausiai atsiskleidžia taikant lyginamąją šalių perspektyvą (šalių atranka pristatoma 3.1.1 poskyryje). Tyrimai rodo, kad disertacijoje lyčių lygiateisiškumą atspindinčio požiūrio į lyčių vaidmenis ir gimstamumo ryšiai nėra vienareikšmiai (Kaufman, 2000; Torr ir Short, 2004; Puur ir kt. 2008; Westoff ir Higinis, 2009; Goldscheider ir kt., 2010; Miettinen ir kt., 2011), gali neegzistuoti (Philipov, 2008; Kolk, 2019) arba gali būti išreikšti kitokia nei „U“ forma, pavyzdžiui, „J“ forma (Nakagaki, 2018).

Remiantis teorinėmis idėjomis ir ankstesnių tyrimų rezultatais, suformuluojama hipotezė apie „U“ formos sąsajos tarp kintančio gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo egzistavimą:

1a hipotezė. Gimstamumo lygis priklauso nuo lyčių lygiateisiškumo lygio.

Perėjimas prie egalitarizmu grįsto lyčių vaidmenų modelio laikomas gimstamumo atsigavimo prielaida. Tačiau Esping-Andersenas ir Billaris (2015) *daugybinių pusiausvyrų perspektyvoje* pabrėžia, kad, pereinant nuo vieno normatyviškai dominuojančio požiūrio modelio prie kito, egzistuoja pereinamasis etapas, kuris pasireiškia normatyvine sumaištimi. Arpinas ir kt. (2015), siekdami parodyti, kad gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo ryšių kaitos scenarijai gali būti skirtingi, pabrėžia poreikį vertinti požiūrio į lyčių vaidmenis (ne)sutaptį, kuri yra susijusi su lyčių revoliucijos eiga, skirtinga lyčių revoliucijos etapų trukme ir gimstamumo atsigavimo potencialu. Hudde'is (2016, 2018) papildo šią perspektyvą siūlydamas sieti požiūrio į lyčių vaidmenis variacijos dydį su gimstamumo lygiu ir teigia – kuo didesnė požiūrių į lyčių vaidmenis variacija, tuo žemesnis gimstamumas.

Remiantis teorinėmis idėjomis apie požiūrio į lyčių vaidmenis variacijos reikšmę gimstamumui, suformuluota hipotezė:

1b hipotezė. Gimstamumo lygis priklauso nuo požiūrio į lyčių vaidmenis variacijos.

1a ir 1b hipotezės tikrinamos analizuojant požiūrių į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso (indekso metodologija pristatoma 2.1.2 poskyryje, o rezultatai – 3.1.2 poskyryje) ir gimstamumo lygio ryšius. Abiem atvejais vertinama tik sąsaja tarp gimstamumo lygio ir lyčių lygiateisiškumą atspindinčio požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso lygio arba požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso variacijų.

Lyčių revoliucijos raiškos ir gimstamumo ryšiai

Dviejų dalių lyčių revoliucijos ir gimstamumo sąsajų (Goldscheider ir kt., 2015) bei *daugybinių pusiausvyrų* perspektyvų (Esping-Andersen ir Billari, 2015) autoriai pabrėžia poreikį vertinti skirtingų lyčių arba moterų revoliucijos etapų, atskleidžiančių moterų-motinų ir vyrų-tėčių vaidmenų transformaciją, reikšmę gimstamumo lygio kaitai. Vyro šeimos maitintojo ir moters namų šeimininkės lyčių vaidmenų modeliui esant normatyviniam, gimstamumas būna gana didelis ir artimas kartų kaitai. Prasidedant požiūrio į lyčių vaidmenis pokyčiams, vyksta moterų vaidmens transformacija, rodanti lyčių revoliucijos pradžią. Iki kol šeima ir kitos visuomenės institucijos prisitaiko prie moters vaidmenų pokyčių, moterys dažnai susiduria su moters-motinos vaidmens palaikymo įtampomis. Tokiomis sąlygomis mažėja gimstamumas ir didėja bevaikystė. Tačiau perėjimas nuo vienos lyčių revoliucijos dalies, įvardijamas kaip tarpinis arba pereinamasis lyčių revoliucijos etapas (Lappegård ir kt., 2021), dar vadinamas ir daugybinių pusiausvyrų etapu, pasireiškia normatyvine sumaištimi (Esping-Andersen ir Billari, 2015). Tam, kad gimstamumas atsigautų, vyras turi ištraukti į veiklas privačioje sferoje, t. y. turi įvykti antroji lyčių revoliucijos dalis, kai lyčių egalitarizmas ima normatyviškai dominuoti. Tik normatyviškai įsitvirtinus naujam lyčių vaidmenų modeliui, prokreacinė elgsena gali tapti mažiau ribojama ir tikėtinas bevaikystės mažėjimas (Hudde, 2018).

Remiantis teorinėmis idėjomis ir sąsajų tarp lyčių revoliucijos etapų ir gimstamumo tyrimų rezultatais, suformuluota hipotezė, vertinanti, ar ir kokie ryšiai egzistuoja tarp vaikų (ne)turėjimo ir požiūrio į lyčių vaidmenis ir kaip turinčių bei neturinčių vaikų asmenų požiūris susijęs su dominuojančiu visuomenėje požiūriu:

2a hipotezė. Turinčių ir neturinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis priklauso nuo požiūrio į lyčių vaidmenis normatyvumo.

Lyčių revoliucijos metu keičiantis požiūriams į lyčių vaidmenis, kas yra pirminiai naujo lyčių vaidmenų modelio įsigaliojimo ženklai, keičiasi ir prokreacinė elgsena. Visuomenėje dominuojant tradiciniam lyčių vaidmenų modeliui labiausiai savo prokreacinę elgseną riboja tie, kurie laikosi kitokių

požiūrių (McDonald 2000b). Pereinant nuo vieno normatyvinio požiūrio dominavimo prie kito, nebelieka normatyviškai dominuojančio lyčių vaidmenų modelio ir galima normatyvinė sumaištis, kai, nesant nusistovėjusių normų, palaikomi požiūriai, kurie nėra nei tradiciniai, nei egalitariniai. Kai lyčių egalitarizmas tampa dominuojantis, prokreacinę elgseną mažiausiai riboja tie, kurie palaiko atitinkantį požiūrį (Esping-Andersen ir Billari, 2015).

Remiantis teorinėmis lyčių revoliucijos etapų ir gimstamumo ryšių kaitos idėjomis, suformuluota hipotezė:

2b hipotezė. Vaikų (ne)turėjimas priklauso nuo lyčių revoliucijos etapo.

2a ir 2b hipotezės tikrinamos pirmiausia aptariant požiūrio į lyčių vaidmenis kaitos tendencijas ir tik po to analizuojant vaikų (ne)turėjimo ir požiūrių į lyčių vaidmenis klasterių, išskirtų atlikus klasterinę analizę (klasterinės analizės metodologija pristatoma 2.1.2 poskyryje, o rezultatai – 3.1.3 poskyryje), ryšius. 2a hipotezė tikrinama atliekant koreliacinę analizę, o 2b hipotezė – taikant binarinę logistinę regresiją.

Sociodemografinių charakteristikų reikšmė gimstamumo ir lyčių vaidmenų modelių ryšiams

Požiūriai į lyčių vaidmenis yra veikiami įvairių socialinių, demografinių charakteristikų. Tačiau atliktų tyrimų rezultatai nevienareikšmiai – nėra aiškus priežastingumas, charakteristikų poveikis – kompleksinis ir dažnai priklauso nuo šalies, kurioje atliktas tyrimas (Kaufman ir kt., 2017). Kai kurie tyrimai rodo, kad po vaikų susilaukimo poros palaiko labiau tradicinius požiūrius nei prieš vaikų susilaukimą (Cunningham ir kt., 2005; Berrington ir kt., 2008). Nors ir nemažai tyrimų rodo, kad vyro ir moters požiūriai į lyčių vaidmenis bei elgsenos po vaiko susilaukimo tradicionalizacija, tapimas tėvais kaip faktas ar elgsena nebūtinai yra tradicionalizuojanti. Vaiko susilaukimo patirtis veikia priklauso nuo plataus konteksto, kuriame tėvai priima vaikų susilaukimo sprendimus ir sprendžia darbo bei šeimos derinimo klausimus (Goldscheider ir kt., 2015; Stanfros, Goldscheidedr 2017).

Kaip pabrėžia Hudde'is (2018) bei Esping-Andersen ir Billaris (2015), skirtingos visuomenės grupės kintantį požiūrį į lyčių vaidmenis gali perimti skirtingu metu ir vienose jų kaita gali užtrukti ilgiau nei kitose. Tai reiškia, kad vienos grupės tuo pačiu metu jau yra perėmusios egalitarinį požiūrį, o kitos grupės vis dar palaiko tradicinį požiūrį, ir tokiomis sąlygomis tikėtina normatyvinė sumaištis (Esping-Andersen ir Billari, 2015). Nesant aiškių normatyvinių lyčių vaidmenų gairių, požiūrio į lyčių vaidmenis variacija gali lemti bevaikystės didėjimą visuomenėje ar tarp tam tikros visuomenės grupės atstovų (Hudde, 2018). 1 lentelėje apžvelgiami pagrindiniai įvairių socialinių,

demografinių charakteristikų ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšiai gimstamumo kontekste, atskleisti atliekant įvairius tyrimus.

1 lentelė. Požiūrio į lyčių vaidmenis ir socialinių, demografinių charakteristikų ryšiai gimstamumo kontekste

Charakteristika	Tyrimų rezultatai
Partnerystė	Susituokę asmenys linkę mažiau palaikyti lyčių lygybę (Bolzendahl ir Myers, 2004), o neturintieji partnerio (-ės) linkę palaikyti labiau liberalų požiūrį į lyčių vaidmenis (Pitt ir Borland, 2008).
	Už partnerystės statusą gali būti svarbiau partnerių požiūrio sutaptis. Kuo didesnis potencialių partnerių požiūrio į lyčių vaidmenis neatitikimas, tuo aukštesnis bevaikystės lygis (Hudde, 2018). Kuo didesnis tos pačios poros partnerių požiūrio į lyčių vaidmenis nesutapimas, tuo mažesnė tikimybė, kad jie pirmo vaiko susilauks kartu (Hudde ir Engelhardt, 2020).
Užimtumo statusas	Moterys, prieš pirmo vaiko susilaukimą palaikysios labiau tradicinį požiūrį į lyčių vaidmenis, palaiko labiau egalitarinį požiūrį, jeigu po vaiko susilaukimo dirba (Schober ir Scott, 2012).
	Dėl ekonominio neužtikrintumo dirbančiųjų poroms gali būti reikalinga institucinė parama, kad lyčių egalitarizmas galėtų pozityviai veikti gimstamumą (Bueno ir Brinton, 2019).
Išsilavinimas	Labiau išsilavinę asmenys palaiko labiau egalitarinį požiūrį į lyčių vaidmenis, ir labiausiai tikėtina, kad tai bus grupė, kurioje anksčiausiai prasidės gimstamumo atsigavimas (André ir kt., 2013; Goldscheider ir kt., 2014).
Amžius	Kuo jaunesni asmenys, tuo labiau palaiko egalitarinį požiūrį (Lomazzi ir kt., 2019). Tačiau vaikų susilaukimo kontekste reikšmingos ir kitos asmens ekonominės, socialinės charakteristikos.
Lytis	Egalitarinis vyrų požiūris į lyčių vaidmenis dažniausiai susijęs su aukštesniu gimstamumo lygiu ir ketinimais turėti (dar vieną) vaiką (Kaufman, 2000; Duvander ir Andersson 2006; Puur ir kt., 2008). Kiti tyrimai rodo priešingai – tradicinį požiūrį į lyčių vaidmenis palaikantys vyrai yra linkę tapti tėvais (Bernhardt ir Goldscheider 2006; Bernhardt ir kt., 2016), o palaikantys egalitarinį – ketina sulaukti mažiau vaikų (Westoff ir Higgins, 2009).
	Gali būti svarbus vyrų ir moterų požiūrio į lyčių vaidmenis sutapimas. Kuo požiūris į lyčių vaidmenis tarp vyrų ir moterų labiau sutampa, tuo perėjimas prie egalitarizmo grįsto požiūrio į lyčių vaidmenis greitesnis ir egalitarinio požiūrio poveikis gimstamumui stipresnis (Arpino ir kt., 2015).

Atsižvelgiant į nevienareikšmius tyrimų rezultatus ir neaiškų priežastingumą, suformuluojamos dvi skirtingo pobūdžio hipotezės (3a ir 3b).

3a hipotezė skirta vertinti, kaip lyčių revoliucijos metu, kintant lyčių vaidmenims ir gimstamumui, šią kaitą gali veikti socialinės, demografinės charakteristikos:

3a hipotezė. Gimstamumo ir lyčių vaidmenų modelių ryšiai priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų.

Nepaisant šios požiūrių įvairovės, lyčių revoliucijos metu didėjant lyčių egalitarizmui vis daugiau įvairių asmenų grupių perima egalitarinius požiūrius, ir jų požiūriai į lyčių vaidmenis homogeniškesniai. Perėjus prie egalitarizmo grįsto lyčių vaidmenų modelio, lyčių egalitarizmui pritariama ir su tokiu požiūriu susiję ne tik asmenų elgsenos lūkesčiai, bet ir atitinka jų elgsena. Tuo metu sąlygos susilaukti vaikų palaikantiesiems egalitarinius požiūrius tampa palankios ir taip sudaromos gimstamumo atsigavimo prielaidos (Esping-Andersen ir Billari, 2015).

3b hipotezė skirta vertinti, kaip tarp turinčių vaikų ir neturinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis priklauso nuo socialinių, demografinių charakteristikų ir kaip tai keičiasi vykstant lyčių revoliucijai:

3b hipotezė. Esant lyčių vaidmenų pusiausvyrai, turinčių ir neturinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis homogeniškesnis nei normatyvinės sumaišties periodu.

3a ir 3b hipotezės (rezultatai pristatomi 3.1.4 poskyryje) tikrinamos analizuojant vaikų (ne)turėjimo ir požiūrių į lyčių vaidmenis klasterių ryšius remiantis binarine logistine regresija ir dviem kontroliniais modeliais bei koreliacijos pagal sociodemografinės charakteristikas ryšio matais.

Apibendrintų McDonaldo *lyčių lygiateisiškumo ir gimstamumo ryšio* bei papildančių *daugybinių pusiausvyrų ir dviejų dalių lyčių revoliucijos* perspektyvų teorinių idėjų svarba nagrinėjama atliekant 1990–2017 m. tarptautinių kiekybinių tyrimų duomenų lyginamąją analizę.

2.1.2. 1990–2017 m. tarptautinių kiekybinių tyrimų duomenų lyginamoji analizė

Šioje disertacijos dalyje aptariama kiekybinių duomenų lyginamosios analizės metodologija – analizei atrinkti tyrimai, kintamieji; šalių atrankos metodai bei duomenų analizės metodai. Pabaigoje aptariamai analizės ribotumai.

Tyrimų, kintamųjų ir šalių atranka

Tyrimų atranka. Siekiant atlikti lyginamąją Lietuvos ir kitų šalių analizę, pagrindiniai analizėje naudojamų tyrimų atrankos kriterijai – kiekybiniai, tarptautiniai ir lyginamieji. Analizei atrinkti penki tarptautiniai tyrimai ir devyni duomenų rinkiniai. Tyrimai atlikti 1990–2017 metais:

- Europos vertybių tyrimai (angl. *European values study, EVS*) (EVS, 2011a, 2011b, 2016, 2020), atlikti 1990, 1999, 2008 ir 2017 metais.

- Tarptautinio socialinio tyrimo programos tyrimai (angl. *International social survey programe, ISSP*) (ISSP Research Group, 1997, 2016), atlikti 1994²¹ ir 2012 metais.
- Gyventojų politikos vertinimo tyrimas (angl. *Population policy acceptance survey, PPAS*) (BiB, 2008), atliktas 2001 metais.
- Kartų ir lyčių tyrimas²² (angl. *Generations and Gender survey, GGS*) (Gauthier ir kt., 2018), atliktas 2006 metais.
- Europos socialinis tyrimas (angl. *European social survey, ESS*) (ESS, 2010), atliktas 2010 metais.

Nepaisant toliau aptariamo riboto skirtinguose tyrimuose naudojamų požiūrio į lyčių vaidmenis kintamųjų palyginamumo, siekta, kad duomenys suteiktų galimybę analizuoti ne tik kuo ilgesnį laikotarpį, tačiau ir kuo dažnesniais laiko momentais. Atsižvelgiant į galimus trumpalaikius kai kurių gimstamumo rodiklių (pavyzdžiui, periodinio suminio gimstamumo rodiklio) svyravimus bei galimą skirtingos trukmės įvairių socialinio, ekonominio ir socialinės politikos konteksto veiksnių poveikį gimstamumui, laiko atžvilgiu dažnesnė informacija suteikia galimybę tiksliau vertinti gimstamumo ir lyčių revoliucijos ryšius.

Kintamųjų atranka. Atliekamame vaikų susilaukimo ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšio tyrime svarbūs kintamieji atitinka du pagrindinius konceptus.

Požiūris į lyčių vaidmenis. Iš visų analizėje naudojamų tyrimų atrenkami klausimai dėl požiūrio į lyčių vaidmenis – vyro, tėvo, motinos, moters vaidmenis šeimoje ir darbo rinkoje, ryšius su vaikais (1 priedas). Atsižvelgiant į klausimų skirtumus atliekant tyrimus, lyginamoji perspektyva – konceptualioji, vertinamas bendras požiūris į lyčių vaidmenis.

Gimstamumas. Gimstamumas visų pirma vertinamas naudojant periodinį suminį gimstamumo rodiklį²³ ir, antra, – vaikų (ne)turėjimo kintamąjį. ESS 2010 m. tyrime nėra klausimo, tinkamo nustatyti, kiek vaikų turi ar yra susilaukę respondentai, tačiau, remiantis kitais tyrimais (Vitali ir Arpino,

²¹ Dėl Tarptautinio socialinio tyrimo programos 1994 m. Lietuvos duomenų reikėjo kreiptis atskirai, nes šie duomenys nėra įtraukti į bendrą duomenų failą. Kaip nurodoma duomenų archyve, to priežastis – nevisa dokumentacija. Pateikti visi kintamieji, tačiau duomenų faile dalis informacijos pateikta lietuvių kalba ir trūksta dalies kintamųjų etikečių.

²² Analizei naudojami Kartų ir lyčių I bangos duomenys (<https://www.ggp-i.org/>).

²³ Suminio gimstamumo rodiklio svyravimams sumažinti analizei reikalingų metų reikšmės, sutampančios su tyrimų atlikimo metais, yra dvejų arba trejų metų vidurkiai. Periodinio suminio gimstamumo rodiklio duomenų šaltinis: Human Fertility Database (2021). www.humanfertility.org [Žiūrėta 2021-07-17].

2016; Arpino ir de Valk, 2018), pasirinktas alternatyvus kintamasis – klausimas, ar respondentas turi vaikų, gyvenančių kartu.

Dėl mažų pasirinktų tyrimų imčių gimstamumo kintamasis neskaidomas atsižvelgiant į turimų vaikų skaičių, nors pripažįstama, kad tai gali būti reikšminga charakteristika, veikianti gimstamumo ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšį (Schober, 2013; Dommermuth ir kt., 2017; Nagase ir Brinton, 2017; Brini, 2020).

Šalių atranka. Lyginamosios Lietuvos ir kitų šalių gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo analizės šalių atrankos kriterijai – kompleksiniai (plačiau pristatoma 3.1.3 poskyryje). Kriterijai apima gimstamumo ir lyčių lygybės lygius, lyčių lygiateisiškumo raišką ir lyčių lygybės politikos ypatumus. Šie aspektai susiję su platesniu gerovės, socialinės politikos, šeimos politikos ir sociokultūriniu kontekstais; bendrąja gerovės valstybių tipologija (Fenger, 2007; Esping-Andersen, 2009; Aidukaitė ir kt., 2012); gerovės valstybių tipologija atsižvelgiant į modernizacijos trajektoriją (Fux, 2008); familializacijos ir defamilializacijos raiška (Leitner, 2014; Javornik, 2014; Lohmann ir Zagel, 2016) ir lyčių lygybės indeksu (EIGE, 2022c).

Duomenų analizės metodai

Gimstamumo ir lyčių lygybės dimensijų, išreiškiamų požiūriais į lyčių vaidmenis, sąsajas atsižvelgiant į taikomus metodus galima analizuoti keliais būdais.

Viena iš tyrimų kryptių apima tuos metodus, kai kuriami indeksai arba kitokie sudėtiniai kintamieji, į vieną jungiant įvairius kintamuosius. Šios tyrimų krypties pavyzdžiai yra Bolzendahl ir Myerso (2004) tyrimas, nagrinėjantis vyrų ir moterų požiūrį į lyčių vaidmenis ir dalijimąsi atsakomybėmis šeimoje, taip pat Cunninghamo ir kt. (2005) tyrimas, nagrinėjantis požiūrį į lytį ir tapsmą suaugusiuoju, Lucier-Greer ir kt. (2012) tyrimas, nagrinėjantis požiūrio į lyčių vaidmenis ir poros santykių sąsajas ir kt.

Tačiau sudėtinių kintamųjų naudojimas kritikuojamas dėl keleto aspektų, visų pirma – dėl nevienareikšmių rezultatų (Mills, 2010). Antra, dažnai pasirenkama testuoti tiesinio pobūdžio ryšius tarp gimstamumo ir požiūrio į lyčių vaidmenis. Tačiau tokia perspektyva per daug supaprastina požiūrio į lyčių vaidmenis suvokimą, kai viename kontinuume gale yra tradiciniai požiūriai, o kitame – egalitariniai (Grunow ir kt., 2018; Scarborough ir kt., 2019). Kita vertus, sudėtiniai požiūrio į lyčių vaidmenis kintamieji laikomi patikimesniais indikatoriais nei indikatoriai, grįsti tik vienu klausimu (Scarborough ir kt., 2019).

Antroji tyrimų kryptis apima rečiau atliekamus tyrimus, kuriuose taikomi klasterinės analizės metodai siekiant atspindėti egalitarizmo dinamiškumą ir pokyčius. Šios krypties pavyzdžiai yra lyčių ideologijos (Brinton ir Lee, 2016; Grunow ir kt., 2018) arba lyčių vaidmenų įvairovės (Knight ir Brinton, 2017) tyrimai ir kt. Ši prieiga atspindi kompleksinę analizę, kai požiūris į lyčių vaidmenis yra laikomas daugialypiu ir galima jo kaitos laiko perspektyvoje analizė (Grunow ir kt., 2018).

Disertacijoje, atsižvelgiant į aptartas teorines prielaidas, mikro- ir makrolygmens kompleksinės analizės poreikį, požiūrio į lyčių vaidmenis ir gimstamumo ryšiai analizuojami taikant abi tyrimų kryptis atspindinčius metodus, nes šie metodai tinkami skirtingiems aspektams atskleisti.

Atsižvelgiant į tai, kad tyrimas nagrinėja gimstamumą kaip demografinę elgseną, kai moterys siejamos su apibrėžtu amžiaus periodu, nuspręsta analizei pasirinkti 25–44 metų respondentus, kurie yra reproduktyviausio amžiaus.

Kiekybiniai duomenys apdorojami naudojant SPSS (angl. *Statistical Package for Social Sciences for Windows*) statistinių programų paketą (22 versija). Atliekant požiūrio į lyčių vaidmenis ir gimstamumo ryšių analizę taikomi aprašomosios ir išvadų statistikos metodai.

Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indeksas. Siekiant atspindėti bendrąsias požiūrio į lyčių vaidmenis kaitos tendencijas, gimstamumo ir požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo ir šių požiūrių variacijos sąsajas, analizė atliekama remiantis sukonstruotu požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indeksu.

Indekso konstravimas. Indeksas konstruotas naudojant atrinktus visų tyrimų kintamuosius. Konstruojant indeksą, kintamieji perkoduojami taip, kad mažiausia reikšmė būtų 0, ir skalės sulyginamos taip, kad visų kintamųjų mažiausia reikšmė atitiktų tradicinį požiūrį, o didžiausia reikšmė – egalitarinį požiūrį²⁴. Siekiant palyginamumo, skaičiuojant indeksą naudojami visų kintamųjų vidurkiai, kurių suma dalijama iš 3 arba 4, atsižvelgiant į tai, kokia aukščiausia kintamojo skalės reikšmė. Taip suvienodintos indekso kitimo ribos nuo 0 iki 1. Indekso konstravimo tinkamumui vertinti naudojama Kronbacho alfa (angl. *Cronbach Alpha*), skaičiuojama visas analizuojamas šalis apimančioje imtyje, tarp 25–44 metų amžiaus respondentų. Gauta Kronbacho alfa svyravo nuo 0,6 iki 0,8 (3 lentelė). Remiantis sukurtu indeksu,

²⁴ Kai kurių kintamųjų skalės yra apverstos siekiant, kad mažiausia skalės reikšmė rodytų tradicinį požiūrį į lyčių vaidmenis, o didžiausia – egalitarinį. Visų kintamųjų sąrašas pateiktas 1 priede, kuriame taip pat nurodoma, kurių kintamųjų skalės apverstos.

laikomasi nuostatos, kad kuo indekso reikšmė didesnė, tuo požiūris į lyčių vaidmenis egalitariškesnis.

2 lentelė. **Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso patikimumas**

	Kronbacho alfa	Kintamųjų skaičius	Imties dydis
EVS 1990	0,61	6	2944
ISSP1994	0,73	11	1344
EVS 1999	0,58	7	2048
PPAS 2001	0,55	7	4430
GGG 2006	0,60	7	15210
EVS 2008	0,70	8	2819
ESS 2010	0,60	2	2627
ISSP 2012	0,80	7	1842
EVS 2017	0,80	7	2796

Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso taikymas analizėje. Sukonstruotas indeksas lyginamojoje šalių analizėje naudojamas apžvelgiant bendras požiūrio į lyčių vaidmenis tendencijas, šio požiūrio skirtumus pagal socialines ir demografines charakteristikas vertinant požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo bei normatyvumo ir gimstamumo ryšius. Šių aspektų analizė atliekama taikant skirtingus metodus – aprašomąją statistiką, koreliacinę analizę ir nparametrinius kriterijus.

- Bendrosios požiūrio į lyčių vaidmenis tendencijos. Remiantis požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indeksu vertinami skirtingi požiūrio aspektai. Naudojant indekso vidurkį vertinamos bendros požiūrio į lyčių vaidmenis tendencijos pasirinktose šalyse.

- Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso skirtumai pagal socialines, demografines charakteristikas. Kruskalo-Voliso H (angl. *Kruskall-Wallis H*) ir Mano-Vitnio U (angl. *Mann-Whitney U*) nparametriniai kriterijai naudojami vertinant požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso skirtumų reikšmingumą tarp skirtingų socialinių-demografinių grupių.

- Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo lygio ir gimstamumo sąsajos. Siekiant identifikuoti, kokie yra požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo lygio ir gimstamumo ryšiai, naudojamas požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso vidurkis ir periodinis suminis gimstamumo rodiklis. Analizei naudojamas Pirsono R (angl. *Pearson R*) koreliacijos koeficientas ir daugianarė funkcija, vizualizuojama sklaidos diagrama.

- Požiūrio į lyčių vaidmenis normatyvumo ir gimstamumo sąsajos. Naudojant požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso standartinį nuokrypį, vertinamas požiūrio normatyvumas, gimstamumo lygiui vertinti naudojamas periodinis suminis gimstamumo rodiklis. Analizei naudojamas Pirsono R (angl. *Pearson R*) koreliacijos koeficientas ir daugianarė funkcija, vizualizuojama sklaidos diagrama.

Požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių išskyrimas – klasterinė analizė.

Klasterinė požiūrio į lyčių vaidmenis analizė atskleidžia požiūrio į lyčių vaidmenis daugialypiškumą. Atsižvelgiant į teorines idėjas apie lyčių revoliucijos eigą ir etapus (Esping-Andersen ir Billari, 2015; Goldscheider ir kt., 2015) ir vadovaujantis naujaisiais Lappegård ir kt. (2021) tyrimais, prieš atliekant analizę išskiriami trys klasteriai – tradicinis, tarpinis pereinamasis ir egalitarinis. Dėl to pasirinktas *K vidurkių* klasterinės analizės metodas.

Klasterinės analizės procesas. Atliekant visų 9 duomenų rinkinių klasterinę analizę, naudojami tie patys požiūrio į lyčių vaidmenis kintamieji, kaip ir konstruojant požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indeksą. Klasterinėje analizėje taip pat naudojami kintamieji perkoduotomis skalėmis taip, kad visų kintamųjų mažiausia reikšmė atitiktų tradicinį požiūrį, o didžiausia reikšmė – egalitarinį požiūrį²⁵. Klasterių centrai nėra nustatomi iš anksto, dėl to pasirinktas iteravimo ir klasifikavimo (angl. *iterate and classify*) metodas. Praleistos reikšmės vertinamos renkant porinę (angl. *pairwise*) procedūrą. Analizės pradžioje pasirenkama išskirti tris klasterius, tačiau atlikus analizę nėra aišku, kuris iš jų tradicinis, tarpinis ir egalitarinis. Tai nustatoma pagal galutinius klasterių centrus. Klasteris, kurio centrų suma mažiausia, – tradicinis, kurio didžiausia – egalitarinis, o tas, kurio reikšmė yra tarp šių, – tarpinis. Klasteriai atitinkamai perkoduojami taip, kad pirmas klasteris – tradicinis, antrasis – tarpinis ir trečiasis – egalitarinis. Ta pati analizės procedūra atliekama analizuojant visus duomenų rinkinius.

Požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių taikymas analizėje. Išskirti požiūrio į lyčių vaidmenis klasteriai, atitinkantys lyčių vaidmenų modelius, naudojami apžvelgiant bendras lyčių vaidmenų modelių kaitos tendencijas; požiūrio į lyčių vaidmenis modelių ir gimstamumo ryšius sociodemografinių charakteristikų kontekste; taip pat apžvelgiant, kaip keičiasi požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių ir gimstamumo ryšiai. Šie aspektai analizuojami naudojant aprašomąją statistiką, kelių rūšių logistinę regresiją, koreliacinę analizę ir neparimetrinius kriterijus.

- Požiūrio į lyčių vaidmenis ir gimstamumo ryšiai bei socialinių, demografinių charakteristikų reikšmė. Binarinė logistinė regresija²⁶ naudojama binarinio vaikų (ne)turejimo kintamojo priklausomybės nuo

²⁵ Kai kurių kintamųjų skalės yra apverstos, siekiant, kad mažiausia skalės reikšmė rodytų tradicinį požiūrį į lyčių vaidmenis, o didžiausia – egalitarinį. Visų kintamųjų sąrašas pateiktas 1 priede ir nurodoma, kurių kintamųjų skalės apverstos.

²⁶ Paprastai reikalaujama, kad, norint taikyti logistinę regresiją, dvinarinio priklausomo kintamojo reikšmės sudarytų ne mažiau kaip 20 proc. ir ne daugiau kaip 80 visų stebėjimų. Ši sąlyga disertacijoje tenkinama visas analizuojamas šalis apimančioje imtyje ir kiekvienos šalies atveju atskirai.

požiūrių į lyčių vaidmenis klasterių analizei. Priklausomas yra vaikų (ne)turėjimo kintamasis, nepriklausomi kintamieji – trys klasteriai, iliustruojantys požiūrį į lyčių vaidmenis. Visų pirma atliekama analizė be kontrolinių kintamųjų, tada analizėje pritaikomi du kontroliniai modeliai: 1 kontrolinis modelis apima amžiaus grupes (25–34, 35–44), lytį (vyras, moteris); 2 kontrolinis modelis apima amžiaus grupes (25–34, 35–44), lytį (vyras, moteris), partnerystės statusą (susituokęs / susituokusi / civilinė partnerystė / kohabituoja, kita), užimtumo statusą (dirbantis asmuo, bedarbis, kita), išsilavinimą (žemas (žemesnis nei vidurinis – ISCED 0, 1, 2), vidutinis (vidurinis, žemesnis nei aukštasis – ISCED 3, 4), aukštas (aukštasis – ISCED 5, 6, 7, 8)). Analizė pritaikius kontrolės mechanizmą atliekama analizuojant visas analizuojamas šalis apimančią imtį kartu ir kiekvieną analizei atrinktą šalį atskirai.

Logistinės regresijos modelio tinkamumas vertinamas remiantis keliais parametrais. Visų pirma vertinamos χ^2 modelio suderinamumo kriterijaus reikšmės (modelis tinkamas, kai $p < 0,05$). Toliau vertinama, ar binarinės logistinės regresijos modelis gerai suderintas su duomenimis. Tam naudojamas Hosmerio-Lemeshovo (angl. *Hosmer and Lemeshow*) testas (modelis tinkamas, kai $p > 0,05$) ir kiekvienam modeliui nurodoma pseudodeterminacijos koeficiento Nagelkerkės R kvadrato (R^2) (angl. *Nagelkerke R square*) reikšmė. Jeigu šis koeficientas lygus arba didesnis nei 0,04, modelis laikomas tinkamu duomenims modeliuoti (Field ir kt., 2012). Taip pat įvertinamas teisingai klasifikuojamų reikšmių procentas. Kiekvieno nepriklausomo kintamojo kategorijos statistinis reikšmingumas įvertinamas remiantis Valdo (angl. *Wald*) kriterijumi (regresorius reikšmingas, jeigu $p < 0,05$) ir nurodomas prie kiekvieno regresoriaus.

- Požiūrio į lyčių vaidmenis modelių ir socialinių, demografinių charakteristikų ryšiai. Pasitelkiant ranginę logistinę regresiją analizuojama, kaip klasterių tradiciškumas ir egalitariškumas priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų. Priklausomas kintamasis yra klasteriai, nepriklausomi kintamieji – sociodemografinės charakteristikos.

Vertinant ranginės logistinės regresijos modelių tinkamumą, visų pirma vertinamos χ^2 modelio suderinamumo kriterijaus reikšmės (modelis tinkamas, kai $p < 0,05$). Toliau vertinamos šio kriterijaus alternatyvos – Pirsono ir deviacijos kriterijai (modelis tinkamas, kai $p \geq 0,05$). Atsižvelgiant į tai, kad visi modelio kintamieji kategoriniai arba ranginiai, įvertinamas tuščių langelių skaičius (tuščių langelių dalis neturėtų viršyti 25 proc.). Toliau įvertinamas teisingai klasifikuojamų kintamųjų kategorijų procentas. Remiantis Valdo kriterijumi (regresorius reikšmingas, jeigu $p < 0,05$) įvertinamas kiekvieno iš regresorių statistinis reikšmingumas. Bendrasis modelio tikimas duomenims

modeliuoti vertinamas remiantis pseudodeterminacijos koeficiento Nagelkerkės R kvadrato (R^2) reikšmėmis. Jeigu šis koeficientas lygus arba didesnis nei 0,04, modelis laikomas tinkamu duomenims modeliuoti (Field ir kt., 2012).

- Požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių skirtumai. Naudojant neparаметrinį Kruskalo-Voliso H kriterijų taip pat vertinama, ar ir kokius kiekvienas duomenų rinkinys rodo statistiškai reikšmingus skirtumus aiškinantis, kuriam požiūrio į lyčių vaidmenis klasteriui priklauso šalis.

- Lyčių vaidmenų modeliai tarp turinčių ir neturinčių vaikų asmenų sociodemografinių charakteristikų kontekste. Analizėje taip pat naudojami Kramerio V (angl. *Cramer's V*) ir Kendalo tau b (angl. *Kendall tau b*) koreliacijos ryšio matai. Kramerio V koreliacijos matas naudojamas vertinant, ar ir kaip vaikų (ne)turėjimas susijęs su požiūrio į lyčių vaidmenis modeliu (klasteriu). Kramerio V ir Kendalo tau b koreliacijos ryšio matai naudojami analizuojant požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių ir socialinių, demografinių charakteristikų koreliaciją. Analizė atliekama dviem pjūviais: 1) tarp turinčių vaikų asmenų; 2) tarp neturinčių vaikų asmenų.

Duomenų analizės ribotumai

Šios disertacijos tyrimo dalies ribotumai susiję su požiūrio į lyčių vaidmenis kintamųjų palyginamumu ir analizei atrinktų tyrimų imtimis.

Pagrindinis lyginamosios kiekybinių duomenų analizės ribotumas susijęs su kai kuriais požiūrio į lyčių vaidmenis kintamųjų skirtumais (kintamieji pateikti 1 priede). Analizei atrinkti kintamieji nėra tie patys visuose analizuojamuose duomenų rinkiniuose, dėl to laikomasi perspektyvos, kad galimas tik konceptualus palyginimas. Analizėje siekiama pateikti tik apibendrintas išvalgas, neaptariant specifinių ar tik kai kurių kintamųjų, atspindinčių požiūrį į lyčių vaidmenis, aspektų. Pagrindiniais analizės vienetais, atskleidžiančiais požiūrius į lyčių vaidmenis, laikomi požiūrio į lyčių vaidmenis klasteriai, kuriems suteikti konceptualūs pavadinimai (tradicinis, pereinamasis, egalitarinis).

Kitas ribotumas susijęs su analizėje naudojamų tyrimų imtimis. Dėl analizei pasirinktos 25–44 metų amžiaus grupės kai kurių tyrimų analizuojamos imtys gana mažos ir dėl to išvadų statistikos metodų taikymo galimybės analizėje gana ribotos. Imtys yra per mažos siekiant taikyti išvadų statistikos metodus, pavyzdžiui, atlikti patikimą požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių ir socialinių, demografinių charakteristikų ranginę regresiją tarp neturinčių vaikų ir tarp turinčių vaikų asmenų. Todėl analizėje naudojami

neparametriniai kriterijai, dėl kurių taikymo specifikos imties dydžiai pakankami.

2.2. Asmeninio gyvenimo planavimo ir vaikų susilaukimo sąsajos tyrimo organizavimas

Pirmiausia aptariamos Becko, Beck-Gernsheim savikūros savirankos būdu ir Giddenso *Aš projekto* idėjos, kurios svarbios vaiko susilaukimo, kaip vieno iš asmens gyvenimo planų, įtraukimo į *Aš projektą* analizei. Kitoje dalyje aptariama mišri tyrimo metodologija – socialinio tinklo „Facebook“ teminių grupių narių apklausa bei duomenų analizė, *Aš projekto* probleminių laukų išskyrimas, tipologijos sudarymas ir aprašymas bei gyvenimo stilių išskyrimas.

2.2.1. Asmeninio gyvenimo planavimo idėjų pasitelkimas tiriant vaikų susilaukimą

Vadovaujantis Becko, Beck-Gernsheim (1995; 2002) ir Giddenso (1991) teorinėmis idėjomis, vėlyvosios modernybės sąlygomis asmeninio gyvenimo planavimas vyksta savirankos būdu. Asmenys, atsižvelgdami į savo interesus ir galimybes, renkasi iš siūlomos socialinės aplinkos. Šiame kontekste vaikų susilaukimas tampa planuojamu asmeniniu pasirinkimu, kuriam suteikiamos savitos socialinės reikšmės ir įtraukimo į kuriamą tapatumą strategijos. Šių dienų technologijų pasaulyje socialinį kontekstą reprezentuoja socialiniai tinklai. Jie pateikia gyvenimo organizavimo būdus ir aktyviai medijuoja asmeninio gyvenimo konstravimą. Savikūros savirankos būdu procese kyla probleminių klausimų, kurie skatina įsitraukti į socialinių tinklų teminių grupių veiklas. Dalyvavimas teminių grupių veikloje leidžia susipažinti su gyvenimo stiliais, kaip patrauklių / nepatrauklių praktikų rinkiniais, ir nuspręsti dėl asmeninių *Aš projektų*.

Atsižvelgiant į McDonaldo (2000a, 2000b, 2013) teorines idėjas apie tai, kad lyčių vaidmenų kaitos kontekste moterys atlieka pagrindinį vaidmenį priimant vaikų susilaukimo sprendimus ir neužtikrinus lyčių lygiateisiškumo visose institucijose jos potencialiai susiduria su dvigubo darbo našta, reikšminga išskirtinį dėmesį skirti moterų asmeninio gyvenimo organizavimui. Susiklosčius tokioms nepalankioms sąlygoms moterys savo patirtį arba jos projekciją įtraukia į vaikų susilaukimo sprendimų priėmimą vertindamos vaiko reikšmę savo gyvenimui ne tik duotuoju momentu, bet ir ateityje.

2.2.2. Vaiko susilaukimo asmeninio gyvenimo planavimo kontekste tyrimas

Šioje disertacijos dalyje aptariama mišri vaikų susilaukimo asmeninio gyvenimo planavimo kontekste tyrimo metodologija – mokslinės literatūros analizė, kurios pagrindu išskiriami probleminiai klausimai, o jų pagrindu konstruojami gyvenimo projektai; socialinio tinklo „Facebook“ teminių grupių analizė ir jų narių apklausa, kurių pagrindu sudaroma *Aš projektų* tipologija ir išskiriami gyvenimo stiliai, atskleidžiantys, kaip vaiko susilaukimo klausimai įtraukiami į asmeninius *Aš projektus*.

***Aš projekto* probleminių laukų išskyrimas. Literatūros analizė**

Savikūros savirankos būdu proceso metu, konstruodamas asmeninį gyvenimą, asmuo kelia probleminius klausimus. Medijos šiame kontekste siūlo tam tikrų praktinių rinkinių, kurie gali būti sektini stiliai arba išbaigti naratyviniai pasakojimai, aibę.

Siekiant nustatyti probleminius klausimus, kurie kyla asmeniui konstruojant gyvenimo projektus, atliekama literatūros analizė. Šioje analizėje apžvelgiama pagrindinė socialinių mokslų literatūra ir empiriniai tyrimai, kurie konceptualizuoja bei iliustruoja, kaip vėlyvosios modernybės kontekste kuriamas tapatumas. Išskirti probleminiai laukai naudojami sudarant toliau pristatomą *Aš projekto* tipologiją. Atliktos literatūros analizės pagrindu išskirti probleminiai tapatumo laukai pristatomi 3.2.1 poskyryje.

***Aš projekto* tipologijos sudarymas ir aprašymas: socialinio tinklo „Facebook“ teminių grupių turinio ir narių socialinių, demografinių charakteristikų analizė**

Socialiniai tinklai šių dienų technologijų kontekste kuria tam tikrą socialinį kontekstą ir medijuoja asmeninio gyvenimo organizavimo strategijas. Socialiniai tinklai gali veikti asmens savęs suvokimą, motinystės ir tėvystės praktikas bei tapti asmeninio gyvenimo organizavimo priemone. Socialiniai tinklai gali būti naudojami saviraiškai, komunikacijai ir savireklamai (Van Dijck, 2013), kaip socialinės paramos šaltinis, pavyzdžiui, susiduriant su nevaisingumo problemomis (Miller ir kt., 2021). Socialinių tinklų naudojimas gali tapti kasdinių motinystės ir tėvystės praktikų (Scheibling, 2020; Scheibling ir Milkie, 2023) dalimi. Tačiau aktyvesnis moterų naudojamas šiuo tinklu gali būti susijęs su didesniu jų patiriamu motinystės stresu (angl. *maternal stress*), o vyrų – atvirkščiai – su mažesniu patiriamu tėvystės stresu

(angl. *paternal stress*) kiekiu (Bartholomew ir kt. 2012). Socialiniai tinklai taip pat gali būti su lytimi susijusių tapatumo praktikų (Scoats, 2017; Gibson, 2019) bei įvairių gyvenimo stilių demonstravimo ir normalizavimo įrankis. Nuomonės formuotojai socialinėse medijose siekia sukurti tobulą savo įvaizdį, kurį naudoja siekdami atkreipti į save dėmesį, kai medijuodami atitinkamą informaciją kuria prabangaus gyvenimo būdo įspūdį (Chae, 2018). Nuomonės formuotojai gali skatinti vartojimą, siūlyti tam tikras tapatumo kūrimo strategijas ir praktikas bei demonstruoti, kad galima sukurti norimą tapatumą.

Atsižvelgiant į tai, kad socialiniai tinklai daro poveikį asmeniniams gyvenimo pasirinkimams, disertacijoje analizuojamos socialinio tinklo „Facebook“ teminės grupės, medijuojančios asmeninių *Aš projektų* kūrimą. Šis tinklas, vertinant pagal socialinių tinkų naudotojų praleidžiamą laiką, populiariausias Lietuvoje. Socialiniu tinklu „Facebook“ 2021 m. naudojosi 76 proc. socialinių tinklų auditorijos²⁷ (Kantar, 2021). 2022 m. sausio–kovo mėnesių duomenimis, „Facebook“ Lietuvoje užėmė antrą vietą pagal visų interneto svetainių peržiūras²⁸. „Facebook“ mobilioji programėlė tuo pačiu laikotarpiu – pati populiariausia, ja naudojosi 89 proc. interneto naudotojų²⁹ (Kantar, 2022).

Aš projekto tipologija. *Aš projekto* tipologija sudaroma abdukcijos būdu jungiant literatūros analizės pagrindu išskirtus probleminius klausimus, kurie kyla asmeniui, kuriančiam savo gyvenimo projektus, ir kokybinio pobūdžio informaciją, gautą atliekant socialinio tinklo „Facebook“ teminių grupių atranką (pristatoma 3.2.1 poskyryje). Sukurtos tipologijos pagrindu, socialinio tinklo „Facebook“ grupės suskirstomos pagal tipus ir atliekama kiekvieną tipą atitinkančių narių apklausa (pristatoma 3.1.2 poskyryje).

Aš projekto tipų portretai. Portretai apibūdinami remiantis dviejų tipų informacija (3.2.1 poskyris): pirma, atlikus apklausai atrinktų socialinio tinklo „Facebook“ grupių kategorijų ir aprašų (jeigu tokie prieinami) turinio analizę; antra, remiantis kiekvienam tipui priskirtų apklausos dalyvių socialinių, demografinių charakteristikų analize.

²⁷ Interneto naudotojų tyrimo dalyviai – 16–74 metų Lietuvos gyventojai, N = 1830.

²⁸ Interneto naudotojai – 16–74 m. amžiaus.

²⁹ Interneto naudotojai – 16–55 m. amžiaus.

Vaiko vaidmens *Aš projekte* tyrimas: atrinktų „Facebook“ teminių grupių narių apklausa

Siekiant nustatyti, ar ir kaip vaiko klausimai yra įtraukiami į asmeninius *Aš projektus*, atliekama teminių socialinio tinklo „Facebook“ grupių narių apklausa. *Aš projekto* tipai aprašomi (3.2.1 poskyris) remiantis dviejų tipų informacija. Visų pirma, remiamasi apklausos (pristatoma 3.2.1 poskyryje) dalyvių, priskirtų kiekvienam iš 6 tipų, socialinėmis, demografinėmis charakteristikomis. Antra, remiamasi temomis, kuriomis diskutuojama kiekvienam tipui priskirtose grupėse, atsižvelgiant į jų kategorijas ir aprašus (jeigu tokie prieinami). Šie tipai tolesnėje analizėje naudojami išskiriant vaiko įtraukimo į *Aš projektą* moterų gyvenimo stilius.

Vaiko vaidmens *Aš projekte* tyrimas – atrinktų socialinio tinklo „Facebook“ teminių grupių narių apklausa. Apklausos atlikimą sudarė trys etapai – klausimyno rengimas, duomenų surinkimas ir duomenų analizė.

Klausimynas „Vaikas mano gyvenime“. Klausimyną (8 priedas) sudaro uždari ir atviri klausimai. Uždari klausimai apima vaikų skaičių ir prokreacinius ketinimus bei sociodemografines charakteristikas – vaikų skaičių, amžių, lytį, seksualumą, išsilavinimą ir partnerystę. Atviru klausimu „Kai pagalvojate apie vaikus, apie ką jūs pagalvojate? Prašau sudarykite šių dalykų sąrašą“ siekiama išsiaiškinti, kaip konceptualizuojamas vaikas. Šio klausimo formuluotė grįsta Levin (1993) šeimos konceptualizavimo metodo klausimu „Apie ką jūs pagalvojate, kai galvojate apie savo šeimą? Sudarykite sąrašą tų, kuriuos laikote savo šeimos nariais“³⁰.

Apklausos duomenų rinkimas. Duomenys surinkti naudojant „Google“ formas. Apklausa vyko 2022 m. vasario 1–22 d.³¹ Nuoroda į klausimyną buvo pateikta socialinio tinklo grupėse, suskirstytose pagal *Aš projekto* tipus³². Kvietimas atsakyti į klausimus buvo paskelbtas visose atrinktose teminėse grupėse, tačiau, nepaisant asmeninio kreipimosi į grupių administratorius ir (ar) moderacinius, įrašas su kvietimu nebuvo paskelbtas visose grupėse³³.

³⁰ Originali formuluotė anglų k.: „When you think of your family, whom do you think of? Would you, please, make a list of those who are in your family?“ (Levin, 1993).

³¹ Disertacijos autorės nuomone, svarbu pabrėžti, kad duomenų surinkimas buvo baigtas iki Rusijos invazijos į Ukrainą, kuri įvyko 2022 m. vasario 24 d. Šis įvykis galėjo reikšmingai paveikti tyrimo duomenis.

³² Siekiant turėti informaciją, kuriam *Aš projekto* tipui priklausančios grupės narys užpildė apklausą, tuo pačiu metu atskirai vykdytos kiekvienam tipui skirtos apklausos, iš viso – šešios. Siekiant užtikrinti galimybę tinkamai identifikuoti tipą, kurį atitinka apklausą užpildęs asmuo, buvo apriboti kitų asmenų pasidalijimai nuoroda į apklausą.

³³ Analizei iš viso atrinktos 567 grupės, tačiau apklausa dėl grupių vidinių taisyklių apribojimų nebuvo pateikta 85 grupių paskyrose.

Nuoroda į kvietimą dalyvauti tyrime buvo pateikta 482 socialinio tinklo „Facebook“ teminėse grupėse, iš viso surinktos 1 306 anketos.

Duomenų analizė. Prieš atliekant duomenų analizę atliktas duomenų parengimas analizei. Naudojant „MsExcel“ programą atliktas visų surinktų anketų tikrinimas. Visų pirma, į duomenų analizę neįtraukti tie asmenys, kurie neatsakė į atvirą klausimą arba jų atsakymas buvo neinformatyvus – padėtas taškas, brūkšnys ar socialiniuose tinkluose populiarus semiotinis ženklas „šypsenele“³⁴. Taip susidarė 1 288 toliau analizuotinos anketos. Antra, analizuoti atsakymo variantai, kuriuos į klausimus dėl amžiaus, lyties ir seksualumo pateikė patys tyrimo dalyviai. Tais atvejais, kai atsakant į klausimą dėl amžiaus nurodyti metai skaičiais nesiekė 15 ir viršijo 75, šios reikšmės pakeistos į „nenurodytas“³⁵. Tais atvejais, kai tyrimo dalyvio įrašytos lyties ar seksualumo kategorijos negalima priskirti prie klausimyne jau nurodytų kategorijų, reikšmė priskiriama prie sukurtos naujos kategorijos „kita“³⁶.

Vaiko integravimo į *Aš projektus* analizės pagrindą sudaro atsakymai į atvirą klausimą, su kokiais aspektais siejamas vaikas. Šie atsakymai koduojami ir analizuojami MAXQDA 2022 programa. Dėl sąlyginai nedidelės apimties atsakymai analizuoti vadovaujantis pagrindiniais kokybinės duomenų analizės principais: atsakymai detalieji, kelis kartus perskaityti; atliktas pradinis kodavimas, koduojant pavienius žodžius ir kelių žodžių frazes; kodai suskirstyti į subkategorijas ir sujungti į bendresnes kategorijas. Sukoduotų atsakymų analizės pagrindu, taikant indukciją, sukurti vaiko įtraukimo į *Aš projektą* gyvenimo stiliai.

Tyrimo etika ir ribotumai

Tyrimo etika. Atliekant socialinio tinklo „Facebook“ apklausą, apdorojant ir analizuojant duomenis, laikytasi pagrindinių empirinių tyrimų etikos principų. Reikšmingiausi tyrimo etikos principai susiję su tyrimo dalyvių informuotumu, jų sutikimu dalyvauti, anonimiškumu ir konfidencialumu. Į tyrimą kviečiamiems asmenims suteikta informacija apie tyrimą, tyrimo tikslus, rezultatų sklaidą ir duomenų saugojimą. Kadangi tyrimo dalyviai savarankiškai dalyvavo apklausoje ir jiems nereikėjo nurodyti jokios asmeninės ar kontaktinės informacijos, disertacijos autorei nėra žinomos

³⁴ Tokių asmenų – 18, arba 1 proc. nuo visų tyrime dalyvavusių respondentų.

³⁵ Nenurodyto amžiaus reikšmių – 34, arba 3 proc. nuo visų atrinktų respondentų.

³⁶ Klausimo dėl lyties reikšmę „kita“ nurodė 7 respondentai, arba 1 proc. nuo visų atrinktų respondentų. Klausimo dėl seksualumo reikšmę „kita“ pateikė 29 respondentai, arba 2 proc. nuo visų atrinktų respondentų.

tyrimo dalyvių tapatybės. Vis dėlto, atsakant į atvirą klausimą, bet kokios asmeninės detalės, kurios galėtų netiesiogiai atskleisti tapatybę, į analizę nebuvo įtrauktos. Visi duomenys pateikiami tik apibendrinti. Tyrimo duomenys saugomi tik disertacijos autorės laikmenose ir kitiems asmenims neteikiami.

Tyrimo ribotumai. Disertacijos sociologinio tyrimo ribotumai siejami su tyrimo imtimi ir duomenų rinkimu. Tyrimo imtis grįsta socialinio tinklo „Facebook“ grupių atranka. Visų pirma, ribota informacija apie grupių skaičių. Nėra aiškus lietuviškų grupių skaičius, neprieinama informacija apie grupių sukūrimo datą ir populiarumą Lietuvoje. Dėl to grupių atranka grįsta tik pačiame socialiniame tinkle prieinama informacija ir paieškos galimybėmis. Antra, nėra aišku, kiek socialinio tinklo „Facebook“ naudotojų priklauso grupėms, kiek jų priklauso vienai ar kelioms grupėms, taip pat neaiškus narių aktyvumo lygis. Dėl šių aspektų nėra galimybės įvertinti atliktos apklausos reprezentatyvumą. Trečia, duomenų rinkimą labiausiai apriboja vidinė socialinio tinklo politika ir veikimo principas. Dalis grupių yra viešos, o kitos grupės – slaptos. Į tyrimą galima įtraukti tik viešas grupes, nes, siekiant prisijungti į slaptas grupes, reikalingas asmeninis šių grupių narių kvietimas. Dėl tinklo saugumo politikos nėra anksčiau buvusios galimybės analizuoti grupių turinį. Todėl, siekiant tematiškai atspindėti grupes ir temas, galima tik grupių pavadinimų, joms priskirtų kategorijų ir, jeigu prieinama, grupių aprašymų informacija.

3. VAIKŲ SUSILAUKIMAS LYČIŲ VAIDMENŲ IR ASMENINIO GYVENIMO PLANAVIMO POŽIŪRIU

3.1. Vaikų susilaukimo ir lyčių vaidmenų sąryšis: 1990–2017 m. tarptautinių kiekybinių tyrimų duomenų lyginamoji analizė

Vienu iš svarbių veiksnių, šiuolaikinėse išsivysčiusiose visuomenėse lemiančių gimstamumo mažėjimą, laikomas lyčių lygiateisiškumas, susijęs su moterų ir vyrų vaidmenų transformacijomis (McDonald, 2000a, 2000b). Teorizuojama, kad ilgalaikiai gimstamumo ir požiūrio į lyčių vaidmenis modeliai susiję „U“ formos ryšiais, tačiau ryšius veikia lyčių revoliucijos raiška – eiga, perėjimo nuo vieno požiūrio į lyčių vaidmenis modelio prie kito trukmė, specifika ir požiūrio į lyčių vaidmenis variacija (Esping-Andersen ir Billari, 2015). Siekiant atskleisti lyčių revoliucijos raiškos specifika, atliekama lyginamoji šalių analizė.

Kaip keičiasi požiūris į lyčių vaidmenis? Kas būdinga požiūrio į lyčių vaidmenis egalitarėjimui? Kaip ir ar gimstamumas susijęs su požiūrio į lyčių vaidmenis egalitarėjimu? Kaip ir ar gimstamumas susijęs su požiūrio į lyčių vaidmenis variacija? Kaip keičiasi požiūrio į lyčių vaidmenis modeliai? Kaip ir ar lyčių vaidmenų kaita susijusi su vaikų (ne)turėjimu? Kaip ir ar lyčių vaidmenų ir vaikų (ne)turėjimo ryšiai priklauso nuo socialinių, demografinių charakteristikų? Atsakant į šiuos klausimus visų pirma pristatomos lyginamajai analizei atrinktos šalys. Toliau analizuojamos požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo ir variacijos bei gimstamumo lygių sąsajos. Kitoje dalyje analizuojami požiūrio į lyčių vaidmenų modelių, atitinkančių skirtingus lyčių revoliucijos etapus, ir vaikų (ne)susilaukimo ryšiai. Paskutinėje dalyje pristatoma socialinių, demografinių charakteristikų reikšmė vaikų (ne)susilaukimo ir lyčių ryšių kaitos sąsajoms.

3.1.1. Lyginamoji šalių analizė: analizei atrinktos šalys

Lyginamosios gimstamumo ir lyčių vaidmenų kaitos analizės šalių atrankos kriterijai – kompleksiniai. Šalių atranka paremta konceptualiomis tipologijomis ir empiriniais rodikliais. Analizei atrinktos šalys³⁷ – Lietuva, Austrija, Estija, Prancūzija, Italija ir Švedija (2 lentelė).

³⁷ Aprašomoji kiekvienos šalies statistika, apimanti kiekvieną prieinamą duomenų rinkinį, pateikta 2–7 prieduose.

2 lentelė. Analizei atrinktų šalių pasiskirstymas pagal įvairias tipologijas

Šalis / Tipologija	Gerovės valstybės tipai (bendrieji) ¹	Gerovės valstybės tipai atsižvelgiant į modernizacijos trajektoriją ²	Familializacijos ir defamilializacijos raiška ³	Lyčių lygybės indeksas ⁴ (balai, vieta)
Lietuva	Posovietinis Rytų Europos	Rytų Europos katalikiškasis, familialistinis; į tradicijas, solidarumą ir saugumą nukreipta modernizacija	Remiamas defamilializmas su pasirenkamojo familializmo ženkla	61 iš 100; 20 vieta
Austrija	Korporatyvinis-konservatyvusis	Katalikiškasis, familialistinis; tvirta sekularizacija ir subsidiarumu grįsta gerovės sistema	Ypač familialistinė politika be defamilializmo apraiškų Implicitinis → netiesioginis eksplicitinis → tiesioginis eksplicitinis familializmas	69 iš 100; 10 vieta
Estija	Posovietinis Rytų Europos	Rytų Europos protestantiškasis; etatizmo trajektorija	Defamilialistinė politika, nukreipta į individualizmą Eksplicitinis familializmas su pasirenkamojo familializmo ženkla	61 iš 100; 17 vieta
Italija	Pietinis Viduržemio	Katalikiškasis, familialistinis; nesekularizuotas, neišvystyta gerovės sistema	Silpnas defamilializmas ir familializmas, implicitinis familializmas	65 iš 100; 14 vieta
Prancūzija	Korporatyvinis-konservatyvusis, ilgalaikė pronatalistinė šeimos politika	Katalikiškasis, familialistinis, tvirta sekularizacija ir subsidiarumo principu grįsta gerovės sistema	Familializmo ir defamilializmo derinimas Defamilializacija → (ne)tiesioginis eksplicitinis familializmas → pasirenkamasis familializmas	75 iš 100; 5 vieta
Švedija	Socialinis demokratinis	Etatistinis – dėmesys lygybei ir lygioms galimybėms	Defamilialistinė politika, nukreipta į individualizmą	84 iš 100; 1 vieta

¹ Fengeris (2007), Esping-Andersen (2009), Aidukaitė ir kt., (2012)

² Fuxas (2008)

³ Leitner (2014), Javornik (2014), Lohmannas ir Zagelis (2016)

⁴ EIGE (2022c)

Gimstamumo ir lyčių lygybės, lyčių lygiateisiškumo atžvilgiu pasirinktos šalys tipiškiausiai atspindi skirtingus gimstamumo režimus ir tendencijas, skiriasi lyčių lygybės lygiais ir lyčių lygybės politika. Šie aspektai susiję su platesniu gerovės, socialinės politikos, šeimos politikos ir sociokultūriniu kontekstais.

Siekiant atspindėti šalių įvairovę, atskleisti specifinius jų bruožus, derinamos skirtingos tipologijos, nes nėra vieno kriterijaus, kuris galėtų tipologiškai atskleisti šių šalių specifinius bruožus ir apimtų visas šias šalis, nesivadovaujant tik vienu griežtu kriterijumi. Kai kurių tipologijų pradinės versijos neapima visų šalių.

Skirtingos kontekstinių veiksnių, gimstamumo ir lyčių lygybės tendencijų kombinacijos gali būti naudingos aiškinant ir interpretuojant gana kontroversišką lyčių lygybės kontekstą Lietuvoje. Lyginamoji analizė reikšminga siekiant suvokti ir preliminariai vertinti, ar Lietuvoje stebimos tendencijos yra specifinės ir būdingos tik Lietuvoje, ar gali būti būdingos ir kitoms šalims, atspindinčioms skirtingas kontekstines sąlygas. Šalių atrankos kriterijus atitinkantys kontekstiniai aspektai nėra tiesiogiai įtraukti į analizę.

3 lentelė. Analizei atrinkti tyrimai pagal šalis

Šalys ¹	Tyrimai, kuriuose dalyvavo šalys
Lietuva	EVS1990, ISSP1994, EVS1999, PPAS2001, GGS2006, EVS2008, ESS2010, ISSP2012, EVS2017
Austrija	EVS1990, ISSP1994, PPAS2001, GGS2006, EVS2008, ESS2010, ISSP2012, EVS2017
Estija	EVS1990, EVS1999, PPAS2001, GGS2006, EVS2008, ESS2010, EVS2017
Italija	EVS1990, ISSP1994, EVS1999, PPAS2001, EVS2008, EVS2017
Prancūzija	EVS1990, EVS1999, GGS2006, EVS2008, ESS2010, ISSP2012, EVS2017
Švedija	EVS1990, ISSP1994, EVS1999, GGS2006, EVS2008, ESS2010, ISSP2012, EVS2017

¹ Ne visos šalys dalyvavo visuose tyrimuose

Svarbu turėti omenyje, kad ne visos šalys dalyvavo visuose analizei atrinktuose 1990–2017 m. laikotarpi reprezentuojančiuose tyrimuose (3 lentelė).

3.1.2. Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitarėjimas ir gimstamumo kaita

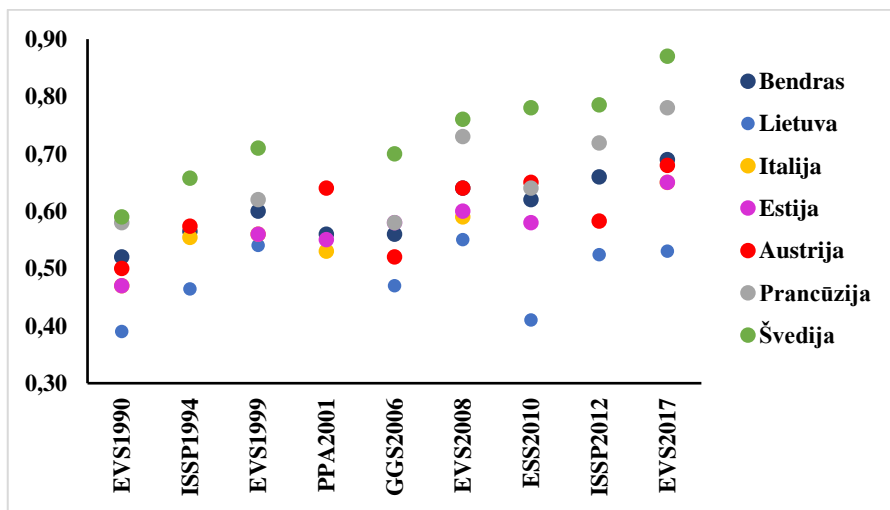
Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitarėjimo ir gimstamumo pokyčių analizė pradedama nuo bendrų požiūrio į lyčių vaidmenis kaitos tendencijų apibūdinimo. Toliau apibūdinamos šio požiūrio skirstys socialinėse,

demografinėse grupėse. Apibūdinus šias tendencijas, pereinama prie požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo lygio ir variacijos bei gimstamumo lygio ryšių makrolygmens analizės.

Egalitariškumu grįstas lyčių vaidmenų modelis

Siekiant vertinti lyčių revoliucijos procesą analizuojamose šalyse, visų pirma svarbu apibūdinti, ar ir kaip analizuojamu laikotarpiu keičiasi požiūris į lyčių vaidmenis. Atliekant šį vertinimą naudojamas požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indeksas, sukonstruotas remiantis analizei atrinktų kiekybinių tarptautinių tyrimų kintamųjų, nusakančių požiūrį į lyčių vaidmenis, pagrindu. Šis indeksas naudojamas bendrosioms požiūrio į lyčių vaidmenis kaitos tendencijoms apibūdinti bei makrolygmens požiūrio į lyčių vaidmenis ir gimstamumo ryšių analizei.

Bendrieji požiūrio į lyčių vaidmenis pokyčiai Lietuvoje, Austrijoje, Estijoje, Italijoje, Prancūzijoje ir Švedijoje 1990–2017 m. vertinami remiantis požiūrio į lyčių vaidmenis egalitarėjimo indekso vidurkiu (4 pav.). Svarbu pabrėžti, kad disertacijos tyrime dėl palyginamumo stokos nesiekiamo pateikti požiūrio į lyčių vaidmenis duomenų laiko eilute, tačiau su tam tikra išlyga galima lyginti kai kurių taškų, ypač analizuojamo periodo pradžios ir pabaigos, duomenis.

4 pav. Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indeksas, 1990–2017 m.

Tyrimas atskleidė, kad požiūris į lyčių vaidmenis beveik nuosekliai, nors ir nedaug (0,17) egalitarėja. Bendras visų šalių indekso vidurkis padidėjo nuo 0,52 iki 0,69. Visos analizuojamos šalys, nors ir nedaug, tačiau tapo

egalitariškesnės. Periodo pradžioje šalys buvo artimesnės viena kitai – indekso vidurkio skirtumas tarp tradiciškiausios ir egalitariškiausios šalies buvo 0,20, o periodo pabaigoje pasiekė 0,34. Atsižvelgiant į šias tendencijas galima teigti, kad, nepaisant bendro visų analizuojamų šalių egalitarėjimo, rodančio lyčių revoliucijos progresą link egalitariškumu grįsto pusiausvyros modelio, tuo pačiu metu vyksta požiūrio į lyčių vaidmenis divergencija.

Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indeksas atskleidžia, kad šalys skiriasi ne tik požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo lygiu, bet ir egalitarėjimo greičiu. Tradiciškiausia ir lėčiausiai egalitarėjanti šalis visą periodą buvo Lietuva: jos indekso vidurkis nors ir svyravo, tačiau per visą analizuojamą periodą padidėjo mažiausiai – 0,14, nuo 0,39 iki 0,53. Pokytis Lietuvoje yra perpus mažesnis nei egalitariškiausioje ir labiausiai visą periodą egalitarėjusioje Švedijoje, kurios indeksas padidėjo nuo 0,59 iki 0,87. Tarpines pozicijas visą periodą užėmė Austrija, Estija ir Italija, kurių indekso vidurkis padidėjo po 0,18, bei Prancūzija, kurios indekso vidurkis padidėjo 0,20. Šios šalys nebuvo nei egalitariškiausios, nei tradiciškiausios ir egalitarėjo kiek lėčiau nei Švedija.

Nevienodas požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo lygis ir egalitarėjimo tempas šalyse atskleidžia skirtingus lyčių revoliucijos etapus. Lietuva išsiskiria ne tik kaip tradiciškiausia ir lėčiausiai egalitarėjanti, bet ir kaip labiausiai lyčių revoliucijos metu stagnuojanti šalis. Analizės periodo pradžioje (1990 m.) indekso vidurkis Lietuvoje buvo 0,39 ir, 1999 m. (EVS) pasiekęs 0,54, vėliau tik nedaug svyravo ir analizuojamo periodo pabaigoje (2017 m.) buvo 0,53. Taigi Lietuva egalitarėjo tik pirmą Nepriklausomybės dešimtmetį – iki šio šimtmečio pradžios. Švedija jau analizės periodo pradžioje buvo egalitariškiausia ir labiausiai priartėjusi prie lyčių egalitarizmu grįsto lyčių vaidmenų pusiausvyros modelio. Nors Prancūzijos ir Švedijos egalitarizmo lygis periodo pradžioje buvo beveik toks pat, periodo eigoje Švedija egalitarėjo sparčiau. Austrijos, Estijos ir Italijos, visą periodą užėmusių tarpines pozicijas, kelias egalitariškumo link gana panašus į Prancūzijos. Šiose šalyse nuo analizuojamo periodo antros pusės matomas reikšmingas postūmis egalitariškumu grįsto pusiausvyros modelio link, tačiau postūmis Prancūzijoje didesnis ir naujo pusiausvyros modelio įsigalėjimas ryškesnis. Taigi šalių transformacija egalitarizmu grįsto požiūrio į lyčių vaidmenis modelio link vyksta gana skirtingai.

Dar vienas požiūrio įsigalėjimo vertinimo matas – standartinis nuokrypis (4 lentelė). Kuo mažesnis standartinis nuokrypis, tuo didesnis išreiškiamo požiūrio normatyvumas (Hudde, 2016). Lietuvos standartinis nuokrypis atliekant visus tyrimus buvo mažiausias, taigi normatyvumas didžiausias. Prancūzijoje (FR), kaip ir Lietuvoje (LT), išskyrus 2010 m. (ESS), standartinis

nuokrypis kito nedaug ir tai sudaro vyraujančių požiūrių normatyvumo prielaidas. Beveik visi Austrijoje (AU) atlikti tyrimai dažniausiai rodo didžiausią standartinį nuokrypį, taigi ir mažiausią vyraujančių požiūrių normatyvumą. Kitos šalys (Italija – IT, Estija – EE, Švedija – SE) pagal standartinį nuokrypį dažniausiai užima tarpines pozicijas. Šalių egalitariškumo lygio ir požiūrio į lyčių vaidmenis normatyvumo lyginimas rodo, kad sąsajos gali būti įvairios. Tai ypač atsiskleidžia vertinant tendencijas Lietuvoje ir Austrijoje – šalys gana artimos savo požiūrio į lyčių vaidmenis egalitarėjimo lygiu ir kryptimis, tačiau normatyvumo atžvilgiu yra priešinguose poliuose.

4 lentelė. Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitarėjimo indekso charakteristikos

		Bendras	LT	IT	EE	AU	FR	SE
EVS 1990	Vidurkis	0,52	0,39	0,47	0,47	0,50	0,58	0,59
	Std. nuokrypis	0,17	0,12	0,13	0,13	0,17	0,17	0,21
ISSP 1994	Vidurkis	0,56	0,46	0,55		0,57		0,66
	Std. nuokrypis	0,14	0,09	0,10		0,15		0,12
EVS 1999	Vidurkis	0,60	0,54	0,56	0,56		0,62	0,71
	Std. nuokrypis	0,15	0,10	0,13	0,12		0,17	0,14
PPAS 2001	Vidurkis	0,56	0,53	0,53	0,55	0,64		
	Std. nuokrypis	0,17	0,12	0,17	0,13	0,16		
GGS 2006	Vidurkis	0,56	0,47		0,58	0,52	0,58	0,70
	Std. nuokrypis	0,16	0,11		0,16	0,13	0,17	0,13
EVS 2008	Vidurkis	0,64	0,55	0,59	0,60	0,64	0,73	0,76
	Std. nuokrypis	0,15	0,10	0,13	0,11	0,17	0,14	0,14
ESS 2010	Vidurkis	0,62	0,41		0,58	0,65	0,64	0,78
	Std. nuokrypis	0,25	0,19		0,20	0,26	0,26	0,19
ISSP 2012	Vidurkis	0,66	0,52			0,58	0,72	0,79
	Std. nuokrypis	0,20	0,13			0,21	0,18	0,17
EVS 2017	Vidurkis	0,69	0,53	0,65	0,65	0,68	0,78	0,87
	Std. nuokrypis	0,21	0,16	0,18	0,19	0,21	0,19	0,16

Apibendrinant galima teigti, kad, nepaisant analizuojamoms šalims 1990–2017 m. laikotarpiu būdingos bendros požiūrio į lyčių vaidmenis egalitarėjimo krypties, skirtumai tarp šalių požiūrio į lyčių vaidmenis padidėjo. Šalių egalitarėjimo lygio, greičio ir normatyviškumo skirtys, kaip lyčių revoliucijos eigos aspektai, gali turėti poveikį gimstamumui. Gimstamumo ir lyčių revoliucijos sąsajos analizuojamos tolesniuose skyriuose.

Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitarėjimo skirtis pagal socialines, demografines charakteristikas

Požiūrio į lyčių vaidmenis kaita tarp skirtingų gyventojų grupių nėra tolygi ir tai gali turėti poveikį gimstamumui. Akademinėje literatūroje pabrėžiama, kad požiūrio nesutapimai tarp įvairių asmenų grupių atskleidžia nenusistovėjusias normas, kurios gali neigiamai veikti gimstamumą (Esping-Andersen ir Billari, 2015; Arpino ir kt., 2015; Hudde, 2016, 2018). Naujus požiūrius skirtingos asmenų grupės gali priimti skirtingai, tačiau dažniausiai naujų idėjų sklaida ypač siejama su labiausiai išsilavinusiais asmenimis. Labiausiai išsilavinę asmenys laikomi imliausiais naujovėms ir galinčiais anksčiausiai perimti ir pradėti skleisti naujus požiūrius (Esping-Andersen ir Billari, 2015).

Užfiksuoti požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso vidurkio skirtumai tarp socialinių, demografinių asmenų grupių atskleidžia lyčių egalitarizmo raiškos specifiką. Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso raiškos skirtumų pagal socialines, demografines grupes statistinis reikšmingumas vertinamas remiantis neparametriniais Kruskalo-Voliso H ir Mano-Vitnio U kriterijais.

Vertinant visas analizuojamas šalis bendrai, galima pastebėti požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo skirtumus tarp socialinių, demografinių asmenų grupių (5 lentelė). Visais atvejais moterų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą, neturinčių partnerio (-ės), požiūris yra egalitariškesnis nei vyrų, įgijusių žemesnį nei aukštą išsilavinimą ir turinčių partnerį (-ę). Taip pat dirbančių asmenų požiūris dažniausiai egalitariškesnis nei nedirbančių ar kitokį užimtumo statusą turinčių asmenų. Svarbu paminėti, kad visą analizės laikotarpį neturinčių vaikų asmenų požiūriai į lyčių vaidmenis egalitariškesni nei turinčių vaikų. Kaip rodo neparametriniai kriterijai (5 lentelė, 9 priedas), asmenų požiūris į lyčių vaidmenis statistiškai reikšmingai skiriasi pagal lytį, išsilavinimą, partnerystės ir užimtumo statusus bei vaikų skaičių.

5 lentelė. Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso vidurkiai pagal socialines, demografines charakteristikas, visos analizuojamos šalys bendrai

	EVS 1990	ISSP 1994	EVS 1999	PPAS 2001	GGS 2006	EVS 2008	ESS 2010	ISSP 2012	EVS 2017
Lytis									
Vyras	0,51 ¹	0,55	0,58	0,54	0,51	0,62	0,58	0,63	0,68
Moteris	0,53	0,58	0,61	0,57	0,57	0,66	0,61	0,67	0,70
Amžiaus grupė									
25–34	0,52	0,56	0,60	0,56	0,55	0,64	0,59	0,67	0,69
35–44	0,52	0,56	0,59	0,55	0,53	0,64	0,60	0,65	0,69
Užimtumo statusas									
Dirba	0,53	0,57	0,61	0,56	0,55	0,65	0,62	0,67	0,70
Nedirba	0,53	0,57	0,60	0,52	0,50	0,63	0,49	0,61	0,67
Kita	0,48	0,54	0,55	0,53	0,55	0,61	0,56	0,60	0,66
Išsilavinimas									
Žemas	–	0,57	0,58	0,50	0,48	0,57	0,51	0,65	0,59
Vidutinis	–	0,54	0,59	0,56	0,53	0,64	0,59	0,58	0,67
Aukštas	–	0,59	0,63	0,60	0,60	0,67	0,65	0,69	0,74
Partnerystės statusas									
Turi partnerį	0,50	0,56	0,58	0,55	0,55	0,63	0,59	0,63	0,67
Neturi partnerio	0,56	0,58	0,62	0,57	0,54	0,65	0,61	0,70	0,71
Vaikų skaičius									
Neturi vaikų	0,56	0,59	0,62	0,56	0,56	0,65	0,67	0,70	0,72
Turi vaikų	0,50	0,55	0,59	0,55	0,54	0,63	0,60	0,64	0,67
N	2977	1668	2660	4439	15210	2853	2627	1842	2806

¹ Paryškinti vidurkio skirtumai yra statistiškai reikšmingi remiantis neparametriniais kriterijais (žr. 9 priedą)

Svarbu apžvelgti socialinių ir demografinių charakteristikų bei požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo sąsajas kiekvienoje analizuojamoje šalyje, nes tai, remiantis teorinėmis idėjomis, gali turėti poveikį lyčių revoliucijos eigai ir gimstamumo lygiui.

Lietuva. Lietuvoje, kaip ir visose analizuojamose šalyse bendrai, dažniausiai tos pačios socialinės, demografinės grupės išsiskiria egalitariškiausiais požiūriais (6 lentelė, 10 priedas). Egalitariškiausiais požiūriais pasižymi įgiję aukštą išsilavinimą, dirbantieji, moterys ir neturintys vaikų asmenys. Vis dėlto požiūriai į lyčių vaidmenis nuo užimtumo statuso priklauso nevienareikšmiškai, nes indekso vidurkis ne visais atvejais didžiausias tarp dirbančių asmenų. Nors dažniausiai požiūrių skirtumai nėra statistiškai reikšmingi, reikšmingumu iš visų charakteristikų dažniausiai išsiskiria išsilavinimas ir užimtumas, kiek mažiau – lytis ir vaikų skaičius.

6 lentelė. Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso vidurkių skirtumai pagal socialines, demografines charakteristikas, Lietuva

	EVS 1990	ISSP 1994	EVS 1999	PPAS 2001	GGS 2006	EVS 2008	ESS 2010	ISSP 2012	EVS 2017
Lytis									
Vyras	0,39	0,46	0,53¹	0,52	0,44	0,54	0,37	0,52	0,49
Moteris	0,38	0,47	0,55	0,54	0,49	0,55	0,43	0,53	0,55
Amžiaus grupė									
25–34	0,39	0,47	0,55	0,55	0,47	0,55	0,41	0,52	0,53
35–44	0,38	0,46	0,54	0,52	0,46	0,55	0,40	0,53	0,53
Užimtumo statusas									
Dirba	0,39	0,47	0,55	0,54	0,47	0,56	0,41	0,53	0,53
Nedirba	0,40	0,46	0,52	0,52	0,45	0,52	0,36	0,50	0,55
Kita	0,34	0,45	0,54	0,51	0,46	0,52	0,42	0,51	0,47
Išsilavinimas									
Žemas	–	0,44	0,53	0,56	0,44	0,53	0,38	–	0,50
Vidutinis	–	0,46	0,53	0,52	0,46	0,54	0,37	0,50	0,50
Aukštas	–	0,47	0,55	0,57	0,49	0,56	0,48	0,53	0,55
Partnerystės statusas									
Turi partnerį	0,38	0,46	0,54	0,53	0,46	0,54	0,40	0,52	0,53
Neturi partnerio	0,39	0,48	0,55	0,54	0,48	0,55	0,41	0,53	0,54
Vaikų skaičius									
Neturi vaikų	0,41	0,48	0,57	0,57	0,47	0,56	0,43	0,53	0,55
Turi vaikų	0,38	0,46	0,54	0,53	0,45	0,54	0,40	0,52	0,52
N	355	433	429	644	3375	457	395	352	413

¹ Paryškinti vidurkių skirtumai yra statistiškai reikšmingi remiantis neparametriniais kriterijais (žr. 10 priedą)

Italija. Italijoje, kaip ir visose analizuojamose šalyse bendrai, dažniausiai tos pačios socialinės, demografinės grupės išsiskiria savo požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumu, tačiau skirtumai reikšmingi rečiau (7 lentelė, 11 priedas). Kitaip nei Lietuvoje, Italijoje požiūris reikšmingiausiai skiriasi priklausomai nuo lyties, išsilavinimo ir vaikų skaičiaus. Nors požiūris kartais reikšmingai skiriasi priklausomai ir nuo užimtumo statuso, dirbančių asmenų požiūris ne visada egalitariškiausias.

7 lentelė. Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso vidurkių skirtumai pagal socialines, demografines charakteristikas, Italija

	EVS 1990	ISSP 1994	EVS 1999	PPAS 2001	EVS 2008	EVS 2017
Lytis						
Vyras	0,53¹	0,53	0,54	0,52	0,58	0,62
Moteris	0,58	0,58	0,58	0,54	0,61	0,68
Amžiaus grupė						
25–34	0,56	0,56	0,56	0,53	0,60	0,66
35–44	0,45	0,55	0,56	0,52	0,59	0,65
Užimtumo statusas						
Dirba	0,57	0,55	0,57	0,53	0,59	0,66
Nedirba	0,57	0,63	0,55	0,52	0,61	0,64
Kita	0,50	0,54	0,51	–	0,60	0,64
Išsilavinimas						
Žemas	–	0,53	0,53	0,49	0,54	0,59
Vidutinis	–	0,57	0,56	0,53	0,60	0,65
Aukštas	–	0,59	0,60	0,59	0,63	0,72
Partnerystės statusas						
Turi partnerį	0,53	0,55	0,55	0,52	0,56	0,65
Neturi partnerio	0,59	0,57	0,58	0,53	0,62	0,66
Vaikų skaičius						
Neturi vaikų	0,58	0,57	0,58	0,53	0,61	0,67
Turi vaikų	0,54	0,54	0,55	0,52	0,57	0,64
N	824	402	787	2394	519	640

¹ Paryškinti vidurkių skirtumai yra statistiškai reikšmingi remiantis neparametriniais kriterijais (žr. 11 priedą)

Estija. Estijoje požiūris į lyčių vaidmenis dažniausiai skiriasi priklausomai nuo lyties, išsilavinimo, užimtumo ir partnerystės statuso (8 lentelė, 12 priedas). Nors šios tendencijos iš esmės atitinka bendrąsias, Estijoje reikšmingų skirtumų mažiau. Atkreiptinas dėmesys, kad tarp turinčių ir neturinčių vaikų asmenų reikšmingą požiūrių skirtumą parodė tik vieno tyrimo (EVS2017) analizė, užfiksavus, kad neturintys vaikų asmenys palaiko egalitariškesnius požiūrius nei jų turintys. Kitų tyrimų duomenų analizės rezultatai parodė, kad požiūrio į lyčių vaidmenis skirtumai pagal vaikų skaičių labai nedideli ir statistiškai nereikšmingi. Nors Estijoje požiūrio į lyčių vaidmenis skirtumų socialinėse demografinėse grupėse mažiau nei Lietuvoje, bet raiška skirtinguose segmentuose gana panaši. Vis dėlto svarbu pabrėžti, kad ypač išsiskiria turintys ir neturintys vaikų asmenys – Estijoje šių grupių požiūris beveik nesiskiria, o Lietuvoje skiriasi gerokai dažniau.

8 lentelė. Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso vidurkių skirtumai pagal socialines, demografines charakteristikas, Estija

	EVS 1990	EVS 1999	PPAS 2001	GGs 2006	EVS 2008	ESS 2010	EVS 2017
Lytis							
Vyras	0,45¹	0,55	0,53	0,53	0,58	0,55	0,63
Moteris	0,49	0,57	0,57	0,61	0,61	0,61	0,66
Amžiaus grupė							
25–34	0,47	0,56	0,55	0,59	0,59	0,59	0,65
35–44	0,47	0,56	0,55	0,57	0,60	0,57	0,64
Užimtumo statusas							
Dirba	0,48	0,56	0,56	0,59	0,60	0,59	0,65
Nedirba	0,42	0,53	0,53	0,52	0,60	0,51	0,58
Kita	0,42	0,54	–	0,57	0,56	0,61	0,63
Išsilavinimas							
Žemas	–	0,53	0,50	0,55	0,58	0,57	0,55
Vidutinis	–	0,56	0,54	0,57	0,60	0,56	0,62
Aukštas	–	0,58	0,59	0,61	0,61	0,63	0,70
Partnerystės statusas							
Turi partnerį	0,46	0,54	0,54	0,59	0,59	0,56	0,62
Neturi partnerio	0,50	0,58	0,56	0,57	0,60	0,59	0,67
Vaikų skaičius							
Neturi vaikų	0,49	0,58	0,57	0,57	0,61	0,60	0,69
Turi vaikų	0,47	0,55	0,55	0,58	0,59	0,58	0,63
N	457	374	475	2303	448	524	350

¹ Paryškinti vidurkių skirtumai yra statistiškai reikšmingi remiantis neparametriniais kriterijais (žr. 12 priedą)

Austrija. Austrijoje, kaip ir visose analizuojamose šalyse bendrai, tos pačios socialinės, demografinės grupės išsiskiria egalitariškiausiais požiūriais į lyčių vaidmenis (9 lentelė, 13 priedas). Nors ne visi požiūrio skirtumai tarp socialinių, demografinių grupių statistiškai reikšmingi, tačiau reikšmingų skirtumų Austrijoje kur kas daugiau nei Lietuvoje. Atsižvelgiant į požiūrio skirtumus socialinėse, demografinėse grupėse ir reikšmingų skirtumų skaičių, požiūris į lyčių vaidmenis Austrijoje panašus į Italijos – abiejose šalyse labiausiai priklauso nuo lyties, išsilavinimo ir vaikų skaičiaus.

9 lentelė. Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso vidurkių skirtumai pagal socialines, demografines charakteristikas, Austrija

	EVS 1990	ISSP 1994	PPAS 2001	GGs 2006	EVS 2008	ESS 2010	ISSP 2012	EVS 2017
Lytis								
Vyras	0,48 ¹	0,57	0,62	0,48	0,61	0,58	0,55	0,67
Moteris	0,52	0,58	0,66	0,55	0,66	0,71	0,61	0,70
Amžiaus grupė								
25–34	0,51	0,58	0,65	0,53	0,64	0,67	0,59	0,68
35–44	0,50	0,57	0,64	0,52	0,63	0,63	0,58	0,69
Užimtumo statusas								
Dirba	0,52	0,58	0,66	0,53	0,64	0,65	0,59	0,70
Nedirba	0,60	0,60	0,60	0,51	0,57	0,58	0,53	0,65
Kita	0,45	0,53	0,57	0,51	0,64	0,69	0,54	0,57
Išsilavinimas								
Žemas	–	0,56	0,58	0,45	0,58	0,63	0,51	0,60
Vidutinis	–	0,62	0,65	0,52	0,63	0,65	0,54	0,67
Aukštas	–	0,71	0,69	0,57	0,71	0,67	0,64	0,74
Partnerystės statusas								
Turi partnerį	0,48	0,56	0,63	0,51	0,62	0,62	0,56	0,67
Neturi partnerio	0,55	0,60	0,67	0,54	0,65	0,68	0,63	0,69
Vaikų skaičius								
Neturi vaikų	0,53	0,60	0,66	0,54	0,66	0,68	0,62	0,71
Turi vaikų	0,49	0,56	0,64	0,52	0,62	0,63	0,55	0,66
N	515	346	926	3921	560	754	435	527

¹ Paryškinti vidurkių skirtumai yra statistiškai reikšmingi remiantis neparametriniais kriterijais (žr. 13 priedą)

Prancūzija. Prancūzijoje požiūris į lyčių vaidmenis priklauso nuo užimtumo statuso, išsilavinimo ir vaikų skaičiaus (10 lentelė, 14 priedas). Dažniausiai tendencijos atitinka bendras visų analizuojamų šalių tendencijas. Nors visų analizuojamų tyrimų rezultatai rodo, kad požiūris į lyčių vaidmenis reikšmingai skiriasi priklausomai nuo užimtumo statuso, tačiau tendencijos nėra vienareikšmės. Prancūzijai būdingi požiūriai panašiausi į Italijos ir Austrijos ne tik atsižvelgiant į charakteristikas, nuo kurių reikšmingai priklauso, bet ir į reikšmingų skirtumų skaičių, kurių tarp šių trijų šalių yra daugiausia.

10 lentelė. Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso vidurkių skirtumai pagal socialines, demografines charakteristikas, Prancūzija

	EVS 1990	EVS 1999	GGs 2006	EVS 2008	ESS 2010	ISSP 2012	EVS 2017
Lytis							
Vyras	0,59	0,61	0,56	0,58	0,64	0,72	0,80
Moteris	0,57	0,63	0,59	0,61	0,64	0,72	0,76
Amžiaus grupė							
25–34	0,58	0,63	0,58	0,59	0,63	0,73	0,76
35–44	0,58	0,61	0,57	0,60	0,65	0,71	0,79
Užimtumo statusas							
Dirba	0,61¹	0,64	0,59	0,60	0,66	0,74	0,80
Nedirba	0,58	0,64	0,54	0,60	0,60	0,67	0,75
Kita	0,51	0,53	0,51	0,56	0,51	0,59	0,66
Išsilavinimas							
Žemas	–	0,60	–	0,58	0,50	0,64	0,66
Vidutinis	–	0,63	–	0,60	0,62	0,65	0,74
Aukštas	–	0,65	–	0,61	0,75	0,74	0,84
Partnerystės statusas							
Turi partnerį	0,55	0,60	0,57	0,59	0,62	0,70	0,78
Neturi partnerio	0,64	0,65	0,58	0,60	0,66	0,75	0,78
Vaikų skaičius							
Neturi vaikų	0,65	0,64	0,59	0,61	0,70	0,76	0,80
Turi vaikų	0,56	0,61	0,57	0,59	0,61	0,70	0,76
N	420	678	3676	521	528	765	549

¹ Paryškinti vidurkių skirtumai yra statistiškai reikšmingi remiantis neparametriniais kriterijais (žr. 14 priedą)

Švedija. Švedijoje požiūris į lyčių vaidmenis skiriasi priklausomai nuo lyties, užimtumo statuso ir išsilavinimo (11 lentelė, 15 priedas). Stebimos tendencijos atitinka bendrąsias – egalitariškiausias požiūriais išsiskiria moterys, dirbantys ir įgiję aukštą išsilavinimą asmenys. Svarbu pabrėžti, kad požiūris į lyčių vaidmenis ir vaikų skaičiaus ryšys Švedijoje neatitinka bendrųjų tendencijų, nes požiūris į lyčių vaidmenis, priklausomai nuo vaikų skaičiaus, skirtumus parodė tik du analizuojami tyrimai (ISSP2012 ir EVS2017). Atsižvelgiant į šiuos požiūrio skirtumus pagal vaikų skaičių, Švedija panašiausia į Estiją, kurioje skirtumai buvo reikšmingi remiantis tik vieno tyrimo duomenimis. Tačiau, atsižvelgiant į mažą statistiškai reikšmingų požiūrio skirtumų, priklausomai nuo socialinių, demografinių charakteristikų, skaičių, Švedija panašiausia į Lietuvą. Dėl to požiūris į lyčių vaidmenis, palyginti su kitomis analizuojamomis šalimis, Švedijoje ir Lietuvoje yra homogeniškiausias.

11 lentelė. Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso vidurkių skirtumai pagal socialines, demografines charakteristikas, Švedija

	EVS 1990	ISSP 1994	EVS 1999	GGS 2006	EVS 2008	ESS 2010	ISSP 2012	EVS 2017
Lytis								
Vyras	0,57¹	0,64	0,69	0,69	0,73	0,76	0,75	0,86
Moteris	0,61	0,67	0,73	0,72	0,77	0,81	0,81	0,89
Amžiaus grupė								
25–34	0,58	0,66	0,70	0,71	0,76	0,78	0,83	0,88
35–44	0,60	0,66	0,72	0,70	0,75	0,79	0,76	0,87
Užimtumo statusas								
Dirba	0,60	0,66	0,72	0,71	0,76	0,79	0,79	0,88
Nedirba	0,61	0,65	0,64	0,64	0,71	0,70	0,77	0,85
Kita	0,52	0,66	0,71	0,69	0,73	0,78	0,76	0,87
Išsilavinimas								
Žemas	–	0,64	0,69	0,65	0,68	0,63	0,67	0,64
Vidutinis	–	0,67	0,69	0,69	0,74	0,77	0,73	0,84
Aukštas	–	0,68	0,74	0,73	0,77	0,83	0,80	0,91
Partnerystės statusas								
Turi partnerį	0,59	0,66	0,71	0,71	0,74	0,79	0,77	0,86
Neturi partnerio	0,60	0,66	0,72	0,69	0,77	0,78	0,81	0,88
Vaikų skaičius								
Neturi vaikų	0,58	0,67	0,70	0,71	0,76	0,77	0,82	0,89
Turi vaikų	0,60	0,66	0,71	0,70	0,75	0,79	0,76	0,86
N	394	441	392	1935	336	426	289	327

¹ Paryškinti vidurkių skirtumai yra statistiškai reikšmingi remiantis neparametriniais kriterijais (žr. 15 priedą)

Apibūdinta požiūrio į lyčių vaidmenis raiška socialinėse, demografinėse grupėse atskleidžia analizuojamų šalių skirtumus ir panašumus. Vertinant visose analizuojamose šalyse bendrai, nustatyta, kad egalitariškiausius požiūrius išreiškia moterys, dirbantieji, labiausiai išsilavinę, neturintieji partnerio (-ės) ir vaikų. Atskira kiekvienos šalies analizė rodo, kad šalys skiriasi ne tik pagal skirtumų socialinėse ir demografinėse grupėse mastą, bet ir pagal tai, kurios subgrupės išsiskiria egalitariškiausiu požiūriu į lyčių vaidmenis.

Vienintelė iš analizuojamų socialinių, demografinių charakteristikų, nuo kurios požiūris į lyčių vaidmenis reikšmingai priklauso visose analizuojamose šalyse, – išsilavinimas. Tendencija rodo, kad egalitariškiausiais požiūriais išsiskiria įgiję aukščiausią išsilavinimą asmenys. Visose analizuojamose šalyse, išskyrus Prancūziją, moterys išsiskiria egalitariškesniais požiūriais. Lietuvoje, Estijoje, Italijoje ir Švedijoje dirbančiųjų požiūris į lyčių vaidmenis statistiškai reikšmingai egalitariškesnis nei turinčių kitokį statusą asmenų. Svarbu pabrėžti, kad tik Estijoje ir Švedijoje vaikų turinčių ir neturinčių asmenų požiūris į lyčių vaidmenis nesiskiria.

Statistiškai reikšmingų požiūrio į lyčių vaidmenis skirtumų pagal socialines, demografines charakteristikas skaičius atskleidžia požiūrio į lyčių vaidmenis normatyvumo skirtis analizuojamose šalyse. Lietuvoje ir Švedijoje požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso lygis yra atitinkamai žemiausias ir aukščiausias, tačiau abiem būdingas mažiausias statistiškai reikšmingų skirtumų skaičius. Skirtumų nebuvimas, remiantis Esping-Anderseno ir Billario (2015) idėjomis, atspindi požiūrio normatyvumą. Tai reiškia, kad Lietuvoje vyraujantis tradiciškiausias ir Švedijoje vyraujantis egalitariškiausias požiūris yra normatyviškiausi, palyginti su kitomis analizuojamomis šalimis. Atsižvelgiant į tai, kad daugiausia reikšmingų skirtumų užfiksuota Austrijoje ir Italijoje, požiūris į lyčių vaidmenis šiose šalyse yra mažiausiai normatyvinis. Dideli požiūrio skirtumai atspindi normatyvinės sumaišties periodą, kurio metu vyksta perėjimas nuo vieno požiūrio į lyčių vaidmenis modelio prie kito (Esping-Andersen ir Billari, 2015). Normatyvumo nebuvimą šiose šalyse galima sieti būtent su normatyvinės sumaišties laikotarpiu. Normatyvumą svarbu vertinti, nes, remiantis teorinėmis idėjomis, normatyvinės sumaišties periodu galimas gimstamumo mažėjimas (Esping-Andersen ir Billari, 2015).

Pagal egalitariškumo lygį ir požiūrio į lyčių vaidmenis homogeniškumą analizuojamas šalis galima sąlyginai suskirstyti į tris grupes. Pirmoji grupė apima žemiausio egalitariškumo lygio ir homogeniškiausio požiūrio šalis, ir jai atstovauja Lietuva. Antroji grupė apima vidutinio ir aukšto egalitariškumo lygio šalis, kuriose požiūrio į lyčių vaidmenis skirtumai pagal socialines, demografines charakteristikas dažniausi, – tai Austrija, Italija ir Prancūzija. Trečioji grupė apima vidutinio ir aukšto egalitariškumo lygio šalis, kuriose požiūriai dažniausiai nesiskiria priklausomai nuo socialinių, demografinių charakteristikų, – tai Estija ir Švedija. Estiją ir Švediją jungia dar ir tai, kad jos yra vienintelės šalys, kuriose turinčių ir neturinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis dažniausiai nesiskiria.

Kitoje analizės dalyje bus pristatomi požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso ir gimstamumo ryšio analizės rezultatai.

Egalitariškumo ir gimstamumo lygių sąsajos

Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo ir variacijos bei gimstamumo lygių sąsajų analizė pradedama vertinant, ar ir kokio pobūdžio ryšiai egzistuoja tarp šių dimensijų. Šios sąsajos vertinamos integruojant fundamentalias teorines McDonaldo (2000a, 2013) įžvalgas dėl lyčių lygiateisiškumo ir papildančias idėjas apie požiūrio į lyčių vaidmenis modelio kaitos sąsajas su lyčių egalitarizmu (Esping-Andersen ir Billari, 2015). Tolesnėje analizėje

vertinama, ar gimstamumo ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšys atitinka Esping-Anderseno ir Billario (2015) aptariamą „U“ formą, kuri yra *daugybinių pusiausvyrų* perspektyvos pagrindas. Toliau vertinama, kokie požiūrio variacijos, atspindinčios požiūrio normatyviškumą, ir gimstamumo ryšiai.

Tiesinis ryšys. Ryšio tarp požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo lygio ir normatyvumo bei gimstamumo lygio vertinimas pradedamas nuo vertinimo, ar egzistuoja tiesinis ryšys.

Pirma, siekiant identifikuoti, kokie požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo lygio ir gimstamumo ryšiai, naudojamas požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso vidurkis ir periodinis suminis gimstamumo rodiklis. Remiantis Mills (2010), tyrimais, testuojama, ar tarp požiūrio į lyčių vaidmenis, kaip lyčių lygiateisiškumo dimensijos, ir gimstamumo vertinamo, remiantis periodiniu suminiu gimstamumo rodikliu, egzistuoja tiesinis ryšys. Ryšys testuojamas naudojant Pirsono R (angl. *Pearson R*) koreliacijos koeficientą (12 lentelė).

Antra, Remiantis Hudde'žio (2018) idėjomis, požiūrio į lyčių vaidmenis variacija susijusi su gimstamumo lygiu – kuo didesnė variacija, tuo mažesnis požiūrio normatyvumas ir mažesnis gimstamumas, o kuo mažesnė variacija, tuo normatyvumas didesnis ir tikėtinas kartų kaitos užtikrinimui artimas gimstamumas. Naudojant požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso standartinį nuokrypį, vertinamas požiūrio normatyvumas, o gimstamumo lygiui vertinti naudojamas periodinis suminis gimstamumo rodiklis. Kaip ir požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo ir gimstamumo lygių analizėje, remiantis Pirsono R koreliacijos koeficientu, vertinama, ar požiūrio į lyčių vaidmenis normatyvumo ir gimstamumo ryšys yra tiesinis (12 lentelė).

Pirsono R koreliacija rodo, kad tarp gimstamumo ir požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo lygio bei požiūrio į lyčių vaidmenis variacijos nėra statistškai reikšmingo ryšio, todėl priklausomybė nėra tiesinė. Nors šie ryšiai dėl statistinio reikšmingumo trūkumo neaktualūs tolesnei analizei, verta paminėti, kad, taikant skirtingus lyčių lygiateisiškumo matmenis (indekso vidurkius ir standartinius nuokrypius), koreliacijos koeficiento kryptis nėra tapati. Analizėje naudojant indekso vidurkius, ryšio kryptis dažniau neigiama nei teigiama. Tai suponuoja, kad didėjant egalitariškumui mažėja suminis gimstamumo rodiklis. Vis dėlto, analizėje naudojant standartinį nuokrypį (12 lentelė), atsiskleidžia priešinga tendencija – didėjant požiūrio į lyčių vaidmenis variacijai didėja gimstamumas.

12 lentelė. **Suminio gimstamumo rodiklio ir egalitariškumo lygio koreliacija**

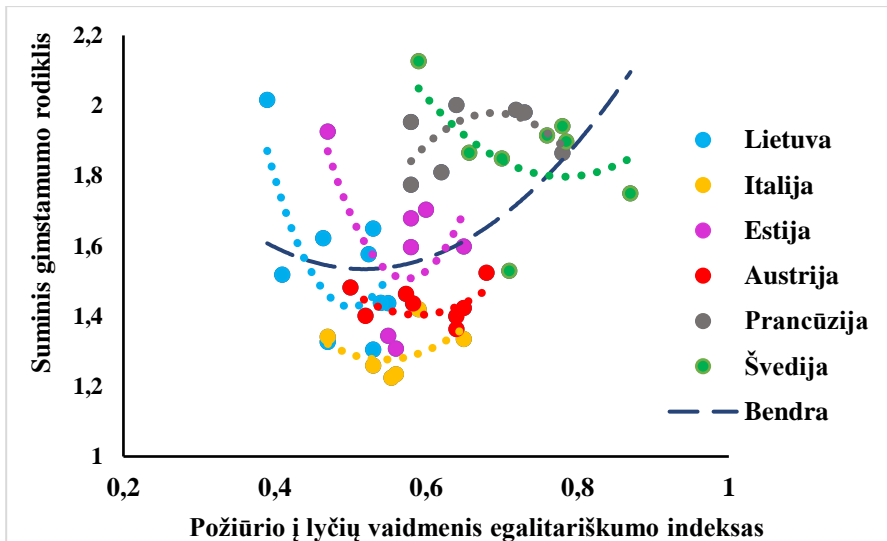
	Požiūrio į lyčių vaidmenis indekso vidurkiai		Požiūrio į lyčių vaidmenis indekso standartiniai nuokrypiai	
	Pirsono R koreliacija	<i>p</i>	Pirsono R koreliacija	<i>p</i>
Lietuva	-0,58	0,102	0,12	0,474
Italija	0,21	0,692	0,29	0,279
Estija	-0,30	0,518	0,15	0,378
Austrija	-0,02	0,964	0,30	0,417
Prancūzija	0,31	0,499	0,57	0,632
Švedija	-0,37	0,364	0,59	0,554

„U“ *formas ryšys*. Atlikta koreliacinė analizė rodo, kad nėra statistiškai reikšmingo tiesinio ryšio tarp lyčių lygiateisiškumo dimensijų ir gimstamumo. Tačiau remiantis teorinėmis idėjomis laikoma, kad tiesinis ryšys supaprastina kompleksiskumą. Esping-Andersen ir Billaris (2015) teigia, kad gimstamumo lygio ir lyčių lygiateisiškumo ryšys atitinka „U“ formą. Arpino ir kt. (2015) plėtojo idėją apie požiūrio į lyčių vaidmenis nesutapimo ir gimstamumo ryšius. Jie teigė, kad gimstamumą veikia ne tik požiūrio į lyčių vaidmenis variacijos lygis, kurį pabrėžia Hudde'is (2016), bet ir tai, kad variacijos lygis lemia perėjimo prie egalitarizmu grįsto požiūrio į lyčių vaidmenis modelio trukmę – kuo požiūrio skirtumai didesni, tuo perėjimas lėtesnis ir žemo gimstamumo lygio periodas užtrunka ilgiau. Šios teorinės idėjos, taikant daugianarę funkciją ir sklaidos diagramą, analizuojamos naudojant požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indeksą ir periodinį suminį gimstamumo rodiklį.

Atlikta daugianario ryšio analizė atskleidžia ne tik visų analizuojamų šalių bendrą tendenciją, bet ir specifinius požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo lygio ir variacijos bei gimstamumo skirtumus šalyse.

Pirmiausia gimstamumo ir požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo lygio analizė rodo, kad visoms analizuojamoms šalims, sudarančioms bendrą imtį, būdinga „U“ formą, atitinkančią požiūrį į lyčių vaidmenis ir gimstamumą, primenanti tendencija (5 pav.). Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad dėl labiau išreikštos dešinės pusės forma labiau primena ne „U“, o „J“. Į „J“ panaši forma gaunama netaikant prognozavimo, bet pritaikius prognozavimą net ir vos po 0,1 periodo į praeitį ir į ateitį ryškėja „U“ forma. „J“ primenanti forma gali būti susijusi su lyčių revoliucijos etapu, kai pereinant prie egalitarinių lyčių vaidmenų dominavimo ryšys tarp gimstamumo ir egalitariškumo tampa teigiamas – didėjant egalitariškumui didėja ir gimstamumas. Svarbu pabrėžti, kad analizuojamo 1990–2017 m. laikotarpio duomenys gali neapimti periodo, kai analizuojamose šalyse

dominavo tradicinis požiūris į lyčių vaidmenis ir dėl to kairioji „U“ dalis gali būti neišreikšta.

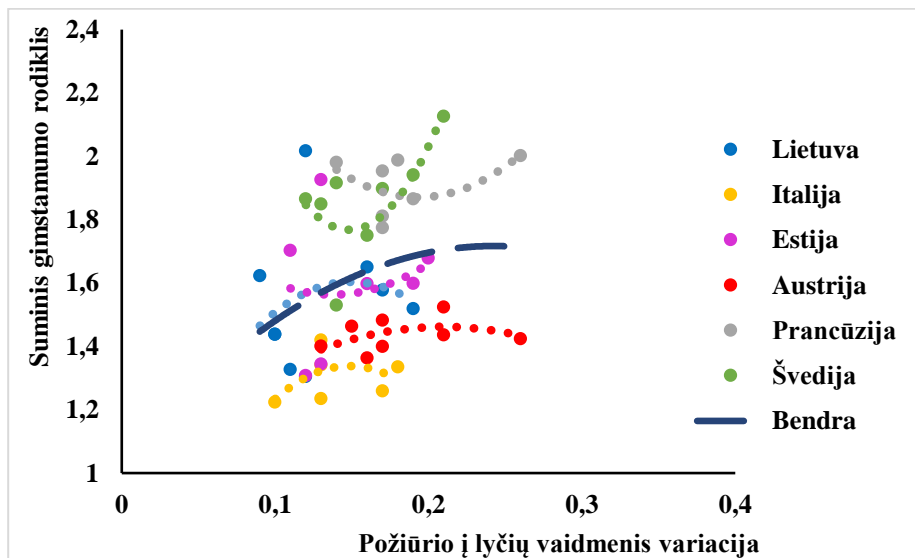

5 pav. Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo ir gimstamumo lygių sąsajos (1990-2017 m.)

Šalių analizė rodo, kad sąsajos visose šalyse, išskyrus Prancūziją, panašios į „U“ formą. Tačiau panašu, kad sąsajos kinta priklausomai nuo skirtingų lyčių revoliucijos etapų ir atsiskleidžia skirtingos „U“ formos konfigūracijos. Lietuvoje, kaip ir Estijoje, ryškesnis periodas, kai gana mažas egalitariškumo lygis buvo susijęs su dar gana dideliu gimstamumu. Tai panašiausia į tradicinio požiūrio lyčių vaidmenis modelio dominavimo metu būdingas gimstamumo ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšio tendencijas (Esping-Andersen ir Billari, 2015). Austrijoje ir Italijoje, atsižvelgiant į išreikštą tik apatinę „U“ dalį, atrodo, labiausiai yra išreikštas ir užsitęsęs daugybinės pusiausvyros arba normatyvinės sumaišties periodas. Po daugybinės pusiausvyros periodo prasideda periodas, kai didėjant egalitariškumui didėja ir gimstamumas, tačiau šios tendencijos ryškiausiai atsiskleidžia tik sujungus visų šalių imtį. Švedija išsiskiria tuo, kad dėl aukščiausio egalitariškumo lygio ji turėtų būti arčiausiai egalitarizmu grįsto požiūrio į lyčių vaidmenis įsigalėjimo. Prancūzijoje nustatytos tendencijos priešingos matomoms kitose šalyse ir teorinėms idėjoms, tačiau tai gana prieštaringas rezultatas, turint omenyje, kad Prancūzija išliko viena egalitariškiausių visą analizuojamą laikotarpį. Apibendrinant galima teigti, kad požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo ir gimstamumo lygių ryšiai, egzistuojantys visose analizuojamose šalyse, nėra vienakrypčiai.

Atsižvelgiant į gautus rezultatus, nusakančius „U“ formą primenančius ryšius, *1a hipotezė. Gimstamumas priklauso nuo skirtingo lyčių lygiateisiškumo lygio patvirtinta.*

Analizuojamoms šalims būdingos „U“ formą primenančios lyčių egalitarizmo ir gimstamumo sąsąją atspindinčios kreivės gana skirtingos savo forma ir skiriasi jų plokštumas. Tai gali būti susiję su požiūrio į lyčių vaidmenis variacija. Kaip rodo atlikta analizė, gimstamumo ir požiūrio į lyčių vaidmenis variacijos kinta skirtingai (6 pav.). Kaip rodo visas šalis apimanti imtis, didėjant variacijai didėja ir gimstamumas. Jeigu gautos šalių kreivės būtų pratęstos pritaikius prognozavimą, plačiausia kreivė būtų Austrijos, kurios požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso standartinis nuokrypis dažniausiai buvo didžiausias. Siauriausia kreivė būtų Lietuvos, kurios egalitariškumo indekso standartinis nuokrypis buvo mažiausias visą analizės laikotarpį.

6 pav. Požiūrio į lyčių vaidmenis variacijos ir gimstamumo lygių sąsajos, 1990–2017 m.

Remiantis tik požiūrio į lyčių vaidmenis variacijos bei gimstamumo lygių ryšio tendencijomis, perėjimas prie egalitarizmu grįsto požiūrio į lyčių vaidmenis modelio, kai gimstamumas sugrįžta prie artimo kartų kaitai, Austrijoje turėtų užtrukti ilgiausiai, o Lietuvoje – trumpiausiai. Tačiau būtina neužmiršti Hudde'žio (2018) idėjų apie tai, kad vykstant lyčių revoliucijai požiūris į lyčių vaidmenis keičiasi. Variacija būna maža, kai šalyse dominuoja aiškus požiūrio į lyčių vaidmenis modelis – tradicinis arba egalitarinis, ir didelė – daugybinių pusiausvyrų etape. Požiūrio į lyčių vaidmenis variacija

turėtų būti laikoma reikšmingiausia gimstamumui tuo metu, kai šalys yra daugybinių pusiausvyrų etape. Kaip buvo minėta aptariant požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo skirtumus socialinėse ir demografinėse grupėse, Lietuvoje požiūris į lyčių vaidmenis ypač normatyvinis, ir maža požiūrio į lyčių vaidmenis indekso variacija turėtų būti siejama būtent su šia tendencija. Lietuvai būdinga maža variacija nereiškia greito perėjimo prie egalitarizmu grįsto modelio, o atvirkščiai – reiškia tradicinių lyčių vaidmenų įsitvirtinimą.

Remiantis atlikta analize, pagal gimstamumo ir požiūrio į lyčių vaidmenis variacijos sąsajų kryptį šalis galima suskirstyti į dvi grupes. Pirmą grupę sudaro Prancūzija, Švedija ir Estija, antrą – Lietuva, Austrija ir Italija. Pirmos šalių grupės gimstamumo ir požiūrio į lyčių vaidmenis variacijos sąsajos labiau atspindi „U“ formą. Iki tam tikro laiko didėjant variacijai gimstamumas mažėja, tada ryšys pakeičia kryptį ir didėjant variacijai gimstamumas ima didėti. Antroje grupėje ryšys priešingos krypties ir labiau primena apverstą „U“ formą – iš pradžių variacijai didėjant didėja ir gimstamumas, tačiau, pasiekus tam tikrą lygį, variacijai didėjant gimstamumas ima mažėti. Etapas, kai didėjant variacijai didėja ir gimstamumas, neatitinka Huddežio (2016, 2018) teorinių idėjų, teigiančių, kad didėjant variacijai gimstamumas mažėja. Tačiau svarbu pabrėžti, kad Huddežio (2016, 2018) atlikta analizė buvo vieno laiko momento kelių dešimčių šalių analizė. Disertacijoje atliekamoje analizėje šios sąsajos vertinamos ne vienu, o keliais laiko momentais, todėl sąsaja iš esmės yra kitokia – vertinami požiūrio variacijos ir gimstamumo lygių pokyčiai, kurie atskleidžia, kad šie ryšiai vykstant lyčių revoliucijai keičiasi. Remiantis gautais ryšiais galima teigti, kad *1b hipotezė. Gimstamumas priklauso nuo požiūrių į lyčių vaidmenis variacijos* patvirtinta.

Kyla klausimas, ar yra daugiau kriterijų, be skirtingos ryšio tarp gimstamumo ir požiūrių į lyčių vaidmenis variacijos krypties, kurie išskirtas šalis jungtų į dvi grupes. Atsižvelgiant į atliekamą duomenų analizę galimas trijų aspektų – požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo, požiūrio į lyčių vaidmenis variacijos arba gimstamumo – vertinimas.

Vertinant požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumą, galima teigti, kad pirmai grupei priskirtos Švedija ir Prancūzija yra pačios egalitariškiausios šalys iš analizuojamų, tačiau Estija, priklausanti šiai grupei, nėra tarp trijų egalitariškiausių, nes už ją egalitariškesnė Austrija, priskirta kitai grupei. Antras kriterijus – požiūrio į lyčių vaidmenis variacija. Į tą pačią antrą grupę patenka Austrija, kurios standartinis nuokrypis dažniausiai buvo didžiausias, ir Lietuva, kurios šis nuokrypis mažiausias. Atsižvelgiant į požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo ir gimstamumo ryšius bei lyčių revoliucijos etapą, tendencijos Esping-Anderseno ir Billario (2015) požiūriu turėtų būti

priešingos – variacija maža, kai pasiekta tradicinė arba lyčių egalitarizmu grįsta pusiausvyra, o didelė, kai vyrauja pereinamasis, arba kitaip – daugybinės pusiausvyros, etapas. Dėl to požiūrio variacija taip pat neturėtų būti šalių grupės vienijantis kriterijus. Kaip požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo ir variacijos kriterijų jungtis, gali būti reikšmingas lyčių revoliucijos etapas. Švedija jau nuo pat analizuojamo periodo pradžios buvo artimiausia egalitarizmu grįstam pusiausvyros modeliui, po jos sparčiausiai šis modelis turėjo potencialą įsitvirtinti Prancūzijoje. Į kitą grupę patenkančiose Lietuvoje ir Austrijoje perėjimas prie naujo pusiausvyros modelio galėjo užtrukti dėl skirtingų aplinkybių: Lietuvoje – dėl lyčių revoliucijos stagnacijos, Austrijoje – dėl užtrukusios daugybinės pusiausvyros etapo. Italija ir Estija, remiantis egalitariškumo indeksu, egalitarėjo labai panašiai: tiek vidurkis, tiek standartinis nuokrypis buvo beveik tapatūs visą analizės laikotarpį, bet jos priklauso skirtingoms grupėms. Dėl to lyčių revoliucijos etapas taip pat kelia abejonių. Tačiau stebimos tendencijos gali būti susijusios su tuo, kaip skirtingose visuomenėse priimama lyčių vaidmenų transformacija, t. y. kaip greitai asmenys gali realizuoti norimus lyčių vaidmenis ir prokreacinius ketinimus.

Gimstamumo lygis Prancūzijoje, Švedijoje ir Estijoje, vertinant pagal periodinį suminio gimstamumo rodiklį, visą analizės laikotarpį buvo vidutiniškai aukštesnis nei kitose trijose šalyse – Austrijoje, Italijoje ir Lietuvoje. Dėl to susidaro įspūdis, kad požiūrio į lyčių vaidmenis variacijos ir gimstamumo sąsajos gali priklausyti nuo gimstamumo lygio dinamikos ir kitų skirtingų lygmenų bei apimties gimstamumo veiksnių, kurie analizuojamu laikotarpiu turėjo poveikį gimstamumui. Atsižvelgiant į galimas lyčių lygiateisiškumo sąsajas su kitais gimstamumo veiksniais, būtų naudinga atlikti detalesnę analizę, ypač grįstą longitudinaliais duomenimis. Taip pat gali būti naudinga į analizę įtraukti kontekstinių kintamųjų, tačiau jų įtraukimą apriboja ne tik duomenų prieinamumas, bet ir galimų empirinių indikatorių įvairovė.

Apibendrinant galima teigti, kad požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo ir gimstamumo lygių ryšių analizė atskleidžia, kad beveik visose šalyse stebimi ryšiai atitinka „U“ formą. Remiantis teorinėmis idėjomis, tai ne tik leidžia aiškinti mažą gimstamumą, bet ir tikėtis gimstamumo atsigavimo. Tačiau požiūrio į lyčių vaidmenis variacijos ir gimstamumo ryšiai nėra tokie vienareikšmiai, ir šioms sąsajoms paaiškinti būtų reikalinga išsamesnė analizė.

3.1.3. Lyčių revoliucijos etapų ir vaikų susilaukimo ryšiai

Ankstesniame skyriuje, remiantis požiūriu į lyčių vaidmenis egalitariškumo indeksu ir suminiu gimstamumo rodikliu, atskleistos bendros požiūriu į lyčių vaidmenis egalitariškumo ir gimstamumo lygių makrolygmens sąsajos. Tačiau makrolygmens analizė neleidžia vertinti asmens elgsenos ir požiūriu sąsajos. Šiame disertacijos poskyryje, remiantis mikrolygmens duomenų analizės pagrindu išskirtais požiūriu į lyčių vaidmenis modeliais (tradicinis, pereinamasis ir egalitarinis), detaliau vertinama visų analizuojamų šalių lyčių revoliucijos eiga bei požiūriu į lyčių vaidmenis modelių ir vaikų (ne)susilaukimo ryšiai. Taip pat apžvelgiami socialinių, demografinių charakteristikų ir skirtingų požiūriu į lyčių vaidmenis modelių ryšiai tarp turinčių ir neturinčių vaikų asmenų.

Požiūriu į lyčių vaidmenis kaita: modeliai ir transformacijos

Požiūriu į lyčių vaidmenis modeliai, kurie sudaro toliau pristatomos analizės pagrindą, išskirti remiantis tais pačiais požiūriu į lyčių vaidmenis duomenimis, kurie naudoti anksčiau aptarto požiūriu į lyčių vaidmenis egalitariškumo indeksui sudaryti. Analizuojant kiekvieną iš 9 duomenų rinkinių, pritaikius K vidurkių klasterinės analizės metodą, išskirti trys klasteriai, konceptualiai atspindintys lyčių revoliucijos etapus arba tris požiūriu į lyčių vaidmenis modelius – tradicinį, tarpinį pereinamąjį ir egalitarinį. Požiūriu į lyčių vaidmenis modeliai leidžia santykinai vertinti lyčių revoliucijos etapus. Visų pirma šių modelių pagrindu apžvelgiamos bendros lyčių revoliucijos raidos tendencijos šalyse, toliau, siekiant detaliai vertinti lyčių revoliucijos etapus, klasteriai analizuojami kiekvienos šalies lygmeniu.

Bendrosios požiūriu į lyčių vaidmenis modelių kaitos tendencijos.

Požiūriu į lyčių vaidmenis kaitos tendencijos vertinamos remiantis išskirtais tradiciniais (1 klasteris), pereinamaisiais (2 klasteris) ir egalitariniais (3 klasteris) požiūriu į lyčių vaidmenis modeliais, kurie atitinka klasterius. Vertinant, kurį klasterį priskirti kaip tradicinį, pereinamąjį ar egalitarinį, atsižvelgta į klasterių centrų vidurkius (13 lentelė, 16 priedas). Klasteris, kurio centro vidurkis yra mažiausias, – tradicinis; klasteris, kurio centro vidurkis didžiausias, – egalitarinis; klasteris, kurio centro vidurkis, nei didžiausias, nei mažiausias, – tarpinis pereinamasis.

Remiantis klasterių centrų vidurkiais, galima stebėti skirtumų arba heterogeniškumo tarp visų trijų klasterių didėjimą. Dėl heterogeniškumo galimas aiškesnis požiūriu į lyčių vaidmenis modelio priskyrimas atskiroms

šalims. Analizuojamo periodo pradžioje, 1990 m. (EVS) duomenimis, klasterių tarpusavio skirtumai nebuvo tokie dideli, kaip periodo pabaigoje. 2010–2017 m. periodu skirtumai tarp klasterių tapo didesni ir gana reikšmingi. Iki šio periodo skirtumai, beveik visų tyrimų duomenimis, išskyrus 2001 m. (PPAS), buvo didesni tarp antro ir trečio nei tarp pirmo ir antro klasterių, o periodo pabaigoje skirtumai sumažėjo ir beveik susilygino. Bendras skirtumų padidėjimas tarp klasterių glaudžiai susijęs ir atspindi ankstesnėje disertacijos dalyje aptartą požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso vidurkių analizės pagrindu užfiksuotą požiūrio į lyčių vaidmenis divergenciją.

Detalesnis, nors ir ribotas, analizės lygmuo leidžia įvertinti, kokiems teiginiams klasteriuose priskiriamas aukščiausias, o kokiems – žemiausias balas. Lyginimas ribotas, nes naudojami kintamieji nėra identiški visuose analizuojamuose tyrimuose. Tačiau su tam tikra išlyga galima vertinti požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo lygį. Dažnai labiausiai sutinkama su teiginiais apie neigiamą motinų užimtumo reikšmę vaiko gerovei bei moterų ir vyrų vaidmenų pasiskirstymą viešojoje ir privačiojoje erdvėse: „ikimokyklinio amžiaus vaikai nukenčia, jei jų motina dirba“, „jei trūksta darbo vietų, daugiau teisių dirbti turėtų turėti vyrai nei moterys“, „vyro pareiga – uždirbti pinigus, o moters pareiga – prižiūrėti namus ir šeimą“. Taip pat dažniausiai nesutinkama su teiginiais apie užimtumo reikšmę moterų tapatumui: „darbas yra geriausias būdas moteriai tapti nepriklausoma“. Vis dėlto visų šių teiginių vertinimas rodo tradicinio požiūrio į lyčių vaidmenis palaikymą.

13 lentelė. **Požiūrio į lyčių vaidmenis modelių klasterių centrų vidurkiai**

	Klasteriai ¹			Skirtumas tarp klasterių		
	1	2	3	1 ir 2	2 ir 3	1 ir 3
EVS 1990	2,15	2,53	3,13	-0,38	-0,60	-0,98
ISSP 1994	2,58	3,21	3,95	-0,63	-0,74	-1,37
EVS 1999	2,36	2,77	3,24	-0,41	-0,48	-0,89
PPAS 2001	2,43	3,38	3,60	-0,94	-0,23	-1,17
GGs 2006	2,80	3,17	3,89	-0,37	-0,72	-1,09
EVS 2008	2,63	2,74	3,45	-0,11	-0,71	-0,82
ESS 2010	2,35	3,34	4,53	-0,98	-1,19	-2,17
ISSP 2012	2,54	3,36	4,33	-0,82	-0,97	-1,79
EVS 2017	2,24	3,03	3,87	-0,79	-0,83	-1,62

¹ 1 klasteris – tradicinis; 2 klasteris – pereinamasis; 3 klasteris – egalitarinis

Apibendrinta visų analizuojamų šalių tendencijų apžvalga galima remiantis šalių pasiskirstymo pagal klasterius informacija (14 lentelė). Remiantis kiekvieno tyrimo duomenimis, pagal išskirtus klasterius galima įvardyti labiausiai tradicines, tarpines ir labiausiai egalitarines valstybes.

14 lentelė. Šalių pasiskirstymas pagal klasterius, 1990–2017 m.

		Klasteriai					
		Tradicinis		Pereinamasis		Egalitarinis	
		N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.
EVS 1990	Lietuva	206	58,0	112	31,5	37	10,4
	Italija	208	25,2	248	30,1	368	44,7
	Estija	90	19,7	268	58,6	99	21,7
	Austrija	222	43,1	120	23,3	173	33,6
	Prancūzija	82	19,5	141	33,6	197	46,9
	Švedija	92	23,1	135	33,9	171	43,0
ISSP 1994	Lietuva	314	82,0	47	12,3	22	5,7
	Italija	23	6,3	239	64,9	106	28,8
	Austrija	91	30,3	119	39,7	90	30,0
	Švedija	41	10,9	100	26,6	235	62,5
EVS 1999	Lietuva	113	33,8	198	59,3	23	6,9
	Italija	264	42,9	239	38,8	113	18,3
	Estija	103	38,6	110	41,2	54	20,2
	Prancūzija	138	24,5	221	39,3	204	36,2
	Švedija	37	11,5	72	22,4	212	66,0
PPAS 2001	Lietuva	339	52,6	64	9,9	241	37,5
	Italija	1272	53,1	570	23,8	552	23,1
	Estija	194	40,8	133	28,0	148	31,2
	Austrija	233	25,2	76	8,2	617	66,6
GGs 2006	Austrija	1575	40,2	1347	34,4	999	25,5
	Prancūzija	764	20,8	1367	37,2	1545	42,0
	Estija	679	29,5	410	17,8	1214	52,7
	Švedija	209	10,8	210	10,9	1516	78,3
	Lietuva	2561	75,9	546	16,2	268	7,9
EVS 2008	Lietuva	273	59,5	165	35,9	21	4,6
	Italija	184	35,5	267	51,4	68	13,1
	Estija	178	39,7	202	45,1	68	15,2
	Austrija	183	32,7	204	36,4	173	30,9
	Prancūzija	113	22,1	111	21,7	288	56,3
	Švedija	49	13,8	80	22,5	226	63,7
ESS 2010	Lietuva	201	50,9	166	42,0	28	7,1
	Estija	144	27,5	229	43,7	151	28,8
	Austrija	255	33,8	181	24,0	318	42,2
	Prancūzija	132	25,0	209	39,6	187	35,4
	Švedija	36	8,5	113	26,5	277	65,0
ISSP 2012	Lietuva	103	36,5	158	56,0	21	7,4
	Austrija	123	33,2	152	41,0	96	25,9
	Prancūzija	87	12,8	195	28,6	399	58,6
	Švedija	16	7,1	50	22,1	160	70,8
EVS 2017	Lietuva	195	47,2	196	47,5	22	5,3
	Italija	149	23,3	342	53,4	149	23,3
	Estija	80	22,9	191	54,6	79	22,6
	Austrija	110	20,9	228	43,3	189	35,9
	Prancūzija	38	6,9	184	33,5	327	59,6
	Švedija	11	3,4	62	19,0	254	77,7

Vis dėlto negalima lyginti visų pirmų klasterių tarpusavyje, nes dėl skirtingų kintamųjų ir naudojamų nelongitudinių duomenų požiūrių kaita negali būti tiesiogiai lyginama. Tai reiškia, kad lyginamo periodo pradžioje – 1990 m. – išskirtas pirmasis, t. y. labiausiai tradicinis, klasteris negali būti lyginamas su periodo pabaigoje – 2017 m. – išskirtu pirmuoju klasteriu. Tokio paties suvokimo turi būti laikomasi vertinant ir antrąjį (pereinamąjį) bei trečiąjį (egalitarinį) klasterius.

Šalių pasiskirstymas pagal klasterius atskleidžia požiūrio į lyčių vaidmenis slinktį nuo tradiciškiausių egalitariškiausių link. Lyginant šalių pasiskirstymą pagal klasterius analizuojamo periodo metu galima pastebėti, kad 1990–2010 m. periodu buvo šalių, kuriose dominavimo tradiciniai požiūriai, nes jose daugiausia reikšmių buvo priskirta tradiciškiausiam klasteriui (14 lentelė). Antroje analizuojamo periodo pusėje (2012, 2017 m.) galima pastebėti reikšmingą požiūrio egalitarėjimą. Šiuo periodu nebuvo nė vienos šalies, kurioje tradiciškiausias požiūris būtų dominuojantis. Tradiciškiausius požiūrius pakeitė egalitariškesni – dominuojančiu tapo antras klasteris, atspindintis pereinamuosius požiūrius, kurie nėra nei tradiciškiausi, nei egalitariškiausi. Tačiau, nepaisant slinkties labiau egalitarinių požiūrių link, egalitariškiausių šalių (tokių, kuriose daugiausia reikšmių būtų priskirta trečiam klasteriui) skaičius per visą analizės periodą nepadidėjo. Egalitariškiausi požiūriai visą analizės laikotarpį nuosekliai dominavo Prancūzijoje ir Švedijoje. Šalių pasiskirstymo pagal klasterius, atspindinčius požiūrio į lyčių vaidmenis modelius, apibendrinimas atskleidžia bendrą požiūrio į lyčių vaidmenis egalitarėjimo kryptį visose analizuojamose šalyse. Tuo tarpu egalitarėjimo specifiką kiekvienoje iš analizuojamų šalių atskleidžia šalių lygmens analizė, pristatoma toliau pateiktame skyriuje.

Požiūrio į lyčių vaidmenis modelių kaitos specifika šalyse. Remiantis išskirtais klasteriais, požiūrio į lyčių vaidmenis modelių kaitos vertinimas šalies lygmeniu atskleidžia kiekvienos šalies lyčių revoliucijos proceso specifiką, šalių skirtis ir panašumus.

Priklausymas klasteriams, remiantis neparimetriniu Kruskalo-Voliso H kriterijumi (15 lentelė), rodo panašias tendencijas, kaip ir procentinis pasiskirstymas, tačiau tik šis kriterijus gali parodyti, ar tai, kokiems klasteriams priskirtos šalys, statistiškai reikšmingai skiriasi. Galima pastebėti, kad skirtumai tarp šalių priklausymo klasteriams, visų tyrimų duomenimis, yra statistiškai reikšmingi. Labiausiai egalitarinė, kiekvieno tyrimo duomenimis, yra Švedija, nes vidutiniai rangai yra tarp didžiausių arba didžiausi, labiausiai tradicinė – Lietuva, kurios vidurkių rangai nebuvo žemiausi tik vieną kartą (PPAS2001). Kitos analizuojamos šalys užima tarpines pozicijas.

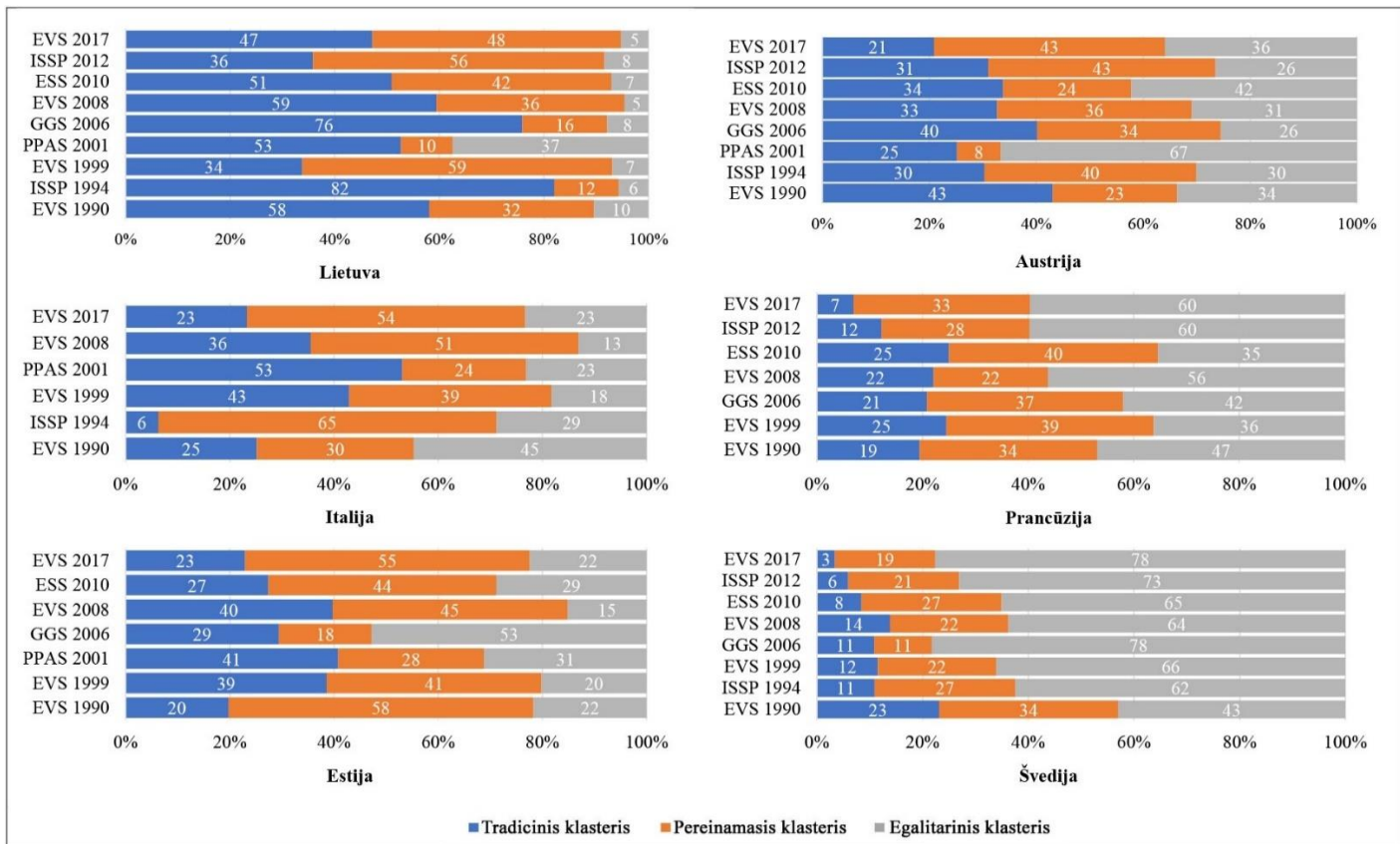
15 lentelė. Priklausymo klasteriams skirtumai tarp šalių, 1990–2017 m.

		N	Vidutinis rangas ¹	Kruskalo-Voliso H kriterijus
EVS 1990	Lietuva	355	962,09	238,666***
	Italija	824	1 631,67	
	Estija	457	1 447,15	
	Austrija	515	1 345,32	
	Prancūzija	420	1 709,91	
	Švedija	398	1 634,60	
ISSP 1994	Lietuva	383	350,25	529,769***
	Italija	368	829,54	
	Austrija	300	717,98	
	Švedija	376	968,27	
EVS 1999	Lietuva	334	872,39	284,329***
	Italija	616	887,77	
	Estija	267	933,36	
	Prancūzija	563	1 154,25	
	Švedija	321	1 466,83	
PPAS 2001	Lietuva	644	2 150,98	411,262***
	Italija	2 394	1 971,43	
	Estija	475	2 245,72	
	Austrija	926	2 897,44	
GGG 2006	Lietuva	3 375	4 434,48	3 775,530***
	Estija	2 303	8 786,63	
	Austrija	3 921	6 987,04	
	Prancūzija	3 676	8 703,83	
	Švedija	1 935	10 897,27	
EVS 2008	Lietuva	459	940,40	513,053***
	Italija	519	1 261,58	
	Estija	448	1 238,04	
	Austrija	560	1 456,06	
	Prancūzija	512	1 800,08	
	Švedija	355	1 952,55	
ESS 2010	Lietuva	395	859,51	324,301***
	Estija	524	1 256,44	
	Austrija	754	1 327,80	
	Prancūzija	528	1 338,45	
	Švedija	426	1 751,50	
ISSP 2012	Lietuva	352	491,40	324,105***
	Austrija	435	619,73	
	Prancūzija	765	911,16	
	Švedija	290	1 011,46	
EVS 2017	Lietuva	413	822,57	654,605***
	Italija	640	1 235,87	
	Estija	350	1 231,77	
	Austrija	527	1 397,23	
	Prancūzija	549	1 785,23	
	Švedija	327	2 018,33	

¹ Mėlyna – egalitariškiausia (-os) šalis (-ys), geltona – tradiciškiausia (-os) šalis (-ys), pilka – nei tradiciškiausia (-ios), nei egalitariškiausia (-ios) šalis (-ys)
*** $p=0,000$

Šalių lygmens analizė atskleidžia, kad negalima išskirti vienos požiūrio į lyčių vaidmenis modelių kitimo tendencijų krypties (10 pav., p. 115). Mažiausiai dominuojančio lyčių vaidmenų modelio (klasterio) pokyčių įvyko Švedijoje ir Prancūzijoje, kurios visą periodą yra labiausiai egalitarinės šalys. Tačiau beveik visais atvejais Švedija yra kur kas egalitariškesnė. Nors daugeliu atvejų labiausiai tradicinė šalimi buvo Lietuva, kai kuriais laikotarpiais tradiciškesnės už Lietuvą buvo Italija ir Austrija – šių šalių gyventojų dalis, priskirta tradiciniam klasteriui, buvo didesnė nei Lietuvos.

Žvelgiant iš kitokios perspektyvos, galima kelti klausimą, kuri šalis labiausiai nutolusi nuo egalitariškiausio požiūrio? Beveik vienareikšmiškai – Lietuva. Neatsižvelgiant į 2001 m. (PPAS) tyrimo, kuriame nedalyvavo nė viena iš labiausiai egalitarinių šalių – Švedija ir Prancūzija, duomenis, Lietuva visą periodą buvo labiausiai nutolusi nuo egalitariškiausio požiūrio. Vertinant Lietuvos gyventojų pasiskirstymo klasteriuose kaitą (10 pav.), galima pastebėti, kad nuo 2006 m. (GGS) beveik nuosekliai didėjo gyventojų, priskiriamų pereinamajam klasteriui, dalis. Nors priskirtų egalitariškiausiam klasteriui dalis kito nenuosekliai, tačiau periodo pabaigoje egalitariškiausių asmenų santykinė prasme buvo dar mažiau nei periodo pradžioje, atitinkamai 5,3 ir 10,4 proc. Tai reiškia, kad lyginamajame visų analizuojamų šalių kontekste Lietuva išliko labiausiai nutolusi nuo egalitariškiausio požiūrio. Kita vertus, tai nebūtinai reiškia, kad požiūris į lyčių vaidmenis Lietuvoje stagnavo. Požiūris Lietuvoje galėjo keistis tiek, kiek keitėsi bendras visų analizuojamų šalių požiūris į lyčių vaidmenis, nes klasteriai kiekvieno analizuojamo duomenų rinkinio atveju išskirti visas analizuojamas šalis apimančios imties pagrindu. Taigi, remiantis tiek procentiniu pasiskirstymu pagal klasterius, tiek vidurkių rangais, išskirtais skaičiuojant nparametrinį Kruskalo-Voliso H kriterijų (15 lentelė), Lietuva visu analizuojamu periodu išliko labiausiai tradicinė šalis. Vis dėlto aiškiausia pokyčių Lietuvoje kryptis – nuo labiausiai tradicinio požiūrio į lyčių vaidmenis judama, nors ir nenuosekliai, prie pereinamojo požiūrio.

10 pav. Šalių pasiskirstymas požiūrio į lyčių vaidmenis (modeliais) klasteriais 1990–2017 m., proc.

Labiausiai nuo tradicinio lyčių vaidmenų modelio nutolusios šalys – Švedija ir Prancūzija. Nors abiejų šalių egalitarėjimo kryptis panaši, tačiau Švedijos nuoseklesnė. Visą analizės periodą tradiciškiausiajam klasteriui priskirtų Švedijos gyventojų dalis beveik nuosekliai mažėjo – nuo 23,1 proc. (1990 m.) iki 3,4 proc. (2017 m.). Tuo pačiu metu, nors ir nenuosekliai, bet mažėjo priskiriamųjų pereinamajam klasteriui ir reikšmingai padidėjo priskiriamųjų egalitariškiausiajam klasteriui – nuo 43,0 iki 77,7 proc. Nors Prancūzija irgi tarp egalitariškiausių šalių, tačiau ji mažiau egalitarinė ir labiau tradicinė nei Švedija. Visais atvejais, išskyrus analizės periodo pradžią (1990 m.), tradiciškiausiajam klasteriui priskirtų gyventojų dalis buvo didesnė Prancūzijoje nei Švedijoje. Pirmoje analizuojamo periodo pusėje (1990–2010 m.) tradiciškiausius požiūrius palaikančių gyventojų dalis svyravo tarp 19,5 ir 25,0 proc., o antroje pusėje (2012–2017 m.) sumažėjo iki vos 6,9 proc. Prancūzijoje egalitarėjimas, didėjant gyventojų, priskirtų egalitariškiausiajam klasteriui, skaičiui, nebuvo nuoseklus, tačiau analizės periodo pabaigoje, sumažėjus priskiriamųjų tradiciškiausiajam ir pereinamajam klasteriams, padidėjo priskiriamųjų egalitariškiausiajam klasteriui. Prancūzijos ir Švedijos pasiskirstymas pagal požiūrį į lyčių vaidmenis modelius atskleidžia egalitariškiausių šalių požiūrio į lyčių vaidmenis egalitarėjimo skirtumus ir panašumus.

Kitų šalių pasiskirstymas pagal požiūrio į lyčių vaidmenų modelius atspindinčius klasterius atskleidžia egalitarėjimo įvairovę. Estijoje dominuojantys požiūriai nuolat keitėsi, ir egalitarėjimas vyko nenuosekliai. Egalitariškiausi požiūriai buvo dominuojantys 2001 m. (PPAS) ir 2006 m. (GGS), tačiau tik laikinai ir kitu laikotarpiu egalitariškiausiajam klasteriui priskirtųjų dalis svyravo tarp 15,2 ir 28,8 proc. Nuo 2008 m. nuosekliai dominavo pereinamasis požiūrio į lyčių vaidmenis modelis ir priskirtųjų šiuos požiūrius atspindinčiam klasteriui dalis svyravo tarp 45,1 ir 54,6 proc. Austrijoje ir Italijoje požiūrio į lyčių vaidmenis modelius atitinkančių klasterių pokyčiai buvo panašūs – nors dominuojantis požiūrio į lyčių vaidmenis modelis nuolat keitėsi, tačiau dažniausiai dominavo pereinamąjį požiūrio į lyčių vaidmenis modelį atitinkantys požiūriai. Nepaisant šių panašumų, Italija tradiciškesnė nei Austrija, nes egalitariškiausius požiūrius palaikančių gyventojų dalis, išskyrus analizuojamo periodo pradžią (1990 m.), Austrijoje buvo didesnė nei Italijoje. Nors Italija tradiciškesnė nei Austrija, tačiau už Italiją dar labiau tradicinė Lietuva, nes visais atvejais palaikančiųjų tradiciškiausius požiūrius Lietuvoje buvo daugiau nei Italijoje.

Šalių pasiskirstymas pagal klasterius, atitinkančius požiūrio į lyčių vaidmenis modelius, iliustruoja lyčių revoliucijos procesą ir atskleidžia požiūrio į lyčių vaidmenis egalitarėjimo skirtumus ir panašumus

analizuojamose šalyse. Lietuvoje, Italijoje, Estijoje ir Austrijoje egalitarėjimas vyksta didėjant asmenų, priskiriamų pereinamuosius požiūrius atitinkančiam požiūrio į lyčių vaidmenis modeliui, Prancūzijoje ir ypač Švedijoje – didėjant priskiriamų egalitariniam požiūrio į lyčių vaidmenis modeliui.

Sociodemografiniai požiūrio į lyčių vaidmenis modelių aspektai.

Požiūrio į lyčių vaidmenis kaita yra pirminis lyčių revoliucijos sklaidos visuomenėje atspindys. Tačiau kintantį požiūrį skirtingos visuomenės grupės priima nevienodai (Goldscheider ir kt., 2015). Kai kurios grupės, Esping-Anderseno ir Billario (2015) požiūriu, yra imlesnės naujų požiūrių priėmimui. Dėl šių požiūrio kaitos ypatumų visuomenėje galimi požiūrio skirtumai. Dideli požiūrio skirtumai visuomenėje atskleidžia normatyvinės sumaišties arba pereinamąjį lyčių revoliucijos etapą. Šio etapo metu vienos grupės palaiko tradicinius požiūrius, o kitos – jau egalitariškesnius požiūrius. Dėl to, siekiant geriau suvokti lyčių revoliucijos eigą, galima vertinti, kaip požiūris į lyčių vaidmenis diferencijuojasi pagal sociodemografines charakteristikas. Šiam vertinimui naudojama ranginė logistinė regresija, kurią taikant priklausomi kintamieji yra požiūrio į lyčių vaidmenis klasteriai, nepriklausomi – sociodemografinės asmenų charakteristikos.

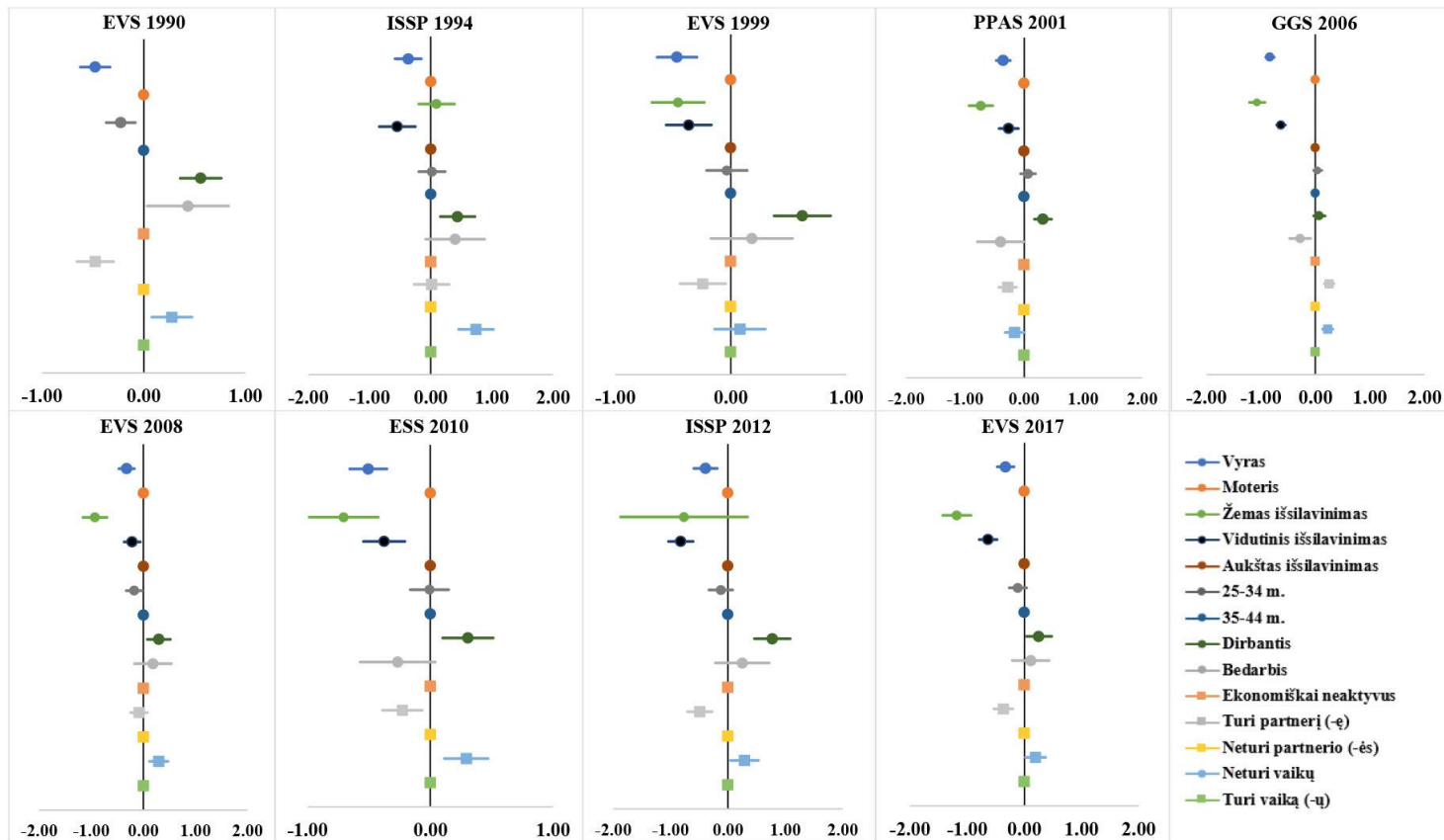
Bendros visų analizuojamų šalių tendencijos. Kaip rodo visas analizuojamas šalis apimančios imties ranginės logistinės regresijos analizės rezultatai (11 pav., 17 priedas), sąsajos tarp asmens sociodemografinių charakteristikų ir požiūrio į lyčių vaidmenis klasterio yra nepastovios. Analizuojamo periodo metu keitėsi ne tik sociodemografinių charakteristikų, nuo kurių reikšmingai priklauso požiūris į lyčių vaidmenis, rinkinys, tačiau ir konkrečių charakteristikų bei klasterių ryšio kryptis. Nustatyta, kad dažniausiai asmens požiūrio į lyčių vaidmenis modelis statistiškai reikšmingai priklauso nuo lyties, išsilavinimo, vaikų (ne)turėjimo bei partnerystės ir užimtumo statusų.

- Lytis, išsilavinimas ir vaikų (ne)turėjimas. Visų tyrimų duomenų analizė rodo, kad reikšmingiausi požiūrį į lyčių vaidmenis prognozuojantys požymiai yra lytis, išsilavinimas ir vaikų (ne)turėjimas. Didesnė tikimybė, kad egalitariškesnius požiūrius palaiko moterys, o ne vyrai. Dažnai labiausiai tikėtina, kad egalitariškiausią požiūrį palaiko įgiję aukštąjį išsilavinimą asmenys. Įgiję žemą išsilavinimą, palyginti su įgijusiais vidutinį išsilavinimą, asmenys palaiko tradiciškesnį požiūrį į lyčių vaidmenis. Didesnė tikimybė, kad bevaikiai išreiškia labiau egalitarinius požiūrius nei turintys bent vieną vaiką asmenys. Tik vieno tyrimo duomenys rodo, kad turinčių ir neturinčių vaikų asmenų požiūrio į lyčių vaidmenis modeliai nėra statistiškai reikšmingai skirtingi.

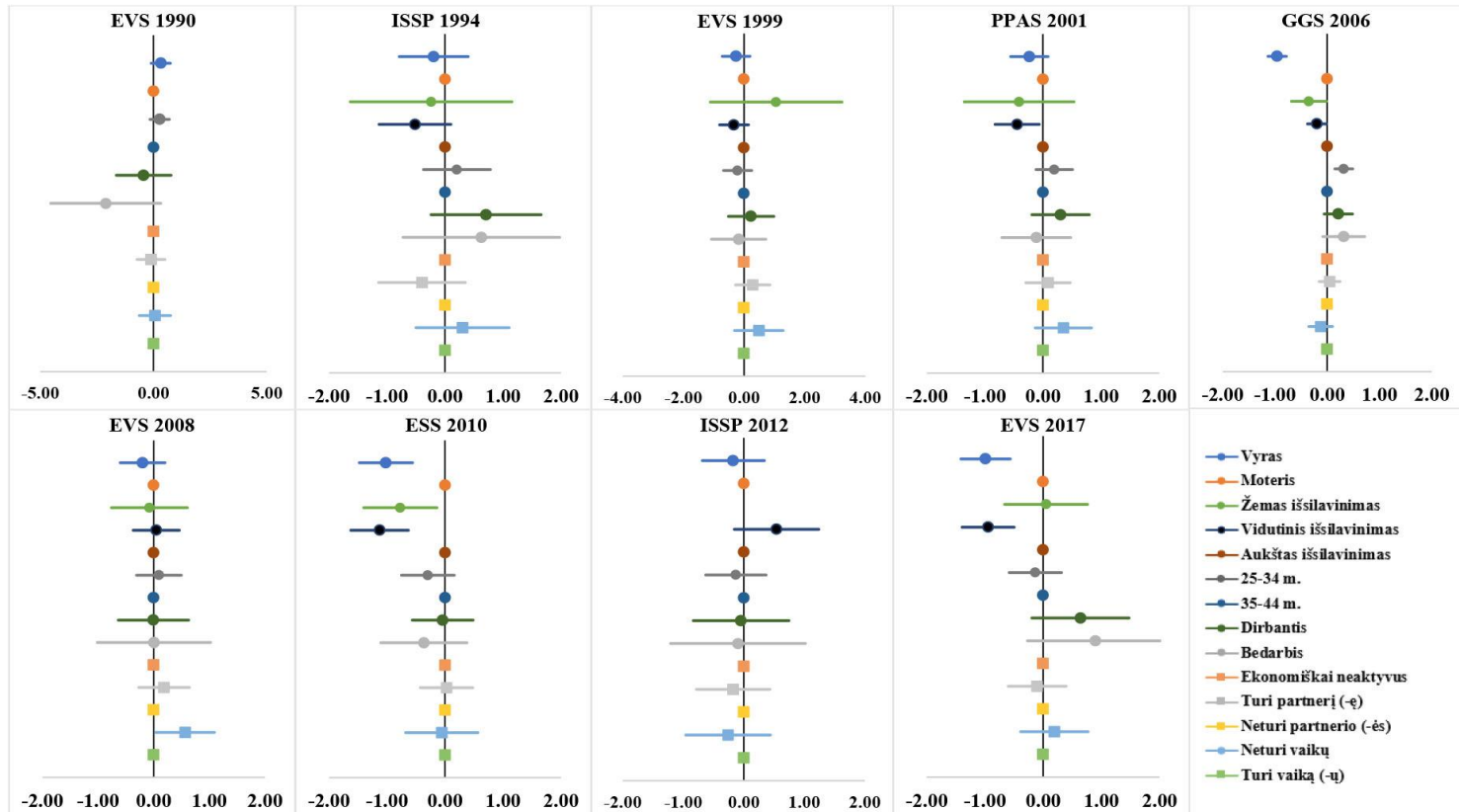
- Užimtumo ir partnerystės statusai. Kiti svarbūs požiūrio į lyčių vaidmenis modelius prognozuojantys regresoriai – užimtumo ir partnerystės statusai. Dirbančiųjų požiūris į lyčių vaidmenis egalitariškesnis, palyginti su ekonomiškai neaktyvių asmenų ir bedarbių požiūriu. Tačiau bedarbių požiūris į lyčių vaidmenis ne visada egalitariškesnis nei ekonomiškai neaktyvių. Partnerystės statuso ir požiūrio į lyčių vaidmenis modelių sąsajos atskleidžia, kad asmenys, turintys partnerį (-ę), dažniausiai palaiko egalitariškesnį požiūrį nei partnerio (-ės) neturintys.

- Amžius. Nors dažniausiai požiūrio į lyčių vaidmenis modelis reikšmingai nuo amžiaus nepriklauso, jaunesnis amžius susijęs su egalitariškesniu požiūriu.

Taigi visose analizuojamuose šalyse bendrai asmens požiūrio į lyčių vaidmenis klasteris statistiškai reikšmingai priklauso nuo lyties, išsilavinimo, vaikų (ne)turėjimo bei užimtumo ir partnerystės statusų. Šios tendencijos iš esmės atitinka stebėtas vertinant požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso vidurkio skirtumus tarp skirtingų socialinių, demografinių grupių, kurios vertintos remiantis neparаметriniais kriterijais. Nors ranginė logistinė regresija statistiškai galingesnis kriterijus, tačiau pritaikius skirtingus metodus gauti beveik tokie patys rezultatai rodo jų patikimumą.

11 pav. Klasterių priklausomybė nuo sociodemografinių charakteristikų (95 % PI), visos analizuojamos šalys bendrai

12 pav. Klasterių priklausomybė nuo sociodemografinių charakteristikų (95 % PI), ranginės logistinės regresijos rezultatai, Lietuva

Šalių specifika. Kitas analizės lygmuo – kiekvienos iš analizuojamų šalių požiūrio į lyčių vaidmenis priklausomybės nuo socialinių, demografinių charakteristikų – analizė. Šalių lygmens analizė gali atskleisti kaip tarp šalių bei šalyse keičiasi ir skiriasi šios socialinės, demografinės charakteristikos.

Kaip rodo skirtingoms šalims atlikta ranginė logistinė regresija (12 pav., 18–23 priedai), reikšmingai požiūrio į lyčių vaidmenis modelį prognozuojančios socialinės, demografinės charakteristikos įvairios.

- **Lytis.** Atsižvelgiant į statistiškai reikšmingų galimybių santykių kiekį, lytis – dažniausiai visose šalyse reikšminga socialinė, demografinė charakteristika. Stebima tendencija atitinka bendrąją: labiau tikėtina, kad vyrai išreiškia tradiciškesnį požiūrį į lyčių vaidmenis nei moterys. Iš visų šalių išsiskiria Austrija (19 priedas), Švedija (20 priedas) ir Italija (21 priedas), kuriose, palyginti su kitomis šalimis, lytis yra dažniausiai požiūrio į lyčių vaidmenis modelį reikšmingai prognozuojantis regresorius.

- **Išsilavinimas.** Kitas gana dažnai, tačiau palyginti su lytimi, rečiau reikšmingai požiūrio į lyčių vaidmenis modelį prognozuojantis regresorius – išsilavinimas. Įgijusieji žemą išsilavinimą išreiškia labiau tradicinius požiūrius nei įgijusieji aukštą išsilavinimą. Vidutinį ir aukštą išsilavinimą įgijusių asmenų galimybių santykiai rečiau statistiškai reikšmingai, skirtingi nei įgijusių žemą ir aukštą išsilavinimą asmenų.

- **Užimtumo statusas.** Užimtumo statusas yra statistiškai reikšminga charakteristika prognozuojant požiūrio į lyčių vaidmenis modelį Austrijoje (19 priedas), Italijoje (21 priedas) ir ypač Prancūzijoje (22 priedas). Šiose šalyse dirbančiųjų požiūris į lyčių vaidmenis reikšmingai egalitariškesnis nei ekonomiškai neaktyvių asmenų. Nors bedarbių ir ekonomiškai neaktyvių asmenų galimybių santykiai reikšmingai skiriasi gana retai, tačiau galima pastebėti tendenciją, atitinkančią tą, kuri būdinga visas analizuojamas šalis apimančiai imčiai – bedarbių požiūriai egalitariškesni nei ekonomiškai neaktyvių.

- **Kitos charakteristikos – partnerystės statusas, vaikų (ne)turėjimas ir amžius** – dažniausiai nėra svarbūs regresoriai prognozuojant požiūrio į lyčių vaidmenis klasterius. Tačiau iš visų šalių išsiskiria dvi šalys. Tik Prancūzijoje (22 priedas) ir Estijoje (23 priedas) prognozuojant požiūrį į lyčių vaidmenis visi regresoriai yra bent vieną kartą statistiškai reikšmingi. Šiose šalyse stebimos tendencijos atitinka stebimas visas analizuojamas šalis apimančioje imtyje: didesnė tikimybė, kad turintieji partnerį palaiko tradiciškesnį požiūrį, palyginti su partnerio neturinčiais, ir bevaikiai asmenys išreiškia labiau egalitarinius požiūrius į lyčių vaidmenis nei turintieji vaikų.

Kaip rodo atlikta Lietuvos duomenų analizė (12 pav., 18 priedas), tendencijos išlieka panašios stebimoms visas analizuojamas šalis apimančioje imtyje, tačiau socialinės, demografinės charakteristikos, išskyrus išsilavinimą ir lytį, dažnai yra nereikšmingi regresoriai prognozuojant požiūrį į lyčių vaidmenis. Palyginti su įgijusiais aukštą išsilavinimą, vidutinį išsilavinimą įgiję asmenys išreiškia tradiciškesnį požiūrį į lyčių vaidmenis. Be to, moterų požiūris egalitariškesnis nei vyrų. Svarbu paminėti, kad remiantis 1990 (EVS), 1994 (ISSP), 1999 (EVS), 2008 (EVS) ir 2012 m. (ISSP) tyrimų duomenimis, ranginės logistinės regresijos modeliai yra statistiškai nereikšmingi (18 priedas). Statistiškai nereikšmingi regresiniai modeliai atskleidžia požiūrio į lyčių vaidmenis normatyviškumą.

Svarbu paminėti, kad iš visų naudojamų duomenų rinkinių išsiskiria *Kartų ir lyčių* 2006 m. tyrimas. Kiekvienoje iš analizuojamų šalių daugiausia reikšmingų regresorių, prognozuojant požiūrio į lyčių vaidmenis modelį, gauta analizuojant būtent šį duomenų rinkinį. Tai gali būti susiję su kur kas didesnėmis kiekvienos šalies imtimis. Tačiau, kaip rodo duomenys, kad ir esant mažesnėms imtims regresoriai yra statistiškai reikšmingi. Pavyzdžiui, remiantis 2017 m. (EVS) duomenimis, kiekvienoje iš analizuojamų šalių yra reikšmingi bent du regresoriai, o kai kuriose – visi. Dėl to imties dydžio argumentas gali būti nevalidus.

Remiantis teorinėmis idėjomis, požiūrio į lyčių vaidmenis skirtumai skirtingose socialinėse, demografinėse visuomenės grupėse gali rodyti pereinamąjį lyčių revoliucijos etapą, kai vienos grupės išreiškia tradicinį, o kitos – jau egalitariškesnį požiūrį (Esping-Andersen ir Billari, 2015). Kuo daugiau požiūrio skirtumų, tuo požiūrio normatyvumas mažesnis ir atvirkščiai – kuo požiūrio skirtumų mažiau, tuo normatyvumas didesnis.

Lietuvoje ir Švedijoje yra mažiausiai statistiškai reikšmingų požiūrio į lyčių vaidmenis skirtumų priklausomai nuo socialinių, demografinių charakteristikų. Tai rodo, kad Švedijoje, palyginti su kitomis analizuojamomis šalimis, egalitariškiausias požiūris į lyčių vaidmenis yra normatyviškai dominuojantis, ir galima teigti, kad Švedijoje įsigalėjęs egalitarizmu grįstas požiūris į lyčių vaidmenis modelis. Nors požiūris į lyčių vaidmenis Lietuvoje, palyginti su kitomis analizuojamomis šalimis, yra tradiciškiausias, tačiau gyventojų pasiskirstymas pagal požiūrio į lyčių vaidmenis klasterius ir požiūrio į lyčių vaidmenis skirstys pagal socialines-demografines charakteristikas atskleidžia vykstančius požiūrio pokyčius. Antroje analizuojamo periodo pusėje daugiausia gyventojų palaiko pereinamąjį lyčių revoliucijos etapą atspindinčius požiūrius, ir išsilavinimas bei lytis yra reikšmingi regresoriai prognozuojant požiūrį į lyčių vaidmenis. Dėl šių

priežasčių nebūtų tikslu teigti, kad Lietuvoje normatyviškai dominuoja tradicinis požiūris į lyčių vaidmenis modelis.

Kitose šalyse požiūris į lyčių vaidmenis pokyčiai atsiskleidžia aiškiau nei Lietuvoje. Italijoje, Austrijoje ir Prancūzijoje visais analizuojamais laiko momentais požiūris į lyčių vaidmenis priklauso nuo įvairių socialinių, demografinių charakteristikų. Dėl to galima teigti, kad požiūris į lyčių vaidmenis šiose šalyse nėra normatyvinis ir atskleidžia normatyvinės sumaišties lyčių revoliucijos etapą. Estijoje antroje analizuojamo periodo pusėje daugiau požiūrio skirtumų pagal socialines, demografines charakteristikas. Tai gali rodyti požiūrio normatyvumo mažėjimą ir daugybinių pusiausvyrų etapą.

Vaikų (ne)turėjimo ir požiūrio į lyčių vaidmenis modelių ryšiai

Apžvelgus požiūrio į lyčių vaidmenis modelių, atspindinčių skirtingus lyčių revoliucijos etapus, raidos specifiką analizuojamose šalyse, šiame skyriuje pereinama prie šių etapų ir gimstamumo ryšių analizės. Pereinant prie detalios kiekvieno lyčių revoliucijos etapo ir vaikų (ne)turėjimo mikroduomenų individualaus lygmens analizės, visų pirma analizuojama, ar ir kaip vaikų (ne)turėjimas susijęs su lyčių vaidmens modeliu (požiūris į lyčių vaidmenis klasteriu). Taip pat įvertinama, kurios grupės – turinčių ar neturinčių vaikų asmenų – požiūris yra artimesnis dominuojančiam kiekvienoje šalyje. Šios sąsajos vertinamos atliekant koreliacinę analizę naudojant Kramerio V koreliacijos koeficientą. Kramerio V koreliacijos stiprumas vertinamas remiantis Cohenu (1988). Visų vertinamų koreliacijų laisvės laipsnių skaičius lygus dviem, dėl to, remiantis Cohenu (1988), koreliacijų stiprumas turi būti interpretuojamas taip: mažesnis nei 0,07 koeficientas – labai silpnas ryšys; koeficientai, kurių dydis yra tarp 0,7 ir 0,21, – silpnas ryšys; koeficientai, didesni nei 0,21 ir mažesni nei 0,35, – vidutinio stiprumo ryšys.

Visos analizuojamos šalys bendrai. Visas analizuojamas šalis bendrai apimančios imties duomenų analizė atskleidžia, kad vaikų turinčių ir jų neturinčių asmenų požiūris į lyčių vaidmenis dažniausiai statistiškai reikšmingai skiriasi (16 lentelė). Atsižvelgiant į analizei naudojamo Kramerio V koreliacijos koeficiento dydį, kuris kinta nuo 0,030 iki 0,211, galima teigti, kad egzistuojantis vaikų (ne)turėjimo ir požiūrio į lyčių vaidmenis modelių ryšys dažniausiai yra silpnas. Svarbu pabrėžti, kad, trijų tyrimų duomenimis, Kramerio V koreliacijos koeficientas yra mažesnis nei 0,07, taigi ryšys labai silpnas. Atsižvelgiant į koeficientų dydį, galima teigti, kad vienos koeficientų dydžių kaitos krypties įvardyti negalima, nes, remiantis analizėje naudojamų tyrimų duomenimis, koeficientas tai didėjo, tai mažėjo. Dėl to vaikų turėjimo

ir neturėjimo bei požiūrio į lyčių vaidmenis modelių koreliacinio ryšio stiprumo kaita nėra vienakryptė.

16 lentelė. **Vaikų (ne)turėjimo ir lyčių vaidmenų klasterių pasiskirstymas procentais ir ryšiai, visos analizuojamos šalys bendrai**

		Klasteris ¹			N ir koreliacijos koeficientas
		1	2	3	
EVS 1990	Bendras	30,3	34,5	35,2	Kramerio V = 0,113*** df = 2; N = 2944
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	25,1	31,2	43,7	
	Turi vaikų	32,4	35,8	31,8	
ISSP 1994	Bendras	32,9	35,4	31,7	Kramerio V = 0,211*** df = 2; N = 1344
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	17,2	44,5	38,3	
	Turi vaikų	39,1	31,7	29,2	
EVS 1999	Bendras	31,2	40,0	28,8	Kramerio V = 0,054* df = 2; N = 2048
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	29,3	37,6	33,1	
	Turi vaikų	31,8	40,5	27,7	
PPAS 2001	Bendras	45,9	19,0	35,1	Kramerio V = 0,068*** df = 2, N = 4430
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	43,2	22,6	34,1	
	Turi vaikų	47,3	17,1	35,5	
GGS 2006	Bendras	38,1	25,5	36,4	Kramerio V = 0,030** df = 2, N = 15210
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	35,9	25,8	38,3	
	Turi vaikų	38,9	25,4	35,7	
EVS 2008	Bendras	34,3	36,1	29,6	Kramerio V = 0,089*** df = 2, N = 2819
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	29,1	40,2	30,7	
	Turi vaikų	37,7	33,8	28,6	
ESS 2010	Bendras	29,2	34,2	36,6	Kramerio V = 0,097*** df = 2, N = 2627
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	26,4	30,5	43,1	
	Turi vaikų	30,7	36,1	33,2	
ISSP 2012	Bendras	21,1	35,6	43,3	Kramerio V = 0,115*** df = 2, N = 1842
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	15,4	33,4	51,2	
	Turi vaikų	23,6	36,5	39,9	
EVS 2017	Bendras	20,8	42,9	36,4	Kramerio V = 0,091*** df = 2, N = 2796
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	18,7	39,6	41,6	
	Turi vaikų	22,0	45,3	32,7	

¹ 1 – tradicinis klasteris; 2 – pereinamasis klasteris; 3 – egalitarinis klasteris

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Turinčių ir neturinčių vaikų asmenų procentinis pasiskirstymas pagal požiūrio į lyčių vaidmenis modelius atskleidžia šių asmenų grupių požiūrio į lyčių vaidmenis specifiką. Visų analizei naudojamų tyrimų duomenys rodo,

kad neturinčių vaikų asmenų dalis, priskirtų tradiciniam klasteriui, yra mažesnė, palyginti su vaikų turinčių asmenų, priskirtų šiam klasteriui, dalimi.

Dar vienas aspektas, kurį, remiantis teorinėmis idėjomis, svarbu vertinti, yra klausimas, kaip dominuojantis požiūris į lyčių vaidmenis modelis susijęs su elgsena. Dominuojantis požiūris vertinamas remiantis bendru gyventojų pasiskirstymu pagal požiūrio į lyčių vaidmenis klasterius. Šiame tyrime aktuali elgsena – vaikų turėjimas ir neturėjimas. Remiantis visų tyrimų duomenimis, turinčių vaikų asmenų pasiskirstymas pagal požiūrio į lyčių vaidmenis modelius yra artimesnis bendram asmenų pasiskirstymui pagal šiuos modelius, palyginti su neturinčių vaikų pasiskirstymu. Tačiau, kaip jau aptarta, remiantis bendru gyventojų pasiskirstymu pagal požiūrio į lyčių vaidmenis klasteriais, visas analizuojamas šalis apimančios imties duomenų analizė rodo, kad nėra pereita prie egalitarizmu grįsto požiūrio į lyčių vaidmenis modelio.

Visas analizuojamas šalis apimančios imties analizė atskleidžia tik bendras tendencijas, neatsižvelgiant į lyčių revoliucijos specifiką konkrečiose analizuojamose šalyse. Tolesnėje analizės dalyje aptariamas vaikų turinčių ir neturinčių asmenų pasiskirstymas pagal požiūrio į lyčių vaidmenis modelius visose analizuojamose šalyse atskirai.

Lietuva. Kaip rodo atlikta koreliacinė analizė, keturių tyrimų duomenimis, vaikų turinčių ir jų neturinčių asmenų požiūris į lyčių vaidmenis nesutampa (17 lentelė). Kramerio V koreliacijos koeficientas, kintantis nuo 0,080 iki 0,136, atskleidžia silpną ryšį.

Esant statistiškai reikšmingiems vaikų (ne)turėjimo ir požiūrio į lyčių vaidmenis modelių ryšiams, nėra vienos pasiskirstymo tendencijos. 1990 (EVS) ir 2008 m. (EVS) tyrimų duomenys rodo, kad neturinčių vaikų asmenų, priskirtų tradiciniam ir egalitariniam klasteriams, dalis yra mažesnė nei turinčiųjų vaikų, o priskirtų pereinamajam klasteriui dalis yra didesnė nei turinčiųjų vaikų. 2006 (GGS) ir 2010 m. (ESS) tyrimo duomenys rodo, kad neturinčių vaikų asmenų, priskirtų tradiciniam ir egalitariniam klasteriui, dalis yra didesnė nei turinčių vaikų asmenų, o priskirtų pereinamajam klasteriui dalis – mažesnė nei turinčių vaikų asmenų. Atsižvelgiant į šias prieštaras negalima vienareikšmiškai įvardyti, kieno požiūris į lyčių vaidmenis egalitariškesnis – turinčių vaikų ar jų neturinčiųjų.

Keli gyventojų pasiskirstymo pagal požiūrio į lyčių vaidmenų modelius aspektai gali atskleisti dominuojančio požiūrio į lyčių vaidmenis normatyvumą. Pirma, dažniausiai ryšys tarp požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių ir vaikų (ne)turėjimo yra statistiškai nereikšmingas. Antra, nepriklausomai nuo to, ar ryšys tarp vaikų turėjimo, neturėjimo ir požiūrio į lyčių vaidmenis modelių yra statistiškai reikšmingas, turinčių vaikų asmenų

pasiskirstymas pagal šiuos modelius yra artimesnis dominuojančiam šalyje nei neturinčių vaikų asmenų. Tačiau, atsižvelgiant į turinčių ir neturinčių vaikų asmenų pasiskirstymą pagal požiūrio į lyčių vaidmenis modelius ir nevienareikšmes tendencijas, panašu, kad vyrauja normatyvinė sumaištis.

17 lentelė. **Vaikų (ne)turėjimo ir lyčių vaidmenų klasterių pasiskirstymas procentais ir ryšiai, Lietuva**

		Klasteris ¹			N ir koreliacijos koeficientas
		1	2	3	
EVS 1990	Bendras	58,0	31,5	10,4	Kramerio V = 0,121* df = 2, N = 354
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	50,8	42,9	6,3	
	Turi vaikų	59,8	28,9	11,3	
ISSP 1994	Bendras	82,0	12,3	5,7	Kramerio V = 0,108 df = 2, N = 359
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	73,2	17,9	8,9	
	Turi vaikų	84,5	10,6	5,0	
EVS 1999	Bendras	33,8	59,3	6,9	Kramerio V = 0,031 df = 2, N=333
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	30,0	62,5	7,5	
	Turi vaikų	34,5	58,7	6,8	
PPAS 2001	Bendras	52,6	9,9	37,5	Kramerio V = 0,092 df = 2, N = 644
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	42,7	14,6	42,7	
	Turi vaikų	54,4	9,1	36,5	
GGG 2006	Bendras	75,9	16,2	7,9	Kramerio V = 0,080*** df = 2, N = 3375
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	78,6	11,4	10,0	
	Turi vaikų	75,0	17,7	7,3	
EVS 2008	Bendras	59,5	35,9	4,6	Kramerio V = 0,122* df = 2, N = 458
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	50,0	46,3	3,7	
	Turi vaikų	62,6	32,6	4,9	
ESS 2010	Bendras	50,9	42,0	7,1	Kramerio V = 0,136* df = 2, N = 395
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	60,0	28,6	11,4	
	Turi vaikų	48,9	44,9	6,2	
ISSP 2012	Bendras	35,8	55,7	8,5	Kramerio V = 0,060 df = 2, N = 352
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	33,7	59,3	7,0	
	Turi vaikų	36,5	54,5	9,0	
EVS 2017	Bendras	47,2	47,5	5,3	Kramerio V = 0,070 df = 2, N = 413
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	47,4	44,8	7,8	
	Turi vaikų	47,1	48,5	4,4	

¹ 1 – tradicinis klasteris; 2 – pereinamasis klasteris; 3 – egalitarinis klasteris

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Italija. Remiantis koreliacine analize, dažniausiai vaikų turinčių ir jų neturinčių asmenų palaikomas požiūris į lyčių vaidmenis modelis nesutampa

(18 lentelė). Kramerio V koreliacijos koeficientas, kintantis nuo 0,076 iki 0,113, atskleidžia, kad šie ryšiai, nors statistiškai ir reikšmingi, yra silpni. Nors turinčių ir neturinčių vaikų asmenų pasiskirstymas požiūrio į lyčių vaidmenis klasteriais nėra vienodas, neturinčių vaikų asmenų požiūris egalitariškesnis. Visų tyrimų duomenys rodo, kad neturinčių vaikų asmenų, priskirtų tradiciniam požiūrio į lyčių vaidmenis klasteriui, dalis yra mažesnė nei turinčių vaikų asmenų. Taip pat dažniausiai neturinčių vaikų asmenų, priskirtų egalitariniam klasteriui, dalis yra didesnė nei turinčiųjų vaikų.

18 lentelė. Vaikų (ne)turėjimo ir lyčių vaidmenų klasterių pasiskirstymas procentais ir ryšiai, Italija

		Klasteris ¹			N ir koreliacijos koeficientas
		1	2	3	
EVS 1990	Bendras	25,2	30,1	44,7	Kramerio V = 0,112** df = 2, N = 810
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	21,1	27,8	51,1	
	Turi vaikų	28,4	31,5	40,1	
ISSP 1994	Bendras	6,3	64,9	28,8	Kramerio V = 0,061 df = 2, N = 366
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	4,7	64,2	31,1	
	Turi vaikų	7,3	65,1	27,5	
EVS 1999	Bendras	42,9	38,8	18,3	Kramerio V = 0,064 df = 2, N = 564
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	41,9	36,4	21,7	
	Turi vaikų	44,8	38,6	16,7	
PPAS 2001	Bendras	53,1	23,8	23,1	Kramerio V = 0,076* df = 2, N = 2391
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	51,4	26,6	22,0	
	Turi vaikų	54,4	21,8	23,8	
EVS 2008	Bendras	35,5	51,4	13,1	Kramerio V = 0,105* df = 2, N = 506
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	32,0	52,6	15,4	
	Turi vaikų	40,2	50,0	9,8	
EVS 2017	Bendras	23,3	53,4	23,3	Kramerio V = 0,113* df = 2, N = 640
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	22,7	49,7	27,6	
	Turi vaikų	24,0	57,9	18,2	

¹ 1 – tradicinis klasteris; 2 – pereinamasis klasteris; 3 – egalitarinis klasteris
*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Svarbu pabrėžti, kad 2008 ir 2017 m. (EVS) tyrimų duomenys rodo, kad neturinčių vaikų asmenų pasiskirstymas pagal požiūrio į lyčių vaidmenis modelius yra artimesnis dominuojančiam šalyje nei turinčiųjų vaikų. Turinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis labiau skiriasi nuo dominuojančio požiūrio nei neturinčių vaikų asmenų. Tai gali būti normatyvinės sumaišties ženklas.

Estija. Tik dviejų tyrimų duomenys rodo, kad vaikų turinčių ir jų neturinčių asmenų pasiskirstymas pagal požiūrį į lyčių vaidmenis modelius nesutampa (19 lentelė). Kramerio V koreliacijos koeficientas, kintantis nuo 0,063 iki 0,127, rodo labai silpną arba silpną ryšį.

19 lentelė. **Vaikų (ne)turėjimo ir lyčių vaidmenų klasterių pasiskirstymas procentais ir ryšiai, Estija**

		Klasteris ¹			N ir koreliacijos koeficientas
		1	2	3	
EVS 1990	Bendras	19,7	58,6	21,7	Kramerio V = 0,076 df = 2, N = 453
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	12,1	65,5	22,4	
	Turi vaikų	21,0	57,7	21,3	
EVS 1999	Bendras	38,6	41,2	20,2	Kramerio V = 0,045 df = 2, N = 267
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	36,4	45,5	18,2	
	Turi vaikų	39,2	40,1	20,8	
PPAS 2001	Bendras	40,8	28,0	31,2	Kramerio V = 0,049 df = 2, N = 475
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	36,5	28,8	34,6	
	Turi vaikų	42,0	27,8	30,2	
GGG 2006	Bendras	29,5	17,8	52,7	Kramerio V = 0,063* df = 2, N = 2303
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	34,4	15,0	50,6	
	Turi vaikų	28,1	18,6	53,3	
EVS 2008	Bendras	39,7	45,1	15,2	Kramerio V = 0,080 df = 2, N = 447
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	34,6	47,1	18,4	
	Turi vaikų	42,1	44,1	13,8	
ESS 2010	Bendras	27,5	43,7	28,8	Kramerio V = 0,013 df = 2, N = 524
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	28,3	42,5	29,2	
	Turi vaikų	27,3	44,0	28,7	
EVS 2017	Bendras	22,9	54,6	22,6	Kramerio V = 0,127* df = 2, N = 348
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	19,6	49,5	30,9	
	Turi vaikų	23,9	57,0	19,1	

¹ 1 – tradicinis klasteris; 2 – pereinamasis klasteris; 3 – egalitarinis klasteris

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Galima pastebėti, kad, esant reikšmingam ryšiiui, vaikų turintys ir jų neturintys asmenys pasiskirstę pagal požiūrį į lyčių vaidmenų modelius neaiškia kryptimi. 2006 m. (GGG) tyrimo duomenys rodo, kad neturinčių vaikų asmenų, priskirtų tradiciniam lyčių vaidmenų modeliui, dalis yra didesnė nei vaikų turinčių asmenų. Taip pat neturinčių vaikų asmenų, priskirtų egalitariniam klasteriui, dalis yra mažesnė nei turinčių vaikų asmenų. 2017 m. (EVS) tyrimo duomenys rodo priešingai – neturinčių vaikų asmenų, priskirtų

tradiciniam klasteriui, dalis yra mažesnė, o priskirtų egalitariniam – didesnė nei turinčių vaikų asmenų. Vis dėlto, net ir esant nereikšmingiems ryšiams, dažniausiai neturinčių vaikų asmenų, priskirtų tradiciniam klasteriui, dalis yra mažesnė, o egalitariniam yra didesnė nei turinčių vaikų asmenų.

Svarbu pabrėžti, kad turinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis, atsižvelgiant į šių asmenų pasiskirstymą pagal lyčių vaidmenų modelius, yra artimesnis šalyje dominuojančiam požiūriui nei neturinčių vaikų asmenų. Atsižvelgiant į gyventojų pasiskirstymą požiūriu į lyčių vaidmenis klasteriais, beveik visų tyrimų duomenys rodo, kad dominuoja pereinamasis lyčių revoliucijos etapas. Tai tik atskleidžia, kad visuomenėje nėra susidariusi dauguma, kuri palaiko egalitarinį požiūrį.

Austrija. Kaip rodo atlikta koreliacinė analizė, Austrijoje turinčių vaikų ir jų neturinčių asmenų požiūris į lyčių vaidmenis dažniausiai skiriasi (20 lentelė). Kramerio V koreliacijos koeficientas, kintantis nuo 0,076 iki 0,207, rodo silpną ryšį. Visų analizuojamų tyrimų duomenys rodo, kad neturinčių vaikų asmenų, priskirtų pereinamajam ir egalitariniam klasteriams, dalis didesnė nei vaikų turinčių asmenų. Taip pat turinčių vaikų asmenų požiūris tradiciškesnis – visų tyrimų duomenys rodo, kad turinčių vaikų asmenų, priskirtų tradiciniam klasteriui, dalis yra didesnė nei neturinčių vaikų asmenų.

Vaikų turinčių ir neturinčių asmenų pasiskirstymas pagal lyčių vaidmenų modelius taip pat atskleidžia, kad turinčių vaikų asmenų požiūris dažniausiai yra artimesnis dominuojančiam šalyje. Vis dėlto svarbu pabrėžti, kad galima pastebėti normatyvinės sumaišties ženklus. Nuo 2008 m. (EVS) turinčių ir neturinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis statistiškai reikšmingai nesiskiria ir abiejų šių grupių požiūris gana panašus į dominuojantį šalyje. 2010 m. (ESS) tyrimo duomenimis, neturinčių vaikų asmenų požiūris artimesnis dominuojančiam nei vaikų turinčių asmenų. 2012 m. (ISSP) tyrimo duomenys rodo dar didesnę sumaištį – nei vaikų turinčių, nei jų neturinčių asmenų pasiskirstymas pagal požiūriu į lyčių vaidmenis klasterius nėra artimas visuomenėje dominuojančiam požiūriui. Remiantis 2017 m. (EVS) tyrimo duomenimis, tiek vaikų turinčių, tiek jų neturinčių asmenų požiūris į lyčių vaidmenis gana artimas dominuojančiam visuomenėje. Taip normatyvinės sumaišties ženklus atskleidžia ne tik nuo 2008 m. vykstantis netradicinių lyčių revoliucijos etapų dominavimas visuomenėje, bet ir nevienareikšmis vaikų turinčių bei jų neturinčių asmenų požiūris į lyčių vaidmenis.

20 lentelė. Vaikų (ne)turėjimo ir lyčių vaidmenų klasterių pasiskirstymas procentais ir ryšiai, Austrija

		Klasteris ¹			N ir koreliacijos koeficientas
		1	2	3	
EVS 1990	Bendras	43,1	23,3	33,6	Kramerio V = 0,056 df = 2, N = 511
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	38,5	27,0	34,4	
	Turi vaikų	44,2	22,4	33,4	
ISSP 1994	Bendras	30,3	39,7	30,0	Kramerio V = 0,207** df = 2, N = 276
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	13,7	49,3	37,0	
	Turi vaikų	35,5	35,0	29,6	
PPAS 2001	Bendras	25,2	8,2	66,6	Kramerio V = 0,110** df = 2, N = 920
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	18,6	10,0	71,4	
	Turi vaikų	28,4	7,4	64,2	
GGG 2006	Bendras	40,2	34,4	25,5	Kramerio V = 0,076* df = 2, N = 3921
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	37,0	35,7	27,3	
	Turi vaikų	41,7	33,7	24,6	
EVS 2008	Bendras	32,7	36,4	30,9	Kramerio V = 0,090 df = 2, N = 560
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	28,1	38,3	33,6	
	Turi vaikų	36,5	34,9	28,7	
ESS 2010	Bendras	33,8	24,0	42,2	Kramerio V = 0,082 df = 2, N = 754
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	30,1	24,7	45,2	
	Turi vaikų	39,0	23,3	37,7	
ISSP 2012	Bendras	31,0	42,5	26,4	Kramerio V = 0,198** df = 2, N = 435
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	20,0	50,9	29,1	
	Turi vaikų	38,5	36,9	24,6	
EVS 2017	Bendras	20,9	43,3	35,9	Kramerio V = 0,116* df = 2, N = 519
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	19,3	38,7	42,0	
	Turi vaikų	21,4	47,7	31,0	

¹ 1 – tradicinis klasteris; 2 – pereinamasis klasteris; 3 – egalitarinis klasteris

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Prancūzija. Atlikta koreliacinė analizė rodo, kad vaikų turinčių ir jų neturinčių asmenų požiūris į lyčių vaidmenis dažniausiai nesiskiria (21 lentelė). Tačiau trijų tyrimų duomenys rodo reikšmingus ryšius. Kramerio V koreliacijos koeficientas, kintantis nuo 0,132 iki 0,241, rodo silpną ir vidutinio stiprumo ryšį tarp vaikų turėjimo, neturėjimo ir lyčių vaidmenų modelio. Nors reikšmingą ryšį rodo tik trys tyrimai, visų tyrimų duomenys rodo, kad turinčių vaikų asmenų, priskirtų tradiciniam klasteriui, dalis yra didesnė nei vaikų neturinčių asmenų. Taip pat visi šie tyrimai rodo, kad neturinčių vaikų asmenų, priskirtų egalitariniam klasteriui, dalis yra didesnė nei vaikų turinčių asmenų.

21 lentelė. **Vaikų (ne)turėjimo ir lyčių vaidmenų klasterių pasiskirstymas procentais ir ryšiai, Prancūzija**

		Klasteris ¹			N ir koreliacijos koeficientas
		1	2	3	
EVS 1990	Bendras	19,5	33,6	46,9	Kramerio V = 0,241*** df = 2, N = 420
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	10,1	22,9	67,0	
	Turi vaikų	22,8	37,3	39,9	
EVS 1999	Bendras	24,5	39,3	36,2	Kramerio V = 0,097 df = 2, N = 563
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	17,5	44,1	38,5	
	Turi vaikų	26,9	37,6	35,5	
GGS 2006	Bendras	20,8	37,2	42,0	Kramerio V = 0,037 df = 2, N = 3676
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	18,6	38,1	43,3	
	Turi vaikų	21,8	36,8	41,4	
EVS 2008	Bendras	22,1	21,7	56,3	Kramerio V = 0,100 df = 2, N = 512
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	16,2	22,8	61,1	
	Turi vaikų	24,9	21,2	53,9	
ESS 2010	Bendras	25,0	39,6	35,4	Kramerio V = 0,132* df = 2, N = 528
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	18,6	37,8	43,6	
	Turi vaikų	28,1	40,4	31,5	
ISSP 2012	Bendras	12,2	28,1	59,7	Kramerio V = 0,144** df = 2, N = 765
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	6,8	23,1	70,1	
	Turi vaikų	14,3	30,1	55,5	
EVS 2017	Bendras	6,9	33,5	59,6	Kramerio V = 0,089 df = 2, N = 549
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	5,4	24,9	69,7	
	Turi vaikų	7,9	36,0	56,1	

¹ 1 – tradicinis klasteris; 2 – pereinamasis klasteris; 3 – egalitarinis klasteris
*** $p < 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Visų tyrimų duomenys rodo, kad turinčių vaikų asmenų požiūris artimesnis dominuojančiam šalyje nei neturinčių vaikų asmenų. Nors tiek tarp turinčių vaikų, tiek tarp vaikų neturinčių asmenų šalyje dominuoja egalitarinis požiūris į lyčių vaidmenis, nuo 2008 m. (EVS) skirtumas tarp neturinčių vaikų asmenų, priskirtų egalitariniam klasteriui, dalies ir bendros gyventojų, priskirtų šiam klasteriui, dalies didėja. Tai gali rodyti, kad neturinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis egalitarėja sparčiau, nei visuomenė pereina prie egalitarizmu grįsto lyčių vaidmenų modelio.

Švedija. Kaip rodo atlikta koreliacinė analizė, vaikų turinčių ir jų neturinčių asmenų požiūris į lyčių vaidmenis retai skiriasi (22 lentelė).

22 lentelė. Vaikų (ne)turėjimo ir lyčių vaidmenų klasterių pasiskirstymas procentais ir ryšiai, Švedija

		Klasteris ¹			N ir koreliacijos koeficientas
		1	2	3	
EVS 1990	Bendras	23,1	33,9	43,0	Kramerio V = 0,088 df = 2, N = 396
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	28,3	29,9	41,7	
	Turi vaikų	20,8	36,1	43,1	
ISSP 1994	Bendras	10,9	26,6	62,5	Kramerio V = 0,078 df = 2, N = 343
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	8,0	28,6	63,4	
	Turi vaikų	13,0	24,7	62,3	
EVS 1999	Bendras	11,5	22,4	66,0	Kramerio V = 0,049 df = 2, N = 321
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	13,2	20,7	66,1	
	Turi vaikų	10,5	23,5	66,0	
GGG 2006	Bendras	10,8	10,9	78,3	Kramerio V = 0,026 df = 2, N = 1935
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	11,8	11,3	76,9	
	Turi vaikų	10,3	10,6	79,1	
EVS 2008	Bendras	13,7	23,2	63,1	Kramerio V = 0,011 df = 2, N = 336
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	14,3	23,1	62,6	
	Turi vaikų	13,5	23,3	63,3	
ESS 2010	Bendras	8,5	26,5	65,0	Kramerio V = 0,042 df = 2, N = 426
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	8,1	29,1	62,8	
	Turi vaikų	8,6	25,2	66,2	
ISSP 2012	Bendras	5,9	21,0	73,1	Kramerio V = 0,213** df = 2, N = 290
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	2,5	14,4	83,1	
	Turi vaikų	8,1	25,6	66,3	
EVS 2017	Bendras	3,4	19,0	77,7	Kramerio V = 0,047 df = 2, N = 327
	Vaikų skaičius				
	Neturi vaikų	2,4	17,9	79,7	
	Turi vaikų	3,9	19,6	76,5	

¹ 1 – tradicinis klasteris; 2 – pereinamasis klasteris; 3 – egalitarinis klasteris

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Tik vieno tyrimo duomenys rodo reikšmingą vaikų (ne)turėjimo ir lyčių vaidmenų modelių ryšį. Užfiksuotas ryšys – vidutinio stiprumo (Kramerio V yra 0,213). Vaikų turinčių ir neturinčių asmenų pasiskirstymas požiūriu į lyčių vaidmenis klasteriais nėra toks vienareikšmis, kaip pirmiau aptartose šalyse. Beveik pusė tyrimų rodo, kad neturinčių vaikų asmenų, priskirtų tradiciniam klasteriui, dalis yra didesnė nei vaikų turinčių asmenų. Kita pusė tyrimų rodo priešingai. Nors turinčių ir neturinčių vaikų asmenų pasiskirstymas pagal požiūriu į lyčių vaidmenis klasterius yra panašus visų tyrimų duomenimis, tačiau turinčiųjų vaikų požiūris yra artimesnis dominuojančiam šalyje.

Atlikta vaikų turinčių ir neturinčių asmenų sąsajų su lyčių vaidmenų klasteriais (modeliais) koreliacinė analizė atskleidžia analizuojamų šalių lyčių revoliucijos ir vaikų (ne)turėjimo specifiką.

Lietuvoje, nepaisant to, kad vaikų (ne)turėjimas dažniausiai nėra susijęs su požiūriu į lyčių vaidmenis, nevienakryptis vaikų turinčių ir neturinčių asmenų pasiskirstymas požiūriu į lyčių vaidmenis klasteriais yra normatyvinės sumaišties ženklas. Nors lyčių revoliucijos eiga į Lietuvą panaši į Italijos, šiai būdingos kitokios tendencijos. Italija kartu su Austrija iš visų analizuojamų šalių išsiskiria tuo, kad vaikų turinčių ir jų neturinčių asmenų lyčių vaidmenų modeliai daugiausiai skiriasi. Tačiau abiejose šalyse kai kurių tyrimų duomenys rodo, kad neturinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis yra artimesnis dominuojančiam šalyje, palyginti su vaikų turinčių asmenų požiūriu. Estijoje, kuri savo lyčių revoliucijos eiga gana panaši į Austriją, vaikų (ne)turėjimas labai retai būna susijęs su požiūriu į lyčių vaidmenis, taip pat galima pastebėti, kad dažniausiai turinčių ir neturinčių vaikų asmenų grupių požiūris atitinka dominuojantį visuomenėje, ir tai rodo pereinamąjį lyčių revoliucijos etapą. Prancūzijoje, kuri egalitarinio lyčių vaidmenis modelio dominavimu panaši į Švediją, būdingos netapačios vaikų (ne)turėjimo ir požiūriu į lyčių vaidmenis sąsajos tendencijos. Kai kurie tyrimai rodo, kad Prancūzijoje vaikų (ne)turėjimą ir požiūrį į lyčių vaidmenis sieja silpno arba vidutinio stiprumo ryšys. Tačiau antroje analizuojamo periodo pusėje neturinčių vaikų asmenų požiūris egalitarėja sparčiau, nei visuomenė pereina prie egalitarizmo dominavimo, taigi vaikų neturintys asmenys gali susidurti su ribotomis galimybėmis realizuoti požiūrį atitinkančius lyčių vaidmenis. Švedijoje tik vieno tyrimo duomenys rodo reikšmingą vaikų (ne)turėjimo ir lyčių vaidmenų modelių ryšį. Tačiau turinčių ir neturinčių vaikų požiūris į lyčių vaidmenis toks artimas, kad negalima įvardyti, kieno požiūris egalitariškesnis, o kieno tradiciškesnis.

Daugumoje šalių, vertinant turinčių ir neturinčių vaikų asmenų pasiskirstymą pagal lyčių vaidmenų modelius ir šių asmenų grupių požiūriu bei kiekvienoje šalyje dominuojančio požiūriu į lyčių vaidmenis atitiktis, atsiskleidžia normatyvinės sumaišties ženklai. Tai, kad nėra ryšio tarp lyčių vaidmenis modelių ir vaikų (ne)turėjimo, rodo, kad daugumai šalių esant pereinamajame lyčių vaidmenų revoliucijos etape, pasireiškiantis požiūris įvairiai veikia prokreacinę elgseną. Net ir tose pačiose šalyse vienu metu turinčių vaikų asmenų požiūris artimesnis dominuojančiam, o kitu metu jau priešingai – neturinčių vaikų, nors esminių lyčių vaidmenų modelio pokyčių per tą laiką nėra įvykę. Atlikta analizė leidžia tik iš dalies patvirtinti *2a hipotezę. Turinčių ir neturinčių vaikų požiūris į lyčių vaidmenis skiriasi priklausomai nuo požiūriu į lyčių vaidmenis normatyvumo.*

3.1.4. Vaikų susilaukimo, lyčių vaidmenų ir asmeninių charakteristikų sąsajos

Vaikų susilaukimo ir lyčių vaidmenų modelių ryšiai, remiantis teorinėmis idėjomis, keičiasi vykstant lyčių revoliucijai ir priklauso nuo lyčių revoliucijos specifikos. Tačiau šie ryšiai taip pat gali priklausyti ir nuo socialinių, demografinių charakteristikų.

Atliekant analizę vaiko (ne)turėjimo ir klasterių ryšiai pirmiausia vertinami naudojant binarinę logistinę regresiją, leidžiančią vertinti skirtingų lyčių revoliucijos etapų ir vaiko susilaukimo sąsajas. Ryšiai vertinami naudojant du kontrolinius modelius, kurie apima skirtingas socialines demografines charakteristikas. Toliau analizėje naudojant koreliacijas vertinama, kaip turinčių ir neturinčių vaikų asmenų grupių požiūrio į lyčių vaidmenis klasteriai susiję su socialinėmis ir demografinėmis šių grupių charakteristikomis.

Lyčių vaidmenų modelių ir gimstamumo ryšių kaita: bendros tendencijos

Siekiant įvertinti, kaip vykstant lyčių revoliucijai kiekvienoje šalyje keitėsi asmenų, palaikančių skirtingus požiūrio į lyčių vaidmenis, vaikų susilaukimo tikimybės, naudojama binarinė logistinė regresija. Priklausomas kintamasis – vaikų neturėjimas (reikšmė – 0) ir turėjimas (reikšmė – 1), nepriklausomas kintamasis – požiūrio į lyčių vaidmenis klasteriai. Binarinės logistinės regresijos rezultatai rodo galimybių neturėti / turėti vaiką santykius.

Visos analizuojamos šalys bendrai. Gauti rezultatai atskleidžia, kad galimybę turėti vaikų statistiškai reikšmingai lemia lyčių vaidmenų modelis. Remiantis visais analizuojamais šalimis apimančios imties duomenimis, beveik vienareikšmiškai galima teigti – mažiausiai tikėtina, kad vaikų turi asmenys, kurie palaiko egalitarinį požiūrį į lyčių vaidmenis (23 lentelė). Kai palaikantys tradicinį požiūrį į lyčių vaidmenis asmenys yra lyginamoji grupė ir netaikomas kontrolės modelis, egalitarinį požiūrį palaikančių asmenų galimybių santykiai kinta nuo maždaug 0,3 iki 0,9. Tai reiškia, kad yra nuo 1,2 iki 3 kartų mažesnė tikimybė, kad palaikantys egalitarinį požiūrį asmenys turės vaikų, palyginti su palaikančiais tradicinį požiūrį. Analizuojamo periodo metu tendencijų kryptis keičiasi – koeficientas tai didėja, tai mažėja. Egalitariškiausio klasterio koeficientas nėra statistiškai reikšmingas tik vieno tyrimo atveju – 2001 m. (PPAS), tačiau, nepaisant to, labiau tikėtina, kad tokį požiūrį išreiškiantys asmenys neturi vaikų, palyginti su išreiškusiais tradicinį požiūrį.

23 lentelė. Galimybių turėti vaikų santykio priklausomybė nuo požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių, visos analizuojamos šalys bendrai

	Klasteris	Be kontrolės	1 kontrolinis modelis	2 kontrolinis modelis
EVS 1990	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,885	0,856	1,102
	Egalitarinis	0,563***	0,458***	0,725*
	N	2944	2938	2906
	Nagelkerkės R ²	0,018***	0,188***	0,510***
ISSP 1994	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,315***	0,313***	0,266***
	Egalitarinis	0,336***	0,328***	0,313***
	N	1344	1344	1335
	Nagelkerkės R ²	0,067***	0,178***	0,501***
EVS 1999	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,995	0,891	0,988
	Egalitarinis	0,772*	0,670**	0,846
	N	2048	2048	2027
	Nagelkerkės R ²	0,004*	0,211***	0,450***
PPAS 2001	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,691***	0,716***	0,884
	Egalitarinis	0,951	0,935	1,248*
	N	4430	4430	4399
	Nagelkerkės R ²	0,006***	0,218***	0,535***
GGs 2006	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,906*	0,824***	0,784***
	Egalitarinis	0,861***	0,779***	0,683***
	N	15210	15210	15206
	Nagelkerkės R ²	0,001**	0,161***	0,393***
EVS 2008	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,649***	0,610***	0,582***
	Egalitarinis	0,720**	0,599***	0,674**
	N	2819	2819	2749
	Nagelkerkės R ²	0,011***	0,214***	0,443***
ESS 2010	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	1,014	0,934	0,991
	Egalitarinis	0,661***	0,587***	0,676**
	N	2627	2627	2550
	Nagelkerkės R ²	0,013***	0,176***	0,357***
ISSP 2012	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,612**	0,534**	0,640*
	Egalitarinis	0,461***	0,402***	0,565**
	N	1842	1841	1811
	Nagelkerkės R ²	0,019***	0,215***	0,384***
EVS 2017	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,971	0,872	0,964
	Egalitarinis	0,668***	0,585***	0,701*
	N	2796	2796	2602
	Nagelkerkės R ²	0,011***	0,191***	0,438***

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Regresinės analizės rezultatai atskleidžia, kad, pritaikius kontrolinius modelius, apimančius skirtingų socialinių, demografinių charakteristikų rinkinius, nedaug keičiasi koeficientų kryptis ir dydžiai, o kai kurie skirtumai tampa nereikšmingi.

Į pirmąjį kontrolinį modelį įtraukti kontroliniai kintamieji yra lytis ir amžius. Remiantis rezultatais, gautais į analizę įtraukus šį modelį, galima pastebėti, kad šiek tiek padidėjo asmenų, išreiškiančių tradicinį ir egalitarinį požiūrį į lyčių vaidmenis, galimybių santykio skirtumai. Nustatyta nuo 1,3 iki beveik 3,1 karto mažesnė tikimybė, kad vaikų turi palaikantieji egalitarinį požiūrį, palyginti su palaikančiais tradiciškiausią požiūrį asmenimis.

Į antrąjį kontrolinį modelį įtraukti kontroliniai kintamieji yra lytis, amžius, išsilavinimas, užimtumo ir partnerystės statusai. Gauti rezultatai atskleidžia, kad galimybių santykio skirtumų pokyčiai kiekvienu analizuojamu laiko momentu nėra vienareikšmiai: kai kurie galimybių santykių koeficientai padidėjo, kai kurie sumažėjo. Remiantis 1999 m. (EVS) tyrimo duomenimis stebėti statistiškai reikšmingi skirtumai pritaikius antrąjį kontrolinį modelį tapo nereikšmingi. 2001 m. (PPAS) tyrimo duomenimis, stebėti reikšmingi skirtumai tapo nereikšmingi, o nereikšmingi tapo reikšmingi ir priešingos krypties, t. y. buvo nustatyta, kad išreiškiančių egalitariškiausią požiūrį tikimybė turėti vaikų – didžiausia. Jeigu galimybių santykio koeficientų pokyčiai būtų vertinami eliminuojant 1999 m. (EVS) ir 2001 m. (PPAS) tyrimų duomenų analizės rezultatus, skirtumai padidėtų: nuo beveik 1,4 iki 3,2 karto didesnė tikimybė, kad vaikų turi tie, kurie išreiškė labiausiai tradicinį požiūrį.

Lietuva. Kaip rodo atlikta Lietuvos duomenų analizė (24 lentelė), dažniausiai lyčių vaidmenų modelis yra reikšmingas prognozuojant vaikų turėjimą. Reikšmingi tik pereinamąjį lyčių revoliucijos etapą atitinkantys požiūrio į lyčių vaidmenis galimybių santykiai. Pereinamąjį lyčių revoliucijos etapą atspindinčiam klasteriui priskirtų asmenų galimybių santykis kinta nuo 0,49 iki 1,93, dėl to kryptis nevienareikšmė. 1990 (EVS), 2001 (PPAS) ir 2008 m. (EVS) tyrimų duomenų analizė rodo, kad asmenys, išreiškę pereinamąjį lyčių revoliucijos etapą atspindintį požiūrį į lyčių vaidmenis, turi mažesnę tikimybę turėti vaikų, palyginti su išreiškiančiais tradicinį požiūrį į lyčių vaidmenis. Tačiau 2006 (GGs) ir 2010 m. (ESS) tyrimų duomenys rodo, kad pereinamąjį lyčių revoliucijos etapą atitinkantį požiūrį į lyčių vaidmenis išreiškiančių asmenų galimybė turėti vaikų yra nuo 1,6 iki 1,9 karto didesnė, palyginti su išreiškiančių tradicinį požiūrį.

24 lentelė. Galimybių turėti vaikų santykio priklausomybė nuo požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių, Lietuva

	Klasteris	Be kontrolės	1 kontrolinis modelis	2 kontrolinis modelis
EVS 1990	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,572*	0,581	0,664
	Egalitarinis	1,517	1,724	1,607
	N	354	354	354
	Nagelkerkės R ²	0,024	0,111***	0,508***
ISSP 1994	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,513	0,519	0,747
	Egalitarinis	0,480	0,497	0,753
	N	359	359	358
	Nagelkerkės R ²	0,018***	0,059**	0,375***
EVS 1999	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,817	0,628	0,649
	Egalitarinis	0,792	0,812	0,710
	N	333	333	333
	Nagelkerkės R ²	0,002	0,188	0,479***
PPAS 2001	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,491*	0,614	0,605
	Egalitarinis	0,671	0,672	0,666
	N	644	644	644
	Nagelkerkės R ²	0,014	0,090***	0,366***
GGs 2006	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	1,623***	1,474**	1,399*
	Egalitarinis	0,769	0,794	0,860
	N	3375	3375	3375
	Nagelkerkės R ²	0,010***	0,156***	0,414***
EVS 2008	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,562*	0,572*	0,548*
	Egalitarinis	1,048	0,986	0,501
	N	458	458	453
	Nagelkerkės R ²	0,022*	0,176***	0,446***
ESS 2010	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	1,928*	1,407	1,537
	Egalitarinis	0,660	0,576	0,397
	N	395	395	373
	Nagelkerkės R ²	0,030*	0,126***	0,349***
ISSP 2012	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	1,243	1,133	1,131
	Egalitarinis	1,196	1,373	1,617
	N	352	352	350
	Nagelkerkės R ²	0,005	0,148***	0,562***
EVS 2017	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	1,088	0,873	0,781
	Egalitarinis	0,567	0,469	0,718
	N	413	413	387
	Nagelkerkės R ²	0,007	0,283***	0,546***

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Jeigu vaikų turėjimo priklausomybė nuo lyčių vaidmenų modeli atitinkančių klasterių būtų vertinama neatsižvelgiant į galimybių santykių statistinį reikšmingumą antroje analizuojamo periodo pusėje, išreiškiančiųjų pereinamąjį lyčių revoliucijos etapą atitinkantį požiūrį galimybių santykiai turėti vaikų būtų 1,1–1,9 karto didesni, palyginti su išreiškiančių tradicinį požiūrį asmenų. Tai galėtų būti vertinama kaip ženklas, kad Lietuvoje dar nėra pereita prie egalitarizmu grįsto lyčių vaidmenų modelio. Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, kad pereinamąjį lyčių revoliucijos etapą atitinkantis požiūris į lyčių vaidmenis tampa reikšmingas prognozuojant vaikų turėjimą, galima teigti, kad šie požiūriai vis labiau tampa normatyviniai.

Galima pastebėti, kad, į regresinį modelį įtraukus pirmąjį ir antrąjį kontrolinius modelius, statistškai reikšmingų galimybių santykių skaičius sumažėja. Tik 2006 (GGS) ir 2008 m. (EVS) tyrimų duomenų analizė rodo statistškai reikšmingus ryšius, tačiau tendencija nėra vienakryptė. 2006 m. (GGS) tyrimo duomenys rodo, kad pereinamąjį lyčių revoliucijos etapą atitinkantį požiūrį į lyčių vaidmenis palaikančių asmenų galimybių santykis turėti vaikų yra didesnis nei asmenų, kurie išreiškia tradicinį požiūrį. O 2008 m. (EVS) duomenų analizė rodo priešingai – pereinamąjį lyčių revoliucijos etapą atitinkantį požiūrį į lyčių vaidmenis palaikančių asmenų galimybių santykis turėti vaikų yra beveik dvigubai mažesnis nei palakančiųjų tradicinį požiūrį. Jeigu vaikų turėjimo ir požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių ryšio tendencijos būtų vertinamos neatsižvelgiant į galimybių santykių statistinį reikšmingumą, tendencijos atitiktų stebimas netaikant kontrolinių modelių.

Italija. Italijos duomenų analizė rodo (25 lentelė), kad dažniausiai vaikų turėjimą galima prognozuoti remiantis požiūrio į lyčių vaidmenis klasteriais. Logistinės regresijos rezultatai atskleidžia, kad nuo 1,6 iki 2 kartų mažiau tikėtina, jog egalitarinį požiūrį palaikantys asmenys turi vaikų, palyginti su tradicinį požiūrį palaikančiais asmenimis. Taip pat apie 1,7 karto mažesnė galimybė, kad vaikų turi asmenys, palaikantys pereinamąjį lyčių revoliucijos etapą atitinkantį požiūrį į lyčių vaidmenis, palyginti su palaikančiais tradicinį požiūrį. Statistiškai reikšmingi galimybių santykiai dažniausiai susidaro antroje analizuojamo periodo pusėje.

25 lentelė. Galimybių turėti vaikų santykio priklausomybė nuo požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių, Italija

	Klasteris	Be kontrolės	1 kontrolinis modelis	2 kontrolinis modelis
EVS 1990	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,845	0,817	1,176
	Egalitarinis	0,585**	0,449***	0,939
	N	810	810	804
	Nagelkerkės R ²	0,017**	0,300***	0,695***
ISSP 1994	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,654	0,663	1,122
	Egalitarinis	0,571	0,569	1,471
	N	366	366	366
	Nagelkerkės R ²	0,005	0,137***	0,658***
EVS 1999	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,990	0,903	1,058
	Egalitarinis	0,718	0,556*	0,983
	N	564	564	563
	Nagelkerkės R ²	0,005	0,286***	0,652***
PPAS 2001	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,774*	0,817	1,009
	Egalitarinis	1,023	1,050	1,104
	N	2391	2391	2371
	Nagelkerkės R ²	0,004**	0,274	0,690***
EVS 2008	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,757	0,786	1,023
	Egalitarinis	0,507*	0,499*	1,483
	N	506	506	485
	Nagelkerkės R ²	0,015	0,329***	0,671***
EVS 2017	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	1,102	0,991	0,936
	Egalitarinis	0,623*	0,492**	0,435*
	N	640	640	612
	Nagelkerkės R ²	0,017*	0,167***	0,627***

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Į regresinę analizę įtraukus pirmąjį kontrolinį modelį, galimybių santykiai dažniausiai šiek tiek sumažėja ir nuo 1,8 iki 2 kartų mažiau tikėtina, kad vaikų turi išreiškę egalitarinį arba pereinamąjį lyčių revoliucijos etapą atitinkantį požiūrį, palyginti su išreiškiančiais tradicinį. Įtraukus antrąjį kontrolinį modelį, statistiškai reikšmingą galimybių santykių skirtumą rodo tik 2017 m. (EVS) duomenys, tačiau pagrindinė tendencija išlieka nepakitusi – mažiausiai tikėtina, kad vaikų turi išreiškiantys tradicinį požiūrį asmenys.

Estija. Estijos duomenų analizė atskleidžia, kad vaikų turėjimą galima ypač retai prognozuoti remiantis požiūriu į lyčių vaidmenis klasteriais (26 lentelė). 2006 m. (GGS) duomenų analizė rodo, jog nuo 1,3 iki 1,5 karto labiau tikėtina, kad vaikų turi palaikantys egalitarinį arba pereinamąjį lyčių revoliucijos etapą atitinkantį požiūrį išreiškiantys asmenys, palyginti su

palaikančiaisiais tradicinį požiūrį. 2017 m. (EVS) duomenų analizė atskleidžia priešingą tendenciją – išreiškiantys egalitarinį požiūrį asmenys turi per pusę mažesnę galimybę turėti vaikų nei palaikantieji tradicinį požiūrį. Pritaikius pirmąjį kontrolinį modelį užfiksuoti skirtumai išlieka, tačiau pritaikius antrąjį reikšmingų galimybių santykių skirtumų nelieka.

26 lentelė. **Galimybių turėti vaikų santykio priklausomybė nuo požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių, Estija**

	Klasteris	Be kontrolės	1 kontrolinis modelis	2 kontrolinis modelis
EVS 1990	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,506	0,489	0,579
	Egalitarinis	0,545	0,429	0,631
	N	453	453	452
	Nagelkerkės R ²	0,012	0,062*	0,258***
EVS 1999	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,819	0,723	0,633
	Egalitarinis	1,060	0,970	1,189
	N	267	267	266
	Nagelkerkės R ²	0,003	0,098**	0,391***
PPAS 2001	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,836	0,663	0,739
	Egalitarinis	0,758	0,854	0,998
	N	475	475	475
	Nagelkerkės R ²	0,004	0,234***	0,424***
GGs 2006	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	1,525**	1,409*	1,041
	Egalitarinis	1,294*	1,177	0,998
	N	2303	2303	2303
	Nagelkerkės R ²	0,006*	0,151***	0,382***
EVS 2008	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,768	0,625	0,616
	Egalitarinis	0,617	0,382**	0,511
	N	447	447	447
	Nagelkerkės R ²	0,009	0,179***	0,365***
ESS 2010	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	1,077	1,044	0,871
	Egalitarinis	1,022	0,834	0,769
	N	524	524	521
	Nagelkerkės R ²	0,000	0,179***	0,313***
EVS 2017	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,943	0,830	1,252
	Egalitarinis	0,507*	0,415*	0,729
	N	348	348	321
	Nagelkerkės R ²	0,022	0,200***	0,359***

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Austrija. Austrijos duomenų analizė (27 lentelė) atskleidžia, kad požiūrio į lyčių vaidmenis klasteriai ypač dažnai reikšmingi prognozuojant vaikų turėjimą. Visais atvejais egalitarinį požiūrį palaikančių asmenų galimybių

turėti vaikų santykiai yra mažiausi. Egalitariniam klasteriui priklausančių asmenų galimybių santykis, netaikant kontrolinių modelių, gana smarkiai, nuo 0,31 iki 0,79, svyruoja. Tai reiškia, kad yra apie 1,3–3,3 karto mažesnė tikimybė, kad šie asmenys turi vaikų, palyginti su išreiškusiais tradicinį požiūrį į lyčių vaidmenis.

27 lentelė. Galimybių turėti vaikų santykio priklausomybė nuo požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių, Austrija

	Klasteris	Be kontrolės	1 kontrolinis modelis	2 kontrolinis modelis
EVS 1990	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,720	0,507*	0,655
	Egalitarinis	0,846	0,620	1,466
	N	511	511	505
	Nagelkerkės R ²	0,005	0,223***	0,519***
ISSP 1994	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,282**	0,332**	0,435
	Egalitarinis	0,313**	0,368*	0,720
	N	276	276	276
	Nagelkerkės R ²	0,068**	0,175***	0,531***
PPAS 2001	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,487*	0,485*	0,782
	Egalitarinis	0,590**	0,517***	0,876
	N	920	920	909
	Nagelkerkės R ²	0,017**	0,196***	0,493***
GGG 2006	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,836*	0,777**	0,763**
	Egalitarinis	0,798**	0,655***	0,638***
	N	3921	3921	3918
	Nagelkerkės R ²	0,003*	0,176***	0,435***
EVS 2008	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,699	0,677	0,641
	Egalitarinis	0,656*	0,514**	0,545*
	N	560	560	560
	Nagelkerkės R ²	0,011	0,25***	0,496***
ESS 2010	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,755	0,668*	0,707
	Egalitarinis	0,691*	0,586**	0,689
	N	754	754	707
	Nagelkerkės R ²	0,009	0,174***	0,466***
ISSP 2012	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,378***	0,307***	0,386**
	Egalitarinis	0,439**	0,393**	0,630
	N	435	435	435
	Nagelkerkės R ²	0,054**	0,247***	0,381***
EVS 2017	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	1,117	1,057	1,480
	Egalitarinis	0,667	0,571*	0,778
	N	519	519	510
	Nagelkerkės R ²	0,018*	0,222***	0,501***

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Pritaikius kontrolinius modelius Austrijoje keičiasi statistiškai reikšmingų galimybių santykių skaičius ir koeficientų dydžiai. Pritaikius pirmąjį kontrolinį modelį padidėjo statistiškai reikšmingų galimybių santykių skaičius, ir visų tyrimų duomenys rodo, kad požiūris į lyčių vaidmenis yra reikšmingas prognozuojant vaikų susilaukimą. Lyginant galimybių santykių koeficientų pokyčius, kai kontrolinis modelis netaikomas ir kai pritaikytas pirmasis kontrolinis modelis, galima pastebėti, kad, kai kurių tyrimų duomenimis, koeficientai sumažėjo, o kai kurių – padidėjo. Tačiau galimybių santykiai išliko dideli, ir egzistuoja nuo maždaug 1,6 iki 2,8 karto mažesnė tikimybė, kad egalitarinį požiūrį palaikantys asmenys turi vaikų, palyginti su palaikančiais tradicinį požiūrį. Taip pat nuo apie 1,3 iki 3,3 karto mažiau tikėtina, kad vaikų turi pereinamąjį lyčių revoliucijos etapą atitinkantį požiūrį palaikantys asmenys, palyginti su palaikančiais tradicinį požiūrį. Pritaikius antrąjį kontrolinį modelį statistiškai reikšmingų galimybių santykių skaičius gerokai sumažėja. Tik dviejų tyrimų (2006 (GGS) ir 2012 m. (ISSP)) duomenų analizė rodo reikšmingus koeficientus, tačiau požiūrio į lyčių vaidmenis ir vaikų turėjimo ryšys išlieka tos pačios krypties.

Prancūzija. Prancūzijai būdingos požiūrio į lyčių vaidmenis ir vaikų susilaukimo ryšio tendencijos (28 lentelė) artimos būdingoms Austrijai. Netaikant kontrolinių modelių, tikimybė turėti vaikų asmenims, kurie išreiškia egalitariškiausią požiūrį, yra maždaug 1,2–3,8 karto mažesnė, palyginti su išreiškiančiųjų tradicinį požiūrį.

Duomenys taip pat atskleidžia, kad pereinamąjį lyčių revoliucijos etapą atitinkantį požiūrį į lyčių vaidmenis palaikančių asmenų galimybių turėti vaikų santykis yra penktadaliu ar perpus mažesnis nei palaikančiųjų tradicinį požiūrį. Pritaikius kontrolinius modelius, reikšmingų galimybių santykių skaičius sumažėja, ir, nors koeficientų pokyčių kryptis nevienareikšmė, požiūrio į lyčių vaidmenis ir vaikų susilaukimo ryšio tendencija išlieka tos pačios krypties. Pritaikius pirmąjį kontrolinį modelį susidaro nuo 1,8 iki 3,7 karto mažesnė tikimybė, kad vaikų turi išreiškiantys egalitarinį požiūrį, palyginti su išreiškiančiais tradicinį požiūrį į lyčių vaidmenis asmenimis. Pritaikius antrąjį kontrolinį modelį tik 2017 m. (EVS) duomenys rodo, kad egalitarinį požiūrį palaikančių asmenų tikimybė turėti vaikų skiriasi nuo palaikančiųjų tradicinį požiūrį į lyčių vaidmenis tikimybės.

28 lentelė. Galimybių turėti vaikų santykio priklausomybė nuo požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių, Prancūzija

	Klasteris	Be kontrolės	1 kontrolinis modelis	2 kontrolinis modelis
EVS 1990	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,719	0,794	1,009
	Egalitarinis	0,263***	0,265***	0,474
	N	420	420	420
	Nagelkerkės R ²	0,084***	0,245***	0,499***
EVS 1999	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,555*	0,549*	0,705
	Egalitarinis	0,599*	0,514*	0,972
	N	563	563	545
	Nagelkerkės R ²	0,014*	0,203***	0,494***
GGG 2006	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,823*	0,835	0,859
	Egalitarinis	0,815*	0,841	0,819
	N	3676	3676	3676
	Nagelkerkės R ²	0,002	0,149***	0,389***
EVS 2008	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,603	0,635	0,689
	Egalitarinis	0,573*	0,559*	0,688
	N	512	512	510
	Nagelkerkės R ²	0,014	0,198***	0,410***
ESS 2010	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,709	0,718	0,878
	Egalitarinis	0,478**	0,433**	0,590
	N	528	528	526
	Nagelkerkės R ²	0,024*	0,172***	0,376***
ISSP 2012	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,618	0,659	0,976
	Egalitarinis	0,375**	0,372**	0,568
	N	765	765	749
	Nagelkerkės R ²	0,031**	0,223***	0,368***
EVS 2017	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,825	0,553	0,418
	Egalitarinis	0,594	0,384*	0,280*
	N	549	549	474
	Nagelkerkės R ²	0,011	0,237***	0,384***

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Švedija. Binarinės logistinės regresijos rezultatai atskleidžia, kad Švedijoje (29 lentelė) vaikų turėjimas rečiausiai priklauso nuo požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių. Tik 2012 m. (ISSP) duomenys rodo, kad egalitarinį požiūrį palaikančių asmenų galimybių santykis turėti vaikų yra kur kas mažesnis nei išreiškiančiųjų tradicinį požiūrį. Pritaikius kontrolinius modelius statistiškai reikšmingas galimybių santykis išlieka tik remiantis to paties tyrimo duomenimis.

29 lentelė. Galimybių turėti vaikų santykio priklausomybė nuo požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių, Švedija

	Klasteris	Be kontrolės	1 kontrolinis modelis	2 kontrolinis modelis
EVS 1990	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	1,641	1,351	1,336
	Egalitarinis	1,407	0,988	0,820
	N	396	390	375
	Nagelkerkės R ²	0,011	0,183	0,479***
ISSP 1994	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,534	0,549	0,438
	Egalitarinis	0,608	0,593	0,493
	N	343	343	335
	Nagelkerkės R ²	0,009	0,200***	0,458***
EVS 1999	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	1,432	1,182	1,647
	Egalitarinis	1,257	1,048	1,538
	N	321	321	320
	Nagelkerkės R ²	0,003	0,265***	0,366***
GGG 2006	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	1,072	0,822	0,864
	Egalitarinis	1,175	1,034	0,865
	N	1935	1935	1934
	Nagelkerkės R ²	0,001	0,254***	0,420***
EVS 2008	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	1,069	1,113	0,958
	Egalitarinis	1,071	0,872	0,858
	N	336	336	294
	Nagelkerkės R ²	0,000	0,259***	0,346***
ESS 2010	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,814	0,822	0,648
	Egalitarinis	0,989	1,029	0,973
	N	426	426	423
	Nagelkerkės R ²	0,002	0,201***	0,362***
ISSP 2012	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,555	0,314	0,276
	Egalitarinis	0,033*	0,238*	0,221*
	N	290	289	277
	Nagelkerkės R ²	0,051**	0,287***	0,525***
EVS 2017	Tradicinis	1	1	1
	Pereinamasis	0,682	1,031	1,142
	Egalitarinis	0,597	0,826	0,977
	N	327	327	295
	Nagelkerkės R ²	0,003	0,196***	0,380***

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Jeigu požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių ir vaikų turėjimo ryšio tendencijos Švedijoje būtų vertinamos neatsižvelgiant į tai, kurie galimybių santykiai yra statistiškai reikšmingi, atsiskleistų, jog labiau tikėtina, kad vaikų turi ne tie asmenys, kurie išreiškė tradicinį požiūrį, bet tie, kurie palaiko atitinkantį pereinamąjį arba egalitarinį lyčių revoliucijos etapą. Nors pritaikius

kontrolinius modelius dalis galimybių santykių koeficientų pakeičia kryptį, kita dalis padidėja arba sumažėja.

Atsižvelgiant į gautus nevienareikšmius rezultatus, dalyje šalių nustatytus reikšmingus skirtumus, o kitose šalyse, pavyzdžiui, Švedijoje, užfiksuotus tik retus atvejus, kai požiūrių į lyčių vaidmenis klasteriai reikšmingai veikia vaikų (ne)turėjimą, *2b hipotezė*. *Vaikų (ne)turėjimas priklauso nuo lyčių revoliucijos etapo* gali būti patvirtinta tik iš dalies. Taip pat, atsižvelgiant į statistiškai reikšmingų skirtumų skaičiaus ir koeficientų dydžių pokyčius, kai taikomi skirtingi kontroliniai modeliai, *3a hipotezė*. *Gimstamumo ir lyčių vaidmenų modelių ryšiai priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų* taip pat gali būti patvirtinta tik iš dalies.

Turinčių ir neturinčių vaikų asmenų požiūrio į lyčių vaidmenis modelių ir sociodemografinių charakteristikų skirtys

Šioje dalyje vertinama, ar ir kiek varijuoja požiūris į lyčių vaidmenis priklausomai nuo socialinių, demografinių charakteristikų tarp turinčių ir neturinčių vaikų asmenų. Šie ryšiai reikšmingi vertinant požiūrio į lyčių vaidmenis ir elgsenos ryšius lyčių revoliucijos kontekste. Tam, kad būtų pereita prie egalitarizmu grįstos pusiausvyros etapo, gimstamumo ir egalitarinių požiūrių ryšys turi tapti teigiamas ir požiūris turi sutapti su elgsena (Esping-Andersen ir Billari, 2015). Ryšiams vertinti naudojami Kramerio V ir Kendalo tau b koreliacijos matai. Kramerio V koreliacijos stiprumas vertinamas remiantis Cohenu (1988). Visų vertinamų koreliacijų laisvės laipsnių skaičius lygus dviem, dėl to, remiantis Cohenu (1988), koreliacijų stiprumas turi būti interpretuojamas taip: mažesnis nei 0,07 koeficientas – labai silpnas ryšys; koeficientai, kurių dydis yra tarp 0,7 ir 0,21, – silpnas ryšys; koeficientai, didesni nei 0,21 ir mažesni nei 0,35, – vidutinio stiprumo ryšys. Kendalo tau b koreliacijos koeficientų stiprumas vertinamas remiantis Cohenu (1992): mažesnis nei 0,29 koeficientas – silpnas ryšys; didesnis nei 0,30 ir mažesnis nei 0,49 koeficientas – vidutinio stiprumo ryšys.

Visos analizuojamos šalys bendrai. Visas analizuojamas šalis jungiančioje imtyje atsiskleidžia įvairūs požiūrio į lyčių vaidmenis ir socialinių, demografinių charakteristikų koreliacijos ryšiai tarp turinčių ir neturinčių vaikų asmenų (24 priedas). Atsižvelgiant į tai, kaip dažnai turinčių ir neturinčių vaikų asmenų socialines, demografines charakteristikas ir požiūrį į lyčių vaidmenis sieja statistiškai reikšmingas ryšys, galima vertinti šių dviejų grupių požiūrio į lyčių vaidmenis homogeniškumą ir heterogeniškumą.

Atlikta koreliacinė analizė rodo, kad turinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis dažniau susijęs su jų socialinėmis, demografinėmis

charakteristikomis, palyginti su neturinčiais vaikų asmenimis. Tai leidžia teigti, kad turinčių vaikų asmenų grupė šiuo atžvilgiu yra heterogeniškesnė. Svarbu įvertinti ne tik tai, ar egzistuoja statistiškai reikšmingi ryšiai, tačiau ir tai, koks šių ryšių stiprumas kiekvienoje grupėje.

Turintys vaikų asmenys. Visų analizuojamų tyrimų duomenys rodo, kad turinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis yra statistiškai reikšmingai susijęs su lytimi, užimtumo statusu ir išsilavinimu. Kaip rodo Kramerio V koreliacijos matas, koreliacinis ryšys tarp požiūrio į lyčių vaidmenis ir lyties svyruoja nuo 0,091 iki 0,151 ir rodo silpną ryšį. Vyrų ir moterų procentinis pasiskirstymas pagal požiūrio į lyčių vaidmenis klasterius rodo, kad moterų požiūris egalitariškesnis. Moterų, priskirtų egalitariniam klasteriui, dalis kinta nuo 30,4 iki 43,1 proc., o vyrų – nuo 23,2 iki 33,2 proc. Požiūrio į lyčių vaidmenis ir užimtumo statuso koreliaciją rodantis Kendalo tau b koreliacijos koeficientas kinta nuo -0,170 iki 0,066. Tai reiškia, kad ryšys yra silpnas. Koreliacijos ryšys yra teigiamas remiantis tik 2006 m. (GGS) duomenimis. Kitų tyrimų duomenimis, ryšys yra neigiamas, ir tai reiškia, kad dirbančiųjų požiūris egalitariškiausias. Požiūrį į lyčių vaidmenis ir išsilavinimą siejančio Kendalo tau b koreliacijos koeficientas kinta nuo -0,132 iki 0,210. Ryšys yra neigiamos krypties remiantis tik vieno tyrimo duomenimis (1994 m. (ISSP)). Kitų tyrimų duomenys rodo teigiamą, nors ir silpną, ryšį stebint tendenciją, kuri atskleidžia – kuo aukštesnis išsilavinimas, tuo egalitariškesnis požiūris.

Požiūris į lyčių vaidmenis reikšmingai susijęs su partnerystės statusu ir ypač amžiumi rečiau nei su prieš tai aptartomis charakteristikomis. Amžiaus ir požiūrio į lyčių vaidmenis koreliacija, palyginti su kitų asmens charakteristikų ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšiais, yra statistiškai reikšminga rečiausiai. Vis dėlto nors ir silpną (Kramerio V koeficientas kinta nuo 0,069 iki 0,080), bet reikšmingą ryšį rodo dviejų tyrimų duomenys. Nustatyta tendencija rodo, kad 35–44 metų asmenys linkę palaikyti egalitariškesnį požiūrį nei 25–34 metų asmenys. Ryšys tarp požiūrio į lyčių vaidmenis ir partnerystės statuso, remiantis trijų tyrimų duomenimis, nėra statistiškai reikšmingas. Kitų tyrimų duomenys rodo, kad Kramerio V koeficientas svyruoja nuo 0,042 iki 0,149. Dažniausiai ryšys yra silpnas, išskyrus vieną atvejį, kai koeficiento dydis yra 0,042, todėl ryšys laikomas labai silpnu. Asmenų pasiskirstymas pagal partnerystės statusą ir požiūrio į lyčių vaidmenis klasterius rodo, kad egalitariškesnį požiūrį dažniau išreiškia neturintieji partnerio (-ės).

Neturintys vaikų asmenys. Visų analizuojamų tyrimų duomenys rodo, kad neturinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis statistiškai reikšmingai susijęs su lytimi ir išsilavinimu (24 priedas). Kramerio V koreliacijos koeficientas, rodantis ryšį tarp lyties ir požiūrio į lyčių vaidmenis,

kinta nuo 0,070 iki 0,245. Nors dažniausiai ryšys yra silpnas, bet, dviejų tyrimų (2006 (GGS) ir 2010 m. (ESS)) duomenimis, ryšys viršija 0,21, taigi jau yra vidutinio stiprumo. Vyrų ir moterų procentinis pasiskirstymas pagal požiūrio į lyčių vaidmenis klasterius atskleidžia, kad moterys palaiko egalitariškesnį požiūrį. Egalitariniam klasteriui priskirtų moterų dalis kinta nuo 37,2 iki 58,3 proc., o vyrų – nuo 25,2 iki 40,7 proc. Kendalo tau b koreliacijos koeficiento, rodančio ryšį tarp išsilavinimo ir požiūrio į lyčių vaidmenis, dydis kinta nuo 0,114 iki 0,248. Visų tyrimų duomenys rodo, kad ryšys yra silpnas, tačiau visada išlieka pastovios teigiamos krypties. Taigi kuo išsilavinimas aukštesnis, tuo požiūris į lyčių vaidmenis egalitariškesnis.

Kaip atskleidžia atlikta koreliacinė analizė, dažniausiai neturinčių vaikų asmenų amžių bei partnerystės statusus ir požiūrį į lyčių vaidmenis siejantis ryšys yra statistiškai nereikšmingas. Tačiau tyrimų duomenys, rodantys statistiškai reikšmingus ryšius, atskleidžia tendencijas, kurios ne visada atitinka stebimas tarp turinčių vaikų. Kramerio V koeficiento dydis, rodantis ryšį tarp amžiaus ir požiūrio į lyčių vaidmenis, kinta nuo 0,053 iki 0,157. Tai reiškia, kad ryšys dažniausiai yra silpnas. Nustatyta, kad daugiau jaunesnės amžiaus grupės – 25–34 metų – asmenų yra priskiriama egalitariniam klasteriui, palyginti su 35–44 metų asmenimis. Tik vieno tyrimo duomenys rodo statistiškai reikšmingą požiūrio į lyčių vaidmenis ir partnerystės statusą ryšį. Kramerio V koreliacijos koeficientas yra 0,083 ir tai yra silpnas ryšys. Kai ryšys reikšmingas – turinčių partnerį (-ę) požiūris egalitariškesnis nei vaikų neturinčių asmenų. Nė vieno tyrimo duomenys nerodo statistiškai reikšmingų užimtumo statuso ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšių.

Nors, atsižvelgiant į statistiškai reikšmingų socialinių, demografinių charakteristikų ir požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių koreliacijų skaičių, turinčių ir neturinčių vaikų asmenų grupėse skirtumų mažiau tarp neturinčių vaikų asmenų, tačiau reikšmingų koreliacijų koeficientai yra dažniausiai didesni būtent šioje grupėje. Svarbu pabrėžti, kad nei tarp turinčių vaikų, nei tarp vaikų neturinčių asmenų nė vienos iš analizuojamų socialinių, demografinių charakteristikų ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšiai neturi aiškios kitimo krypties. Koreliacijos koeficientų dydžiai tai didėja, tai mažėja, todėl negalima įvardyti, kuria kryptimi kinta ryšių stiprumas – stiprėja ar silpnėja.

Lietuva. Atsižvelgiant į statistiškai reikšmingų socialinių, demografinių charakteristikų ir požiūrio į lyčių vaidmenis koreliacijų skaičių turinčių ir neturinčių vaikų asmenų grupėse, homogeniškesnė grupė – turintieji vaikų (25 priedas).

Turintys vaikų asmenys. Remiantis trijų tyrimų duomenimis, požiūris į lyčių vaidmenis statistiškai reikšmingai susijęs su lytimi ir išsilavinimu (25 priedas). Kramerio V koeficientas, kintantis nuo 0,192 iki 0,218, rodo, kad

ryšys tarp lyties ir požiūrio į lyčių vaidmenis yra silpnas. Nors, remiantis visais tyrimais, kurie rodo statistiškai reikšmingą koreliaciją, egalitariniam klasteriui priskirtų vyrų ir moterų dalis nesiekia 10 proc., tačiau moterų dalis visada yra didesnė. Kendalo tau b koreliacijos koeficientas, kuris rodo išsilavinimo ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšį, kinta nuo 0,063 iki 0,141, taigi rodo silpną ryšį. Nors ryšys yra silpnas, bet kryptis, visų šių tyrimų duomenimis, išlieka teigiama. Teigiamas ryšys atskleidžia tendenciją, kuri atitinka būdingą visas analizuojamas šalis apimančiai imčiai – kuo išsilavinimas aukštesnis, tuo požiūris egalitariškesnis. Dviejų tyrimų duomenys rodo, kad požiūris į lyčių vaidmenis yra statistiškai reikšmingais ryšiais susijęs su partnerystės statusu. Čia Kramerio V koreliacijos koeficientas kinta nuo 0,051 iki 0,179. Esant mažesniai nei 0,07 koeficientui, ryšys yra labai silpnas, o didesniai – silpnas. Vis dėlto galima teigti, kad neturinčių partnerio (-ės) asmenų požiūris yra egalitariškesnis nei partnerį (-ę) turinčių. Statistiškai reikšmingą amžiaus ir požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių ryšį rodo dviejų tyrimų duomenys. Kramerio V koreliacijos koeficientas kinta nuo 0,056 iki 0,116, ir tai yra labai silpnas arba silpnas ryšys. Abiejų tyrimų duomenys rodo, kad jaunesnės amžiaus grupės (25–34 metų) atstovų požiūris yra egalitariškesnis. 25–34 metų amžiaus asmenų, priskirtų tradiciniam klasteriui, dalis yra mažesnė, o priskirtų egalitariniam klasteriui – didesnė, palyginti su vyresnių (35–44 metų) asmenų, priskirtų šiems klasteriams, dalimis. Nė vieno tyrimo duomenys nerodo statistiškai reikšmingų užimtumo statuso ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšių turinčių vaikų asmenų grupėje.

Neturintys vaikų asmenys. Kaip rodo atlikta koreliacinė analizė, neturinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis dažniausiai statistiškai reikšmingai susijęs su išsilavinimu, užimtumo statusu ir lytimi (25 priedas). Kendalo tau b koreliacijos koeficientas, rodantis ryšį tarp išsilavinimo ir požiūrio į lyčių vaidmenis, kinta nuo 0,065 iki 0,462. Atsižvelgiant į koeficiento dydį, ryšys yra silpnas arba vidutinio stiprumo. Analizė atskleidžia, kad ryšys visada teigiamas, taigi kuo aukštesnis išsilavinimas, tuo egalitariškesnis požiūris. Užimtumo statusą ir požiūrį į lyčių vaidmenis siejančio Kendalo tau b koeficiento dydis svyruoja nuo -0,290 iki -0,183. Nors ryšys ir silpnas, tačiau išliekanti neigiama ryšio kryptis rodo, kad dirbantieji išreiškia egalitariškiausią požiūrį. Lytį ir požiūrį į lyčių vaidmenis siejantis Kramerio V ryšys kinta nuo 0,218 iki 0,379, taigi yra vidutinio stiprumo. Tendencija rodo, kad moterų požiūris egalitariškesnis nei vyrų – egalitariniam klasteriui priskirtų moterų dalis kinta nuo 8,8 iki 17,2 proc., o vyrų – nuo 6,8 iki 7,3 proc.

Požiūris į lyčių vaidmenis yra retai statistiškai reikšmingai susijęs su partnerystės statusu ir amžiumi. Tik vieno tyrimo duomenys rodo statistiškai

reikšmingą partnerystės statuso ir klasterių ryšį, kuris yra silpnas (Kramerio $V = 0,09$, $df = 2$, $p = 0,01$). Šio tyrimo duomenys, nusakantys turinčių ir neturinčių partnerio (-ės) asmenų pasiskirstymą požiūrio į lyčių vaidmenis klasteriais, rodo, kad turinčių partnerį (-ę) asmenų, priskirtų tiek tradiciniam, tiek egalitariniam klasteriams, dalis yra mažesnė, palyginti su neturinčių partnerio (-ės) asmenų dalimis. Todėl negalima vienareikšmiškai įvardyti, kieno požiūris – turinčių ar neturinčių partnerio (-ės) asmenų – yra egalitariškesnis. Taip pat tik vieno tyrimo duomenys rodo statistiškai reikšmingą požiūrio į lyčių vaidmenis ir amžiaus ryšį. Šis ryšys – silpnas (Kramerio $V = 0,101$, $df = 2$, $p = 0,01$) ir rodo, kad egalitariškesnį požiūrį palaiko jaunesnei amžiaus grupei (25–34 m.) priskirti asmenys.

Apibendrinant svarbu pabrėžti, kad statistiškai reikšmingos požiūrio į lyčių vaidmenis ir socialinių, demografinių charakteristikų koreliacijos iš esmės susidaro tik antroje analizuojamo periodo pusėje. Taip pat svarbu paminėti, kad koreliacijos koeficientų dydžiai dažniausiai didesni neturinčių vaikų asmenų grupėje. Palyginti su tendencijomis, stebimomis analizuojant visas šalis apimančią imtį, tai yra priešinga tendencija. Taip pat galima teigti, kad, atsižvelgiant į gerokai mažesnę statistiškai reikšmingų koreliacijų skaičių, Lietuvoje požiūris į lyčių vaidmenis yra homogeniškesnis nei visas analizuojamas šalis apimančioje imtyje.

Sugrįžtant prie ankstesnėje dalyje aptartų požiūrio į lyčių vaidmenis ir vaikų (ne)turėjimo ryšio analizės rezultatų, laiko taškai, kai stebimas statistiškai reikšmingas netradicinių požiūrių į lyčių vaidmenis poveikis vaikų susilaukimui, sutampa su taškais, kai turinčių vaikų asmenų grupėje fiksuojami reikšmingi socialinių, demografinių charakteristikų ir lyčių vaidmenų modelių ryšiai.

Italija. Koreliacinės analizės duomenimis, atsižvelgiant į statistiškai reikšmingų požiūrio į lyčių vaidmenis ir socialinių, demografinių charakteristikų ryšius, turinčių ir neturinčių vaikų asmenų grupės yra labai panašios (26 priedas).

Turintys vaikų asmenys. Požiūris į lyčių vaidmenis statistiškai reikšmingai dažniausiai susijęs su išsilavinimu, rečiau – su lytimi ir užimtumo statusu (26 priedas). Kendalo tau b koreliacijos koeficientas, rodantis ryšį tarp išsilavinimo ir požiūrio į lyčių vaidmenis, kinta nuo 0,117 iki 0,278. Nors nustatytas ryšys yra silpnas, tačiau visos koreliacijos teigiamos, taigi egzistuoja tendencija, rodanti: kuo aukštesnis išsilavinimas, tuo egalitariškesnis požiūris. Lyties ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšys kinta nuo 0,115 iki 0,149, ir tai reiškia, kad ryšys yra silpnas. Būdinga tendencija – egalitariškesnį požiūrį palaiko moterys. Esant statistiškai reikšmingiems ryšiams, moterų, priskirtų egalitariniam klasteriui, dalis kinta nuo 21,4 iki 45,7

proc., o vyrų – nuo 12,7 iki 32,9 proc. Kendalo tau b koreliacijos koeficientas, rodantis užimtumo ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšį, keičiasi nuo -0,214 iki 0,098. Nustatytas ryšys yra silpnas ir kryptis nėra pastovi – vienas tyrimas rodo teigiamą, o kiti – neigiamą ryšį, reiškiantį, kad dirbančiųjų požiūris egalitariškiausias.

Kitos charakteristikos, išskyrus ypač retus atvejus, apskritai nėra reikšmingai susijusios su turinčių vaikų asmenų požiūriu į lyčių vaidmenis. Tik vieno tyrimo duomenys rodo, kad partnerystės statusas ir požiūris į lyčių vaidmenis yra statistiškai reikšmingai susiję. Kramerio V koeficientas yra 0,130, ir tai rodo silpną ryšį, kai egalitariškesnį požiūrį palaiko neturintys partnerio (-ės) asmenys. Nė vienas tyrimas nerodo statistiškai reikšmingo amžiaus ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšio.

Neturintys vaikų asmenys. Neturinčių vaikų asmenų grupėje, kaip ir tarp turinčiųjų vaikų, daugiausia tyrimų rodo, kad požiūris į lyčių vaidmenis yra statistiškai reikšmingai susijęs su išsilavinimu ir lytimi (26 priedas). Kendalo tau b koreliacijos koeficientas rodo, kad požiūrio į lyčių vaidmenis ir išsilavinimo ryšys kinta nuo 0,099 iki 0,256. Nors ryšys yra silpnas, bet visada teigiamas, ir tai reiškia: kuo išsilavinimas aukštesnis, tuo požiūris egalitariškesnis. Kramerio V koeficientas, rodantis ryšį tarp lyties ir požiūrio į lyčių vaidmenis, kinta nuo 0,129 iki 0,219. Tai reiškia, kad ryšys yra silpnas arba vidutinio stiprumo. Vyrų ir moterų pasiskirstymas pagal požiūrio į lyčių vaidmenis klasterius rodo, kad moterų požiūris egalitariškesnis. Kai ryšys statistiškai reikšmingas, egalitariniam klasteriui priskirtų moterų dalis kinta nuo 26,5 iki 60,6 proc., o vyrų – nuo 17,9 iki 43,9 proc. Požiūris į lyčių vaidmenis nėra statistiškai reikšmingai susijęs su amžiumi ir partnerystės statusu, nes nė vieno tyrimo duomenys nerodo statistiškai reikšmingų ryšių.

Apibendrinant galima teigti, kad Italijoje tiek turinčių, tiek neturinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis su socialinėmis, demografinėmis charakteristikomis dažniausiai yra susijęs pirmoje analizuojamo periodo pusėje ir abiejose grupėse susidariusios tendencijos labai panašios. Italijai būdingos požiūrio į lyčių vaidmenis ir socialinių, demografinių charakteristikų ryšio tendencijos panašios į būdingas Lietuvai, išskyrus tai, kad požiūrio įvairovė Lietuvoje atsiranda antroje analizuojamo periodo pusėje.

Estija. Atsižvelgiant į statistiškai reikšmingų požiūrio į lyčių vaidmenis ir socialinių, demografinių charakteristikų koreliacijų skaičių, turinčių ir neturinčių vaikų grupės gana panašios (27 priedas).

Turintys vaikų asmenys. Atlikta analizė rodo, kad turinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis dažniausiai statistiškai reikšmingai priklauso nuo lyties ir išsilavinimo (27 priedas). Penkių tyrimų duomenys rodo, kad požiūris

į lyčių vaidmenis susijęs su lytimi. Remiantis Kramerio V koreliacijos koeficientu, kuris kinta nuo 0,141 iki 0,246, ryšys yra silpnas arba vidutinio stiprumo. Nustatyta tendencija rodo, kad ir Estijoje moterys linkusios išreikšti egalitariškesnę požiūrį nei vyrai. Esant reikšmingiems šių kintamųjų ryšiams, egalitariniam klasteriui priskirtų moterų dalis kinta nuo 15,7 iki 59,7 proc., o vyrų – nuo 9,5 iki 39,4 proc. Požiūrio į lyčių vaidmenis ir išsilavinimo sąsajos taip pat silpnos, nes Kendalo tau b koreliacijos koeficientas kinta nuo 0,083 iki 0,268. Tačiau teigiamos ryšio tendencijos atitinka būdingas jau aptartoms šalims – kuo išsilavinimas aukštesnis, tuo požiūris egalitariškesnis.

Požiūris į lyčių vaidmenis ypač retai būna statistiškai reikšmingai susijęs su užimtumo ir partnerystės statusais. Statistiškai reikšmingos šių charakteristikų koreliacijos užfiksuotos tik vienu analizuojamu laiko momentu. Užimtumo ir požiūrio į lyčių vaidmenis sąsajos (Kendalo tau b = -0,133, $p = 0,039$) atitinka sąsajas prieš tai aptartose šalyse – ryšys silpnas ir neigiamas, taigi egalitariškiausias yra dirbančių asmenų požiūris. Partnerystės statuso ir požiūrio į lyčių vaidmenis sąsaja taip pat silpna (Kramerio V = 0,125, $df = 2$, $p = 0,035$): tendencija rodo, kad neturinčių partnerio (-ės) požiūris yra egalitariškesnis nei partnerį (-ę) turinčių asmenų.

Neturintys vaikų asmenys. Kaip rodo atlikta koreliacinė analizė, neturinčių vaikų asmenų požiūrio į lyčių vaidmenis sąsajos su socialinėmis, demografinėmis charakteristikomis tendencijos nėra tapačios stebimoms tarp turinčių vaikų asmenų (27 priedas). Iš visų charakteristikų labiausiai išsiskiria lytis. Keturių tyrimų duomenys rodo, kad Kramerio V koreliacijos koeficientas kinta nuo 0,243 iki 0,327, taigi požiūrio į lyčių vaidmenis modelius ir lytį sieja vidutinio stiprumo ryšys. Moterys dažniausiai išreiškia egalitariškesnę požiūrį. Tačiau 2001 m. (PPAS) tyrimo duomenys rodo nevienareikšmes tendencijas – tradiciniam ir egalitariniam klasteriams priskirtų vyrų dalis yra didesnė nei moterų. Kitų charakteristikų ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšiai retai statistiškai reikšmingi. Po vieną tyrimą rodo statistiškai reikšmingus požiūrio į lyčių vaidmenis ir amžiaus, išsilavinimo, užimtumo ir partnerystės statusų ryšius. Visi užfiksuoti ryšiai yra silpni – egalitariškiausiu požiūriu išsiskiria jaunesni atstovai (25–34 m. asmenys), įgijusieji aukštąjį išsilavinimą, dirbantys ir partnerį (-ę) turintys asmenys.

Nors socialinės, demografinės neturinčių vaikų asmenų charakteristikos, kurios siejasi su požiūriu į lyčių vaidmenis, nesutampa su turinčių vaikų asmenų charakteristikomis, abiejose grupėse reikšmingi ryšiai dažniausiai atsiranda antroje analizuojamose periodo pusėje, kaip ir Lietuvoje.

Austrija. Kaip rodo atlikta koreliacinė analizė, atsižvelgiant į statistiškai reikšmingų požiūrio į lyčių vaidmenis ir socialinių, demografinių charakteristikų koreliacijų skaičių, turinčių vaikų asmenų grupė požiūrio į

lyčių vaidmenis atžvilgiu yra heterogeniškesnė nei vaikų neturinčių (28 priedas).

Turintys vaikų asmenys. Turinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis dažniausiai statistiškai reikšmingai susijęs su išsilavinimu, lytimi, užimtumo ir partnerystės statusais (28 priedas). Šešių tyrimų duomenys rodo, kad požiūrį į lyčių vaidmenis ir išsilavinimą siejantis Kendalo tau b koreliacijos koeficientas kinta nuo 0,118 iki 0,217. Taip atsiskleidžia silpnas ryšys, kuris rodo jau minėtą tendenciją – kuo aukštesnis išsilavinimas, tuo požiūris į lyčių vaidmenis egalitariškesnis. Kaip rodo Kramerio V koeficientas, kintantis nuo 0,140 iki 0,230, lytį ir požiūrį į lyčių vaidmenis siejantis ryšys yra silpnas arba vidutinio stiprumo. Kaip ir kitose šalyse, moterų požiūris egalitariškesnis. Kai ryšys statistiškai reikšmingas, egalitariniam klasteriui priskirtų moterų dalis kinta nuo 29,7 iki 45,3 proc., o vyrų – nuo 13,2 iki 29,5 proc. Kendallo tau b koreliacijos koeficientas, kuris kinta nuo -0,148 iki -0,105, rodo silpną užimtumo ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšį. O 0,226 lygus Kramerio V koreliacijos koeficientas, taikytas atliekant vieno tyrimo duomenų analizę, rodo vidutinio stiprumo ryšį. Austrijoje stebima tendencija atitinka stebimas prieš tai aptartose šalyse – dirbantieji išreiškia egalitariškiausią požiūrį. Partnerystės statusą ir požiūrį į lyčių vaidmenis siejantis ryšys, kaip rodo Kramerio V koeficientas, kinta nuo 0,148 iki 0,263 ir yra silpnas arba vidutinio stiprumo. Turinčių ir neturinčių partnerio (-ės) asmenų pasiskirstymas pagal požiūrio į lyčių vaidmenis klasterius rodo, kad neturinčių partnerio (-ės) asmenų požiūris egalitariškesnis. Nė vieno tyrimo duomenys nerodo statistiškai reikšmingo partnerystės statuso ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšio.

Neturintys vaikų asmenys. Neturinčių vaikų asmenų požiūris priklauso tik nuo dviejų socialinių, demografinių charakteristikų – lyties ir išsilavinimo (28 priedas). Kramerio V koreliacijos koeficientas, kintantis nuo 0,174 iki 0,300, rodo, kad lytį ir požiūrį į lyčių vaidmenis sieja silpnas arba vidutinio stiprumo ryšys. Esant reikšmingiems ryšiams, egalitariniam klasteriui priskirtų moterų dalis kinta nuo 36,3 iki 81,6 proc., o vyrų – nuo 15,8 iki 61,6 proc. Kendalo tau b koreliacijos koeficientas, kuris rodo išsilavinimo ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšį, kinta nuo 0,096 iki 0,344 ir tai rodo silpną arba vidutinio stiprumo ryšį, nusakantį, kad labiausiai išsilavinusių asmenų požiūris yra egalitariškiausias. Neturinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis nepriklauso nuo amžiaus ir partnerystės statuso.

Apibendrinant galima teigti, kad, kitaip nei jau aptartose šalyse, Austrijoje turinčių ir neturinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis susijęs su socialinėmis, demografinėmis jų charakteristikomis visą analizuojamą periodą. Taip pat, atsižvelgiant į statistiškai reikšmingų

korelacių skaičių, galima teigti, kad požiūris Austrijoje įvairesnis nei Lietuvoje, Italijoje ir Estijoje.

Prancūzija. Kaip rodo atlikta koreliacinė analizė, atsižvelgiant į turinčių ir neturinčių vaikų asmenų statistiškai reikšmingų požiūrio į lyčių vaidmenis ir socialinių, demografinių charakteristikų korelacių skaičių, turinčių vaikų asmenų požiūris heterogeniškesnis nei vaikų neturinčių asmenų (29 priedas).

Turintys vaikų asmenys. Turinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis dažniausiai susijęs su užimtumo bei partnerystės statusais ir išsilavinimu. Kendallo tau b koreliacijos koeficientas, kuris rodo požiūrio į lyčių vaidmenis ir užimtumo statuso ryšį, kinta nuo -0,268 iki -0,127. Nors ryšys silpnas, tačiau ryšio kryptis yra pastovi ir būdingos tendencijos atitinka būdingas prieš tai aptartoms šalims – dirbančiųjų požiūris egalitariškiausias. Išsilavinimo ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšį taip pat galima laikyti silpnu, nes Kendallo tau b koreliacijos koeficientas kinta nuo 0,105 iki 0,253. Ryšys, visų tyrimų duomenimis, yra teigiamas, todėl tendencija tokia pati, kaip ir kitose šalyse, – kuo aukštesnis išsilavinimas, tuo egalitariškesnis požiūris. Kramerio V koreliacijos koeficientas, kintantis nuo 0,051 iki 0,212, rodo, kad požiūrį į lyčių vaidmenis ir partnerystės statusą siejantis ryšys yra silpnas. Dažniausiai, kaip ir kitose šalyse, egalitariškesnį požiūrį išreiškia partnerio (-ės) neturintys asmenys. Turinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis ypač retai būna susijęs su amžiumi ir lytimi. Statistiškai reikšmingas požiūrio į lyčių vaidmenis ir abiejų šių charakteristikų sąsajas rodo tik po vieną tyrimą. Požiūrio į lyčių vaidmenis ir amžiaus ryšys silpnas (Kramerio V = 0,197, df = 2, p = 0,000), kaip ir šio požiūrio ir lyties ryšys (Kramerio V = 0,163, df = 2, p = 0,013). Visgi, remiantis reikšmingą ryšį rodančio tyrimo duomenimis (2017 m. EVS), kitaip nei daugumoje šalių, Prancūzijoje vyrai, o ne moterys išsiskiria egalitariškesniu požiūriu.

Neturintys vaikų asmenys. Neturinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis rečiau nei turinčių vaikų asmenų priklauso nuo socialinių, demografinių charakteristikų. Dažniausiai šis požiūris priklauso nuo išsilavinimo, lyties ir užimtumo statuso. Dviejų tyrimų duomenimis, Kramerio V koreliacijos koeficientas, kintantis nuo 0,152 iki 0,200, rodo, kad požiūrį į lyčių vaidmenis ir lytį siejantis ryšys yra silpnas. Moterų požiūris egalitariškesnis, nes priskirtų egalitariniam klasteriui moterų dalis kinta nuo 49,1 iki 50,5 proc., o vyrų – nuo 31,4 iki 36,3 proc. Išsilavinimo ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšys taip pat silpnas. Tai rodo nuo 0,157 iki 0,250 kintantis Kendallo tau b koreliacijos koeficientas, kuris išlieka teigiamos krypties, taigi kuo išsilavinimas aukštesnis, tuo požiūris egalitariškesnis. Nuo -0,274 iki -0,058 kintantis Kendallo tau b koreliacijos koeficientas rodo silpną požiūrio į lyčių vaidmenis ir užimtumo ryšį. Tačiau neigiamas koeficientas rodo, kad

išlieka stabili tendencija – dirbančių požiūris egalitariškiausias. Koreliacinė analizė atskleidžia, kad tik vieno tyrimo duomenys rodo statistiškai reikšmingą požiūrio į lyčių vaidmenis ir amžiaus koreliaciją, tačiau nė vienas tyrimas nerodo statistiškai reikšmingo partnerystės statuso ir požiūrio ryšio.

Apibendrinant galima teigti, kad turinčių ir neturinčių vaikų asmenų požiūrio į lyčių vaidmenis modelių sąsajų su socialinėmis, demografinėmis charakteristikomis tendencijos Prancūzijoje yra panašios į esančias Austrijoje – turintys vaikų asmenys išsiskiria požiūrio į lyčių vaidmenis įvairove, palyginti su neturinčių vaikų asmenų grupe, kuri požiūrio į lyčių vaidmenis atžvilgiu yra kur kas homogeniškesnė.

Švedija. Kaip rodo atlikta koreliacinė analizė, remiantis statistiškai reikšmingų požiūrio į lyčių vaidmenis ir socialinių, demografinių charakteristikų koreliacijų skaičiumi, turinčių ir neturinčių vaikų asmenų požiūriai į lyčių vaidmenis panašūs. Atsižvelgiant į nustatytą statistiškai reikšmingų skirtumų skaičių, negalima išskirti grupės, kurios požiūris į lyčių vaidmenis heterogeniškesnis (30 priedas).

Turintys vaikų asmenys. Remiantis koreliacinės analizės rezultatais, turinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis labiausiai priklauso nuo išsilavinimo. Kendalo tau b koreliacijos koeficientas, kuris rodo požiūrio į lyčių vaidmenis ir išsilavinimo ryšį, kinta nuo 0,124 iki 0,241, ir toks koeficientas rodo silpną ryšį. Tačiau, nors ir silpnas, ryšys išlieka vienos krypties. Teigiamas ryšys rodo kitoms šalims būdingą tendenciją – kuo išsilavinimas aukštesnis, tuo požiūris į lyčių vaidmenis egalitariškesnis.

Kitos socialinės, demografinės charakteristikos, nuo kurių, nors ir rečiau nei nuo išsilavinimo, priklauso turinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis, – lytis, partnerystės statusas ir ypač retai – užimtumo statusas. Kramerio V koreliacijos koeficientas, kuris rodo ryšį tarp lyties ir požiūrio į lyčių vaidmenis, kinta nuo 0,119 iki 0,182. Toks ryšys – silpnas. Vyrų ir moterų pasiskirstymas požiūrio į lyčių vaidmenis klasteriais rodo, kad moterų požiūris egalitariškesnis. Kai ryšys statistiškai reikšmingas, egalitariniam klasteriui priskirtų moterų dalis kinta nuo 44,9 iki 81,9 proc., o vyrų – nuo 39,3 iki 74,8 proc. Partnerystės statusą ir požiūrį į lyčių vaidmenis siejantis ryšys, kurį rodo dviejų tyrimų duomenys, taip pat silpnas, nes Kramerio V koreliacijos koeficientas kinta nuo 0,141 iki 0,192. Šis ryšys yra ne tik silpnas, bet ir stebimos tendencijos nėra vienareikšmės. 1994 m. (ISSP) tyrimo duomenys rodo, kad turinčių partnerį (-ę) asmenų dalis, priskirta tradiciniam ir egalitariniam klasteriams, yra mažesnė nei neturinčių partnerio (-ės) asmenų. 2006 m. (GGS) tyrimo duomenimis, turinčių partnerį (-ę) asmenų, priskirtų tradiciniam klasteriui, dalis yra mažesnė, o priskirtų egalitariniam klasteriui yra didesnė nei neturinčių partnerio (-ės) asmenų. Statistiškai

reikšmingos užimtumo ir požiūrio į lyčių vaidmenis sąsajos ypač retos – jas rodo tik vieno tyrimo duomenys. Kendallio tau b koreliacijos koeficientas yra $-0,082$, ir tai yra silpna neigiama koreliacija. Stebimas ryšys rodo kitoms šalims būdingas tendencijas – dirbančiųjų požiūris egalitariškiausias. Vis dėlto nė vieno tyrimo duomenys nerodo statistiškai reikšmingų požiūrio ir amžiaus ryšių.

Neturintys vaikų asmenys. Neturinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis priklauso nuo išsilavinimo, lyties ir amžiaus. Kendallio tau b koreliacijos koeficientas, rodantis ryšį tarp požiūrio į lyčių vaidmenis ir išsilavinimo, kinta nuo $0,134$ iki $0,257$. Nors ryšys silpnas, tačiau kryptis teigiama ir dėl to atitinka kitoms šalims būdingą tendenciją – kuo aukštesnis įgytas išsilavinimas, tuo požiūris egalitariškesnis. Lyties ir požiūrio į lyčių vaidmenis ryšį rodantis Kramerio V koreliacijos koeficientas kinta nuo $0,210$ iki $0,369$. Atsiskleidžia vidutinio stiprumo ryšys, rodantis, kad moterys palaiko egalitariškesnį požiūrį. Kai ryšys statistiškai reikšmingas, egalitariniam klasteriui priskirtų moterų dalis didesnė – kinta nuo $48,8$ iki $90,7$ proc., o vyrų – nuo $37,3$ iki $69,7$ proc. Amžių ir požiūrį į lyčių vaidmenis siejantis ryšys, kaip rodo Kramerio V koreliacijos koeficientas, kintantis nuo $0,100$ iki $0,297$, yra silpnas arba vidutinio stiprumo. Požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių pasiskirstymas pagal amžiaus grupes rodo, kad jaunesnei amžiaus grupei priklausančių asmenų požiūris egalitariškesnis. 25 – 34 metų asmenų, priskirtų egalitariniam klasteriui, dalis kinta nuo $59,4$ iki $87,7$ proc., o 35 – 44 metų amžiaus asmenų dalis kinta nuo $47,6$ iki $66,7$ proc. Atlikta analizė nerodo statistiškai reikšmingus požiūrio į lyčių vaidmenis ir užimtumo ar partnerystės statusų ryšius.

Apibendrinant galima teigti, kad koreliacinė turinčių ir neturinčių vaikų asmenų požiūrio į lyčių vaidmenis ir socialinių, demografinių charakteristikų ryšio Švedijoje analizė rodo, kad požiūrio skirtumai labiausiai atsiskleidžia antroje analizuojamo periodo pusėje. Vis dėlto socialinės, demografinės charakteristikos, nuo kurių priklauso turinčių ir neturinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis, skiriasi. Šiuo atžvilgiu Švedijoje stebimos tendencijos nėra panašios į stebimas kitose šalyse.

Atlikta koreliacinė šalių požiūrio į lyčių vaidmenis ir socialinių, demografinių charakteristikų ryšio analizė vaikų turinčių ir neturinčių asmenų grupėse atskleidžia šalių požiūrio į lyčių vaidmenis panašumus ir skirtumus. Atsižvelgiant į statistiškai reikšmingų požiūrio į lyčių vaidmenis ir socialinių, demografinių charakteristikų koreliacijų skaičių, galima santykinai vertinti turinčių ir neturinčių vaikų asmenų požiūrio į lyčių vaidmenis įvairovę.

Apibendrinta tendencija rodo, kad bendrai turinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis pagal socialines, demografines charakteristikas yra

dažniausiai įvairesnis, palyginti su neturinčių vaikų požiūriu. Turinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis pagal socialines, demografines charakteristikas mažiausiai įvairus Lietuvoje, o įvairiausias Austrijoje ir Prancūzijoje. Neturinčių vaikų asmenų požiūris labiausiai įvairus Švedijoje ir Austrijoje, o mažiausiai – Estijoje ir Prancūzijoje. Nors tik Lietuvoje ir Švedijoje neturinčių vaikų požiūris asmenų įvairesnis, palyginti su turinčių vaikų asmenų požiūriu, tačiau šiose šalyse turinčių ir neturinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis – homogeniškiausias. Lyginant turinčių ir neturinčių vaikų asmenų požiūrio į lyčių vaidmenis įvairovę tarpusavyje, didžiausias skirtumas užfiksuotas Austrijoje ir Prancūzijoje, kuriose turinčių vaikų asmenų požiūris labiausiai skiriasi nuo vaikų neturinčių asmenų požiūrio. Remiantis gautais rezultatais, *3b hipotezė. Esant lyčių vaidmenų pusiausvyrai, turinčių ir neturinčių vaikų asmenų požiūris į lyčių vaidmenis homogeniškesnis nei normatyvinės sumaišties periodu*, galima patvirtinti tik iš dalies.

3.2. Vaikas asmeninio gyvenimo planavimo požiūriu

Šioje disertacijos dalyje pristatoma savirankos būdu sukonstruotų asmeninio gyvenimo projektų ir vaiko vietos šiuose projektuose analizė, grįsta mišria metodologija. Vaikų susilaukimo analizei šioje dalyje pasitelkiamos Becko ir Beck-Gernsheim (1995) savadarbės biografijos idėja bei Giddenso (1991) reflekyvinio *Aš projekto*, gyvenimo planų ir gyvenimo stilių koncepcijos.

Socialinio tinklo „Facebook“ grupių, kuriose buvo konstruojamos, išgryninamos ir vartotojams transliuojamos atraminės asmeninio gyvenimo planų idėjos, tyrimas, atliktas rašant disertaciją, atskleidžia, kaip vaiko susilaukimo klausimai įtraukiami į asmeninius *Aš* projektus. Mišria metodologija grįsto tyrimo metu išskirti probleminiai tapatumo laukai, charakterizuojami *Aš projekto* tipai ir analizuojama, kaip skirtingiems *Aš projekto* tipams priskirti asmenys įtraukia vaikus į kuriamus tapatumo projektus. Bevaikystės ar vaikų susilaukimo ribojimo prielaidos gali būti susijusios su skirtingais požiūriais į vaiką, priklausančiais nuo asmeninio gyvenimo planų ir *Aš projektų*. Dėl to svarbu atskleisti, kaip vaikai įtraukiami į skirtingus medijuojamoje erdvėje pristatomus asmeninius gyvenimo planus, kurių pagrindu kuriami *Aš projektai*.

Visų pirma, pristatoma *Aš projekto* tipologija. Šios tipologijos pagrindą sudaro probleminiai tapatumo klausimai, kylantys vėlyvosios modernybės sąlygomis ir socialinio tinklo „Facebook“ teminių grupių informacija. Toliau sukurti tipai apibūdinami remiantis informacija apie socialinio tinklo „Facebook“ temines grupes ir jų narius.

Antra, remiantis teminių grupių tyrimo duomenimis, atskleidžiama, kaip moterys, pasirinkdamos skirtingus gyvenimo stilius, įtraukia vaiko (ne)susilaukimo planus į skirtingo tipo *Aš projektus*.

3.2.1. *Aš projekto* tipai ir jų portretai

Aš projekto tipologija kuriama abdukcijos būdu, jungiant atlikus literatūros analizę išskirtus probleminius tapatumo kūrimo klausimus ir teminių socialinio tinklo „Facebook“ grupių atrankos informaciją. Sukurti tipai apibūdinami remiantis kokybinio ir kiekybinio pobūdžio informacija apie socialinio tinklo „Facebook“ temines grupes ir jų narius.

Sudarant *Aš projekto* tipologiją, pirma, pristatomi probleminiai tapatumo klausimai, antra, apibūdinami socialinio tinklo „Facebook“ teminių grupių atrankos etapai. Šio socialinio tinklo grupių atranka ir sukurta *Aš projekto* tipologija toliau naudojama atliekant apklausą „Vaikas mano gyvenime“. Šios apklausos pagrindu surinkti teminių grupių narių socialinių bei demografinių charakteristikų duomenys ir kokybinio pobūdžio informacija apie temines grupes, naudojama sukurtų *Aš projekto* tipų portretams apibūdinti.

Probleminiai *Aš projekto* klausimai

Vėlyvosios modernybės laikotarpiu socialinių mokslų atstovų keliami klausimai atspindi probleminius laukus, kurių kontekste per savirankos procesą asmuo konstruoja asmeninio gyvenimo projektus. Remiantis literatūros analize, gali būti išskirti tokie pagrindiniai probleminiai tapatumo kūrimo laukai: lyčių revoliucija; seksualumo revoliucija; sveikatos transformacija; vartojimo kultūra; mobilumas ir tinklaveika; socialinis aktyvumas.

Lyčių revoliucija – lyčių raiška (moteriškumas / vyriškumas), lyčių vaidmenų transformacija, darbo ir šeimos derinimas, feminizmas, maskulinizmas. XIX ir XX amžių sandūroje prasidėję feministiniai socialiniai judėjimai ir feminizmo raiška paskatino atkreipti dėmesį į vyriškumą ir vyro vaidmenį. Tai XX a. aštuntame dešimtmetyje tapo maskulinizmo studijų atsiradimo pagrindu. Lyčių studijose jau praėjusio amžiaus paskutiniais dešimtmečiais lytis konceptualizuojama kaip apimanti daug dimensijų ir siejama su nelygybės raiška ne tik įvairiose srityse, tačiau ir skirtingais lygmenimis (Scarborough, 2018). Lyties suvokimo pokyčiai susiję su egalitarizmu grįstos politikos raiška, dėmesiu lyčių lygybei moksliniame bei socialinės politikos diskursuose tarptautiniais ir nacionaliniais lygmenimis (Gauthier ir Kotowska, 2018). XXI a. vyriškumo studijose stebimos

vyrishkumo sampratos transformacijos ir skirtingų vyrishkumo modelių egzistavimas (Hondagneu-Sotelo ir Messner, 1999; Gill, 2003). Stebint šiuos pokyčius pabrėžiama, kad požiūrių į vyrų ir moterų vaidmenis visuomenėje egalitarėjimas – vienas fundamentaliausių socialinių pokyčių, nuo XX a. vidurio įvykusių išsivysčiusiose šalyse (Lappegård ir kt., 2021).

Seksualumo revoliucija – asmens seksualumo raiška: heteroseksualumas, homoseksualumas, biseksualumas, aseksualumas, nemonogamija (konsensualinė nemonogamija, pavyzdžiui, svingas, poliamorija, atviri santykiai). Vėlyvosios modernybės laikotarpiu seksualumas pradamas atsieti nuo griežtų normų, taisyklių, heteroseksualumo įsitvirtinimo ir seksualinių santykių sutapatavimo su reprodukcija, kai keičiasi intymių santykių praktikos – pereinama prie normų kaitos akcentavimo ir takaus seksualumo (angl. *liquid sexuality*) (Bauman, 2007) ar fragmentuotų tapatybių (Giddens, 1992). XX a. aštuntame dešimtmetyje pradėti seksualumo tyrimai atmetant seksualumą kaip susietą su deviacija ir pereinant prie socialinio konstruktyvizmo perspektyvos (Green, 2015). XX a. pabaigoje ir XXI a. pradžioje, kartu su *queer* teorijos atsiradimu atmetant heteronormatyvumą, ypač suaktyvėjo seksualumo studijos (Risman, 2018). *Queer* teorijoje siekiama pakeisti seksualumo vietą konceptualizuojant lytį, perkeliant seksualumą iš paraščių į centrą, skatinant permąstyti lyties koncepciją bei su kūnu susietas praktikas ir seksualumą kaip socialinį konstruktą (Butler, 1990).

Sveikatos transformacija – pagrindinės sąvokos susietos su sveikatos transformacija ir nusako sveiką gyvenimą, kūną ir psichikos sveikatą. XX a. paskutiniiais dešimtmečiais akademiniam diskurse atkreipiamas dėmesys į kūno reprezentacijas įvairiose kontekstuose. Tačiau išskirtinai daug dėmesio skiriama reprezentacijoms medijose ir populiarioje kultūroje. Pabrėžiami skirtingi su kūnu susiję aspektai – kūno praktikos bei įkūnyti tapatumai socialiniame ir kultūriniame kontekstuose (Gill ir kt., 2005). Dėmesį paskatino įvairūs socialiniai, kultūriniai ir technologiniai veiksniai: antrosios bangos feminizmas, keliantis nelygybės, susijusios su kūnu, klausimus; politinio radikalizmo, ekologinių judėjimų ir alternatyvių gyvenimo stilių iškilimas Šiaurės Amerikoje ir Europoje, iškėlęs klausimus dėl kūno ir platesnių aplinkos sąsajų; gyventojų senėjimas, kurį lydi medicinos pažanga, vidutinės tikėtinos gyvenimo trukmės ilgėjimas, senstančio kūno stigmatizacija; vartotojiškos kultūros atsiradimas, paverčiantis kūną vartojimo prekių demonstravimo objektu (angl. *object of display*); mokslinė ir technologinė pažanga, leidžianti formuoti ir performuoti (angl. *shape and reshape*) kūną įtraukiant mitybą, dietas, sportą, kosmetiką ar plastinę chirurgiją (Shilling, 2016). Giddenso (1991) nuomone, kūnai virsta refleksijos

objektais, už kurių dizainą tampa atsakingas pats asmuo, kūnai naudojami siekiant puoselėti pasirinktus gyvenimo stilius, kurti tapatumo projektus ir juos paversti individualaus tapatumo dalimi. Šiuo laikotarpiu kūnai ir jų reikšmės tampa individualizuotos ir aptarinėjamos vartojimo, rizikų, emocijų ir sveikatos kontekstuose (Gill ir kt., 2005). Kartu su sveikatos ir kūno komercializacija vartotojiškoje visuomenėje sveika elgsena bei gyvensena yra tapusios vartojimo prekėmis, mados kryptimis, o sveikas ir gražus kūnas – siekiamybe (Bauman, 2011). Tokiame kontekste sveikata įvardijama pagrindine individualizuotos visuomenės vertybe (Beck ir Beck-Gernsheim, 2002). Išryškėja diskursas, kuriame sveikata yra laikoma socialiniu fenomenu – tuo, ką reikia sukurti, o ne tuo, kas yra duota, ir dėl to su asmens gyvenimo stiliumi susieti veiksniai laikomi reikšmingiausiais asmens sveikatai (WHO, 2010).

Vartojimo kultūra – vartojimas, greitas tempas, noras įsigyti prekių ir paslaugų socialiniuose tinkluose sekant nuomonės formuotojus ar vadovaujantis reklamomis, įsitraukimas į masines medijas, naudojimas telefonais, internetu, mados tendencijų sekimas. Vartotojų visuomenėje realybė imituojama vartojant, kai vartojimo sistema virsta ženklų sistema ir objektai tampa ne paties vartojimo priemone, o asmens statuso visuomenėje ženklais ir įvaizdžio ar išskirtinumo kūrimo dalimi (Baudrillard, 2005, 2010). Svarbiau už vartojamus objektus yra pats vartojimas (Baudrillard, 1996). Vartotojiškumas veikia ne tik materialinius produktus, darbo procesą, bet ir įvairias žmogaus veiklos sritis bei mąstymą, pavyzdžiui, kultūrą, asmens santykius, kūną, seksualumą, žinias, informaciją ar idėjas (Baudrillard, 2010). Masinės komunikacijos priemonės naudojamos ženklams kurti ir ištransliuoti masėms (Baudrillard, 2009). Naudojant medijas ir jose esančius ženklus bei manipuliaciją šiais ženklais kuriama tikrovė, kuri laikoma imituota tikrove, arba hipertikrove (Baudrillard, 2009). Pasak Baudrillard'o (1996) ir Baumano (2011), simbolinę reikšmę įgyjantis vartojimas tokiame kontekste yra asmens tapatumo konstravimo pagrindas, o pasirinkimo laisvė ir nepriklausomybė, Giddenso (1991) požiūriu yra vartojimo savybės, priešingos siejamoms su prieš tai buvusiu laikotarpiu, kai vyravo gamyba. Socialinių medijų naudojimas pastarąjį dešimtmetį ypač suintensyvėjo, jos tapo integralia vartotojiško gyvenimo stiliaus (Muhammad ir kt., 2017), savęs reprezentavimo proceso dalimi (Jafari ir Visconti, 2015) ne tik bendravimo, bet ir verslo platformose.

Mobilumas ir tinklaveika – informacinių ir komunikacinių technologijų plėtra, būdinga XX ir XXI amžių sandūroje pradėjusiai kurtis tinklaveikos visuomenei, kuri keičia laiko sąvoką – dėl laiko ir erdvės kompresijos (angl. *time-space compression*) atsiranda bematis laikas (Castells, 2005). Tinklų

poveikis visuomenei pasireiškia keliomis kryptimis: viena kryptimi tinklai skatina globalizaciją ir socializaciją, kita – lokalizaciją ir individualizaciją (Castells, 2005). Dėl tokių sandūrų tinklaveikos visuomenė veikia globaliai – globaliai ir lokaliai (Van Dijk, 2006). Becko ir Beck-Gernsheim (2002) požiūriu, globalizacijos sąlygomis asmenys negrįžtamai ir globaliai sujungiami į tinklą, dėl to asmens gyvenimas, tuo pačiu metu susaistomas su keliomis vietomis (angl. *place polygamy*), tiek tiesiogine, tiek netiesiogine prasmėmis virsta keliautojo gyvenimu (angl. *travelling life*). Tokias sąlygas asmens lygmeniu apibūdina biografijos globalizacija, kai asmens keliavimas siejamas su nomadizmu, laiku, praleidžiamu įvairiose transporto priemonėse naudojantis informacinėmis ir komunikacinėmis priemonėmis, pavyzdžiui, telefonu ir internetu, taip pat masinėmis medijomis bei transnacionalizmu (Beck ir Beck-Gernsheim, 2002). Globalizacijos sąlygomis mobilumas tampa viena reikšmingiausių vertybių – tai laisvas vietos pasirinkimas, kelionės po pasaulį, kai „geras gyvenimas“ laikomas gyvenimu judant (angl. *life on the move*). Su judėjimu tiesiogiai susijęs valstybių sienų kirtimas – transnacionalizmas. Transnacionalizmas apima kasdienio asmens gyvenimo socialines, kultūrinės, ekonomines, politines, šeimines, organizacines ar ekonomines veiklas, praktikas ir elgsenas, kurios veikia asmens tapatumą ir priklausymo jausmą (angl. *sense of belonging*) (Tedeschi ir kt., 2020). Intensyvios Lietuvos gyventojų migracijos kontekste atsiskleidžia daugialypis emigracijos poveikio vaikams (Maslauskaitė ir Stankūnienė, 2007), transnacionalinės vaiko globos praktikų įvairovė (Juozeliūnienė ir kt., 2020), šeimos sampratos ir šeiminių ryšių pokyčiai bei ryšių tarp kartų kaita (Juozeliūnienė ir kt., 2018). Grįžtamosios migracijos srautai atskleidžia savitus migracijos patirties turinčių asmenų ryšius su kilmės šalimi (Sipavičienė ir kt., 2009; Žilinskienė, 2020).

Socialinis aktyvumas – įsitraukimas į įvairius tinklus, nuo sporto klubų iki judėjimų prieš ksenofobiją, klimato kaitos ir žmogaus poveikio geologinei aplinkai klausimų kėlimas atsižvelgiant į antropoceno epochos vyravimą. Nuo XX a. vidurio Žemės geologinė era apibrėžima antropoceno koncepcija. Antropoceno epochoje žmogaus veikla yra tapusi tokio masto, kad prilygsta geologinei jėgai, kurios sukelti pokyčiai yra negrįžtami. Nevaldomas vartojimas, nuolatinis gyventojų skaičiaus augimas, išteklių eikvojimas, aplinkos tarša dėl akumuliatyvumo sukelia geologinius pokyčius (Clark, 2015; Gutauskas, 2019).

Individualizacija pasireiškia asmenims dalyvaujant plačios aprėpties lokalinėse iniciatyvose arba tinkluose (Beck ir Beck-Gernsheim, 2002), kurie yra naujosios politinės kultūros dalis (Beck, 1992). Naujieji socialiniai judėjimai atranda naujas problemas, išraiškos formas ir demonstruoja

pasipriešinimo galią (Beck ir Beck-Gernsheim, 2002). Porta ir Diani (2006) apibendrina naujuosius judėjimus kaip orientuotus į nematerialinių, gyvenimo kokybės (pavyzdžiui, aplinkosaugos, taikos, gyvūnų teisių, teisės į eutanaziją ar tos pačios lyties asmenų santuoką), saviraiškos ir kultūrinių tikslų siekimą keičiant mąstymą, atsisakant stereotipų bei skleidžiant savo idėjas, kai asmenys mobilizuojami atsižvelgiant į bendras tapatybes ir vertybes. Šie judėjimai dažnai būna transnacionaliniai, išnaudojantys informacines ir komunikacines technologijas (Porta ir Diani, 2006). Naujieji socialiniai judėjimai orientuoti į egzistencinius klausimus, moralines problemas, asmens tapatumą, žmogaus teises, ekologiją ir taiką (Giddens, 1991), mokslo, technologijų ir progreso kritiką (Beck, 1992).

Šiuose probleminiuose laukuose vėlyvosios modernybės sąlygomis asmuo veikia, planuoja savo gyvenimą, renkasi norimas praktikas ir taip kuria tapatumą. Šie probleminiai klausimai įtraukiami ne tik kuriant *Aš projekto* tipologiją, bet ir į tolesniame skyriuje pristatomą socialinio tinklo „Facebook“ grupių atranką.

Aš projekto tipologijos sudarymas: „Facebook“ grupių duomenų analizė

Socialinio tinklo „Facebook“ teminių grupių atranką sudaro keli etapai. Atliekant pirminę atranką sudarytas grupių sąrašas, kuris leidžia suvokti grupių tematinę aprėptį. Pirminis grupių sąrašas ir jų informacija naudojama *Aš projektų* tipologijai sudaryti. Šios tipologijos pagrindu išgryninamas galutinis grupių sąrašas, naudojamas ne tik *Aš projekto* tipams charakterizuoti, bet ir atliekant apklausą „Vaikas mano gyvenime“.

Pirminė socialinio tinklo „Facebook“ teminių grupių atranka. Atliekant pirminę teminių grupių atranką siekiama atspindėti grupių įvairovę. Atsižvelgiant į tai, kad nėra šaltinių, kuriuose būtų skelbiamos populiariausios, gausiausios arba naujausios socialinio tinklo „Facebook“ grupės Lietuvoje, bandyta išnaudoti visas galimas „Facebook“ socialiniame tinkle siūlomas grupių paieškos galimybes.

Bendrieji grupių atrankos kriterijai:

- Kalba – pastebėta, kad, nepaisant lietuvių kalba vykdytos paieškos, siūlomos grupės apima ne tik lietuviškas (tas, kurių pavadinimas ar grupės aprašymas pateiktas lietuvių kalba), bet ir grupes, kurių pavadinimai pateikti kitomis kalbomis. Visuose etapuose atrinktos tik tos grupės, kurių pavadinimas arba aprašymas yra pateiktas lietuvių kalba.

- Tematinis susietumas / atitikimas – į pirminį atrankos sąrašą įtraukiamos tik tos grupės, kurių pavadinimai pirmų dviejų grupių paieškos

etapų atveju atitinka kategorijas, kuriose atlikta paieška, o trečiojo paieškos būdo atveju atitinka raktažodį ir probleminį lauką.

- Dydis – įtraukiamos tik tos grupės, kuriose ne mažiau kaip 1 tūkst. Narių. Atliekant atranką pirmais dviem būdais ir naudojant kiekvieną raktažodį atrinkta po 5 didžiausias grupes.

- Narių aktyvumas – į sąrašą įtraukiamos tik aktyvios grupės; tokiomis laikomos tos, kuriuose per dieną paskelbiama daugiau nei 10 naujų įrašų.

- Grupės privatumo statusas – atliekant atranką grupės įtraukiamos nepriklausomai nuo jų statuso, įtraukiamos tiek privačios, tiek viešos grupės.

- *Grupių paieškos būdai.* Identifikuoti trys grupių paieškos būdai: 1) pagal pagrindiniame „Facebook“ puslapyje pateiktas grupių kategorijas; 2) pagal „Facebook“ pateiktas kategorijas, nurodant miestą; 3) pagal pasirinktus raktažodžius.

1) *Pagal „Facebook“ pateiktas kategorijas.* Pagrindiniame puslapyje pateikiama 18 grupių, kurių kategorijos yra: humoras; mokslas ir technologijos; kelionės; pirkimas ir pardavimas; verslas; stilius; gyvūnai; sportas ir kūno rengyba; švietimas; menas; pramogos; tikėjimas ir dvasingumas; santykiai ir identitetas; auklėjimas; hobiai ir pomėgiai; maistas ir gėrimai; transporto priemonės ir kelionės į darbą bei atgal; pilietiškumas ir bendruomenė. Pasirinkus konkrečią kategoriją ir prisijungus yra pasiūlomas, kaip įvardijama, „netoliese esančių grupių sąrašas“. Atrinktų grupių sąrašas (30 lentelė) rodo, kad grupių, atitinkančių kiekvieną kategoriją, skaičius gana skirtingas, grupės skirtingo aktyvumo. Šiuo etapu atrinkta 241 grupė.

2) *Pagal „Facebook“ pateiktas kategorijas, nurodant miestą.* Prisijungus prie socialinio tinklo „Facebook“ paskyros, galimas dar vienas grupių paieškos būdas – naudoti tinklo viduje siūlomas grupių kategorijas, kurios pateikiamos tik anglų kalba. Nors šių grupių kategorijos yra panašios į minėtas aprašant pirmą atrankos etapą, tačiau kategorijos nėra tapačios. Pateikiama 17 kategorijų: transporto priemonės ir transportas; menas; knygos ir literatūra; muzika ir audiomenas; televizija ir filmai; žaidimai ir dėlionės; kūno rengyba ir treniruotės; kelionės ir laisvalaikio užsiėmimai; atostogos ir šventės; namai ir sodas; mokslas ir technologijos; gyvūnai ir augintiniai; vaizduojamasis menas, architektūra ir amatai; verslas, finansai ir ekonomika; maistas ir gėrimai; švietimas ir mokymasis.

30 lentelė. Grupių atranka pagal grupių kategorijas

Kategorijos	Atrinktos grupės			Siūlomų grupių skaičius
	Gausiausios	Aktyviausios	Narių skaičius (tūkst.)	
Humoras	5	1	41	54
Mokslas ir technologijos	5	3	222	90
Kelionės	5	–	282	131
Pirkimas ir pardavimas	5	85	4 359	130
Verslas	5	5	570	107
Stilius	5	6	125	58
Gyvūnai	5	10	580	128
Sportas ir kūno rengyba	5	1	138	135
Švietimas	5	–	67	91
Menas	5	2	91	123
Pramogos	5	–	276	103
Tikėjimas ir dvasingumas	5	2	74	121
Santykiai ir identitetas	5	1	38	91
Auklėjimas	5	4	290	108
Hobiai ir pomėgiai	5	4	406	131
Maistas ir gėrimai	5	1	257	134
Transporto priemonės ir kelionės į darbą bei atgal	5	26	1 851	127
Pilietiškumas ir bendruomenė	5	–	7	18
Iš viso	90	151	9 674	1 880

Apimant kuo įvairesnes grupes ir įvairiose vietose gyvenančius asmenis visų pirma siekta identifikuoti, kokį miestą geriausia pasirinkti. Tam buvo suvesti penkių didžiųjų Lietuvos miestų (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys) pavadinimai. Atlikta pirminė apžvalga parodė, kad daugiausia rezultatų sugeneruojama įvedus Vilniaus pavadinimą. Įvedus kitų miestų pavadinimą siūloma ne tik kur kas mažiau grupių, tačiau grupės dažniausiai tos pačios. Dėl šių priežasčių pasirinktas miestas – Vilnius.

31 lentelė. Grupių atranka pagal grupių kategorijas ir miestą

Kategorijos	Atrinkta grupių			Siūlomų grupių skaičius
	Gausiausias	Aktyviausias	Narių skaičius (tūkst.)	
Transporto priemonės ir transportas	5	18	921	75
Menai	2	–	2	78
Knygos ir literatūra	–	–	–	–
Muzika ir audiomenas	5	8	177	87
Televizija ir filmai	5	1	71	70
Žaidimai ir dėlionės	5	3	103	61
Kūno rengyba ir treniruotės	2	–	22	62
Kelionės ir laisvalaikio užsiėmimai	5	1	249	104
Atostogos ir šventės	–	–	–	–
Namai ir sodas	5	–	30	71
Mokslas ir technologijos	5	1	96	86
Gyvūnai ir augintiniai	5	7	304	54
Vaizduojamasis menas, architektūra ir amatai	5	6	489	81
Verslas, finansai ir ekonomika	5	7	166	73
Maistas ir gėrimai	5	1	239	81
Mada ir stilius	5	19	455	77
Švietimas ir mokymasis	5	–	86	67
Iš viso	69	72	3 410	1 127

Šiuo atrankos būdu sudarytas 141 grupės sąrašas (31 lentelė) kiek trumpesnis nei pirmuoju būdu, o pagal dvi kategorijas – knygų ir literatūros bei atostogų ir švenčių – nebuvo rasta nė vienos grupės.

3) *Pagal raktažodžius*. Dar vienas galimas grupių paieškos būdas – vykdyti paiešką remiantis raktažodžiais. Atsižvelgiant į analizuojamus tapatumo aspektus, raktažodžiai (32 lentelė), kurie naudojami paieškoje, susieti su probleminiais asmens tapatumo kūrimo laukais, kurie išskirti remiantis literatūros apžvalga. Iš viso paieška atlikta pagal 78 raktažodžius, tačiau naudojant 27 raktažodžius nebuvo rasta nė viena grupė.

32 lentelė. **Raktažodžiai, naudoti grupių atrankoje pagal probleminius laukus**

Probleminiai laukai	Raktažodžiai	Skaičius	Raktažodžių, pagal kuriuos įtraukta bent viena grupė, skaičius
Lyčių revoliucija	Moteriškumas, moteris, moterys, vyriškumas, vyrai, vyras, lytis, lyčių lygybė, lyčių nelygybė, feminizmas, maskulinizmas	11	8
Seksualumo revoliucija	Seksas, seksualumas, intymumas, meilė, intymu, LGBT, homoseksualai, homoseksualumas, heteroseksualai, heteroseksualumas, biseksualai, biseksualumas, transseksualai, transseksualumas, aseksualai, aseksualumas, svingeriai, svingas, poliamorija, queer, santykiai, lesbietės, gėjai	23	4
Sveikatos transformacija	Kūnas, sveikata, mityba, sportas, dieta, maistas, sveika gyvensena, plastinė chirurgija, grožis, liga	10	10
Vartojimo kultūra	Perku, parduodu, keičiu, stilius, mada, verslas, bilietai, renginiai, kultūra, prekės, produktai	10	10
Mobilumas ir tinklaveika	Darbas užsienyje, gyvenimas užsienyje, studijos užsienyje, imigrantai, lietuviai užsienyje, kelionės, keliauk, atostogos užsienyje, lietuviai	9	8
Socialinis aktyvumas	Pilietiškumas, pilietinis, judėjimas, klubas, savanoriai, partija, iniciatyva, klimato kaita, už teises, sąjunga, visuomeninis komitetas, draugija, organizacija, rinkimai, aktyvistai	15	11

Kaip rodo raktažodžių pagrindu atlikta atranka, šiuo būdu sudarytas 519 grupių sąrašas (33 lentelė). Kiekvieną probleminį lauką atitinkančių atrinktų grupių skaičius gana skirtingas. Tačiau šiuo būdu atrinktų grupių sąrašas yra ilgiausias, palyginti su pirmiau pateiktais atrankos būdais sukurtais sąrašais.

Remiantis visais trimis atrankos būdais sudarytas sąrašas apima 901 socialinio tinklo „Facebook“ grupę. Šis grupių sąrašas tikslinamas pašalinant besikartojančias grupes. Atliekant tikslinimą, prioritetas teikiamas grupės narių aktyvumo kriterijui, todėl, jeigu ta pati grupė priskirta kaip gausiausia ir kaip ta, kurioje per dieną pateikiama daugiau nei 10 įrašų, grupė lieka sąrašė tik aktyvumą apibrėžiančioje kategorijoje. Atlikus tikslinimą sudarytas pirminis 574 socialinio tinklo „Facebook“ teminių grupių sąrašas.

33 lentelė. Raktažodžių pagrindu atlikta grupių atranka

Probleminiai laukai	Atrinkta grupių			Grupių skaičius
	Gausiausias	Aktyviausias	Narių skaičius (tūkst.)	
Lyčių revoliucija	35	56	2 226	495
Seksualumo revoliucija	17	2	263	167
Sveikatos transformacija	48	18	1 732	445
Vartojimo kultūra	55	139	7 535	799
Mobilumas ir tinklaveika	37	55	1 546	458
Socialinis aktyvumas	41	16	656	453
Iš viso	233	286	13 958	2 817

Aš projekto tipologija. Remiantis probleminiais laukais, išskirtais atliktus literatūros analizę, ir atlikus pirminę socialinio tinklo „Facebook“ teminių grupių atranką iš sudaryto grupių sąrašo, sudaroma *Aš projekto* tipologija.

Aš projekto tipologijai sudaryti, vadovaujantis abdukcijos principu, naudojama informacija apie atrinktas grupes ir probleminiai tapatumo klausimai. Sujungiama pirminiame atrankos etape atliekant grupių paiešką naudotos 35 kategorijos, 51 raktažodis ir analizuojami atrinktų grupių pavadinimai bei aprašai (jeigu jie pateikti). Literatūros analizės pagrindu išskirti probleminiai tapatumo klausimai dar kartą peržiūrimi ir, integruojant empirinę informaciją apie priskirtas grupių kategorijas bei jų aprašus, kuriama *Aš projektų* tipologija. Teorinės prielaidos empirinės informacijos pagrindu koreguojamos ir peržiūrimos tiek kartų, kol išgryninami tarpusavyje skirtingi ir tematiškai išsiskiriantys tipai. Išskirti 6 *Aš projekto* tipai: lyčių vaidmenys; seksualumas ir intymumas; sveika gyvensena; vartotojiškumas; globalumo, mobilumo ir kultūrinės įvairovės sankirtos; pilietinis ir politinis aktyvumas.

Galutinė socialinio tinklo „Facebook“ teminių grupių atranka. Vadovaujantis sukurta *Aš projektų* tipologija, sudarytas galutinis teminių grupių atrankos sąrašas. Ankstesniais etapais atrinktos grupės pagal priskirtą kategoriją ir aprašymą (jeigu prieinamas) priskiriamos tinkamiausiam *Aš projekto* tipui. Tos grupės, kurios neatitinka nė vieno tipo, – neįtraukiamos. Remiantis šiais kriterijais, sudarytas 567 grupių sąrašas (34 lentelė).

34 lentelė. Galutinis grupių atrankos sąrašas pagal *Aš projekto* tipus

<i>Aš projekto</i> tipai	Atrinkta grupių		
	Gausiausias	Aktyviausias	Narių skaičius (tūkst.)
Lyčių vaidmenys	18	15	605
Seksualumas ir intymumas	15	2	209
Sveika gyvensena	54	15	1 635
Vartotojiškumas	47	273	9 554
Globalumo, mobilumo ir kultūrinės įvairovės sankirtos	28	52	1 430
Pilietinis ir politinis aktyvumas	33	15	429
Iš viso	195	372	13 862

Sudarytas galutinis socialinio tinklo „Facebook“ teminių grupių sąrašas naudojamas apklausai „Vaikas mano gyvenime“ atlikti. Iš viso surinktos 1 306 anketos, tačiau iš jų analizei atrinktos 1 288. Į analizę neįtraukiamos anketos, kuriose nepateiktas informatyvus (šypsėnėlės, taškai, brūkšniai) atsakymas į pagrindinį anketos klausimą apie vaiko reikšmę asmens gyvenime (35 lentelė).

35 lentelė. Surinktos ir analizei atrinktos anketos

<i>Aš projekto</i> tipas	Surinkta	Analizuojama
Lyčių vaidmenys	209	207
Seksualumas ir intymumas	380	375
Sveika gyvensena	222	221
Vartotojiškumas	133	132
Globalumo, mobilumo ir kultūrinės įvairovės sankirtos	261	254
Pilietinis ir politinis aktyvumas	101	99
Iš viso	1 306	1 288

Atliktos teminių socialinio tinklo grupių apklausos duomenys, naudojami *Aš projekto* tipų portretams apibūdinti ir identifikuoti, kaip vaiko susilaukimo savikūros būdu planai įtraukiami į asmeninio gyvenimo planavimą.

Aš projekto tipų aprašymas

Išskirti šeši *Aš projekto* tipai – lyčių vaidmenys; seksualumas ir intymumas; sveika gyvensena; vartotojiškumas; globalumo, mobilumo ir kultūrinės įvairovės sankirtos; pilietinis ir politinis aktyvumas. *Aš projekto* tipų portretai atskleidžia probleminių tapatumo aspektų, socialinių, demografinių charakteristikų ir vaikų susilaukimo sąsajų įvairovę.

Šie projektai apibūdinami dviem pjūviais. Pirmas pjūvis – teminis, kuris apima kiekvienam iš tipų priskirtų socialinio tinklo grupių tematinį apibūdinimą. Antras pjūvis – sociodemografinis, apimantis kiekvienam iš tipų priskirtų tyrimo dalyvio apibūdinimą, remiantis jų socialinėmis, demografinėmis charakteristikomis.

Lyčių vaidmenys. Šio tipo asmenys socialinio tinklo „Facebook“ grupėse diskutuoja moteriškumo ir vyriškumo praktikų bei patirčių, lyčių santykių temomis, dalijasi patarimais šiais klausimais, domisi skirtingų kryptių feminizmu ir jį palaiko, kuria su lyčių vaidmenų raiška skirtingose srityse susijusias vyrų ir moterų bendruomenes.

36 lentelė. Į lyčių vaidmenis orientuotų Aš projekto tipo asmenų sociodemografinės charakteristikos, N = 207

Charakteristika	N	Proc.	
Vaikų susilaukimo patirtis ir ketinimai	Neturi ir neketina	24	11,6
	Neturi, bet ketina	24	11,6
	Turi, bet neketina	115	55,6
	Turi ir ketina	44	21,3
Vaikų skaičius	0	48	23,2
	1	57	27,5
	2	74	35,7
	3 ir daugiau	28	13,5
Amžius	< 20	1	0,5
	20–29	46	23,0
	30–39	117	58,5
	40–49	31	15,5
	≥ 50	5	2,5
Amžiaus vidurkis =34,2			
Lytis	Vyras	–	–
	Moteris	207	100
	Translytis (-ė)	–	–
	Kita	–	–
	Nenustatyta	–	–
Seksualumas³⁸	Heteroseksualumas	186	89,9
	Neheteroseksualumas	21	10,1
	Nenustatyta	–	–
Išsilavinimas	Žemesnis nei vidurinis	1	0,5
	Vidurinis	38	18,4
	Aukštasis	168	81,2
Partnerystė	Turi partnerį (-ę)	178	86,0
	Neturi partnerio (-ės)	29	14,0

Į lyčių vaidmenis orientuoto *Aš projekto* tipo atstovai iš kitų išsiskiria keletu sociodemografinių charakteristikų (36 lentelė). Tai išimtinai tik moterų atstovaujamas tipas. Daugiau nei pusė šių moterų (55,6 proc.) turi, bet neketina susilaukti daugiau vaikų ateityje. Neturinčių ir neketinančių susilaukti vaikų kiek daugiau nei devintadalis – 11,6 proc. Neturinčių, bet ketinančių susilaukti vaikų dalis tokia pati – 11,6 proc. Iš viso vaikų neturi 23,2 proc. šių moterų, du vaikus turi 35,7 proc. Šio tipo moterų amžiaus

³⁸ Toks seksualumo suskirstymas pasirinktas tik dėl analizės patogumo, bet ne dėl siekio skirti heteroseksualius asmenis, o kitokio seksualumo asmenis įvardyti kitoniškais ar primesti heteronormatyvumą.

vidurkis – 34,2. Pagal išsilavinimą daugiausia yra įgijusių aukštąjį – 81,2 proc. Didžioji dauguma – 86 proc. – turi partnerį.

Seksualumas ir intymumas. Į seksualumą ir intymumą orientuotam *Aš projekto* tipui priskirtose grupėse diskutuojama apie seksualumą, intymumą, intymius ryšius, santykių kūrimą ir palaikymą poroje bei su vaikais. Grupės vienija lesbiečių, gėjų, biseksualių ir translyčių, heteroseksualių asmenų bendruomenes, kurie bendrauja ir diskutuoja įvairiais tapatumo kūrimo klausimais skirtingose gyvenimo aplinkose.

37 lentelė. Į seksualumą ir intymumą orientuotų *Aš projekto* tipo asmenų sociodemografinės charakteristikos, N = 375

Charakteristikos		N	Proc.
Vaikų susilaukimo patirtis ir ketinimai	Neturi ir neketina	77	20,5
	Neturi, bet ketina	112	29,9
	Turi, bet neketina	110	29,3
	Turi ir ketina	76	20,3
Vaikų skaičius	0	189	50,4
	1	86	22,9
	2	80	21,3
	3 ir daugiau	20	5,3
Amžius	< 20	10	2,8
	20–29	192	52,9
	30–39	120	33,1
	40–49	38	10,5
	≥ 50	3	0,8
	Amžiaus vidurkis = 29,8		
Lytis	Vyras	12	3,2
	Moteris	349	93,1
	Translytis (-ė)	7	1,9
	Kita	7	1,9
	Nenustatyta	–	–
Seksualumas	Heteroseksualumas	281	75,9
	Neheteroseksualumas	89	24,1
	Nenustatyta	5	–
Išsilavinimas	Žemesnis nei vidurinis	12	3,2
	Vidurinis	112	29,9
	Aukštasis	251	66,9
Partnerystė	Turi partnerį (-ę)	295	78,7
	Neturi partnerio (-ės)	80	21,3

Pagal sociodemografines charakteristikas (37 lentelė) beveik po trečdalį šio tipo atstovų neturi, bet ketina (29,9 proc.) arba turi, bet neketina (29,3 proc.) susilaukti vaikų. Iš viso turinčių vaikų (49,6 proc.) ir bevaikių asmenų (50,4 proc.) – beveik po pusę. Tarp vaikų turinčių respondentų panaši dalis turi vieną vaiką (46,2 proc.) ir du vaikus (43,0 proc.). Daugiau nei pusė (52,9 proc.) šio tipo atstovų – 20–29 metų amžiaus, bendras amžiaus vidurkis – 29,2 m. Lyties požiūriu – grupė įvairi, moterys sudaro 93,1 proc., vyrai – 3,2 proc.,

translyčiai – 1,9 proc., kiti apima įvardinusių save nebinariniais (angl. *non-binary*) ar fluidiškais (angl. *gender fluid*) bei nesitapatinančius su jokia lytimi asmenis. Beveik ketvirtadalis (24,1 proc.) šio tipo atstovų – neheteroseksualūs asmenys. Tarp neheteroseksualių asmenų ketinančių susilaukti vaikų dalis dar didesnė nei bendrai tarp šio gyvenimo stiliaus atstovų – 43,8 proc. neturi ir neketina susilaukti vaikų, o 16,9 proc. turi ir ketina susilaukti daugiau. Išsilavinimo požiūriu didžiausią dalį (66,9 proc.) sudaro įgijusieji aukštąjį išsilavinimą. Neturinčių partnerio beveik penktadalis (21,3 proc.).

Sveika gyvensena. Šiam *Aš projekto* tipui priskirtose grupėse medijuojamas turinys susijęs su įvairiais kūno formavimo aspektais – mityba, dietomis, sportu, plastine chirurgija ir grožio paslaugomis. Grupėse dalijamasi patarimais apie geriausius grožio ir plastinės chirurgijos paslaugas teikiančius specialistus bei savo patirtimis apie gautas paslaugas. Dažnai šiose grupėse pabrėžiamas siekis visapusiškai tobulinti kūną. Dalyje grupių diskutuojama apie įvairių ligų diagnostiką ir gydymą, dalijamasi sveikatos gerinimo patarimais.

38 lentelė. **I sveiką gyvenseną orientuotų *Aš projekto* tipo sociodemografinės charakteristikos, N = 221**

Charakteristikos		N	Proc.
Vaikų susilaukimo patirtis ir ketinimai	Neturi ir neketina	19	8,6
	Neturi, bet ketina	51	23,1
	Turi, bet neketina	126	57,0
	Turi ir ketina	25	11,3
Vaikų skaičius	0	70	31,7
	1	50	22,6
	2	73	33,0
	3 ir daugiau	28	12,7
Amžius	< 20	2	0,9
	20–29	54	25,0
	30–39	97	44,9
	40–49	51	23,6
	≥ 50	12	5,6
	Amžiaus vidurkis = 35,2		
Lytis	Vyras	3	1,4
	Moteris	218	98,6
	Translytis (-ė)	–	–
	Kita	–	–
	Nenustatyta	–	–
Seksualumas	Heteroseksualumas	196	89,9
	Neheteroseksualumas	22	10,1
	Nenustatyta	3	–
Išsilavinimas	Žemesnis nei vidurinis	3	1,4
	Vidurinis	33	14,9
	Aukštasis	185	83,7
Partnerystė	Turi partnerį (-ę)	196	88,7
	Neturi partnerio (-ės)	25	11,3

Sociodemografinės charakteristikos (38 lentelė) atskleidžia, kad daugiau nei pusė (57,0 proc.) šio tipo atstovų turi, bet neketina susilaukti daugiau vaikų. Beveik trečdalis (31,7 proc.) vaikų neturi, bet didesnioji jų dalis (72,9 proc.) dar ketina susilaukti. Dauguma iš vaikų turinčių asmenų turi du vaikus. Šios grupės amžiaus vidurkis – 35,2 m., absoliučią daugumą sudaro moterys (98,6 proc.), heteroseksualūs (89,9 proc.) asmenys, įgijusieji aukštąjį išsilavinimą (83,7 proc.) ir turintys partnerį (88,7 proc.).

Vartotojiškumas. Šiam tipui priskirtose grupėse asmenys medijuoja su prekių ir paslaugų vartojimu susijusiais aspektais. Šios grupės apima įvairių prekių – aprangos, maisto produktų, buitinės technikos, elektronikos, automobilių, gyvūnų prekių, žaislų, knygų, namų apyvokos ir buities daiktų bei kitokių prekių – pardavimą, pirkimą, mainus, dovanojimą ar prekių paiešką. Apranga dažnai siejama su įvairias prekių ženklais bei mada ir stiliumi. Taip pat grupės vienija besidominčius masine kultūra asmenis, kurie dalijasi nuomonėmis ir ieškos filmų ir renginių rekomendacijų.

39 lentelė. **Į vartotojiškumą orientuotų Aš projekto tipo asmenų sociodemografinės charakteristikos, N = 132**

Charakteristikos		N	Proc.
Vaikų susilaukimo patirtis ir ketinimai	Neturi ir neketina	17	12,9
	Neturi, bet ketina	19	14,4
	Turi, bet neketina	70	53,0
	Turi ir ketina	26	19,7
Vaikų skaičius	0	36	27,3
	1	32	24,2
	2	45	34,1
	3 ir daugiau	19	14,4
Amžius	< 20	3	2,4
	20–29	27	21,3
	30–39	58	45,7
	40–49	35	27,6
	≥ 50	4	3,1
	Amžiaus vidurkis = 35,5		
Lytis	Vyras	17	12,9
	Moteris	115	87,1
	Translytis (-ė)	–	–
	Kita	–	–
	Nenustatyta	–	–
Seksualumas	Heteroseksualumas	114	91,2
	Neheteroseksualumas	11	8,8
	Nenustatyta	7	–
Išsilavinimas	Žemesnis nei vidurinis	1	0,8
	Vidurinis	22	16,7
	Aukštasis	109	82,6
Partnerystė	Turi partnerį (-ę)	117	88,6
	Neturi partnerio (-ės)	15	11,4

Sociodemografinės charakteristikos (39 lentelė) atskleidžia, kad vartotojiškumo asmenų grupėje daugiau nei pusė (53,0 proc.) respondentų turi, bet neketina susilaukti daugiau vaikų. Nuturintieji vaikų sudaro kiek daugiau nei ketvirtadalį (27,3 proc.) – iš jų ketinantys susilaukti vaikų asmenys sudaro kiek daugiau nei pusę. Tarp šiam tipui priklausančių – beveik penktadalis (19,7 proc.) asmenų, turinčių ir ketinančių susilaukti dar vaikų. Dauguma iš vaikų turinčių asmenų turi du vaikus. Šio tipo asmenų amžiaus vidurkis – 35,5 m. Absoliuti dauguma – moterys (87,1 proc.), heteroseksualūs asmenys (91,2 proc.), įgijusieji aukštąjį išsilavinimą (82,6 proc.) ir turintieji partnerį (88,6 proc.).

Globalumo, mobilumo ir kultūrinės įvairovės sankirtos. Šiam *Aš projekto* tipui priskirtose grupėse diskutuojama įvairiomis temomis, atitinkančiomis globalizacijos kontekste iškylančius tapatumo klausimus.

40 lentelė. **Į globalumo, mobilumo ir kultūrinės įvairovės sankirtas orientuotų *Aš projekto* tipo asmenų sociodemografinės charakteristikos, N = 254**

Charakteristikos		N	Proc.
Vaikų susilaukimo patirtis ir ketinimai	Neturi ir neketina	33	13,0
	Neturi, bet ketina	38	15,0
	Turi, bet neketina	153	60,2
	Turi ir ketina	30	11,8
Vaikų skaičius	0	71	28,0
	1	54	21,3
	2	87	34,3
	3 ir daugiau	42	16,5
Amžius	< 20	1	0,4
	20–29	32	12,9
	30–39	116	46,6
	40–49	77	30,9
	≥ 50	23	9,2
Amžiaus vidurkis = 38,1			
Lytis	Vyras	19	7,5
	Moteris	235	92,5
	Translytis (-ė)	–	–
	Kita	–	–
	Nenustatyta	–	–
Seksualumas	Heteroseksualumas	224	92,9
	Neheteroseksualumas	17	7,1
	Nenustatyta	13	–
Išsilavinimas	Žemesnis nei vidurinis	4	1,6
	Vidurinis	54	21,3
	Aukštasis	196	77,2
Partnerystė	Turi partnerį (-ę)	216	85,0
	Neturi partnerio (-ės)	38	15,0

Šiose grupėse dalijamasi patirtimi ir rekomendacijomis dėl kelionių bei atostogų Lietuvoje ir užsienio šalyse, taip pat ieškomas ir siūlomas darbas užsienyje. Didelę dalį sudaro lietuvių bendruomenės įvairiose užsienio šalyse, šiose grupėse dalijamasi ne tik informacija apie darbą, tačiau ir bendresnėmis gyvenimo patirtimis bei rekomendacijomis, svetur dirbantys lietuviai pristato kitiems lietuviams savo verslus ir kviečia naudotis jų teikiamomis paslaugomis.

Sociodemografinės charakteristikos (40 lentelė) rodo, kad daugiau nei pusė (60,2 proc.) šiam tipui priskirtų tyrime dalyvavusių asmenų turi, bet neketina susilaukti vaikų. Neturintys vaikų sudaro 28,0 proc. visų asmenų, tačiau didesnę jų dalis dar ketina susilaukti vaikų. Šios grupės amžiaus vidurkis – 38,1 m. Kitos charakteristikos atitinka jau kitus minėtus tipus, dauguma – moterys (92,5 proc.), heteroseksualūs asmenys (92,9 proc.), įgijusieji aukštąjį išsilavinimą (77,2 proc.) ir turintys partnerį (85,0 proc.).

41 lentelė. **Į pilietinį ir politinį aktyvumą orientuotų Aš projekto tipo asmenų sociodemografinės charakteristikos, N = 99**

Charakteristikos		N	Proc.
Vaikų susilaukimo patirtis ir ketinimai	Neturi ir neketina	21	21,2
	Neturi, bet ketina	25	25,3
	Turi, bet neketina	37	37,4
	Turi ir ketina	16	16,2
Vaikų skaičius	0	46	46,5
	1	15	15,2
	2	26	26,3
	3 ir daugiau	12	12,1
Amžius	< 20	5	5,1
	20–29	22	22,2
	30–39	43	43,4
	40–49	24	24,2
	≥ 50	5	5,1
Amžiaus vidurkis = 35,3			
Lytis	Vyras	26	26,3
	Moteris	73	73,7
	Translytis (-ė)	–	–
	Kita	–	–
	Nenustatyta	–	–
Seksualumas	Heteroseksualumas	93	94,9
	Neheteroseksualumas	5	5,1
	Nenustatyta	1	–
Išsilavinimas	Žemesnis nei vidurinis	2	2,0
	Vidurinis	13	13,1
	Aukštasis	84	84,8
Partnerystė	Turi partnerį (-ę)	73	73,7
	Neturi partnerio (-ės)	26	26,3

Pilietinis ir politinis aktyvumas. Šiam *Aš projekto* tipui priskirti asmenys jungiasi į grupes, kurios vienija įvairių judėjimų, iniciatyvų, partijų, sąjungų, draugijų, organizacijų, klubų narius, besidominčius tam tikra veikla ar palaikančius atitinkamas idėjas, bei įvairia savanoriška veikla užsiimančius asmenis. Tematiškai tai veiklos, susijusios su politikos formavimu, klimato kaita, įvairiais energetikos šaltiniais, gyvūnų teisėmis, specifiniais renginiais (muzikos festivaliais, maratonais) ir veiklomis konkrečiuose miestuose ar skirtose jaunimui.

Šiam *Aš projekto* tipui atstovaujančių asmenų, kurie dalyvavo tyrime, sociodemografinių charakteristikų pasiskirstymas (41 lentelė) rodo, kad didžioji dalis (37,4 proc.) turi, bet neketina susilaukti vaikų. Beveik pusė (46,5 proc.) vaikų neturi, tačiau didesnė jų dalis dar ketina susilaukti. Šio tipo projekto tyrimo dalyvių amžiaus vidurkis – 35,3 m. Kiek daugiau nei ketvirtadalį (26,3 proc.) sudarė vyrai ir neturintys partnerio asmenys (26,3 proc.).

Lyginant visus šešis *Aš projekto* tipus pagal sociodemografines charakteristikas, galima pastebėti tam tikrų panašumų ir kai kurių tipų išskirtinumą.

Į lyčių vaidmenis orientuotas *Aš projekto* tipas pasižymi tuo, kad iš visų šešių tipų jam atstovauja didžiausia dalis asmenų, kurie turi ir ketina susilaukti vaikų (21,3 proc.). Turinčių ir ketinančių susilaukti vaikų dalis artima atstovaujantiems dar dviem tipams – seksualumo ir intymumo (20,3 proc.) bei vartotojiškumo (19,7 proc.). Neturinčių ir neketinančių susilaukti vaikų dalis iš visų tipų yra pati mažiausia, atitinkamai lyginamosios turinčių vieną ir du vaikus asmenų dalys didžiausios būtent tarp šių lyčių klausimus sprendžiančių moterų.

Seksualumo ir intymumo klausimais socialinėse medijose besidalijantys asmenys iš kitų tipų išsiskiria pagal kiekvieną iš analizuojamų sociodemografinių charakteristikų. Šio gyvenimo stiliaus atstovai yra jauniausi. Su palyginti jaunu amžiumi gali būti susiję tai, kad tarp šio gyvenimo stiliaus atstovų yra didžiausia vidurinę ir mažiausia aukštąją išsilavinimą įgijusiųjų dalis. Atsižvelgiant į tai, kad šio tipai atstovai jauniausi, prokreacinis potencialas yra didžiausias. Tarp šio stiliaus atstovų didžiausia ne tik vaikų neturinčių asmenų, bet ir didžiausia ketinančių (50,1 proc.) susilaukti vaikų dalis. Turbūt nestebina, kad šio stiliaus atstovai išsiskiria lyties tapatumo ir seksualumo atžvilgiu. Seksualumo atžvilgiu tipas išsiskiria didžiausia neheteroseksualių asmenų dalimi – jie sudaro beveik ketvirtadalį (24,1 proc.).

Sveikos gyvensenos tipo atstovai išsiskiria kaip asmenys, tarp kurių, palyginti su kitų stilių atstovais, neturinčių ir neketinančių ateityje susilaukti

vaikų asmenų dalis yra mažiausia – 8,6 proc. Kita vertus, iš neturinčių vaikų asmenų 72,9 proc. ketina jų susilaukti, ir tai yra didžiausia dalis iš visų neturinčių vaikų asmenų, palyginti su kitais tipais.

Vartotojiškumo tipas nepasižymi ekstremumais nė vienos iš sociodemografinių charakteristikų atžvilgiu ir yra gana panašus į lyčių vaidmenų ir sveikos gyvensenos tipus vaikų susilaukimo patirties ir ketinimų atžvilgiu. Ketinančių susilaukti vaikų ateityje asmenų dalis skiriasi nuo sveikos gyvensenos tipui atstovaujančių asmenų tik dešimtosiomis dalimis, atitinkamai 34,1 ir 34,4 proc.

Aš projekto globalumo, mobilumo ir kultūrinės įvairovės sankirtų tipui atstovaujantys asmenys išsiskiria kaip vyriausi, o tai gali būti susiję ir su prokreaciniais ketinimais ir vaikų skaičiumi. 50 metų ir vyresnių asmenų dalis (9,2 proc.) kur kas didesnė nei tarp kitų tipų atstovų. Visi 50 metų ir vyresni asmenys – moterys, taigi jos jau yra baigusios savo reproduktyvaus amžiaus periodą. Ketinančių susilaukti vaikų asmenų dalis tarp šio stiliaus atstovų – mažiausia – 26,8 proc. Šio tipo atstovai santykinai mažiau išsilavinę – įgijusiųjų aukštąjį išsilavinimą dalis neviršija 80 proc.

Pilietinio ir politinio aktyvumo tipas išsiskiria kaip tipas, kuriam atstovaujančių vyrų (26,3 proc.), įgijusiųjų aukštąjį išsilavinimą (84,8 proc.), heteroseksualių (94,9 proc.) ir neturinčių partnerio asmenų (26,3 proc.) dalys yra didžiausios. Vaikų susilaukimo patirtimi ir ketinimais šio tipo atstovai gana panašūs į atstovaujančius intymumo ir seksualumo tipui. Ketinančių susilaukti vaikų asmenų dalis didelė – 41,4 proc., taip pat didelė neturinčių vaikų asmenų dalis – 46,5 proc. Didesnės dalys ketinančių susilaukti vaikų bei neturinčių vaikų asmenų yra tik tarp jauniausių asmenų, atstovaujančių seksualumo ir intymumo tipui.

Nepriklausomai nuo skirtingos su vaikų susilaukimu susijusios elgsenos bei ketinimų tarp skirtingiems *Aš projekto* tipams atstovaujančių asmenų, neatsiskleidžia, kokias socialines reikšmes asmenys sieja su vaikais ir kaip šios reikšmės susijusios su jų pačių tapatumu. Šios socialinės reikšmės ir jų pagrindu išsiskirti gyvenimo stiliai pristatomi tolesniame skyriuje.

3.2.2. Vaiko susilaukimo įtraukimas į *Aš projektą*

Vaikų susilaukimas, kaip vienas iš planuojamų gyvenimo sprendimų, gali būti skirtingai įtraukiamas į *Aš* tapatumo projektus ir platesnę asmens gyvenimo trajektoriją. Gyvenimo stiliai kuriami tik moterų, dalyvavusių apklausoje, duomenų pagrindu – tai apima 1197 anketas.

Moterys analizei pasirinktos atsižvelgiant į McDonaldo (2000a, 2000b, 2013) idėjas apie tai, kad moterys, keičiantis lyčių vaidmenims priskiriamoms

socialinėms reikšmėms, atlieka pagrindinį vaidmenį priimant vaikų susilaukimo sprendimus. Tačiau neužtikrinus lyčių lygiateisiškumo visose institucijose, jos potencialiai susiduria su dvigubo darbo našta. Tokiomis sąlygomis moterys savo patirtį arba jos projekciją įtraukia į vaikų susilaukimo sprendimų priėmimą, vertindamos vaiko reikšmę savo gyvenimui ne tik duotuoju momentu, bet ir ateityje, siekdamos įvertinti, ar ir kaip vaiko susilaukimas veiktų jų asmeninio gyvenimo organizavimą.

Strateginiai gyvenimo planai sudaro *Aš* tapatumo trajektorijos turinį, o pasirenkamos praktikos formuoja *Aš* tapatumo naratyvus. Praktikų rinkiniai, kurių pagrindas yra priimami sprendimai ir elgesio formos, nurodančios pasirenkamų veiksmų kryptis, apskritai sudaro skirtingus gyvenimo stilius. Pasirinkęs norimą gyvenimo stilių asmuo geba skirstyti savo pasirinkimų galimybes kaip atitinkančias konkrečius stilius arba jų neatitinkančius. Požiūriai į vaikus atsiskleidžia per skirtingas praktikas, savęs ir įvairių ryšių organizavimą. Atliktas tyrimas leidžia atskleisti, kokius gyvenimo stilius, atsižvelgiant į požiūrius į vaiką, kuria moterys, medijuojančios skirtingus *Aš* tapatumo projektus.

Įsipareigojimo vaikui gyvenimo stilius

Socialinio tinklo „Facebook“ grupėse medijuojamas požiūris į vaiką atskleidžia specifinį ryšį su vaiku, kuris pasireiškia įsipareigojimu vaikui. Palaikant santykį su vaiku atsiskleidžia stiprus emocinis ir fizinis ryšys, atsidavimas vaikui; manoma, kad vaikas asmens gyvenimui suteikia pilnatvę ir prasmę, padeda asmeniniam tobulėjimui. Kuriant tokį ryšį siekiama sukurti ir palaikyti vaikui palankią aplinką – užtikrinti darnius šeiminius ir kartu ryšius, vaikų ugdymą ir auklėjimą.

Stiprus ryšys. Stiprus ryšys atsiskleidžia per skirtingus ryšio aspektus. Ypač dažnai išreiškiamas stiprus emocinis ryšys minint meilę, atsakomybę, rūpestį, džiaugsmą, laimę bei teigiamas emocijų išraiškas – šypsena, juoką: „*Meilė, juokas, noriu, džiaugsmas, švelnumas <...> (39)*³⁹“, „*Atsakomybė, džiaugsmas, laimė, šeima, juokas, ateitis <...> (80)*“.

Emocinis ryšys išlaikomas skirtingais būdais. Visų pirma palaikomas fizinis arba kūnų ryšys, praktikuojami apsikabinimai: „*Žaidimai, juokas, apkabinimai, meilė, nuoširdumas (91)*“. Antra, naudojamos praktikos – bendravimas ir bendros veiklos kartu, pavyzdžiui, pramogos ir žaidimai: „*Džiaugsmas, bendravimas, šeima, meilė, žaidimai, pokalbiai, kantrybė, mokymasis (823)*“.

³⁹ Čia ir toliau pateikiamose citatose tyrimo dalyvių kalba netaisyta.

Kai kurios tyrimo dalyvės atskleisdamos įsipareigojimą vaikui pabrėžė atsidavimą, pasiaukojimą: „*Mano vaikai – man visas pasaulis. Dėl jų nedvejodama padaryčiau viską* (119)“. Vaiko laikymas gyvenimo prasme, pilnatve ir sutapatinamas su atsidavimu atskleidžia, kad vaikas šiems asmenims yra esminė jų tapatumo dalis. Šiuos ryšius pabrėžia ne tik tos moterys, kurios jau turi vaikų, bet ir tos, kurios dar neturi, nors ketina susilaukti. Neturinčios, bet ketinančios susilaukti vaikų moterys yra aiškiai integravusios vaikų susilaukimą ir stiprų ryšį į savo tapatumo trajektoriją kurdamos ateities planus ir dažnai vaiko susilaukimą laiko reikšmingu šeiminiams santykiams. Šios moterys kaip emocinius patyrimus dažniausiai mini atsakomybę, meilę, laimę ir ateitį: „*Ateitis, meilė, džiaugsmas, šeimos tvirtumas* (176)“.

Prasmingas asmeninis tobulėjimas. Vaiko susilaukimas traktuojamas kaip moters pilnatvė ar prasmė. Prasmingumas, įgyvendinamas palaikant ryšį su vaiku, juo rūpinantis: „*Pilnatvė, prasmė, laimė, džiaugsmas, meilė, rūpestis, atsakomybė* (197)“, „*Sveikas maistas jiems, kokybiškas, smagus laikas kartu, džiaugsmas, gyvenimo prasmė* (676)“. Tapatinantis su vaiku pasiekama ne tik pilnatvė, tačiau vyksta ir asmeninis tobulėjimas: „*Mūsų džiaugsmas, tyrumas, nuoširdumas, noras pažinti pasaulį, linksmybės, smagumai, savęs pažinimas* (482)“. Vaiko reikšmė asmeniniam tobulėjimui atskleidžia, kad vaiko susilaukimas kelia asmens pasitenkinimą ir yra pozityvi patirtis.

Vaikui palankios aplinkos kūrimas. Vaikui palankios aplinkos kūrimas kompleksinis, susijęs su ryšiais, ugdymu ir bendra gerove. Vaikai sutapatinami su šeima: „*<...> pilna, graži šeima, gyvenimo pilnatvė, ramybė, meilė ir rūpestis iki gyvenimo pabaigos* (519)“, „*Laimė, džiaugsmas, šeima, komanda* (637)“. Vaikai matomi ne tik kaip šeimos dalis – jie užtikrina vertybių ar patirties perdavimą, giminės pratęsimą: „*<...> galėjimas po savęs palikti žmogų su įskiepytomis vertybėmis* (39)“, „*Gyvybę, gyvenimą, gyvenimo tęstinumą, meilę, patirties perdavimą, ugdymą, kompaniją, šeimą, artimus ryšius, atsakomybę* (68)“.

Reikšmingas vaikui palankios aplinkos kūrimas susijęs su vaiko ugdymu bei auklėjimu. Rūpinamasi įvairių lygių – priešmokyklinio, mokyklinio – ugdymu ir popamokine veikla, kasdienėmis pramogomis ir žaidimais: „*Kaip jiems sekasi darželyje, mokykloje* (72)“, „*edukacijos planas nuo mažens* (798)“, „*kaip šiandien jiems sekėsi, ką veikė, ko išmoko, ką naujo sužinojo* (1192)“. Auklėjimas paminimas tik apibendrintai arba detalizuojamas pabrėžiant įvairius aspektus: „*auklėjimas, užauginimas gerais, gerbiančiais savo aplinką, nešančiais šiam pasauliui gėrį ir supratingais žmonėmis* (357)“.

Dažnai išreikštas bendras rūpinimasis vaiko gerove ar pagrindiniais poreikiais (pavyzdžiui, maistu, apranga). Bendra gerovė apima įvairius apibendrintus vaikų gerovės aspektus: „*ar jiems viskas gerai, ar nieko netrūksta* (155)“, „*norisi jiems daug duoti, kad turėtų visavertį gyvenimą* (33)“, „*kaip suteikti kuo geresnes gyvenimo sąlygas* (90)“. Tai gali būti tiek vaikų susilaukimo ir (ar) auginimo patirtimi grįstas rūpinimasis gerove, tiek ir su ateities projekcijomis susijęs rūpinimasis: „*galvoju, kaip jiems seksis gyvenime* (72)“. Dar viena projektavimo perspektyva – asmeninė patirtis siekiant sukurti vaikams tokį gyvenimą, kokio asmuo neturėjo: „*stengiuosi jiems suteikti visa, kas yra geriausia, visa, ko pati niekada neturėjau* (924)“. Moterys, kurios turi vaikų ir ketina jų susilaukti ateityje, demonstruoja gebančios savo patirties pagrindu planuoti rūpinimąsi vaiko gerove – jų pramogomis ir pagrindiniais poreikiais.

Įsipareigojimo vaikui gyvenimo stilių kuria keletą *Aš projektu* tipų – daugiausiai lyčių vaidmenų, intymumo ir seksualumo bei vartotojiškumo – palaikančios moterys. Turinčios vaikų ir ypač lyčių vaidmenų bei intymumo ir seksualumo projekto tipus medijuojančios moterys įsipareigojimo vaikui gyvenimo stilių kuria palaikydamos stiprius ryšius, vertindamos patyrimo prasmingumą ir užtikrindamos vaikui palankią aplinką. Jos ypač pabrėžia, kad prisiima atsakomybę už visapusišką vaiko gerovės užtikrinimą, atrodo jaučiančios socialinį ir moralinį spaudimą garantuoti kuo geresnes sąlygas vaikams ir „geriausią gyvenimo startą“ (Beck-Gernsheim, 2002). Toms, kurios pabrėžia tarpgeneracinius ryšius ir šeimą, vaikas tampa labiau kolektyviniu nei asmeniniu projektu (Beck ir Beck-Gernsheim, 1995). Tačiau atsiskleidžia, kad skirtingiems savasties projekto tipams atstovaujančios moterys vaikui palankios aplinkos kūrimui suteikia skirtingas reikšmes. Lyčių vaidmenų bei intymumo ir seksualumo tipų atstovės daugiau sieja vaikus su šeimos samprata, vertybėmis, vaikų ugdymu ir mokymu, o kuriančios į vartotojiškumą orientuotus savasties projektus vaikų gerovę labiau sieja su išlaidomis, pramogomis ir jų aprūpinimu įvairiomis vartojimo prekėmis. Nepaisant bendrų aspektų, kuriuos su vaikų susilaukimu sieja šį stilių palaikančios moterys, atsiskleidžia, kad kai kuriems aspektams jos priskiria skirtingas socialines reikšmes, tačiau šios reikšmės tiesiogiai atspindi jų kuriamus *Aš projektus*.

Į save orientuotas gyvenimo stilius

Dalis moterų medijuoja į save orientuotą gyvenimo stilių. Šis stilius atsiskleidžia savanoriškos bevaikystės prielaidos skiriant dėmesį sau ir savo kūnui, projektuojant, kaip vaiko susilaukimas paveiktų asmenį. Į save

besiorientuojančios moterys vaiko susilaukimą sieja su neigiamu biopsichosocialiniu patyrimu, asmens suvaržymu ir didele vaiko susilaukimo bei auginimo kaina, taip atskleidamos, kad vaiko susilaukimo planas aiškiai reflektuotas.

Neigiamas biologinis-psichologinis patyrimas. Vaiko susilaukimas laikomas neigiamu kompleksiniu patyrimu, kuris pasireiškia keliais skirtingais tapatumo aspektais. Vienas jų – kūnas, kaip reikšminga *Aš* refleksyvaus projekto konstravimo dalis. Vaiko susilaukimas kaip neigiamas fizinis patyrimas siejamas su neigiamais kūno pokyčiais po gimdymo, gimdymo skausmu ir baime, nuovargiu ir miego trūkumu: „*Baisus gimdymas, bemiegės naktys, pasikeitęs kūnas, nukramtyti speneliai, sauskelnės, prarasta laisvė, nepriklausomybės trūkumas (750)*“. Emociniu požiūriu vaikas siejamas su nerimu, stresu ir nuolatine baime: „<...> *daug ko atsisakymas, baimė, skausmas, nerimas (666)*“. Tačiau kai kurios moterys minėjo išskirtinai neigiamą nusistatymą, joms vaikai susiję su blogiu, šleikštuliu, kančia, susierzinimu ir panašiai: „*blogis (432)*“, „<...> *kančia, atsakomybė (322)*“, „*katastrofa (609)*“, „*pasišlykštėjimas, nuovargis, triukšmas (485)*“, „*erzinantys padarai (1021)*“.

Asmens suvaržymas. Projektuojamas asmens suvaržymas gali pasireikšti priklausomybe nuo vaiko ir asmens saviraiškos bei norimų praktikų ribojimu. Tai gali būti savęs užmiršimas prioretizuojant vaiko poreikius: „*savęs atsisakymas (140)*“, „*rūpesčiai, pasiaukojimas, kuriems nesu pasiruošusi, atsakomybė <...> (138)*“, „<...> *nuolatinis savo poreikių nusvarbinimas dėl kito poreikių patenkinimo, mažiau laisvės (29)*“. Taip pat asmeninės laisvės ribojimas: „*asmeninės laisvės praradimas (749)*“; laiko sau trūkumas: „<...> *neturėjimas laiko sau (109)*“; asmens tobulėjimo ir saviraiškos ribojimas: „*trukdis asmenybės tobulėjimui, hobiams (15)*“, „*sustojimas savęs realizacijos (716)*“. Asmuo dėl vaiko susilaukimo gali susidurti su karjeros ir užimtumo galimybių apribojimais: „*Vaikas apribos gyvenimą, trukdys siekti tikslų, trukdys dirbti <...> (778)*“, „*sunki integracija į darbo rinką (716)*“.

Didelė kaina. Didelė vaiko finansinė ir laiko kaina susipina su minėtu asmens suvaržymu. Dalis tyrimo dalyvių tai tik paminėjo, o kitos – tiesiogiai įvardijo neigiamai. Neigiamos nuomonės atsiskleidžia minint, kad vaiko susilaukimas reiškia nenorimas finansines išlaidas: tai „*papildoma finansinė našta (14)*“, „*dalies savo gyvenimo atsisakymas finansų aspektu (638)*“, „*bereikalingi finansai (420)*“. Dar kitos moterys tai minėjo neigiamame kontekste – prieš ir po esantys žodžiai susieti su neigiamais aspektais, pavyzdžiui, „*gyvenimas dėl kito*“, „*užsikrovimas gyvenime*“, „*laisvo laiko neturėjimas*“, „*sunkumai*“, „*galvos skausmas*“, „*neturėjimas laiko sau*“, „*netvarka namuose*“, „*savęs praradimas*“, „*suvaržymas*“: „*galvos skausmas,*

finansai (779)“, „*finansai, stresas, depresija, skausmas (801)“*, „*atsakomybė, finansai, suvaržymas (815)“*, „*laiko stoka, triukšmas, finansai (947)“*.

Šiam gyvenimo stiliui išimtinai atstovauja į lyčių vaidmenis, seksualumą ir intymumą, vartotojiškumą ir ypač į sveiką gyvenseną orientuotus *Aš projekto* tipus medijuojančios moterys, kurios ketina išlikti bevaikės, tačiau bevaikystės reikšmės jos kuria nevienodai. Atsiskleidžia, kad asmens tapatumui, ypač tarp moterų, kurios medijuoja į sveiką gyvenseną orientuotą *Aš projektą*, reikšmingas kūno planavimas (angl. *body planning*). Vaiko susilaukimas, ir ypač gimdymas, siejamas su neigiamais potyriais, taip pat dažnai minimas skausmas, nuovargis ir kitokie nenorimi kūno potyriai, dėl kurių vaiko susilaukimas neigiamai veikia ne tik kūno integralumą, bet ir tampa visapusiškai destruktivia patirtimi. Nors į vartotojiškumą orientuotą tapatumo projektą kuriančios moterys irgi pabrėžia panašius aspektus, jos rečiau vaiko susilaukimą sieja su neigiamais sveikatos padariniais, mažiau dėmesio skiria asmeninių poreikių realizavimui ir labiau pabrėžia didelę vaiko kainą. Kuriančios į lyčių vaidmenis ar intymumą ir seksualumą orientuotus tapatumus moterys suasmenina vaiko susilaukimą kaip neigiamą psichologinę patirtį, kuri varžo asmenį. Taigi į save orientuotą gyvenimo stilių palaikančios moterys atskleidžia, kad vaiko susilaukimo planas yra aiškiai reflektuotas ir tam skirta vieta gyvenimo planų kalendoriuje bei tapatumo struktūroje nenumatyta.

Apskritai ketinančios išlikti bevaikėmis moterys išsiskiria *Aš* naratyvo vientisumu – aiškiai išreiškia, kad vaikų susilaukimas nėra jų gyvenimo plano dalis ir, atsižvelgiant į pateikiamus požiūrius į vaikus, yra strategiškai apmaščiusios, ką jų tapatumui reikštų vaiko susilaukimas. Įvardijami aspektai skiriasi savo kompleksiskumu. Vienos konkrečiai įvardija įvairius aspektus, tokius kaip, pavyzdžiui, neigiamos emocijos, asmens suvaržymas ir nereikalingos išlaidos, o kitos nedetalizuoja ir išreiškia ypač neigiamą nusistatymą prieš vaikus. Vaikų susilaukimas moterims, neketinančioms jų susilaukti, projektuojamas kaip keliantis grėsmę *Aš* raidai ir norimam kurti tapatumui bei gyvenimo stiliui. Kai pereinama prie savikūros savirankos būdu, karjeros apribojimai, siejami su vaikų susilaukimu, atskleidžia Beck-Gernsheim (2002) minėtas prieštaras tarp darbo rinkos ir santykių poreikių, tarp šeimos poreikių ir asmeninės laisvės arba gyvenimo planų konfliktą. Neigiamai vertinamas laiko sau trūkumas atskleidžia tiesiogines asmens laiko paskirstymo problemas, kurios susijusios su gyvenimo planų, tarp kurių – vaiko susilaukimas, asmens karjera, pomėgiai ir kita, organizavimo ir derinimo iššūkiais. Kam bus teikiamas prioritetas esant šių prieštarų situacijoms, priklauso tik nuo asmeninių pasirinkimų.

Į patirčių internalizavimą orientuotas gyvenimo stilius

Kitaip nei prieš tai aptartas į save orientuotas gyvenimo stilius, kurį bevaikėmis ketinančios išlikti moterys grindžia tik vaiko susilaukimo projektavimu, šis gyvenimo stilius yra grįstas vaiko susilaukimo patirties į asmens tapatumo kūrimą integravimu ir projektavimu. Vaikų susilaukimas, kaip reflektuojamas arba projektuojamas asmens patyrimas, tampa integralia *Aš projekto* dalimi ir gali koreguoti asmens pasirinkimus. Palaikant šį stilių atsiskleidžia vaiko susilaukimo patirties arba susilaukimo projektavimo bei emocijų prieštaros.

Susilaukimo patirtį integruoja moterys, kurios turi, bet neketina daugiau susilaukti vaikų, o vaiko susilaukimo projektavimą į savo tapatumą integruoja tos, kurios neturi, bet ketina susilaukti vaikų. Patiriamo arba projektuojamo pozityvaus ryšio su vaiku kontekste, kuriame pasireiškia meilė, džiaugsmas, atsakomybė ir rūpestis, atsiskleidžia trys neigiami vaiko susilaukimo aspektai. Šie aspektai susiję su neigiamomis emocijomis, neigiamai projektuojamu gimdymu bei visapusiškai neigiamu asmens suvaržymu ir pasireiškia skirtingo tipo *Aš projektuose*.

Kasdienė emocinė įtampa. Kasdienė emocinė įtampa pozityvių emocijų kontekste susipina su neigiamomis emocijomis, nuovargiu, stresu, laiko trūkumu ir kasdiene netvarka bei triukšmu: „<...> atsakomybė, meilė, kantrybė, daug išgyvenimų, nerimas (194)“, „meilė, bemiegės naktys, išmėtyti žaislai, laiko sau trūkumas (396)“. Tokio stiliaus konstravimas atsiskleidžia tarp moterų, kurios diskutuoja lyčių vaidmenų bei seksualumo ir intymumo klausimais, bet turi ir neketina daugiau susilaukti vaikų.

Neigiamas fizinis ir emocinis patyrimas. Apie vaiko susilaukimą kaip neigiamą fizinį ir emocinį patyrimą diskutuoja su sveika gyvensena savo tapatumą siejančios moterys, kurios neturi, bet ketina susilaukti vaikų. Emociniu požiūriu pabrėžiamos baimės, stresas ir santykių problemos: „Baimė, įsipareigojimas, santykių krizė, skausmas, laiko sau trūkumas, savo planų atidėjimas, meilė, prisirišimas, prasmė, šeima (777)“. Fiziniu požiūriu minimas skausmas ir miego trūkumas, vis dėlto ši asmenų grupė, palyginti su visomis kitomis tyrimo dalyvėmis, daugiausia dėmesio skyrė gimdymui. Gimdymas projektuojamas kaip gana neigiamas patyrimas ir siejamas su gimdymo baime, pablogėjusia sveikata, kūno pokyčiais po gimdymo ir cezario pjūviu: „džiaugsmas, rūpesčiai, gimdymo baimė, nėštumo baimė (766)“, „įprasminanti ir praturtinanti patirtis. Vaikų susilaukimas labai bauginanti perspektyva, ypač gimdymas (729)“. Tokių fizinių ir emocinių patyrimų pagrindu vaiko susilaukimas projektuojamas kaip keliantis grėsmę asmens tapatumo ir ypač kūno, kaip tapatumo dalies, vientisumui.

Kasdienis asmens suvaržymas. Asmens suvaržymas varginančio kasdienio namų triukšmo aplinkoje pasireiškia laisvo laiko trūkumu, savęs užmiršimu, finansinėmis problemomis ir auklėjimo klaidų baime: „<...> savęs pamiršimas, meilė (807)“, „Atsakomybė, laisvo laiko stygius, finansinės problemos, jų auklėjimo klaidų baimė, pilni namai, nuotykiškai su šeima, laimė (869)“. Ši požiūrį išreiškia socialiniame tinkle „Facebook“ dalyvaujančios su vartojimu susijusiose grupėse ir neturinčios, bet ketinančios susilaukti vaikų moterys.

Ši stilių palaikančios moterys ypač atskleidžia, kad į savo *Aš projekto* kūrimą integruoja praeitį ir ateitį, savo elgseną ir emocijas. Tos, kurios turi vaikų ir jų susilaukimo patirtį, susieja su *Aš* raida ir savo patirties pagrindu priima sprendimus dėl vaikų susilaukimo ketinimų. Tos, kurios dar neturi vaikų, tačiau ketina jų susilaukti, siekia projektuoti, kaip tokio plano realizavimas ateityje paveiktų jų tapatumo naratyvo raidą.

Minimų keturių *Aš projekto* tipų atstovės pozityvaus emocinio ryšio ir rūpinimosi vaiko gerove kontekste pabrėžia, kad vaiko susilaukimas gali būti neigiamas patyrimas keliais skirtingais atžvilgiais ir kuria į patyrimo internalizavimą orientuotą gyvenimo stilių. Neigiamas patyrimas ar jo projekcija gali pasireikšti kasdienėmis neigiamomis emocijomis, psichologinėmis problemomis, asmens suvaržymu trūkstant laiko sau ir slegiančioje namų aplinkoje susiduriant su įtampa dėl vaiko auklėjimo bei finansinės padėties. Tačiau ypač reikšmingos šių neigiamų ir teigiamų emocijų ir (ar) patyrimų prieštarų kontekste tampa neigiamos gimdymo patirtys. Atsižvelgiant į turinį, neigiami patyrimai ir emocijos gali būti susiję su tam tikromis rizikomis ir naudomis tuo pačiu metu. Remiantis Giddenso (1991) idėjomis, siekiant sąmoningai keisti kuriamo ir kartu pasirenkamo *Aš* raidos naratyvo trajektorijas, reikalingi skirtingi pasirinkimai, kurie yra kaip individo vidinės konstrukcinės ir rekonstrukcinės gyvenimo istorijos vidinės atramos. Šio gyvenimo stiliaus atstovės (re)konstrukcines pastangas demonstruoja per skirtingą vaiko susilaukimo patyrimo ar susilaukimo projektavimo internalizavimą į savo tapatumą. Skirtingus *Aš* tapatumo projektus kuriančių moterų praktikos veikia kaip būdai atrasti tam tikras norimas konkrečias *Aš* tapatumo tipo formas.

Skirtingus *Aš projektus* kuriančios moterys atskleidžia, kad projektuojamų ar jau patiriamų emocijų bei elgsenų prieštaros sąsajos su prokreaciniais ketinimais gali skirtis – vienos turi ir neketina daugiau susilaukti vaikų, o kitos – neturi ir ketina susilaukti. Vis dėlto, siekiant patikslinti prokreacinių ketinimų skirties paaiškinimą, būtų reikšminga informacija apie vaikų susilaukimo planų vietą gyvenimo kalendoriuje, kuri, remiantis atlikto tyrimo duomenimis, nėra prieinama.

I išorinę aplinką orientuotas gyvenimo stilius

Socialiniame tinkle „Facebook“ diskutuojančios ar dalyvaujančios sprendžiant klausimus, susijusius su pilietiniu ir politiniu dalyvavimu bei globalumo, mobilumo ir įvairovės sankirtomis, moterys su šiais klausimais sieja ir vaiko susilaukimą. Visos mini emocinį ryšį su vaiku, kuriamą patiriant meilę, atsakomybę, rūpestį, džiaugsmą, baimę dėl vaiko gerovės, ir išorines sąlygas, kurios gali kelti neužtikrintumo jausmą. Tačiau skiriasi tai, kokios ir kaip išorinės aplinkos sąlygos siejamos su vaiku. Atsiskleidžia trys išorinių sąlygų aspektai: darnus valstybės vystymasis; vaikų sutapatinimas su valstybės ateitimi ir pagrindu; nacionalinio ir tarptautinio lygmenų vaikų auginimo kontekstai.

Darnus vystymasis. Darnus vystymasis atsiskleidžia kompleksiskai ir sudaro bevaikystės prielaidas moterims, kurios medijuoja pilietinio ir politinio aktyvumo *Aš projektą*. Apsisprendimas tapti bevaikėmis siejamas su darniu aplinkos ir socialiniu, ekonominiu šalių vystymusi, minint per didelį gyventojų skaičių ir nepalankią ekologinę situaciją: „*Per daug gyventojų žemėje, nežinomybė dėl vaikų gyvenimo kokybės esant klimato kaitai* (1277)“. Kaip reikšmingas atsiskleidžia netiesioginis šių išorinių sąlygų poveikis. Minima, kad tokios gyvenamosios aplinkos sąlygos kelia neužtikrintumą dėl vaiko gerovės visavertiškumo – gyvenimo kokybės, saugumo, asmenybės ugdymo: „*nežinomybe dėl vaikų gyvenimo kokybės* (1273)“, „*nesaugumo kupinu pasauliu* (1274)“, „*nežinomybė, kai tiek nesaugumo kupiname pasaulyje, valstybėje, visuomenėje, užauginti juos gerais, savimi pasitikinčiais žmonėmis* (1271)“. Ne visos minėtos išorinius veiksnius sieja su neužtikrintumu dėl vaiko gyvenimo kokybės, kitos įvardija vaiko susilaukimą tokiomis sąlygomis neatsakinga elgsena: „*klimato kaita gali paversti aplinką sunkiai gyvenama, būtų neatsakinga jų susilaukti* (1279)“, „*Neatsakinga esant tokiam visapusiškam nestabilumui susilaukti* (1283)“.

Valstybė ir visuomenė. Vaiko santykis su valstybe ir visuomene, kaip išorine aplinka, tarp moterų, kurios atstovauja į politinį ir pilietinį aktyvumą orientuotam *Aš projekto* tipui ir turi, bet neketina arba neturi, bet ketina susilauktų vaikų, atsiskleidžia kelias būdais. Vaiko susilaukimas matomas kaip atsakomybė: „*atsakomybė valstybei* (1282)“, valstybės ateitis: „*Valstybės ateitis, rūpesčiai, investicija* (1235)“, pareigos valstybei įgyvendinimas: „*pareiga visuomenei, pareiga valstybei* (1285)“, vaikai matomi valstybės pagrindu: „*Pareiga, valstybės pagrindas, siekis juos užauginti pilietiškais žmonėmis* (1280)“. Išorinių sąlygų kontekstas dėl nesaugumo gali būti siejamas su neužtikrintumu: „*Baimė vaikus auginti visapusiško nesaugumo apsuptoje valstybėje* (1277)“.

Nacionalinis ir tarptautinis vaikų auginimo kontekstai. Skirtingų lygmenų – nacionalinio ir tarptautinio – kontekstai atsiskleidžia minint perspektyvų trūkumą, neigiamą medijų bei bendraamžių įtaka, artimųjų pagalbos trūkumą: „*Jų gyvendama užsienyje negaliu auginti, jie bus sugadinti medijų, bendraamžių. Jų Lietuvoje neauginčiau dėl perspektyvų trūkumo, nėra galinčių padėti giminių* (995)“. Kiti aspektai – politinis ir socialinis kontekstas, taip pat laikomas reikšmingu priimant vaikų (ne)susilaukimo sprendimus: „*socialinė aplinka, politinis klimatas, socialinis klimatas, politinės ateities prognozė* (1012)“. Šiuos aspektus dažniausiai minėjo vaikų neturinčios bei į globalumo, mobilumo ir kultūrinės įvairovės sankirtas orientuoti *Aš projekto* tipą medijuojantys asmenys.

Įvairių konkrečių išorinio konteksto sąlygų ir abstrakčių kontekstinių aspektų paminėjimas atsiskleidžia kaip išorinės sąlygos, jų vertinimas ir šių sąlygų keliamas neuztikrintumas integruojami į vaikų susilaukimo planus bei platesnį *Aš* trajektorijos vystymą. Vaikas siejamas su stipriu emociniu ryšiu pabrėžiant vaiko gerovės užtikrinimą skirtingomis išorinėmis sąlygomis. Išorinės darnaus vystymosi sąlygos apima kompleksines aplinkos, socialinio ir ekonominio vystymosi sąlygas, jų nulemtą neuztikrintumą ir vaiko susilaukimą tokiomis sąlygomis kaip neatsakingą. Vaikas į *Aš* projektą gali būti integruojamas atsižvelgiant į santykį su valstybe ir visuomene, vaiką matant kaip atsakomybę ar pareigą valstybei, tačiau valstybėje vyraujantis nesaugumas gali kelti neuztikrintumą dėl vaiko susilaukimo ir auginimo. Perspektyvų trūkumas, neigiama medijų bei bendraamžių įtaka ir politinis bei socialinis kontekstai atsiskleidžia nacionalinių ir tarptautinių vaiko auginimo kontekstinių sąlygų reikšmę kuriant į išorines sąlygas orientuotą gyvenimo stilių, kurį palaiko *Aš projekto* politinio ir pilietinio aktyvumo bei globalumo, mobilumo ir kultūrinės įvairovės sankirtų tipus medijuojančios moterys.

Apibendrinant galima teigti, kad išskirti keturi gyvenimo stiliai parodo, kaip vaiko susilaukimą su savo tapatumu susieja skirtingus *Aš projektus* kuriančios moterys. Vaiko susilaukimo planai ir patirtys siejamos ne tik su asmens kūnu, emocijomis, poreikiais, asmens patyrimais, patirčių projekcijomis ir išorinėmis sąlygomis, tačiau ir su šių sąlygų jungtimis, vertinant galimą arba esamą šių sąlygų poveikį vaiko gerovei. Skirtingi probleminiai tapatumo aspektai, kuriuos atspindi išskirti *Aš projekto* tipai, susiję ne tik su bendrai kuriamu tapatumu, bet ir su vaikų susilaukimu. Vis dėlto šios sąsajos įvairios ir konkretūs tapatumo aspektai tiesiogiai nenulemia prokreacinės elgsenos, nes net ir to paties tipo *Aš projektą* kuriančios moterys išsiskiria ne tik skirtinga prokreacine elgsena, bet ir gyvenimo stiliais.

Išskirti moterų gyvenimo stiliai atskleidžia ne tik tai, kaip jos organizuoja savo asmeninį gyvenimą atsižvelgdamos į individualią vaikų reikšmę, tačiau

siūlo platesnį spektrą klausimų, kurie gali būti svarbūs vertinant vaiko susilaukimą asmeninio gyvenimo planavimo kontekste.

Visų pirma, vaikas gali būti ne tik asmeninis, bet ir kolektyvinis projektas. Siekiant atskleisti vaiko kaip kolektyvinio projekto susilaukimo ketinimus, svarbu turėti informaciją ne vien apie subjektyvias, tačiau ir kolektyvines vaikų susilaukimui suteikiamas socialines reikšmes arba bent jau apibrėžti, kokią vietą šis kolektyvinis projektas užima asmeninime gyvenimo planų kalendoriuje. Išsamesnis žvilgsnis į gyvenimo planų kalendorių reikšmingas atsižvelgiant ir į kitus aspektus. Pavyzdžiui, esant projektuojamų ar patiriamų emocijų bei elgsenų prieštaroms ir stebint prokreacinių ketinimų įvairovę, gali būti svarbu įvertinti, kokius gyvenimo planus asmuo laiko svarbiais ir kokią vietą šie planai užimta asmens gyvenimo planų kalendoriuje. Gali būti taip, kad moterys, kurios laiko vaiko susilaukimą ypač reikšmingu savo gyvenimui ir kuriamam *Aš projektui*, ryšis susilaukti vaiko neatsižvelgdamos į išorines sąlygas ir (ar) galimą kompleksinius aspektus apimančią vaiko kainą. Tačiau tyrimo metu gauta informacija nėra tokia išsami, kad būtų galima tiksliai įvertinti, kokios asmeninės prieštarų įveikimo / valdymo strategijos pasirenkamos.

Antra, subjektyvių vaiko susilaukimui suteikiamų reikšmių kontekste moterys netiesiogiai arba tiesiogiai minėjo tam tikras išorines sąlygas. Išorinės sąlygos asmeninio gyvenimo planavimo kontekste veikia kaip galimybių struktūros. Dažniausiai minėti atskiri socialinės politikos elementai, kurie suteikia galimybę sudaryti bent jau preliminarų vaizdą, kokie aspektai yra svarbūs asmeninio gyvenimo planavimo kontekste. Atskirų socialinės politikos elementų visuma atskleidžia savitą asmeninio ir profesinio gyvenimo derinimo iššūkių kontekstą. Vaikų susilaukimas siejamas su konkrečiais šeimos politikos komponentais, pavyzdžiui, vaiko priežiūros ir ugdymo paslaugomis, vaiko priežiūros atostogų sistema, lanksčiomis užimtumo formomis, tėvų sveikatos klausimais ir asmeninio laiko organizavimo galimybėmis. Ypač išsiskiriantis laiko pasiskirstymo aspektas atsiskleidžia dviem kryptimis. Pirma, ketinančios susilaukti vaikų, tačiau jų dar neturinčios vaiko susilaukimą sieja su kasdienių praktikų pokyčiais – dienos ritmo pasikeitimu, dideliu darbų ir veiklų kiekiu, įtempta darbotvarke, laiko planavimu ir išreiškia poreikį perorganizuoti namų ruošos veiklas, į tai aktyviau įtraukiant partnerį (-ę). Antra, ketinančios išlikti bevaikėmis ypač pabrėžia, kad vaikas apribotų asmeninį laiką – galimybes gyventi taip, kaip norima, kad priverstų aukoti savo interesus, laiką, laisvę rinktis, taip pat apribotų savirealizaciją norimose srityse, pavyzdžiui, trukdytų dažnai keliauti ar puoselėti savo pomėgius. Turinčios vaikų, bet neketinančios jų daugiau susilaukti moterys minėjo, kad joms trūksta laiko sau.

IŠVADOS

Stebint ilgą laiką išliekantį mažą gimstamumą Lietuvoje, disertacijoje siekiama išnagrinėti, kaip vaikų susilaukimas susijęs su kintančiais lyčių vaidmenimis ir savirankos būdu sukonstruotais asmeninio gyvenimo planais. Šiam tikslui pasitelkiamos demografinę perspektyvą atitinkančios idėjos apie lyčių vaidmenų kaitos reikšmę gimstamumui ir vėlyvosios modernybės sociologinėse teorijose perteikiamos idėjos apie savirankos būdu konstruojamus asmeninio gyvenimo planus.

Disertacinio tyrimo teorines prielaidas sudarančios demografinės perspektyvos idėjas apie tai, kad vaikų susilaukimą veikia lyčių vaidmenų pokyčiai, sociologai papildo teigdami, kad vėlyvosios modernybės kontekste vaikų susilaukimui asmeninio gyvenimo projektuose, konstruojamose savirankos būdu, suteikiamos įvairios ir savitos socialinės reikšmės. Analizuojant vaikų susilaukimą kintančių lyčių vaidmenų požiūriu, nustatyta, kad vaikų susilaukimą gali veikti tiek visuomenėje egzistuojantis žinojimas apie lyčių vaidmenis, tiek ir individualiai lyčių vaidmenimis suteikiamos reikšmės. Vaikų susilaukimą makrolygmeniu gali veikti lyčių revoliucijos raiškos specifika – ne tik požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo ir variacijos lygis, bet ir lyčių revoliucijos etapų trukmė ir šių požiūrių raiška visuomenėje, tačiau mikrolygmeniu šių ryšių gali nebūti ir turinčių vaikų asmenų požiūris gali neatitikti dominuojančio visuomenėje. Tyrimas taip pat atskleidžia, kad, atsižvelgiant į vaikų susilaukimui suteikiamas socialines reikšmes, siejamas su gyvenimo planais, vertybėmis, fizinėmis ir emocinėmis patirtimis, ateities projekcijomis bei išorinės aplinkos vertinimu, darbe išskiriami keturi asmens gyvenimo stiliai, kurie pasireiškia kaip skirtingi *Aš projekto* tipai – tai *įsipareigojimo vaikui*, *orientuotas į save*, *orientuotas į patirties internalizavimą* ir *orientuotas į išorinę aplinką*. Toliau pateiktos išvados struktūruojamos pagal šiuos aspektus.

1. Remiantis fundamentinėmis *lyčių lygiateisiškumo ir gimstamumo ryšio* teorijos bei papildančiomis *daugybinių pusiausvyrų* ir *dvių dalių lyčių revoliucijos* idėjomis, žemas gimstamumo lygis yra susijęs su lyčių vaidmenų transformacija, kai, pereinant nuo tradicinių prie egalitarinių lyčių vaidmenų, susiduriama su normatyvine sumaištimi. Šių idėjų pagrindu atlikta devynių kiekybinių tarptautinių tyrimų duomenų rinkinių, apimančių 1990–2017 m. laikotarpį, lyginamoji Lietuvos, Austrijos, Estijos, Italijos, Prancūzijos ir Švedijos gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo raiškos ryšio analizė. Remiantis gautais lyginamosios analizės rezultatais, galima formuluoti šias išvadas:

1.1. Ilgalaikėje perspektyvoje kintantis požiūris į lyčių vaidmenis nėra vienareikšmiškai susijęs su vaikų susilaukimu. Tarp skirtingų šalių ir šalių viduje galimi ne tik gimstamumo ir lyčių lygiateisiškumo raiškos sąryšio svyravimai, bet ir kitimo krypties skirtumai.

Galima teigti, kad beveik tris dešimtmečius apimanti Lietuvos, Austrijos, Estijos, Italijos, Prancūzijos ir Švedijos makrolygmens požiūrio į lyčių vaidmenis egalitarėjimo ir gimstamumo lygių sąsajų dinamikos analizė papildė pagrindines ir papildančias lyčių lygiateisiškumo raiškos ir gimstamumo sąsajos teorinės perspektyvos idėjas, kurias gauti rezultatai atitinka tik iš dalies.

Makrolygmens požiūrio į lyčių vaidmenis egalitarėjimo ir gimstamumo lygių analizė rodo, kad dauguma analizuojamų šalių skirtingais tempais pereina nuo tradicinių lyčių vaidmenų, kai gimstamumas dar buvo artimas kartų kaitai, prie egalitarizmu grįstų lyčių vaidmenų. Tačiau pereinamasis (daugybinių pusiausvyrų) etapas, kuriam būdingas mažas gimstamumas, pasireiškia nevienodai ir dėl raiškos specifikos šalys skiriasi ne tik pagal gimstamumo lygį, bet ir žemo gimstamumo lygio periodo trukmę.

Daugumoje šalių požiūrio į lyčių vaidmenis egalitarėjimo ir gimstamumo lygių dinamika priklauso ne tik nuo egalitariškumo lygio, bet ir nuo daugybinės pusiausvyros etapo trukmės bei to, kaip vykstančius požiūrio į lyčių vaidmenis pokyčius priima visuomenė. Visą analizės periodą tradiciškiausiose Lietuvoje ir Estijoje dar tik įžengiama į daugybinės pusiausvyros etapą, kuris gali trukti skirtingą laiką, atsižvelgiant į šiose šalyse nevienodu laipsniu vykstančius ir skirtingų socialinių demografinių grupių priimamus požiūrio į lyčių vaidmenis pokyčius. Būtent užsitęsęs daugybinės pusiausvyros etapas, lydimas mažo gimstamumo, ryškiausiai pasireiškia Austrijoje ir Italijoje, kuriose skirtingos subpopuliacijos labai panašiai priima požiūrio į lyčių vaidmenis kaitą. Švedijoje, kurioje yra aukščiausias ir palaiptui aukštėja požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo lygis, labiausiai tikėtina, kad egalitarizmu grįstas lyčių vaidmenų modelis įsigalės iš visų analizuojamų šalių anksčiausiai, kai, dominuojant egalitariniams lyčių vaidmenims, galimas gimstamumo atsigavimas.

Lyginamosios analizės duomenimis, stebima požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo ir gimstamumo lygių sąsajos dinamika visose šalyse, išskyrus Prancūziją, ne tik atitinka, bet ir papildė *daugybinių pusiausvyrų perspektyvoje* konceptualizuotą analizuojamų dedamųjų tendencijų sąryšį atitinkančią „U“ formos idėją. Remiantis šia idėja, gimstamumas artimas kartų kaitą užtikrinančiam lygiui, kai dominuojančios lyčių vaidmenų normos yra tradicinės arba egalitarinės, tačiau pereinamajame etape dėl normatyvinės sumaišties gimstamumas – žemas.

Remiantis lyginamąja analize taip pat galima teigti, kad, kitaip nei teigia kiti tyrėjai, gimstamumo ir požiūrio į lyčių vaidmenis variacijos lygių ryšys priklauso ne vien nuo požiūrio į lyčių vaidmenis variacijos lygio, bet keičiasi vykstant lyčių revoliucijai ir priklauso nuo to, kaip visuomenės prokreacinę elgseną paveikė vykstantys požiūrio į lyčių vaidmenis pokyčiai. Estijoje, Prancūzijoje ir Švedijoje požiūrio į lyčių vaidmenis variacijos ir gimstamumo lygių ryšys primena „U“ formą, o Lietuvoje, Austrijoje ir Italijoje – priešingai – apverstą „U“ formą. Tačiau svarbu pabrėžti, kad šiuos ryšius gali veikti daugiau nei požiūrio į lyčių vaidmenis variacijos bei gimstamumo lygiai ir lyčių revoliucijos raiška, bet ir įvairūs veiksniai, kurių atliktas tyrimas nesuteikia galimybės įvertinti.

1.2. Asmeninės vaikų susilaukimo patirtys labiau priklauso nuo to, kaip priimami vykstantys požiūrio į lyčių vaidmenis pokyčiai, o ne nuo lyčių revoliucijos etapų bei eigos.

Galima teigti, kad tie patys lyčių revoliucijos etapai ir analizuojamose šalyse įsigalėjusi normatyvinė sumaištis gali reikštis įvairiai, ir, kitaip nei teigia dauguma tyrėjų, lyčių vaidmenų modeliai bei jų kaita nebūtinai būna tiesiogiai susiję su vaikų susilaukimu. Šalys skiriasi ne tik pagal tai, ar ir kaip vaikų (ne)turėjimas susijęs su lyčių revoliucijos raiška, bet ir tai, kieno – turinčių ar neturinčių vaikų asmenų – požiūris į lyčių vaidmenis yra artimesnis dominuojančiam visuomenėje ir kaip tai keičiasi vykstant lyčių revoliucijai.

Kitų tyrėjų išvalgos rodo, kad prokreacinės elgsenos lūkesčių realizavimo sąlygos susidaro tada, kai visuomenėje dominuoja aiškus lyčių vaidmenų modelis ir lyčių vaidmenų normos atitinka individualias preferencijas. Lyginamosios analizės rezultatai rodo, kad skirtingomis kryptimis kintantis arba apskritai neegzistuojantis ryšys tarp vaikų (ne)turėjimo ir lyčių vaidmenų modelių gali būti siejamas su netikrumu dėl lyčių vaidmenų ir požiūrio į lyčių vaidmenis skirtumais.

Atlikta mikrolygmens analizė leidžia atskleisti, kad tai, ar asmuo (ne) turi vaikų, priklauso nuo to, kaip ir ar priimamas kintantis požiūris į lyčių vaidmenis. Lyginamoji analizė rodo, kad šalyse, kurioms būdinga skirtinga lyčių revoliucijos eiga ir etapai, gali susidaryti panašūs vaikų susilaukimo ir lyčių vaidmenų modelių ryšiai. Visose šalyse dažniausiai labiausiai tikėtina, kad vaikų susilauks palaikantieji tradiciškiausią požiūrį į lyčių vaidmenis. Austrijoje ir Prancūzijoje, kurios skiriasi lyčių revoliucijos raiškos ypatumais, bet yra panašios dideliu turinčių ir neturinčių vaikų asmenų požiūrio į lyčių vaidmenis nesutapimu, vaikų susilaukimas dažniausiai iš visų analizuojamų šalių priklauso nuo lyčių vaidmenų modelių. Švedijoje ir Estijoje, kurios nėra panašios ne tik lyčių revoliucijos raiška, bet ir požiūrio į lyčių vaidmenis įvairovės ypatumais, priklausomai nuo vaikų turėjimo ir socialinių,

demografinių charakteristikų, atvirkščiai – vaikų susilaukimas dažniausiai nepriklauso nuo lyčių vaidmenų modelių. Tačiau Švedijoje, kuri artimiausia egalitariniam lyčių vaidmenų modeliui, bei tarpiniam lyčių vaidmenų modeliui priskirtose Italijoje ir Lietuvoje esama ne tradiciškiausio požiūrio į lyčių vaidmenis poveikio vaikų susilaukimui ženklų.

Remiantis lyginamąja lyčių lygiateisiškumo ir gimstamumo ryšių dinamikos analize, Lietuvoje susiklostę gana prieštaringi lyčių vaidmenų modelių kaitos ir vaikų susilaukimo ryšiai bei lyčių revoliucijos raiškos specifika atskleidžia, kad tradicinius lyčių vaidmenis palaikantis požiūris yra ne tik „giliai“ (ypač kai kuriose visuomenės socialinėse demografinėse grupėse) normatyviškai įsitvirtinęs, bet keičiasi lėčiau nei kitose šalyse ir nenuosekliai. Egalitarinio požiūrio į lyčių vaidmenis palaikymo ženklų mažai, išskyrus moteris ir labiausiai išsilavinusius asmenis. Svarbu pabrėžti, kad atsiranda keletas teigiamų netradicinio požiūrio į lyčių vaidmenis poveikio gimstamumui ženklų. Tačiau, atsižvelgiant į lyčių revoliucijos specifika Lietuvoje, tai gali būti susiję su tuo, kad išreiškiantys santykinai egalitariškiausią požiūrį į lyčių vaidmenis asmenys susilaukia vaikų arba didėja dominuojančio požiūrio į lyčių vaidmenis normatyvumas.

2. Remiantis sociologinėmis idėjomis apie asmens savikūrą, kuriant asmeninio gyvenimo projektus vaikų susilaukimui suteikiamos individualios socialinės reikšmės, tačiau šių dienų technologijų kontekste medijos gali aktyviai medijuoti asmeninio gyvenimo konstravimą ir siūlyti gyvenimo stilių alternatyvas. Šių idėjų pagrindu atliktas mišrios metodologijos vaiko susilaukimo asmeninio gyvenimo planavimo požiūriu tyrimas apima socialinio tinklo „Facebook“ teminių grupių narių apklausą, šio tinklo grupių informacijos ir mokslinės literatūros analizę, kurios pagrindu išskirti tapatumo konstravimo probleminiai laukai. Remiantis gautais rezultatais galima formuluoti šias išvadas:

2.1. Skirtingi *Aš projektai* nubrėžia skirtingą gyvenimo planų kryptingumą, todėl su vaikų susilaukimu siejami panašūs gyvenimo stiliai dar nereiškia jiems suteikiamų vienetų reikšmių.

Jungiant socialiniame tinkle „Facebook“ susikūrusių Lietuvos interesų grupių, siūlančių atramines asmeninio gyvenimo planų idėjas, narių apklausos ir mokslinės literatūros analizės pagrindu išskirtus tapatumo probleminius laukus, sudaryta tapatumo kūrimą apibūdinanti *Aš projektų* tipologija.

Į lyčių vaidmenis orientuotus *Aš projektus* kuriantys asmenys išsiskiria kaip tie, kurie diskutuoja apie moteriškumo ir vyriškumo praktikas, lyčių vaidmenų palaikymo patirtis bei lyčių santykius, dalijasi savo patirtimis ir įžvalgomis. Sveikos gyvensenos tipą medijuojantys asmenys diskutuoja apie sportą, mitybą bei kūno keitimą naudojantis chirurginėmis ir grožio

paslaugomis. Vartotojišką tipą reprezentuojantys asmenys domisi masine kultūra, mada, stiliumi ir įvairių prekių bei paslaugų vartojimu. Nors šių tipų *Aš projektus* kuriantys asmenys medijuoja skirtingais klausimais, savo prokreacine elgsena ir ketinimais yra panašūs, tarp jų mažiausia ketinančių išlikti bevaikiais dalis.

Kiti *Aš projekto* tipai prokreacinės elgsenos ir ketinimų požiūriu įvairesni. Seksualumo ir intymumo projekto atraminės temos apima seksualumą, intymumą, šių ryšių kūrimą bei palaikymą ir įvairų seksualinį tapatumą kuriančių asmenų diskusijas. Tai ne tik seksualumo atžvilgiu įvairiausias, bet ir jauniausias bei didžiausias prokreaciniais ketinimais išsiskiriantis tipas. Globalumo, mobilumo ir kultūrinės įvairovės sankirtų tipui atstovaujantys asmenys diskutuoja apie turizmą Lietuvoje ir užsienyje bei ieško darbo užsienio šalyse, kuriose buria tautiečių bendruomenes. Šio tipo asmenys santykinai mažiau išsilavinę ir vidutiniškai vyriausi, dėl to ši tipą medijuojančių moterų prokreacinis potencialas – ribotas. Pilietinio ir politinio aktyvumo klausimus su savo tapatumu siejantys asmenys domisi įvairiomis lokalinėmis ir globaliomis problemomis, dėl kurių yra įsitraukę į įvairaus tipo organizacijų veiklas ir savanoriauja. Šis tipas išsiskiria didžiausiomis vyrų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą ir neturinčių partnerio, dalimis, taip pat didelė ne tik neturinčių, bet ir ketinančių susilaukti vaikų asmenų dalis.

Vaikų susilaukimo patirties ir prokreacinių ketinimų skirčių tarp skirtingo tipo *Aš projektų* analizė neatskleidžia subjektyvių vaikų susilaukimui priskiriamų reikšmių, dėl to šių reikšmių pagrindu išgryninami gyvenimo stiliai, atskleidžiantys, kaip vaikas įtraukiamas į skirtingo tipo *Aš projektus*.

2.2. Savanoriškos bevaikystės atvejais vaikų susilaukimui suteikiamos *Aš projekto* destrukcijos ir nekonstruktyvaus laiko paskirstymo reikšmės.

Remiantis subjektyvių vaikų susilaukimui suteikiamų reikšmių, kurios siejasi su skirtingomis praktikomis, savęs ir įvairių ryšių organizavimu, analize, atskleidžiami ne tik šių reikšmių pagrindu išskiriami moterų gyvenimo stiliai, bet ir tai, kaip vaikų susilaukimo planai susiję su savadarbėmis biografijomis bei gyvenimo planų kalendoriais.

Išskirti keturi konceptualūs gyvenimo stiliai – *įsipareigojimo vaikui, orientuotas į save, orientuotas į patirčių internalizavimą ir orientuotas į išorinę aplinką*:

- *Įsipareigojimo vaikui gyvenimo stilius* kuriamas palaikant stiprų ir daugialypį ryšį, užtikrinant vaikui visapusiškai palankią aplinką ir vaiko susilaukimą matant kaip prasmingą. Ši stilių dažniausiai kuria turinčios vaikų moterys, kurios medijuoja lyčių vaidmenų, intymumo ir seksualumo bei

virtotojiškumo *Aš projektus*, tačiau, nepaisant bendrų vaikų susilaukimui suteikiamų reikšmių, jos nevienodai suvokia, kokia aplinka būtų palanki vaikui.

- *I save orientuotas gyvenimo stilius* kuriamas vaikų susilaukimą patiriant arba projektuojant kaip neigiamą fizinį ir psichologinį patyrimą, varžantį saviraišką ir laisvę bei reikalaujantį finansinių ir laiko išteklių. Šiam gyvenimo stiliui atstovauja lyčių vaidmenų, seksualumo ir intymumo, virtotojiškumo ir ypač sveikos gyvensenos tipo *Aš projektą* medijuojančios moterys, kurios ketina išlikti bevaikės.

- *I patirties internalizavimą orientuotas gyvenimo stilius* atskleidžia, kaip reflektuojama neigiama fizinė vaiko susilaukimo patirtis arba kaip tokios patirties projekcija susijusi su prieštarinomis emocijomis. Palaikančios *Aš projekto* lyčių vaidmenų, seksualumo ir intymumo tipus moterys, kurios turi ir neketina daugiau susilaukti vaikų, sieja vaikus su kasdiene emociine įtampa. Kuriančios sveikos gyvensenos ar virtotojiškumo tapatumo projektus moterys, kurios neturi, bet ketina susilaukti vaikų, sieja juos su neigiamu fizinio ir emociiniu patyrimu bei kasdienu asmens suvaržymu.

- *I išorinę aplinką orientuotas gyvenimo stilius* kuriamas emociinį ryšį su vaiku ir jo gerovę siejant su išorinėmis sąlygomis, tačiau tai, kokios išorinės sąlygos vertinamos arba projektuojamos kaip rizikingos, priklauso nuo medijuojamo *Aš projekto*. Medijuojančių globalumo, mobilumo ir kultūrinės įvairovės sankirtų klausimais moterų bevaikystės prielaidos susijusios su sukaupta tarpkultūrine patirtimi, siejama su skirtingose šalyse esančių perspektyvų, tarpgeneracinių ryšių palaikymo skirtumais ir socialinėmis, politinėmis sąlygomis.

Kaip atskleidžia išskirti gyvenimo stiliai, aspektams, kurie sudaro gyvenimo stilių turinį ir vaikų susilaukimo planus, skirtingus *Aš projektus* medijuojančios moterys priskiria ne tas pačias reikšmes, tačiau šios reikšmės dažnai atitinka jų kuriamos biografijos kryptį.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Aassve, A., Billari, F. C., & Pessin, L. (2016). Trust and Fertility Dynamics. *Social Forces*, 95(2), 663–692. <https://doi.org/10.1093/sf/sow080>

Aassve, A., Moglie, M. L., & Mencarini, L. (2021). Trust and fertility in uncertain times. *Population Studies Journal of Demography*, 75(1), 19–36. <https://doi.org/10.1080/00324728.2020.1742927>

Adema, W., Clarke, C., & Thévenon, O. (2020). Family policies and family outcomes in OECD countries. In R. Nieuwenhuis, & W. Van Lancker (Eds.), *The Palgrave Handbook of Family Policy* (p. 193–217). Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-54618-2_9

Aidukaitė, J., Bogdanova, N. ir Guogis, A. (2012). *Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė?* Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.

Anderson, T., & Kohler, H. (2015). Low Fertility, Socioeconomic Development, and Gender Equity. *Population and Development Review*, 41(3), 381–407. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2015.00065.x>

André, S., Gesthuizen, M., & Scheepers, P. (2013). Support for Traditional Female Roles across 32 Countries: Female Labour Market Participation, Policy Models and Gender Differences. *Comparative Sociology* 12(4), 447–476. <https://doi.org/10.1163/15691330-12341270>

Andrikienė, L. ir Vaičiūnienė, R. (2016). Lyčių nelygybė Lietuvoje: analizė ir vertinimas remiantis Lyčių lygybės indeksu 2015 (EIGE). *Kultūra ir visuomenė. Socialinių tyrimų žurnalas*, 7(1), 33–52. <https://doi.org/10.7220/2335-8777.7.1.2>

Arpino, B., & De Valk, H. (2018). Comparing Life Satisfaction of Immigrants and Natives Across Europe: The Role of Social Contacts. *Social Indicators Research*, 137(3), 1163–1184. <https://doi.org/10.1007/s11205-017-1629-x>

Arpino, B., Esping-Andersen, G., & Pessin, L. (2015). How Do Changes in Gender Role Attitudes Towards Female Employment Influence Fertility? A Macro-Level Analysis. *European Sociological Review*, 31(3), 370–382. <https://doi.org/10.1093/esr/jcv002>

Arpino, B., & Tavares, L. P. (2013). Fertility and Values in Italy and Spain: A Look at Regional Differences within the European Context. *Population Review*, 52(1). <https://doi.org/10.1353/prv.2013.0004>.

Astone, N. M., Nathanson, C. A., Schoen, R., & Kim, Y. J. (1999). Family demography, social theory, and investment in social capital.

Population and Development Review, 25(1), 1–31.
<https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.1999.00001.x>

Baizán, P., Arpino, B., & Delclòs, C. R. (2016). The Effect of Gender Policies on Fertility: The Moderating Role of Education and Normative Context. *European Journal of Population*, 32(1), 1–30.
<https://doi.org/10.1007/s10680-015-9356-y>

Balbo, N., Billari, F. C., & Mills, M. (2013). Fertility in Advanced Societies: A Review of Research. *European Journal of Population*, 29(1), 1–38. <https://doi.org/10.1007/s10680-012-9277-y>

Bartholomew, M. K., Schoppe-Sullivan, S. J., Glassman, M., Kamp Dush, C. M., & Sullivan, J. M. (2012). New parents' Facebook use at the transition to parenthood. *Family relations*, 61(3), 455–469. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2012.00708.x>

Baudrillard, J. (1996). *The System of Objects*. London: Verso.

Baudrillard, J. (2005). *The Intelligence of Evil or the Lucidity Pact*. Oxford and New York: A&C Black.

Baudrillard, J. (2010). *Vartotojų visuomenė: mitai ir struktūros*. Kaunas: Spaudos praktika.

Bauman, Z. (2007). *Likvidi meilė: apie žmonių ryšių trapumą*. Vilnius: Apostrofa.

Bauman, Z. (2011). *Vartojamas gyvenimas*. Vilnius: Apostrofa.

Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. London: Sage.

Beck, U. (1994). The reinvention of politics: towards a theory of reflexive modernization. In B. Ulrich, G. Anthony & L. Scott, *Reflexive Modernization* (p. 1–55). Cambridge: Polity Press.

Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (1995). *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press.

Beck-Gernsheim, E. (1998). On the Way to a Post-Familial Family. *Theory, Culture & Society*, 15(3–4), 53–70.
<https://doi.org/10.1177/0263276498015003004>

Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (2001). *Individualization*. London: Sage.

Beck-Gernsheim, E. (2002). *Reinventing the Family: In Search of New Lifestyles*. Cambridge: Polity Press.

Becker, G. S. (1960). „An Economic Analysis of Fertility“. In G. B. Roberts *Demographic and Economic Change in Developed Countries* (p. 209–240). Columbia University Press.

Becker, G. S. (1991). *A Treatise on the Family*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Bernhardt, E. M. & Goldscheider, F. (2006). Gender equality, parenthood attitudes, and first births in Sweden. In D. Philipov, A. Liefbroer, & F. Billari (Eds.) *Vienna Yearbook of Population Research* (p. 19–39). Vienna: Austrian Academy of Sciences

Bernhardt, E., Goldscheider, F. K., & Turunen, J. (2016). Attitudes to the gender division of labor and the transition to fatherhood. *Acta Sociologica*, 59(3), 269–284. <https://doi.org/10.1177/0001699316645930>

Berrington, A., Hu, Y., Smith, P., & Sturgis, P. (2007). A graphical chain model for reciprocal relationships between women's gender role attitudes and labour force participation. *Journal of the Royal Statistical Society*, 171(1), 89–108. <https://doi.org/10.1111/j.1467-985x.2007.00510.x>

Billari, F. C. (2009). The happiness commonality: Fertility decision in low-fertility settings. In UNECE (Ed.), *How generations and gender shape demographic change* (p. 7–38). New York/Geneva: United Nations

Bolzendahl, C., & Myers, D. D. (2004). Feminist Attitudes and Support for Gender Equality: Opinion Change in Women and Men, 1974–1998. *Social Forces*, 83(2), 759–789. <https://doi.org/10.1353/sof.2005.0005>

Brines, J. (1994). Economic Dependency, Gender, and the Division of Labor at Home. *American Journal of Sociology*, 100(3), 652–688. <https://doi.org/10.1086/230577>

Brini, E. (2020). Childlessness and low fertility in context: evidence from a multilevel analysis on 20 European countries. *Genus*, 76(1). <https://doi.org/10.1186/s41118-020-00074-7>.

Brinton, M. C., Bueno, X., Olah, L., & Hellum, M. (2018). Postindustrial Fertility Ideals, Intentions, and Gender Inequality: A Comparative Qualitative Analysis. *Population and Development Review*, 44(2), 281–309. <https://doi.org/10.1111/padr.12128>

Brinton, M.C., & Lee, D.J. (2016). Gender-role ideology, labor market institutions, and post-industrial fertility. *Population and Development Review*, 42(3), 405–433. <https://doi.org/10.1111/padr.161>

Bryant, J. (2007). Theories of Fertility Decline and the Evidence from Development Indicators. *Population and Development Review*, 33(1), 101–127. <http://www.jstor.org/stable/25434586>

Bučaitė-Vilkė, J., Purvaneckienė, G., Vaitkevičius, R. ir Tereškinas, A. (2012). *Lyčių politika ir gimstamumo ateitis*. Kaunas: VDU.

Bueno, X., & Brinton, M. C. (2019). Gender egalitarianism, perceived economic insecurity, and fertility intentions in Spain: A qualitative analysis. *Population Studies*, 73(2), 247–260. <https://doi.org/10.1080/00324728.2019.1604979>

Buhler, C., & Philipov, D. (2005). Social capital related to fertility: Theoretical foundations and empirical evidence from Bulgaria. *Vienna Yearbook of Population Research*, 3, 53–81. <https://www.jstor.org/stable/23025462>

Bundesinstitut für Bevölkerungsforschung (BiB), Wiesbaden (2008). *Population Policy Acceptance Study (PPAS)*. GESIS Data Archive, Cologne. ZA4653 Data file Version 1.0.0.

Butler, J. (1990). *Gender trouble*. New York: Routledge.

Caldwell, J. C. (1976). Toward A Restatement of Demographic Transition Theory, *Population and Development Review*, 2 (3-4), 321–367. <https://doi.org/10.2307/1971615>

Caldwell, J. C. (1982). An explanation of the continued fertility decline in the West: stages, succession and crisis. In J. C. Caldwell (Ed.), *Theory of Fertility Decline* (p. 233–266). London: Academic Press.

Castells, M. (2005). *Tinklaveikos visuomenės raida (1 tomas)*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.

Chae, J. (2018). Explaining females' envy toward social media influencers. *Media Psychology*, 21(2), 246–262. <https://doi.org/10.1080/15213269.2017.1328312>

Cigno, A., & Ermisch, J. (1989). A microeconomic analysis of the timing of first births. *European Economic Review*, 33, 737–760.

Clark, T. (2015). *Ecocriticism on the Edge. The Anthropocene as a Threshold Concept*. London: Bloomsbury.

Cleland, J., & Wilson, C. (1987). Demand theories of the fertility transition: an iconoclastic view. *Population Studies*, 41 (1), 5–50. <https://www.jstor.org/stable/2174324>

Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*, 2nd edition. New York: Routledge.

Cohen, J. (1992). A power primer. *Psychol Bull*, 112 (1), 155–159. <https://doi.org/10.1037//0033-2909.112.1.155>

Cools, S., & Hart, R. K. (2017). The Effect of Childhood Family Size on Fertility in Adulthood: New Evidence from IV Estimation. *Demography*, 54(1), 23–44. <https://doi.org/10.1007/s13524-016-0537-z>

Cukrowska-Torzewska, E., & Matysiak, A. (2020). The motherhood wage penalty: A meta analysis. *Social Science Research*, 88-89, 102416. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2020.102416>

Cunningham, M., Beutel, A. M., Barber, J. S., & Thornton, A. (2005). Reciprocal relationships between attitudes about gender and social contexts during young adulthood. *Social Science Research*, 34, 862–892. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2005.03.001>

Davis, S. N., & Greenstein, T. N. (2009). Gender ideology: Components, predictors, and consequences. *Annual Review of Sociology*, 35, 88–105. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.34.040507.134719>

DeRose, L. F., Goldscheider, F., Brito, J. R., Salazar-Arango, A., Corcuera, P., Corcuera, P. J., & Gas-Aixendri, M. (2019). Are children barriers to the gender revolution? International comparisons. *European Journal of Population*, 35(5), 987–1021. <https://doi.org/10.1007/s10680-019-09510-4>

Djundeva, M., Dykstra, P. A., & Emery, T. (2019). Family dynamics in China and Europe in the last half-century. *Chinese Journal of Sociology*, 5(2), 143–172. <https://doi.org/10.1177/2057150X19841087>

Dommermuth, L., Hohmann-Marriott, B., & Lappegård, T. (2017). Gender Equality in the Family and Childbearing. *Journal of Family Issues*, 38(13), 1803–1824. <https://doi.org/10.1177/0192513X15590686>

Dromantaitė-Stancikienė, A., ir Gineitienė, Z. (2010). Moterų padėtis Lietuvoje, siekiant karjeros. *Socialinių mokslų studijos*, 4(8), 69 – 88.

Dromantienė, L., ir Česnuitytė, V. (2011). *Europos socialinė politika*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

Duvander, A. Z., & Andersson, G. (2006). Gender equality and fertility in Sweden: A study on the impact of the father's uptake of parental leave on continued childbearing. *Marriage & Family Review*, 39(1-2), 121–142. https://doi.org/10.1300/J002v39n01_07

Duvander, A. Z., & Johansson, M. (2015). What Are the Effects of Reforms Promoting Fathers' Parental Leave Use? *Journal of European Social Policy*, 22(3), 319–330. <https://doi.org/10.1177/0958928715579053>

Easterlin, R. A. (1978). The economics and sociology of fertility: a synthesis'. In C. Tilly (Ed.), *Historical Studies of Changing Fertility*. Princeton, Princeton University Press.

EIGE. (2022a). *Gender Equality index. Thematic focus, covid-19, Lithuania*. <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/thematic-focus/covid-19/country/LT> [Žiūrėta: gegužės 3 d. 2023].

EIGE. (2022b). *Gender Equality Index 2022, Lithuania*. https://eige.europa.eu/modules/custom/eige_gei/app/content/downloads/factsheets/LT_2022_factsheet.pdf [Žiūrėta: gegužės 3 d. 2023].

EIGE. (2022c). *Gender Equality Index 2022. The Covid-19 pandemic and care*. European Institute for Gender Equality. https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/gender_equality_index_2022_corr.pdf

England, P. (2010). The gender revolution: Uneven and stalled. *Gender and Society*, 24(2), 149–166. <https://doi.org/10.1177/0891243210361475>

Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton, N. J.: Princeton University Press.

Esping-Andersen, G. (1999). *Social foundations of postindustrial economies*. Oxford: Oxford University Press

Esping-Andersen, G. (2009). *The Incomplete Revolution: Adapting to Women's New Roles*. Cambridge: Polity Press.

Esping-Andersen, G. (2016). *Families in the 21st Century*. Stockholm: SNS förlag.

Esping-Andersen, G., & Billari, F. (2015). Re-teorising family demography. *Population and Development Review*, 41(1), 1–31. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2015.00024.x>

Esteve, A., Schwartz, C.-R., Van Bavel, J., Permanyer, I., Klesment, M., & Garcia, J. (2016). The End of Hypergamy: Global Trends and Implications. *Population and Development Review*, 42(4), 615–625. <https://doi.org/10.1111/padr.12012>

European Institute for Gender Equality. (2022). *Gender equality index 2022: COVID-19 pandemic and care*. <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2022-covid-19-pandemic-and-care>

Eurostat. (2023a). *Population by educational attainment level, sex and age* [edat_lfse_03]. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/5faf04b4-3848-4c33-bb48-984c1dd10e81?lang=en> [Žiūrēta: gegužēs 1 d. 2023 m.].

Eurostat. (2023b). *Employment and activity by sex and age [lfsi_emp_a]*. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/bef6a32f-b9db-48a5-912b-f1cc1b729e5d?lang=en>. [Žiūrēta: gegužēs 1 d. 2023 m.].

EVS. (2011a). *European Values Study 1990: Integrated Dataset (EVS 1990)*. GESIS Data Archive, Cologne. ZA4460 Data file Version 3.0.0. <https://doi.org/10.4232/1.10790>

EVS. (2011b). *European Values Study 1999: Integrated Dataset (EVS1999)*. GESIS Data Archive, Cologne. ZA3811 Data file Version 3.0.0. <https://doi.org/10.4232/1.10789>

EVS. (2016). *European Values Study 2008: Integrated Dataset (EVS 2008)*. GESIS Data Archive, Cologne. ZA4800 Data file Version 4.0.0. <https://doi.org/10.4232/1.13841>

EVS. (2020). *European Values Study 2017: Integrated Dataset (EVS 2017)*. GESIS Data Archive, Cologne. ZA7500 Data file Version 4.0.0. <https://doi.org/10.4232/1.13897>.

Fate-Dixon, N. (2017). Are some millennials rethinking the gender revolution? Long-range trends in views of non-traditional roles for women.

Council on Contemporary Families. <https://contemporaryfamilies.org/wp-content/uploads/2017/03/FINAL-CCF-Gender-Millennial.pdf>

Fenger, H. J. M. (2007). Welfare regimes in Central and Eastern Europe: Incorporating post-communist countries in a welfare regime typology. *Contemporary Issues and Ideas in Social Sciences*, 3(2), 1–30. <https://doi.org/10.3126/ciiss.v3i2.3031>

Fernandez, R., & Fogli, A. (2006). Fertility: The Role of Culture and Family Experience. *Journal of the European Economic Association*, 4(2–3), 552–561. <https://www.jstor.org/stable/40005121>

Field, A., J. Miles, & Field, Z. (2012). *Discovering Statistics Using R*. Sage Publications Ltd., London.

Freeman, E., Ma, X., Ping, Y., Yang, W., & Gietel-Basten, S. (2018). ‘I couldn’t hold the whole thing’: The role of gender, individualisation and risk in shaping fertility preferences in Taiwan”. *Asian Population Studies*, 14(1), 61–76. <https://doi.org/10.1080/17441730.2017.1421599>

Frejka, T., Goldscheider, F., & Lappegård, T. (2018). The Two-Part Gender Revolution, Women’s Second Shift and Changing Cohort Fertility. *Comparative Population Studies*, 43, 90–130. <https://doi.org/10.12765/CPoS-2018-09>

Friedman, R. (1979). Theories of Fertility Decline: A Reappraisal. *Social Forces*, 58 (1), 15–29. <https://doi.org/10.2307/2577781>

Friedman, D., Hechter, M., & Kanazawa, S. (1994). A Theory of the Value of Children. *Demography*, 31, 375–401. <https://doi.org/10.2307/2061749>

Fux, B. (2008). Pathways of welfare and population related policies: Towards a multidimensional typology of welfare state regimes in Eastern and Western Europe. In C. Hohn, D. Avramov, & I. Kotowska (Eds.), *People, Population Change and Policies: Lessons from the Population Policy Acceptance Study* (p. 59–90). Springer.

Gauthier, A. (2007). The impact of family policies on fertility in industrialized countries: A review of the literature. *Population Research and Policy Review*, 26, 323–346. <https://doi.org/10.1007/s11113-007-9033-x>

Gauthier, A., Cabaco, S. L., & Emery, T. (2018). Generations and Gender Survey Study Profile. *Longitudinal and Life Course Studies*, 9(4), 456–465. <https://doi.org/10.14301/llcs.v9i4.500>

Gauthier, A., & Kotowska, I. (2018). Gender equality over lifecycle. In A. H. Gauthier, I. E. Kotowska, & D. Vono de Vilhena (Eds.), *Gender (in)equality over the life course: Evidence from the Generations and Gender Programme* (p. 4–8). Berlin: Population Europe. <https://www.population-europe.eu/discussion-paper/gender-inequality-over-lifecycle>

- Gedvilaitė-Kordušienė, M., Tretjakova, V., & Krzyżowski, Ł. (2020). Women's feelings about childlessness in two pro-natalist countries. *Polish Sociology Review*, 2(210), 229–244. <https://doi.org/10.26412/psr210.06>
- Gerson, K. (2010). *The Unfinished Revolution: Coming of Age in a New Era of Gender, Work, and Family*. New York: Oxford University Press.
- Gibson, C. L. (2019). Enacting motherhood online: How Facebook and mommy blogs reinforce white ideologies of the new momism. *Feminist Encounters: A Journal of Critical Studies in Culture and Politics*, 3(1-2), 1–11. <https://doi.org/10.20897/femenc/5912>
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford University Press.
- Giddens, A. (1992). *The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies*. Polity Press.
- Giddens, A. (1994). Industrialization, ecology, and the development of life politics. In W. V. D'Antonio, M. S Sasaki & Y. Yonebayashi (Eds.), *Ecology, society and the quality of social life* (p. 1–10). Transaction Publishers.
- Giddens, A. (1999). *Runaway world: How globalization is reshaping our lives*. Profile Books.
- Giddens, A. (2007). *Europe in the global age*. Wiley.
- Gietel-Basten, S., Rotkirch, A., & Sobotka, T. (2022). Changing the perspective on low birth rates: why simplistic solutions won't work. *BMJ*, 379:e072670. <https://doi.org/10.1136/bmj-2022-072670>
- Gill, R. (2003). Power and the production of subjects: A genealogy of the new man and the new lad. *The Sociological Review*, 51(1), 34–56. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954x.2003.tb03602.x>
- Gill, R., Henwood, K., & McLean, C. (2005). Body projects and the regulation of normative masculinity. *LSE Research Articles Online*, 11(1), 37–62. <https://doi.org/10.1177/1357034x05049849>
- Goldscheider, F., Bernhardt, E., & Brandén, M. (2013). Domestic Gender Equality and Childbearing in Sweden. *Demographic Research*, 29, 1097–1126. <https://doi.org/10.4054/demres.2013.29.40>
- Goldscheider, F., Bernhardt, E., & Lappegård, T. (2014a). Studies of Men's Involvement in the Family—Part 1: Introduction. *Journal of Family Issues*, 35(7), 879–890. <https://doi.org/10.1177/0192513x14522237>
- Goldscheider, F., Bernhardt, E., & Lappegård, T. (2014b). Studies of Men's Involvement in the Family—Part 2: Introduction. *Journal of Family Issues*, 35(8), 995–999. <https://doi.org/10.1177/0192513x14522238>
- Goldscheider, F., Bernhardt, E., & Lappegård, T. (2015). The Gender Revolution: A Framework for Understanding Changing Family and

Demographic Behavior. *Population and Development Review*, 41(2), 207–239. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2015.00045.x>

Goldscheider, F., Goldscheider, C., & Rico-Gonzalez, A. (2014). Gender equality in Sweden: Are the religious more patriarchal? *Journal of Family Issues*, 35(7), 892–908. <https://doi.org/10.1177/0192513x14522236>

Goldscheider, F., Olah, L. Sz., & Puur, A. (2010). Reconciling studies of men's gender attitudes and fertility: Response to Westoff & Higgins. *Demographic Research*, 22, 189–198. <https://doi.org/10.4054/demres.2010.22.8>

Goldscheider, F., & Sessler, S. (2018). Family Policy, Socioeconomic Inequality, and the Gender Revolution. In N. R. Cahn, J. Carbone, L. F. DeRose, & W. B. Wilcox (Eds.), *Unequal Family Lives: Causes and Consequences in Europe and the Americas* (p. 199–215). Cambridge University Press.

Graham, E. (2021). Theory and explanation in demography: The case of low fertility in Europe. *Population Studies*, 75(2), 133–155. <https://doi.org/10.1080/00324728.2021.1971742>

Green, A. I. (2015). Sexual Fields. In J. DeLamater, & R. Plante (Eds.), *Handbook of the Sociology of Sexualities* (p. 23–40). Springer International Publishing Switzerland. https://doi.org/10.1007/978-3-319-17341-2_3

Grunow, D., Begall, K., & Buchler, S. (2018). Gender ideologies in Europe: A multidimensional framework. *Journal of Marriage and Family*, 80(1), 42–60. <https://doi.org/10.1111/jomf.12453>

Gutauskas, M. (2019). Šiuokšlių fenomenologija antropoceno epochoje. *Athena*, 14, 40–62. <https://doi.org/10.15804/athena.2019.62>

Hakim, C. (2003). A new approach to explaining fertility patterns: Preference theory. *Population and Development Review*, 29(3), 349–374. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2003.00349.x>

Han, S. W., & Brinton, M. C. (2022). Theories of postindustrial fertility decline: An empirical examination. *Population and Development Review*, 48(2), 303–330. <https://doi.org/10.1111/padr.12490>

Hellstrand, J., Nisén, J., & Myrskylä, M. (2020). All-time low period fertility in Finland: Drivers, tempo effects, and cohort implications. *Population Studies*, 74(3), 315–329. <https://doi.org/10.1080/00324728.2020.1750677>

Hofferth, S., & Goldscheider, F. (2015). Fatherhood. In J. D. Wright (Ed.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (p. 840–843). Oxford: Elsevier.

Hoffman, L. W., & Hoffman, M. I. (1973). The Value of Children to Parents. In J. T. Fawcett (Ed.) *Psychological Perspectives on Population* (p. 19–76). New York: Basic Books,

Hondagneu-Sotelo, P., & Messner, M. (1999). Gender displays and men's power: The "new man" and the Mexican immigrant man. In A. Coontz, P. Maya, & G. Raley (Eds.), *American Families – A Multicultural Reader* (p. 200–218). Routledge: London.

Howard, C. (2011). Individualization. In A. Elliott (Ed.), *Routledge Handbook of Identity Studies* (p. 112–128). New York: Routledge.

Human Fertility Database. (2021). Max Planck Institute for Demographic Research (Germany) and Vienna Institute of Demography (Austria). www.humanfertility.org [Žiūrēta: liepos 17 d. 2021].

Hudde, A. (2016). *Fertility is low when there is no societal agreement on a specific gender role model*. University of Bamberg Demographic, Discussion Paper No. 18. https://www.uni-bamberg.de/fileadmin/uni/fakultaeten/sowi_lehrstuehle/bevoelkerungswissenschaft/Publikationen/DiscussionPaper/DP_18-2016a.pdf

Hudde, A. (2018). Societal Agreement on Gender Role Attitudes and Childlessness in 38 Countries. *European Journal of Population*, 34(5), 745–767. <https://doi.org/10.1007/s10680-017-9459-8>

Hudde, A., & Engelhardt, H. (2020). Intra-couple (dis)similarity in gender role attitudes and the transition to parenthood in Germany. *European Sociological Review*, 36(6), 852–867. <https://doi.org/10.1093/esr/jcaa024>

ISSP Research Group. (1997). *International Social Survey Programme: Family and Changing Gender Roles II (ISSP 1994)*. GESIS Data Archive, Cologne. ZA2620 Data file Version 1.0.0. <https://doi.org/10.4232/1.2620>

ISSP Research Group. (2016). *International Social Survey Programme: Family and Changing Gender Roles IV (ISSP 2012)*. GESIS Data Archive, Cologne. ZA5900 Data file Version 4.0.0. <https://doi.org/10.4232/1.12661>

Jafari, A., & Visconti, L. M. (2015). New directions in researching ethnicity in marketing and consumer behaviour: A wellbeing agenda. *Marketing Theory*, 15(2), 265–270. <https://doi.org/10.1177/1470593114552582>

Jalovaara, M., Neyer, G., Andersson, G., Dahlberg, J., Dommermuth, L., Fallesen, P., & Lappegård, T. (2018). Education, Gender, and Cohort Fertility in the Nordic Countries. *European Journal of Population*, 35, 563–586. <https://doi.org/10.1007/s10680-018-9492-2>

Jančaitytė, R. (2011). *Šeimos politikos formavimas Lietuvoje*. [Daktaro disertacija]. Mykolo Romerio universitetas.

Jasilionienė A. (2005). *Šeimos politikos modernizavimas Lietuvoje: prioritetų problema*. [Daktaro disertacija]. Socialinių tyrimų institutas.

Jasilionis, D., Stankūnienė, V., Maslauskaitė, A., ir Stumbrys, D. (2015). *Lietuvos demografinių procesų diferenciacija*. Vilnius: LSTC.

Javornik, J. (2014). Measuring state de-familialism: Contesting post-socialist exceptionalism. *Journal of European Social Policy*, 24(3), 240-257. <https://doi.org/10.1177/0958928714525815>

Jurėnienė, V. ir Purvaneckienė, G. (2023). *Lietuvos modernios visuomenės (ne)modernėjimas: vertybių kaita lyčių lygybės aspektu*. Vilniaus universiteto leidykla. <https://doi.org/10.15388/vup-book-0032>

Juozeliūnienė, I., Budginaitė, I., & Bielevičiūtė, I. (2018). Transnational families in Lithuania: Multi-dimensionality of social relationships and their reorganization. In I. Crespi, S. G. Meda, & L. Merla (Eds.), *Multiethnic and Transnational Families in Europe. Gender and Generations* (p. 165–181). Palgrave MacMillan. https://doi.org/10.1007/978-3-319-59755-3_11

Juozeliūnienė, I., Martinkėnė, G., & Budginaitė-Mačkinė, I. (2020). Transnational displays of parenting and caring for elderly parents. In I. Juozeliūnienė & J. Seymour (Eds.), *Making Lithuanian Families Across Borders: Conceptual Frames and Empirical Evidence* (p. 127-154). Vilnius University.

Juozeliūnienė, I. ir Kanopienė, V. (1995). Women and family in Lithuania. In B. Lobodzinska (Ed.) *Family, women and employment in Central-Eastern Europe* (p. 155–165). Westport, Connecticut, London: Greenwood Press.

Kairienė, B., Jančaitytė, R. ir Kolbergytė, A. (2009). Darbdavių požiūris į apmokamo darbo ir šeimos vaidmenų derinimo galimybes Lietuvoje. *Socialinis darbas*, 8(1), 28–37.

Kanopienė, R. (1997). Men and women in the Lithuanian labor market. In K. Katus, V. Stankūniene, & A. Vikat (Eds.) *Revue Baltique* (special issue 'Demographic Development in Baltic Countries', p. 186-196).

Kanopienė, R. (1998). Moterų diskriminacija darbo rinkoje. *Vilnius: Vilniaus universitetas*.

Kanopienė, R. (1999). Moterų ir vyrų galimybės darbo rinkoje. *Feminizmas. Visuomenė. Kultūra (straipsnių rinktinė)*, 68–79. Vilniaus universiteto leidykla.

Kantar. (2021). *Metinė medijų tyrimų apžvalga 2021*. http://www.kantar.lt/data/files/Metines_apzvalgos/Metin%C4%97_media_tyrim%C5%B3_ap%C5%BEvalga_2021.pdf

Kantar. (2022). *KANTAR Metric interneto auditorijos tyrimo rezultatai 2022 m.* <http://www.kantar.lt/lt/news/kantarmetric-interneto-auditorijos-tyrimo-rezultatai-2022-m/>

Kaufman, G. (2000). Do gender role attitudes matter? Family formation and dissolution among traditional and egalitarian men and women. *Journal of Family Issues*, 21, 128–144. <https://doi.org/10.1177/019251300021001006>

Kaufman, G., Bernhardt, E., & Goldscheider, F. (2017). Enduring Egalitarianism? Family Transitions and Attitudes Toward Gender Equality in Sweden. *Journal of Family Issues*, 38(13), 1878–1898. <https://doi.org/10.1177/0192513x16632266>

Kirk, D. (1996). Demographic transition theory. *Population studies*, 50(3), 361–387. <https://doi.org/10.1080/0032472031000149536>

Knight, C. R., & Brinton, M. C. (2017). One egalitarianism or several? Two decades of gender-role attitude change in Europe. *American Journal of Sociology*, 122(5), 1485–532. <https://doi.org/10.1086/689814>

Kolk, M. (2019). Weak support for a U-shaped pattern between societal gender equality and fertility when comparing societies across time. *Demographic Research*, 40, 27–48. <https://doi.org/10.4054/demres.2019.40.2>

Koppen, K., & Trappe, H. (2019). The gendered division of labor and its perceived fairness: Implications for childbearing in Germany. *Demographic Research*, 40, 1411–1440. <https://doi.org/10.4054/demres.2019.40.48>

Kraniauskas, L. (2009). Vyriškas ir moteriškas šeimos pasaulis: struktūros poveikis ar tapatumo konstravimo strategija? In V. Stankūnienė ir A. Maslauskaitė (Sud.) *Lietuvos šeima. Tarp tradicijos ir naujos realybės* (p. 160–219). Socialinių tyrimų institutas.

Lappegård, T. (2020). Future fertility trends are shaped at the intersection of gender and social stratification. *Vienna Yearbook of Population Research*, 18, 43–48. <https://doi.org/10.1553/populationyearbook2020.deb04>

Lappegård, T., & Kornstad, T. (2020). Social norms about father involvement and women's fertility. *Social Forces*, 99(1), 398–423. <https://doi.org/10.1093/sf/soz124>

Lappegård, T., Neyer, G., & Vignoli, D. (2021). Three dimensions of the relationship between gender role attitudes and fertility intentions. *Genus*, 77(1), 1–26. <https://doi.org/10.1186/s41118-021-00126-6>

Leibenstein, H. (1974). An interpretation of the economic theory of fertility: promising path or blind alley? *Journal of Economic Literature*, 12(4), 45–79. <https://www.jstor.org/stable/2721952>

Leibenstein, H. (1975). The Economic Theory of Fertility Decline. *The Quarterly Journal of Economics*, 89(1), 1–14. <https://doi.org/10.2307/1881706>

Leitner, S. (2014). Varieties of Familialism: Developing Care Policies in Conservative Welfare States. In P. Sandermann (Ed.), *The End of Welfare as We Know It? Continuity Change in Western Welfare State Settings and Practices* (p. 37–51). Barbara Budrich.

Lesthaeghe, R. (1994). The second demographic transition in Western countries: an interpretation. In K. Oppenheim Mason, & A-M. Jensen (Eds.), *Gender and family change in industrialized countries* (p. 17-62). Clarendon Press.

Lesthaeghe, R. (2010). The unfolding story of the second demographic transition. *Population and Development Review*, 36(2), 211–251. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2010.00328.x>

Lesthaeghe, R. (2014). The second demographic transition: A concise overview of its development. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(51), 18112–18115. <https://doi.org/10.1073/pnas.1420441111>

Lesthaeghe, R. (2020). The second demographic transition, 1986–2020: sub-replacement fertility and rising cohabitation—a global update. *Genus*, 76(1). <https://doi.org/10.1186/s41118-020-00077-4>

Levin, I. (1993). Family as Mapped Realities. *Journal of Family issues*, 14(1), 82–92. <https://doi.org/10.1177/0192513x93014001007>

Lietuvos statistikos departamentas. (2022). *Suminis gimstamumo rodiklis*. <https://osp.stat.gov.lt/lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=e44e84e1-c425-4afe-a9f1-a1ee251b884d> [Žiūrėta: sausio 15 d. 2022].

Lietuvos Respublikos Seimas. (2018). Nutarimas dėl demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018-20130 metų strategijos patvirtinimo (2018 m. rugsėjo 20 d. Nr. XIII-1484). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/fbb35e02c21811e883c7a8f929bfc500>

Lietuvos Respublikos Seimas. (2012). Nutarimas dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo (2012 m. gegužės 15 d. Nr. XI-2015). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.425517>.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2020). Nutarimas dėl 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo (2020 m. rugsėjo 9 d. Nr. 998). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c1259440f7dd11eab72ddb4a109da1b5?jfwid=32wf90sn>

Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2021). Nutarimas dėl 2021–2030 metų plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos šeimos politikos stiprinimo plėtros programos

patvirtinimo (2021 m. lapkričio 10 d. Nr. 930). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/848e5560438311ec992fe4cdfceb5666>

Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2023). Projektas dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ patvirtinimo. [https://e-](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/2c2077a0e4csc11eda305cb3bdf2af4d8?jfwid=fphezifna)

[seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/2c2077a0e4csc11eda305cb3bdf2af4d8?jfwid=fphezifna](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/2c2077a0e4csc11eda305cb3bdf2af4d8?jfwid=fphezifna)

Lietzmann, T., & Frodermann, C. (2021). Gender role attitudes and labour market behaviours: Do attitudes contribute to gender differences in employment in Germany? *Work, Employment and Society*, 35(3), 574–592. <https://doi.org/10.1177/09500170211011318>

Lohmann, H., & Zagel, H. (2016). Family policy in comparative perspective: The concepts and measurement of familization and defamilization. *Journal of European Social Policy*, 26(1), 48–65. <https://doi.org/10.1177/0958928715621712>

Lomazzi, V., Israel, S., & Crespi, I. (2019). Gender equality in Europe and the effect of work-family balance policies on gender-role attitudes. *Social Science*, 8(1), 1–29. <https://doi.org/10.3390/socsci8010005>

Luci-Greulich, A., & Thévenon, O. (2013). The Impact of Family Policies on Fertility Trends in Developed Countries. *European Journal of Population*, 29, 387–416. <https://doi.org/10.1007/s10680-013-9295-4>

Lucier-Greer, M., & Adler-Baeder, F. (2012). Does couple and relationship education work for individuals in stepfamilies? A meta-analytic study. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 61(5), 756–769. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2012.00728.x>

Maslauskaitė, A. (2021). COVID-19 pandemija ir gimstamumas: ko tikėtis ateityje? *Filosofija, Sociologija*, 32(4), 377–385. <https://doi.org/10.6001/fil-soc.v32i4.4621>

Maslauskaitė, A. ir Stankūnienė, V. (2007). *Šeima abipus sienų: Lietuvos transnacionalinės šeimos genezė, funkcijos, raidos perspektyvos*. Socialinių tyrimų institutas.

Mason, K. O. (1997). Gender and demographic change: What do we know? In G. W. Jones, R. M. Douglas, J. C. Caldwell, & R. M. D'Souza (Eds.), *The Continuing Demographic Transition* (p. 158–182). Oxford: Clarendon Press.

Matysiak, A. & Węziak-Białowolska, D. (2016). Country-Specific Conditions for Work and Family Reconciliation: An Attempt at Quantification. *European Journal of Population*, 32(4), 475–510. <https://doi.org/10.1007/s10680-015-9366-9>

Matonytė, I. ir Mėjerė, O. (2011). Politinio atstovavimo galimybių plėtra? Lietuvos parlamentarų požiūrio į moterų kvotas analizė. *Parlamento studijos*, 10(11), 99–127. <https://doi.org/10.51740/ps.vi10.305>

Mėjerė, O. (2012). Does gender matter in governance? Gender quotas as a good policy tool: practice and failures in Lithuania. *Socialiniai tyrimai*, 2, 46–61.

McDonald, P. (2000a). Gender equity, social institutions and the future of fertility. *Journal of Population Research*, 17, 1–16. <https://doi.org/10.1007/bf03029445>

McDonald, P. (2000b). Gender Equity in Theories of Fertility Transition. *Population and Development Review*, 26(3), 427–439. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2000.00427.x>

McDonald, P. (2000c, September 15-16). *The 'toolbox' of public policies to impact on fertility – a global view* [Seminar paper]. Seminar on Low Fertility, Families and Public Policies. The European Observatory on Family Matters, Sevilla, Spain.

McDonald, P. (2002). Sustaining Fertility through Public Policy: The Range of Options. *Population*, 57(3), 417–446. <https://doi.org/10.3917/pope.203.0417>

McDonald, P. (2006). Low Fertility and the State: The Efficacy of Policy. *Population and Development Review*, 32(3), 485–510. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2006.00134.x>

McDonald, P. (2009). Social Policy Principles Applied to Reform of Gender Egalitarianism in Parenthood and Employment. In J. C. Gornick & M. K. Meyers (Eds.), *Gender Equality: Transforming Family Divisions of Labor* (p. 161–175). London: Verso books.

McDonald, P. (2013). Societal foundations for exemplifying fertility. Gender equity. *Demographic Research*, 28(34), 981–994. <https://doi.org/10.4054/demres.2013.28.34>

McDonald, P., & Moyle, H. (2010). Why do English-speaking countries have relatively high fertility? *Journal of Population Research*, 27, 247–273. <https://doi.org/10.1007/s12546-010-9043-0>

Miettinen, A., Basten, S., & Rotkirch, A. (2011). Gender equality and fertility intentions revisited: Evidence from Finland. *Demographic Research*, 24, 469–496. <https://doi.org/10.4054/demres.2011.24.20>

Miho, A., & O. Thevenon. (2020). *Treating all children equally? Why policies should adapt to evolving family living arrangements*. (OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 240). <https://doi.org/10.1787/83307d97-en>

Mikėnė, S. (2012). Moterų padėtis Azerbaidžane ir Lietuvoje: lyčių lygybės aspektas. *Socialinių mokslų studijos*, 4(3), 973–990.

Mills, M. (2008, January 24–25). *Gender Equality, the Labour Market and Fertility: A European comparison* [Seminar paper]. 35th CEIES Seminar, Warsaw, Poland.

Mills, M. (2010). Gender roles, gender (in)equality and fertility: An empirical test of five gender equity indices. *Canadian Studies of Population*, 37, 445–474. <https://doi.org/10.25336/p6131q>

Mills, M., & Blossfeld, H. P. (2006). Globalization, Uncertainty and the Early Life Course: A Theoretical Framework. In *Globalization, uncertainty and youth in society* (p. 1–23). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203003206-9>

Mills, M., Rindfuss, R. R., McDonald, P., & Velde, E. T. (2011). Why do people postpone parenthood? Reasons and social policy incentives. *Human Reproduction Update*, 17(6), 848–860.

Min, J., Silverstein, M., & Lendon, J. P. (2012). Intergenerational transmission of values over the family life course. *Advances in Life Course Research*, 17, 112–120. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2012.02.002>

Miller, N., Pundak, C., Cohen, G., Issakov, G., Gluska, H., Gandelman, E., ..., & Wisner, A. (2022). Can Social Support on Facebook Influence Fertility Outcomes? *Reproductive Sciences*, 29(1), 212–219. <https://doi.org/10.1007/s43032-021-00611-5>

Mitrikas, A. (2001). Moters vaidmens vertinimas Lietuvoje ir Europos šalyse. *Filosofija. Sociologija*, 4, 18–24. <https://doi.org/10.15388/FilSoc.2001.0.4712>

Myrskylas, M., Kohler, H.-P., & Billari, F. C. (2009). Advances in development reverse fertility declines. *Nature*, 460(7256), 741–743. <https://doi.org/10.1038/nature08230>

Montgomery, M. R., & Casterline, J. B. (1996). Social influence, social learning, and new models of fertility. In J. Casterline, R. Lee, & K. Foote, (Eds.) *Fertility in the United States: New patterns, new theories* (p. 87–99). <https://doi.org/10.2307/2808010>

Moore, K. A., Simms, M. C., & Betsey, C. L. (1986). *Choices and Circumstances: Racial Differences in Adolescent Sexuality and Fertility*. Transaction, Ins. <https://doi.org/10.4324/9780429336454>

Muhammad, S. S., Dey, B. L., & Weerakkody, V. (2018). Analysis of factors that influence customers' willingness to leave big data digital footprints on social media: A systematic review of literature. *Information Systems Frontiers*, 20, 559–576. <https://doi.org/10.1007/s10796-017-9802-y>

Nakagaki, Y. (2018). *Inverse J-Shaped Relationship between Fertility and Gender Equality: Different Relationships of the Two Variables According to Income Levels*. (JICA Ogata Sadako Research Institute for Peace and Development Working Papers No. 165). https://www.jica.go.jp/Resource/jica-ri/publication/workingpaper/wp_165.html

Nagase, N., & Brinton, M. (2017). The gender division of labor and second births: Labor market institutions and fertility in Japan. *Demographic Research*, 36, 339–370. <https://doi.org/10.4054/demres.2017.36.11>

Nauck, B. (2007). Value of Children and the Framing of Fertility: Results from a Cross-cultural Comparative Survey in Societies. *European Sociological Review*, 23 (5), 615–629. <https://doi.org/10.1093/esr/jcm028>

Neilson, J., & Stanfors, M. (2013). It's About Time! Gender, Parenthood, and Household Divisions of Labor Under Different Welfare Regimes. *Journal of Family Issues*, 35(8), 1066–1088. <https://doi.org/10.1177/0192513x14522240>

Neyer, G. (2003). *Gender equality and fertility: Which equality matters?* (Max Planck Institute for Demographic Research Working Paper No. WP-2003-021). <https://www.demogr.mpg.de/papers/working/wp-2003-021.pdf>

Neyer, G. (2013). Welfare states, family policies, and fertility in Europe. *The demography of Europe*, 29–53. https://doi.org/10.1007/978-90-481-8978-6_3

Neyer, G., Lappegård, T., & Vignoli, D. (2013). Gender Equality and Fertility: Which Equality Matters? *European Journal of Population*, 29, 245–272. <https://doi.org/10.1007/s10680-012-9279-y>

Nordic Council of Ministers. (2020). *State of the Nordic Region 2020*. <https://pub.norden.org/nord2020-001/nord2020-001.pdf>

Norgėlaitė, A. (2021). Gimstamumas ir jį sąlygojantys netikrumo aspektai: 1970–1984 m. kohorta Lietuvoje. *Kultūra ir visuomenė. Socialinių tyrimų žurnalas*, 12, 33–54. <https://doi.org/10.7220/2335-8777.12.2>

Novelskaitė, A. ir Purvaneckienė, G. (Sud.). (2011). *Moteris fiziniuose ir technologijos moksluose: mokinė, studentė, mokslininkė*. Vilnius: VUL

Okun, B. S., & Raz-Yurkovich, L. (2019). Housework, Gender Role Attitudes, and Couples' Fertility Intentions: Reconsidering Men's Roles in Gender Theories of Family Change. *Population and Development Review*, 45(1), 166–196. <https://doi.org/10.1111/padr.12207>

Olah, L. S., Vignoli, D., & Kotowska, I. (2021). Gender roles and families. In K. F. Zimmermann (Ed.), *Handbook of Labor, Human Resources and Population Economics* (p. 1–28). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-57365-6_23-1

Oppenheimer, V. K. (1994). Women's rising employment and the future of the family in industrial societies. *Population and Development Review*, 20(2), 293–342. <https://doi.org/10.2307/2137521>

Oppenheimer, V. K. (1997). Women's employment and the gain to marriage: The specialization and trading model. *Annual Review of Sociology*, 23(1), 431–453. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.23.1.431>

Oppenheimer, V. K., Kalmijn, M., & Lim, N. (1997). Men's career development and marriage timing during a period of rising inequality. *Demography*, 34(3), 311–330. <https://doi.org/10.2307/3038286>

Osiewalska, B. (2018). Partners' empowerment and fertility in ten European countries. *Demographic Research*, 38, 1495–1534. <https://doi.org/10.4054/demres.2018.38.49>

Parsons, T. (1955). *Family, socialization, and interaction process*. Free Press.

Pepin, J. R., & Cotter, D. A. (2018). Separating spheres? Diverging trends in youth's gender attitudes about work and family. *Journal of Marriage and Family*, 80(1), 7–24. <https://doi.org/10.1111/jomf.12439>

Perelli-Harris, B., Gerber, T., & Hilevych, Y. (2022, June 29 – 2 July). *Uncertainty across the "Contact Line": Armed conflict, COVID-19, and perceptions of fertility decline in Eastern Ukraine* [Conference paper]. European Population conference. <https://epc2022.eaps.nl/uploads/210085>

Philipov, D. (2008). Family-related gender attitudes: The three dimensions—"gender role ideology", "consequences for the family", and "economic consequences". In Ch. Höhn, D. Avramov, & I. Kotowska (Eds.), *People, population change and policies: Lessons from the Population Policy Acceptance Study* (p. 153–174). Springer.

Pinnelli, A., & Fiori, F. (2008). The influence of partner involvement in fatherhood and domestic tasks on mothers' fertility expectations in Italy. *Fathering: A Journal of Theory, Research and Practice about Men as Fathers*, 6(2), 169–191. <https://doi.org/10.3149/fth.0602.169>

Pitt, R. N., & Borland, E. (2008). Bachelorhood and men's attitudes about gender roles. *Journal of Men's Studies*, 16, 140–158. <https://doi.org/10.3149/jms.1602.140>

Platt, L., & Polavieja, J. (2016). Saying and doing gender: intergenerational transmission of attitudes towards the sexual division of labour. *European Sociological Review*, 32, 820–834. <https://doi.org/10.1093/esr/jcw037>

Political Guidelines for the Next European commission. (2019). *Political Guidelines for the next European Commission 2019-2024*.

https://commission.europa.eu/system/files/2020-04/political-guidelines-next-commission_en_0.pdf

Porta, D., & Diani, M. (2006). *Social Movements: An Introduction*. Blackwell Publishing: Australia.

<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199678402.013.61>

Purvaneckas, A. ir Purvaneckienė, G. (2001). Moteris Lietuvos visuomenėje: palyginamoji tryimų analizė. Vilnius: DANIELIUS.

Puur, A., Olah, L. S., Tazi-Preve, M. I., & Dorbritz, J. (2008). Men's childbearing desires and views of the male role in Europe at the dawn of the 21st century. *Demographic Research*, 19, 1883–1912. <https://doi.org/10.4054/demres.2008.19.56>

Reher, D. S. (1998). Family ties in western Europe: Persistent contrasts. *Population and Development Review*, 24(2), 203–234. <https://doi.org/10.2307/2807972>

Reingardė, J. (2004a). *Lyčių lygybės strategija ir užimtumo politika Europos Sąjungoje*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Reingardė, J. (2004b). Europos lyčių lygybės strategija: kintančios lyčių politikos privalumai ir grėsmės. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 3, 13–27. <https://doi.org/10.15388/socmintvei.2004.3.5971>

Reingardė, J. (2006). *(Ne)apmokamas darbas: šeimai palanki darbo aplinka ir lyčių lygybė Europoje*. Vilnius: Lygių galimybių plėtros centras.

Reingardė, J. (2009). Šeimos ir darbo derinimo iššūkiai ir lyčių (ne)lygybė. In M. A. Pavilionienė ir E. Kuliešytė (Sud.), *Lytiškumas: socialiniai, kultūriniai ir sveikatos aspektai: straipsnių rinkinys* (p. 41–44). Vilnius: Senoja.

Reingardienė, J. (2004). Moterų karjeros ir šeimos dilemos. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 130, 59–72. <https://doi.org/10.15388/socmintvei.2004.1.5949>

Riederer, B., Buber-Ennsner, I., & Brzozowska, Z. (2019). Fertility Intentions and Their Realization in Couples: How the Division of Household Chores Matters. *Journal of Family Issues*, 40(13), 1860–1882. <https://doi.org/10.1177/0192513x19848794>

Rindfuss, R. R., Choe, M. K., & Brauner-Otto, S. R. (2016). The Emergence of Two Distinct Fertility Regimes in Economically Advanced Countries. *Population Research and Policy Review*, 35, 287–304. <https://doi.org/10.1007/s11113-016-9387-z>

Risman, B. J. (2018). *Where the Millennials Will Take Us. A New Generation Wrestles With the Gender Structure*. Oxford University Press.

Sayer, L. C. (2015). Trends in women's and men's time use, 1965–2012: Back to the future? In S. M. McHale, V. King, J. Van Hook, & A. Booth (Eds.), *Gender and Couple Relationships* (p. 43–77). Dordrecht: Springer.

Scarborough, W. J. (2018). Introduction: New Developments in Gender Research: Multidimensional Frameworks, Intersectionality, and Thinking Beyond the Binary. In B. Risman, C. Froyum, & W. Scarborough (Eds.), *Handbook of the Sociology of Gender* (p. 3–18). Springer International Publishing AG.

Scarborough, W. J., Sin, R., & Risman, B. (2019). Attitudes and the Stalled Gender Revolution: Egalitarianism, Traditionalism, and Ambivalence from 1977 through 2016. *Gender & Society*, 33(2), 173–200. <https://doi.org/10.1177/0891243218809604>

Scheibling, C. (2020). Doing fatherhood online: Men's parental identities, experiences, and ideologies on social media. *Symbolic interaction*, 43(3), 472–492. <https://doi.org/10.1002/symb.459>

Scheibling, C., & Milkie, M. A. (2023). Shifting toward intensive parenting culture? A comparative analysis of top mommy blogs and dad blogs. *Family Relations*, 72(2), 495–514. <https://doi.org/10.1111/fare.12824>

Schober, P. S., & Scott, J. (2012). Maternal employment and gender role attitudes: Dissonance among British men and women in the transition to parenthood. *Work, Employment & Society*, 26, 514–530. <https://doi.org/10.1177/0950017012438577>

Schober, P. S. (2013). Gender equality and outsourcing of domestic work, childbearing, and relationship stability among British couples. *Journal of Family Issues*, 34(1), 25–52. <https://doi.org/10.1177/0192513x11433691>

Scoats, R. (2017). Inclusive masculinity and Facebook photographs among early emerging adults at a British university. *Journal of Adolescent Research*, 32(3), 323–345. <https://doi.org/10.1177/0743558415607059>

Shilling, C. (2016). *The body: A very short introduction*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/actrade/9780198739036.001.0001>

Senkuvienė K. (2018). Šeimoms politikos problemos Lietuvoje: prieš tai buvusių tyrimų analizė. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 17, 92–107. <https://doi.org/10.15388/stepp.2018.17.11933>

Sipavičienė, A., Gaidys, V. ir Dobrynina, M. (2009). *Grįžtamoji migracija: Teorinės išvalgos ir situacija Lietuvoje*. Europos migracijos tinklas, Tarptautinė migracijos organizacija Socialinių tyrimų institutas.

Smart, C. (2007). *Personal Life: New Directions in Sociological Thinking*. Polity.

Sobotka, T. (2008). The diverse faces of the second demographic transition in Europe. *Demographic Research. Special Collection, 19*(7), 171–224. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2008.19.7>

Sobotka, T. (2017). Post-transitional fertility: The role of childbearing postponement in fuelling the shift to low and unstable fertility levels. *Journal of Biosocial Science, 49*(S1), 20–45. <https://doi.org/10.1017/s0021932017000323>

Sobotka, T. (2020). Introduction: The relevance of studying fertility across time and space. *Vienna Yearbook of Population Research, 18*, 1–24. <https://doi.org/10.1553/populationyearbook2020.editorial>

Sobotka, T., Skirbekk, V., & Philipov, D. (2011). Economic recession and fertility in the developed world. *Population and Development Review, 37*(2), 267–306. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2011.00411.x>

Sobotka, T., Matysiak, A., & Brzozowska, Z. (2019). *Policy responses to low fertility: How effective are they*. United Nations Population Fund. <https://www.unfpa.org/publications/policy-responses-low-fertility-how-effective-are-they>

Stanfors, M., & Goldscheider, F. (2017). The forest and the trees: Industrialization, demographic change, and the ongoing gender revolution in Sweden and the United States, 1870–2010. *Demographic Research, 36*(6), 173–226. <https://doi.org/10.4054/demres.2017.36.6>

Stankūnienė, V. (1995). *Lietuvos šeimos politika: patyrimas ir strategija. Lietuvos demografiniai pokyčiai ir gyventojų politika*. Vilnius

Stankūnienė, V. (1996). Vaikų ikimokyklinis ugdymas: pokyčiai ir nuostatos. *Socialiniai mokslai. Sociologija, 3*(7), 98–104.

Stankūnienė, V. (Ats. red.) (1997). *Šeima ir gimstamumas Lietuvoje*. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas.

Stankūniene, V. (1999). Fertility changes in Lithuania: adaptation or new pattern, Demographic development of the countries in transition. *Special issue of Revue Baltique 13*, 152–168.

Stankūniene, V. (2009). *Family transformation and fertility' in The Baltic countries: Population, family and family policy*. Vilnius: Institute for Social Research.

Stankūnienė, V. (2010). *Changing fertility in Lithuania during the last two decades. Family patterns and Demographic Developments*. Gesis, Thematic series. Social sciences Eastern Europe.

Stankūnienė, V., Baublytė, M., Kanopienė, V. ir Mikulionienė, S. (1999). *Gimstamumas ir šeima: biografinis požiūris*. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas.

Stankūnienė, V., Baublytė, M., Kanopienė, V. ir Mikulionienė, S. (2000). *Fertility and Family Surveys in Countries of the ECE Region. Lithuania*. New York, Geneva: United Nations.

Stankūnienė V., Eidukienė V., Gruževskis B., Jančaitytė R., Mikalauskaitė A. ir Paluckienė J. (2001). *Paramos šeimai politika: samprata ir patyrimas*. Vilnius. Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas.

Stankūnienė, V. ir Jasilionienė, A. (2008). Lithuania: Fertility decline and its determinants. *Demographic Research*, 19(20), 705–742. <https://doi.org/10.4054/demres.2008.19.20>

Stankūnienė, V., Jasilionienė, A. ir Jančaitytė, R. (2005). *Šeima, vaikai, šeimos politika: modernėjimo prieštaros*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.

Stankūnienė, V., Jonkarytė, A., Mikulionienė, S., Mitrikas, A. A. ir Maslauskaitė, A. (2003). *Šeimos revoliucija: iššūkiai šeimos politikai*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.

Stankūnienė, V. ir Baublytė, M. (1996). *Lietuvos šeimos ir gimstamumo tyrimas: standartinės lentelės ir pagrindiniai tyrimo duomenys*. Vilnius: Lietuvos Filosofijos ir sociologijos institutas.

Stankūnienė, V. ir Baublytė, M. (2009). Prokreacinė elgsena ir lūkesčiai: raidos trajektorijos ir veiksniai. In V. Stankūnienė, ir A. Maslauskaitė (Ats. red. ir sud.) *Lietuvos šeima: tarp tradicijos ir naujos realybės* (p. 99–166). Vilnius: Socialinių tyrimų institutas

Stankūnienė, V. ir Baublytė, M. (2016). Gimstamumas: ilgalaikė kohortinė perspektyva ir diferenciacija. In V. Stankūnienė, M. Baulytė, K. Žibas, ir D. Stumbrys. *Lietuvos demografinė kaita. Ką atskleidžia gyventojų surašymas* (p. 175–241). Vytauto Didžiojo universitetas: Versus aureus.

Stankūnienė, V. ir Maslauskaitė, A. (Sud.). (2009). *Lietuvos šeima: tarp tradicijos ir naujos realybės*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.

Stankūnienė, V., Maslauskaitė, A. ir Baublytė, M. (2013). *Ar Lietuvos šeimos bus gausesnės?* Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.

Stankūnienė, V., Baublytė, M. ir Maslauskaitė, A. (2016). Vienų motinų su vaikais šeimos Lietuvoje: demografinės ir sociekonominės charakteristikos. *Sociologija. Mintis ir veiksmas* 38(1), 64–85. <https://doi.org/10.15388/socmintvei.2016.1.10310>

Steinbach, A., & Maslauskaitė, A. (2020). Childcare in Lithuania and Belarus: How gendered is parenting in Eastern European countries? *Journal of Family Studies*, 28(3), 1181-1197. <https://doi.org/10.1080/13229400.2020.1806903>

STRATA. (2023). *Demografinių iššūkių sprendimo galimybių studija*. <https://strata.gov.lt/wp-content/uploads/2023/02/Demografiniu-issukiu-sprendimo-galimybiu-studija.pdf>

Sullivan, O., Billari, F. C., & Altintas, E. (2014). Fathers' changing contributions to child care and domestic work in very low-fertility countries: The effect of education. *Journal of Family Issues*, 35(8), 1048–1065. <https://doi.org/10.1177/0192513x14522241>

Šidlauskienė, V. ir Eitutytė, D. (2004). Lyčių lygybės strategijos diegimo įvertinimas Europos bendrijos profesinio ir tęstinio mokymo institucijose. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 14(3), 88–94. <https://doi.org/10.15388/socmintvei.2004.3.5977>

Šumskaitė, L. & Gedvilaitė-Kordušienė, M. (2021). Childless women's relationships with children of others: narratives from two generations in Lithuania. In H. W. Henriksoson & K. Goedecke (Eds.), *Close relations: family, kinship, and beyond* (p. 171–192). Singapore: Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-16-0792-9_11

Taljūnaitė, M. (2005). Lyčių lygybės politika Lietuvoje. In *Viešoji politika lyčių lygybės aspektu* (p. 14–35). Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.

Tedeschi, M., Vorobeva, E., & Jauhainen, J. S. (2020). Transnationalism: current debates and new perspectives. *GeoJournal*, 87, 603–619.

Tereškinas, A. (2008). Tarp egalitarinės ir neotradicinės šeimos: Lietuvos vyrų ir moterų užimtumas namie. In R. Šmigelskytė-Stukienė (Red.), *Moterys, darbas, šeima: lyčių vaidmenys užimtumo sferoje: sociokultūrinis aspektas* (p. 62–82). Vilnius: Vilniaus universiteto lyčių studijų centras.

Tereškinas, A. (2010). Between the Egalitarian and Neotraditional Family: Gender Attitudes and Values in Contemporary Lithuania. *Kultūra ir visuomenė. Socialinių tyrimų žurnalas*, 1(1), 63–81.

Tretjakova, V., Šumskaitė, L. ir Šėporaitytė-Vismantė, D. (2014). Fertility desires and visions of fatherhood: individual preferences of young heterosexual men in Lithuania. *Filosofija. Sociologija* 25(4), 300–307.

Tureikytė, D. (1999). Lietuvos moterys: subjektyvus padėties visuomenėje vertinimas. In *Moterys: tapatumo paieškos*. Vilnius: Mokslo aidai.

Ulickaitė, L. (2017). Lyčių lygybės politikos įgyvendinimas: Lietuvos ir Švedijos atvejo analizė. *Information & Media*, 75–89. <https://doi.org/10.15388/im.2017.77.10707>

United Nations. (2021). *World Fertility and Family Planning 2022: Highlights*. New York: United Nations. <https://doi.org/10.18356/9789210043694>

United Nations. (2022). *World Population Prospects 2022: Summary of the Results*. New York: United Nations. <https://doi.org/10.18356/9789210014380>

Van de Kaa, D. J. (1987). Europe's second demographic transition. *Population Bulletin*, 42(1), 1–59.

Van de Kaa, D. J. (1997). Options and sequences: Europe's demographic patterns. *Journal of the Australian Population Association*, 14, 1–29. <https://doi.org/10.1007/bf03029484>

Van de Kaa, D. (2010). Demographic Transitions. In Zeng Yi (Ed.) *Encyclopedia of life support systems (EOLSS). Demography* (Vol. 1, p. 65–103). Eolss Publishers. Oxford, UK.

Van Dijk, J. (2006) *The network society: social aspects of new media*. London: Sage Publications.

Van Dijk, J. (2013). 'You have one identity': Performing the self on Facebook and LinkedIn. *Media, Culture & Society*, 35(2), 199–215.

Vignoli, D., Tocchioni, V., & Mattei, A. (2020a). The Impact of Job Uncertainty on First-birth Postponment. *Advances in Life Course Research*, 45, 100308. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2019.100308>

Vignoli, S. Mencarini, L., & Alderotti, G. (2020b). Is the Effect of Job Uncertainty on Fertility Intentions Channeled by Subjective-Well being? *Advances in Life Course Research*, 46, 100343. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2020.100343>

Vitali, A., & Arpino, B. (2016). Who brings home the bacon? The influence of context on partners' contributions to the household income. *Demographic Research*, 35(41), 1213–1244. <https://doi.org/10.4054/demres.2016.35.41>

Zhou, M., & Kan, M.-Y. (2019). A new family equilibrium? Changing dynamics between the gender division of labor and fertility in Great Britain, 1991–2017. *Demographic Research*, 40, 1455–1500. <https://doi.org/10.4054/demres.2019.40.50>

Žilinskienė, L. (2020). Doing Family Memory in the Case of Emigration Experience. In I., Juozeliūnienė & J., Seymour (Eds.), *Making Lithuanian families across borders: Conceptual frames and empirical evidence* (p. 155–180). Vilnius, Vilnius university press.

Žvinklienė, A. (2009). Lyčių atotrūkis ir patriarchyto raiška Baltijos valstybėse. Lietuvos ypatumai. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 24(1), 99–118. <https://doi.org/10.15388/socmintvei.2009.1.6079>

Žvinklienė, A. (2016). Innovations in gender equality politics in the Baltic states: from woman to gender mainstreaming. *Filosofija. Sociologija*, 27(4), 353–363.

Watkins, C. (1991). *From Provinces into Nations?* Princeton, Princeton University Press.

Westoff, C., & Higgins, J. (2009). Relationships between men's gender attitudes and fertility. *Demographic Research*, 21, 65–74. <https://doi.org/10.4054/demres.2009.21.3>

World Health Organization. (2010). *A conceptual framework for action on the social determinants of health*. World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/44489>

PRIEDAI

1 priedas. Analizei atrinkti kintamieji / klausimai

Europos vertybių tyrimas (EVS)			
Atlikimo metai		Skalė: nuo 1 – visiškai sutinku iki 4 – visiškai nesutinku	
2008	1999	1990	Būti namų šeimininke yra tiek pat reikšminga, kiek ir dirbti
			Geriausia išeitis moteriai būti nepriklausoma – dirbti (apversta skalė)
			Savo indėlį į šeimos biudžetą turi įnešti tiek vyras, tiek moteris (apversta skalė)
			Dažniau nukenčia ikimokyklinio amžiaus vaikai tų motinų, kurios dirba
			Darbas yra svarbu, tačiau dauguma moterų nori turėti šeimą ir vaikus
			Dirbanti motina gali sukurti tokius pat šiltus ir tvirtus santykius su savo vaiku, kaip ir nedirbanti (apversta skalė)
			Apskritai tėvai gali taip pat gerai rūpintis savo vaikais, kaip ir motinos (apversta skalė)
			Vyrai turėtų prisiimti tiek pat atsakomybės už namus ir vaikus, kaip ir moterys (apversta skalė)
2017			Dirbančių motinų vaikai nukenčia
			Darbas yra svarbu, tačiau dauguma moterų nori turėti šeimą ir vaikus
			Apskritai kalbant, šeimos gyvenimas nukenčia, jei moteris dirba visą darbo dieną
			Vyras turi uždirbti pinigų, moteris – rūpintis namais ir šeima
			Apskritai kalbant, vyrai yra geresni politiniai lyderiai nei moterys
			Apskritai kalbant, vyrai geriau vadovauja verslui nei moterys
			Didėjant nedarbui, vyrai turi turėti daugiau teisių į darbą nei moterys (skalė: nuo 1 – visiškai sutinku iki 5 – visiškai nesutinku)

1 priedo tęsinys

Tarptautinio socialinio tyrimo programa (ISSP)		
Atlikimo metai		Skalė: nuo 1 – visiškai sutinku iki 5 – visiškai nesutinku
1994	2012	<p>Dirbanti mama gali sukurti tokius pat šiltus ir tvirtus santykius su savo vaikais kaip ir nedirbanti mama (apversta skalė)</p> <p>Šeimos pajamas turėtų uždirbti ir vyras, ir moteris (apversta skalė)</p> <p>Labai tikėtina, kad ikimokyklinio amžiaus vaikas kentės, jei jo mama dirba</p> <p>Apskritai, šeimyninis gyvenimas nukenčia, kai moteris dirba visą darbo dieną</p> <p>Turėti darbą yra gerai, bet iš tikrųjų dauguma moterų norėtų šeiminkauti namuose ir rūpintis vaikais</p> <p>Vyro pareiga – uždirbti pinigus, o moters pareiga – prižiūrėti namus ir šeimą</p> <p>Namų šeiminkėmis esančios moterys patenkintos gyvenimu lygiai taip pat, kaip ir dirbančios mokamą darbą</p> <p>Darbas yra geriausias būdas moteriai tapti nepriklausoma (apversta skalė)</p> <p>Dauguma moterų šiais laikais turi dirbti, kad prisidėtų prie šeimos išlaikymo (apversta skalė)</p> <p>Nėra gerai, jeigu vyras pasilieka namuose ir rūpinasi vaikais ir moteris išeina dirbti</p> <p>Šeimyninis gyvenimas dažnai nukenčia, jei jų tėvas per daug dėmesio skiria savo darbui (apversta skalė)</p>
Gyventojų politikos vertinimo tyrimas (PPAS)		
Atlikimo metai		Skalė: nuo 1 – visiškai sutinku iki 5 – visiškai nesutinku
2001		<p>Darbas yra geriausias būdas moteriai tapti nepriklausoma (apversta skalė)</p> <p>Dauguma moterų šiais laikais turi dirbti, kad prisidėtų prie šeimos išlaikymo (apversta skalė)</p> <p>Ikimokyklinio amžiaus vaikas, matyt, nukenčia, jeigu jo motina dirba</p> <p>Darbas yra gerai, bet namai ir vaikai yra tai, ko iš tikrųjų labiausiai nori moteris</p> <p>Dirbanti moteris gali turėti tokius pat šiltus ir tvirtus ryšius su vaikais, kaip ir nedirbanti (apversta skalė)</p> <p>Bet kuriuo atveju šeima nukenčia, kai moteris dirba visą darbo dieną</p> <p>Namų šeiminkės statusas leidžia pajusti tokią pat pilnatvę, kaip ir mokamas darbas</p>

1 priedo tęsinys

Kartų ir lyčių tyrimas (GGS)	
Atlikimo metai	Skalė: nuo 1 – visiškai sutinku iki 5 – visiškai nesutinku
2006	Moterys turėtų pačios nuspręsti, kaip gali išleisti savo uždirbtus pinigus, neatsiklausiusios sutuoktinio / partnerio (apversta skalė)
	Būnant namų šeimininke galima pajauti tokią pat pilnatvę, kaip ir dirbant mokamą darbą
	Ikimokyklinio amžiaus vaikai nukenčia, jei jų motina dirba
	Vaikai dažnai nukenčia, jei jų tėvas per daug dėmesio skiria savo darbui (apversta skalė)
	Jei tėvai išsiskiria, vaikui geriau pasilikti su motina nei su tėvu
	Jei trūksta darbo vietų, daugiau teisių dirbti turėtų turėti vyrai nei moterys
	Apskritai vyrai yra geresni politiniai lyderiai nei moterys
	Jei moteris uždirba daugiau nei sutuoktinis / partneris, tai gali kenkti jų santykiams
Europos socialinis tyrimas (ESS)	
Atlikimo metai	Skalė: nuo 1 – visiškai sutinku iki 5 – visiškai nesutinku
2010	Kai trūksta darbo vietų, pirmenybė gauti darbą turėtų būti teikiama vyrams, o ne moterims
	Moterys turėtų būti pasirengusios dirbti trumpiau, kad daugiau laiko galėtų skirti šeimai

2 priedas. **Aprašomoji statistika, Lietuva, proc.**

Charakteristikos		EVS 1990	ISSP 1994	EVS 1999	PPAS 2001	GGs 2006	EVS 2008	ESS 2010	ISSP 2012	EVS 2017
Lytis	Vyras	46	50	50	44	49	46	36	42	39
	Moteris	54	50	50	56	51	54	64	58	61
Amžiaus grupės	15 ¹ , 16 ² , 18 ³ –19	8	10	5	3	5	6	5	5	3
	20–29	22	20	19	17	18	16	11	14	14
	30–39	19	22	21	23	16	15	12	15	14
	40–49	16	17	20	21	18	20	16	17	17
	50–59	15	14	15	14	15	16	17	19	19
	60+	20	18	20	22	28	27	39	31	33
Užimtumo statusas	Dirba	71	56	53	53	52	57	37	51	59
	Nedirba	2	7	15	14	6	5	8	8	5
	Kita	26	37	32	33	42	39	55	41	36
Išsilavinimas	Žemas	–	27	16	18	23	22	28	19	19
	Vidutinis	–	55	58	60	56	41	49	57	41
	Aukštas	–	18	26	22	21	37	23	24	40
Partnerystės statusas	Santuoka / civilinė partnerystė / kohabitacija	61	64	61	61	57	51	43	51	51
	Kita	39	36	39	39	43	49	57	49	49
Vaikų skaičius	Neturi vaikų	29	26	21	19	29	27	20	23	23
	Turi vaikų	71	74	79	81	71	73	80	77	77
	Moterų, neturinčių vaikų, dalis (44 m. ir vyresnės)	9	10	8	11	16	7	13	7	6

¹ EVS1990, ISSP1994, EVS1999, EVS2008, ESS2010, ISSP2012 amžiaus grupė – 15–19 m.

² PPAS2001 amžiaus grupė – 16–19 m.

³ GGS2006, EVS2017 amžiaus grupė – 18–19 m.

3 priedas. **Aprašomoji statistika, Austrija, proc.**

Charakteristikos		EVS 1990	ISSP 1994	PPAS 2001	GGs 2006	EVS 2008	ESS 2010	ISSP 2012	EVS 2017
Lytis	Vyras	39	44	41	40	43	48	45	45
	Moteris	61	56	59	60	57	52	55	55
Amžiaus grupės	15 ¹ , 16 ² , 18 ³ –19	4	6	-	5	3	6	2	1
	20–29	15	14	19	32	18	18	16	13
	30–39	19	19	25	37	18	17	19	15
	40–45				26		17		
	40–49	18	17	21	-	20	18	17	19
	50–59	15	18	19	-	15	15	18	18
	60+	29	30	17	-	26	25	28	34
Užimtumo statusas	Dirba	49	49	60	73	55	52	60	60
	Nedirba	2	3	1	5	2	5	4	4
	Kita	49	48	39	22	43	43	36	36
Išsilavinimas	Žemas	–	81	19	13	18	18	14	14
	Vidutinis	–	14	57	69	72	68	72	69
	Aukštas	–	5	24	18	10	14	14	17
Partnerystės statusas	Santuoka / civilinė partnerystė / kohabitacija	63	67	57	62	48	40	61	50
	Kita	37	33	43	38	52	60	39	50
Vaikų skaičius	Neturi vaikų	25	28	29	43	37	45	33	34
	Turi vaikų	76	72	71	57	63	55	67	66
	Moterų, neturinčių vaikų, dalis (44 m. ir vyresnės)	13	15	12	16	15	22	15	21

¹ EVS1990, ISSP1994, EVS2008, ESS2010, ISSP2012 amžiaus grupė – 15–19 m.

² PPAS2001 amžiaus grupė – 16–19 m.

³ GGS2006, EVS2017 amžiaus grupė – 18–19 m.

4 priedas. **Aprašomoji statistika, Estija, proc.**

Charakteristikos		EVS 1990	EVS 1999	PPAS 2001	GGs 2006	EVS 2008	ESS 2010	EVS 2017
Lytis	Vyras	45	46	40	36	35	40	37
	Moteris	55	54	60	64	65	60	63
Amžiaus grupės	15 ¹ , 16 ² , 18 ³ –19	8	6	15	-	3	7	2
	20–29	21	20	14	16	14	15	9
	30–39	23	18	13	18	14	14	15
	40–49	19	16	16	19	18	16	13
	50–59	16	15	12	18	16	16	15
	60+	12	25	30	29	35	32	45
Užimtumo statusas	Dirba	77	59	62	59	58	48	53
	Nedirba	4	8	6	5	3	6	4
	Kita	19	33	32	36	39	46	43
Išsilavinimas	Žemas	–	29	34	23	47	23	15
	Vidutinis	–	52	47	48	30	53	54
	Aukštas	–	19	19	29	23	24	31
Partnerystės statusas	Santuoka / civilinė partnerystė / kohabitacija	57	51	43	64	38	42	40
	Kita	43	49	57	36	62	58	60
Vaikų skaičius	Neturi vaikų	25	27	32	19	24	25	19
	Turi vaikų	75	73	68	81	76	75	81
	Moterų, neturinčių vaikų, dalis (44 m. ir vyresnės)	12	12	10	10	9	12	8

¹ EVS1990, EVS1999, EVS2008, ESS2010 amžiaus grupė – 15–19 m.

² PPAS2001 amžiaus grupė – 16–19 m.

³ GGS2006, EVS2017 amžiaus grupė – 18–19 m.

5 priedas. Aprašomoji statistika, Prancūzija, proc.

Charakteristikos		EVS 1990	EVS 1999	GGs 2006	EVS 2008	ESS 2010	ISSP 2012	EVS 2017
Lytis	Vyras	47	50	43	46	46	35	45
	Moteris	53	50	57	54	54	65	55
Amžiaus grupės	15 ¹ , 18 ² –19	5	3	3	3	5	1	2
	20–29	23	17	15	13	12	10	14
	30–39	22	24	19	18	16	16	15
	40–49	14	19	19	16	17	18	15
	50–59	16	14	19	18	18	18	15
	60+	21	24	25	32	32	36	39
Užimtumo statusas	Dirba	49	49	53	54	50	52	47
	Nedirba	4	6	7	5	6	4	7
	Kita	47	45	40	42	44	44	46
Išsilavinimas	Žemas	–	58	-	25	29	15	25
	Vidutinis	–	20	-	44	56	46	44
	Aukštas	–	22	-	31	15	39	31
Partnerystės statusas	Santuoka / civilinė partnerystė / kohabitacija	57	54	60	48	47	57	40
	Kita	43	46	40	52	53	43	60
Vaikų skaičius	Neturi vaikų	30	28	28	25	28	21	32
	Turi vaikų	70	72	72	75	72	79	68
	Moterų, neturinčių vaikų, dalis (44 m. ir vyresnės)	13	8	13	10	9	11	17

¹ EVS1990, EVS1999, EVS2008, ESS2010, ISSP2012 amžiaus grupė – 15–19 m.

² GGS2006, EVS2017 amžiaus grupė – 18–19 m.

6 priedas. **Aprašomoji statistika, Italija, proc.**

Charakteristikos		EVS 1990	ISSP 1994	EVS 1999	PPAS 2001	EVS 2008	EVS 2017
Lytis	Vyras	48	49	48	50	48	50
	Moteris	52	51	52	50	52	50
Amžiaus grupės	15 ¹ , 16 ² , 18 ³ –19	5	5	2	-	2	3
	20–29	27	21	20	32	18	12
	30–39	18	20	22	37	17	14
	40–49	18	19	25	26	18	17
	50–59	15	17	14	5	18	18
	60+	17	18	27	-	27	36
Užimtumo statusas	Dirba	53	55	54	67	53	47
	Nedirba	5	3	5	1	7	9
	Kita	42	42	41	32	40	44
Išsilavinimas	Žemas	–	58	44	31	38	39
	Vidutinis	–	34	41	58	46	45
	Aukštas	–	7	15	12	16	16
Partnerystės statusas	Santuoka / civilinė partnerystė / kohabitacija	58	64	59	57	56	56
	Kita	42	36	41	43	44	44
Vaikų skaičius	Neturi vaikų	38	40	34	46	36	37
	Turi vaikų	62	60	66	54	64	63
	Moterų, neturinčių vaikų, dalis (44 m. ir vyresnės)	9	16	13	15	13	21

¹ EVS1990, ISSP1994, EVS1999, EVS2008 amžiaus grupė – 15–19 m.

² PPAS2001 amžiaus grupė – 16–19 m.

³ EVS2017 amžiaus grupė – 18–19 m.

7 priedas. **Aprašomoji statistika, Švedija, proc.**

Charakteristikos		EVS 1990	ISSP 1994	EVS 1999	GGS 2006	EVS 2008	ESS 2010	ISSP 2012	EVS 2017
Lytis	Vyras	52	47	50	49	47	48	46	48
	Moteris	48	53	50	51	53	52	54	52
Amžiaus grupės	15 ¹ , 16 ² , 18 ³ –19	5	3	4	4	2	8	2	3
	20–29	21	20	20	16	12	12	11	12
	30–39	20	19	18	16	15	14	13	14
	40–49	21	21	19	19	20	17	19	16
	50–59	15	16	18	17	20	15	18	15
	60+	18	22	20	28	31	34	38	40
Užimtumo statusas	Dirba	82	62	65	63	65	56	60	57
	Nedirba	9	6	5	3	5	4	3	2
	Kita	9	31	30	34	30	40	37	41
Išsilavinimas	Žemas	–	60	22	16	21	26	11	13
	Vidutinis	–	24	47	51	46	52	47	42
	Aukštas	–	17	30	33	33	22	42	45
Partnerystės statusas	Santuoka / civilinė partnerystė / kohabitacija	53	71	59	68	61	43	54	51
	Kita	47	30	41	32	39	57	46	49
Vaikų skaičius	Neturi vaikų	33	31	33	28	21	29	26	26
	Turi vaikų	67	70	67	72	79	71	74	74
	Moterų, neturinčių vaikų, dalis (44 m. ir vyresnės)	9	11	10	10	8	8	10	9

¹ EVS1990, ISSP1994, EVS1999, EVS2008, ESS2010, ISSP2012 amžiaus grupė – 15–19 m.

² EVS2017 amžiaus grupė – 18–19 m.

8 priedas. Socialinio tinklo „Facebook“ klausimynas

VAIKAS MANO GYVENIME

Esu Dovilė Galdauskaitė, Vilniaus universiteto Sociologijos ir socialinio darbo instituto doktorantė. Šiuo metu rengiu disertaciją apie vaikų susilaukimo veiksnius. Kviečiu pasidalinti nuomonėmis apie vaikus mūsų gyvenime, atsakant į keletą klausimų.

Dalyvavimas tyrime yra savanoriškas. Bet kada galima nutraukti anketos pildymą ir toliau neatsakinėti į pateiktus klausimus. Atsakymai į klausimus nėra saugomi automatiškai ir „Google Forms“ sistemoje išsaugomi tik patvirtinus jų pateikimą.

Atliekamas tyrimas yra anoniminis, užtikrinant surinktų duomenų konfidencialumą tyrimo rezultatai bus pateikiami tik apibendrinti. Tyrimo metu moksliniais tikslais renkami duomenys kaupiami „Google Forms“ sistemoje, po jo – tyrimo vykdytojos asmeninėse laikmenose neribotą laiką.

Kontaktai pasiteiravimui apie tyrimą tyrimo eigoje ir po atlikimo: dovile.galdauskaite@fsf.vu.lt

Patvirtinu, kad su tyrimo informacija susipažinau ir dalyvauti sutinku

1. Prašau pasirinkite variantą, kuris geriausiai apibūdina jūsų patirtis ir planus:

1. Neturiu vaikų ir neketinu jų susilaukti ateityje → *toliau pereiti į 2 klausimą*
2. Dar neturiu vaikų, bet ketinu jų susilaukti ateityje → *toliau pereiti į 2 klausimą*
3. Turiu vaikų, bet ateityje neketinu daugiau jų susilaukti → *toliau pereiti į 1.2 klausimą*
4. Turiu vaikų ir ateityje ketinu jų susilaukti daugiau → *toliau pereiti į 1.2 klausimą*

Į klausimą atsako 1 klausime pasirinkę atsakymo variantą 3 arba 4:

1.2. Kiek jūs turite vaikų?

1. Vieną vaiką
2. Du vaikus
3. Tris ir daugiau vaikų

2. Kai pagalvojate apie vaikus, apie ką jūs pagalvojate? Prašau sudarykite šių dalykų sąrašą.

8 priedo tęsinys

3. Koks jūsų amžius? Įrašykite amžių metais

4. Prašau apibūdinkite save:

1. Esu vyras
2. Esu moteris
3. Esu translytis (-ė)
4. Kita (parašykite jums tinkamą savęs apibūdinimą): ...

5. Manau, kad:

1. Esu heteroseksualus (-i)
2. Esu homoseksualus (-i)
3. Esu biseksualus (-i)
4. Esu aoseksualus (-i)
5. Esu svingeris (-ė)
6. Patiriu poliamoriją
7. Praktikuoju atvirus santykius
8. Kita (parašykite jums tinkamą savęs apibūdinimą): ...

6. Koks jūsų aukščiausias įgytas išsilavinimas?

1. Žemesnis nei vidurinis (pradinis, pagrindinis, nebaigtas vidurinis)
2. Vidurinis (vidurinis, specialusis vidurinis (technikumai), aukštesnysis)
3. Aukštasis (universitetinis, koleginius)

7. Ar jūs šiuo metu turite sutuoktinį (-ę)/partnerį (-ę)?

1. Turiu
2. Neturiu

9 priedas. Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso vidurkio vertinimas tarp socialinių, demografinių grupių, visos šalys bendrai

	EVS1990		ISSP1994		EVS1999		PPAS2001	
	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus
Lytis								
Vyras	1414,22	Mano-Vitnio U=	788,61	Mano-Vitnio U=	1249,12	Mano-Vitnio U=	2067,84	Mano-Vitnio U=
Moteris	1540,21	998 308,5***	877,30	310419,0***	1406,21	778971,5***	2349,28	2136536,5***
Amžiaus grupė								
25-34	1492,03	Mano-Vitnio U=	841,53	Mano-Vitnio U=	1343,71	Mano-Vitnio U=	2260,96	Mano-Vitnio U=
35-44	1477,03	1 086 498,0	827,33	341 823,5	1316,70	866 079,5	2181,18	2372839,5*
Užimtumo statusas								
Dirba	1504,00	Kruskalo-Voliso	844,47	Kruskalo-Voliso	1382,71	Kruskalo-Voliso	2279,91	Kruskalo-Voliso
Nedirba	1546,81	H=25,365***	847,55	H=5,493	1173,04	H=39,858***	1877,86	H=31,369***
Kita	1288,98		772,27		1156,44		2058,07	
Išsilavinimas								
Žemas	–		874,26	Kruskalo-Voliso	1234,16	Kruskalo-Voliso	1830,09	Kruskalo-Voliso
Vidutinis	–		758,66	H=27,659***	1289,25	H=45,437***	2258,18	H=123,471***
Aukštas	–		906,18		1489,26		2536,57	
Partnerystės statusas								
Turi partnerį	1365,51	Mano-Vitnio U=	809,20	Mano-Vitnio U=	1244,96	Mano-Vitnio U=	2124,57	Mano-Vitnio U=
Neturi partnerio	1697,84	770890,0***	895,36	244 862,5**	1421,92	722005,0***	2331,85	2123783,5***
Vaikų skaičius								
Neturi vaikų	1685,67	Mano-Vitnio U=	881,66	Mano-Vitnio U=	1390,86	Mano-Vitnio U=	2287,03	Mano-Vitnio U=
Turi vaikų	1391,59	691 599,5***	742,39	216677,5***	1242,14	642122,5***	2177,46	2113935,0**
N	2906		1335		2027		4399	

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

9 priedo tęsinys

	GG2006		EVS2008		ESS2010		ISSP2012	
	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus
Lytis								
Vyras	6613,45	Mano-Vitnio U =	1334,18	Mano-Vitnio U =	1228,62	Mano-Vitnio U =	851,48	Mano-Vitnio U =
Moteris	8333,99	21850583,0***	1499,28	885761,5***	1382,03	752 151,0***	963,06	349764,5***
Amžiaus grupė								
25-34	7768,46	Mano-Vitnio U =	1 432,73	Mano-Vitnio U =	1346,38	Mano-Vitnio U =	943,63	Mano-Vitnio U =
35-44	7464,85	27613537,0***	1 422,19	1002362,0	1284,11	820428,0*	901,39	403 744,5
Užimtumo statusas								
Dirba	7764,18	Kruskalo-Voliso	1440,85	Kruskalo-Voliso	1365,20	Kruskalo-Voliso	950,80	Kruskalo-Voliso
Nedirba	6432,70	H = 100,753***	1332,11	H = 16,450***	1034,47	H = 47,158***	781,97	H = 33,873***
Kita	7165,24		1263,10		1231,46		742,95	
Išsilavinimas								
Žemas	4286,61	Kruskalo-Voliso	1051,04	Kruskalo-Voliso	1 477,47	Kruskalo-Voliso	866,54	Kruskalo-Voliso
Vidutinis	5417,04	H = 676,753***	1425,87	H = 114,975***	1477,47	H = 75,653***	730,78	H = 90,098***
Aukštas	6880,70		1568,12		1477,47		991,74	
Partnerystės statusas								
Turi partnerį	7623,40	Mano-Vitnio U =	1327,38	Mano-Vitnio U =	1200,32	Mano-Vitnio U =	837,55	Mano-Vitnio U =
Neturi partnerio	7554,83	23599966,5	1478,98	877841,5***	1341,62	716270,0***	1 018,17	321 773,5***
Vaikų skaičius								
Neturi vaikų	8019,65	Mano-Vitnio U =	1484,22	Mano-Vitnio U =	1461,05	Mano-Vitnio U =	1 028,35	Mano-Vitnio U =
Turi vaikų	7437,09	21951365,5***	1367,47	843971,0***	1238,91	641534,0***	869,88	308 493,0***
N	15206		2749		2550		1811	

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

9 priedo tęsinys

EVS2017		
	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus
Lytis		
Vyras	1355,20	Mano-Vitnio U = 915 877,0**
Moteris	1444,96	
Amžiaus grupė		
25-34	1417,42	Mano-Vitnio U = 959 555,5
35-44	1 91,70	
Užimtumo statusas		
Dirba	1428,20	Kruskalo-Voliso H = 13,941**
Nedirba	1309,98	
Kita	1274,79	
Išsilavinimas		
Žemas	1000,61	Kruskalo-Voliso H = 166,588***
Vidutinis	1315,62	
Aukštas	1609,43	
Partnerystės statusas		
Turi partnerį	1300,52	Mano-Vitnio U = 845 025,5***
Neturi partnerio	1463,65	
Vaikų skaičius		
Neturi vaikų	1504,70	Mano-Vitnio U = 823 298,5***
Turi vaikų	1325,06	
N	2602	

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

10 priedas. **Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso vidurkio vertinimas tarp socialinių, demografinių grupių, Lietuva**

	EVS1990		ISSP1994		EVS1999		PPAS2001	
	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus
Lytis								
Vyras	211,57	Mano-Vitnio U =	199,94	Mano-Vitnio U =	310,83	Mano-Vitnio U =	211,57	Mano-Vitnio U =
Moteris	222,31	22270,5	227,32	19867,0*	332,25	48001,0	222,31	22270,5
Amžiaus grupė								
25-34	182,08	Mano-Vitnio U =	220,16	Mano-Vitnio U =	218,13	Mano-Vitnio U =	341,52	Mano-Vitnio U =
35-44	172,91	14 759,0	213,67	22719,0	212,39	22204,0	306,72	45839,0**
Užimtumo statusas								
Dirba	178,72	Kruskalo-Voliso H = 1,315	218,09	Kruskalo-Voliso H = 0,957	220,11	Kruskalo-Voliso H = 3,872	335,52	Kruskalo-Voliso H = 7,735*
Nedirba	191,13		218,41		188,74		295,27	
Kita	143,20		202,46		221,01		285,71	
Išsilavinimas								
Žemas	–		200,59	Kruskalo-Voliso H = 0,994	206,56	Kruskalo-Voliso H = 7,255*	358,78	Kruskalo-Voliso H = 20,257***
Vidutinis	–		215,17		203,59		303,60	
Aukštas	–		226,19		233,65		381,55	
Partnerystės statusas								
Turi partnerį	174,11	Mano-Vitnio U =	213,27	Mano-Vitnio U =	210,51	Mano-Vitnio U =	317,90	Mano-Vitnio U =
Neturi partnerio	190,36	10 424,5	228,59	14415,5	226,16	17446,0	334,83	38880,5
Vaikų skaičius								
Neturi vaikų	197,29	Mano-Vitnio U =	224,38	Mano-Vitnio U =	248,25	Mano-Vitnio U =	377,69	Mano-Vitnio U =
Turi vaikų	173,22	7 920,0	201,07	10392,5	207,85	9539,0*	312,83	21 006,0**
N	354		358		333		644	

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

10 priedo tęsinys

	GG2006		EVS2008		ESS2010		ISSP2012	
	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus
Lytis								
Vyras	1455,04	Mano-Vitnio U =	229,74	Mano-Vitnio U =	176,59	Mano-Vitnio U =	171,78	Mano-Vitnio U =
Moteris	1919,72	1031744,5***	230,20	25932,0	211,11	15 164,0**	179,77	14296,5
Amžiaus grupė								
25-34	1737,76	Mano-Vitnio U =	233,17	Mano-Vitnio U =	201,06	Mano-Vitnio U =	173,52	Mano-Vitnio U =
35-44	1642,34	1 340 839,0**	227,53	25292,5	195,81	18 470,5	179,25	14960,0
Užimtumo statusas								
Dirba	1704,96	Kruskalo-Voliso H = 7,022*	238,10	Kruskalo-Voliso H = 10,530**	204,57	Kruskalo-Voliso H = 9,868**	178,93	Kruskalo-Voliso H = 1,462
Nedirba	1537,69		188,98		155,15		153,84	
Kita	1650,32		183,64		205,41		172,78	
Išsilavinimas								
Žemas	1447,97	Kruskalo-Voliso H = 67,4***	187,48	Kruskalo-Voliso H = 8,074*	183,31	Kruskalo-Voliso H = 28,609***	–	Mano-Vitnio U = 0,706
Vidutinis	1630,83		219,18		174,29		165,59	
Aukštas	1890,59		242,90		240,95		178,39	
Partnerystės statusas								
Turi partnerį	1654,88	Mano-Vitnio U =	226,36	Mano-Vitnio U =	186,64	Mano-Vitnio U =	172,19	Mano-Vitnio U =
Neturi partnerio	1767,80	1 101 574,5**	235,97	23756,5	191,88	17 105,5	181,92	12980,0
Vaikų skaičius								
Neturi vaikų	1760,36	Mano-Vitnio U =	251,44	Mano-Vitnio U =	209,80	Mano-Vitnio U =	178,71	Mano-Vitnio U =
Turi vaikų	1665,00	983 426,0*	222,73	16531,0*	195,46	10 549,0	175,79	11248,0
N	3375		453		373		350	

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

10 priedo tęsinys

	EVS2017	
	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus
Lytis		
Vyras	181,01	Mano-Vitnio U = 16214,0***
Moteris	224,82	
Amžiaus grupė		
25-34	206,30	Mano-Vitnio U = 20 916,0
35-44	207,56	
Užimtumo statusas		
Dirba	209,21	Kruskalo-Voliso H = 6,132*
Nedirba	233,82	
Kita	157,21	
Išsilavinimas		
Žemas	209,21	Kruskalo-Voliso H = 6,132*
Vidutinis	233,82	
Aukštas	157,21	
Partnerystės statusas		
Turi partnerį	203,16	Mano-Vitnio U = 18 892,0
Neturi partnerio	209,55	
Vaikų skaičius		
Neturi vaikų	223,45	Mano-Vitnio U = 15 317,5
Turi vaikų	200,57	
N	387	

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

11 priedas. **Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso vidurkio vertinimas tarp socialinių, demografinių grupių, Italija**

	EVS1990		ISSP1994		EVS1999		PPAS2001	
	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus
Lytis								
Vyras	374,10	Mano-Vitnio U =	179,30	Mano-Vitnio U =	355,84	Mano-Vitnio U =	1 139,33	Mano-Vitnio U =
Moteris	449,44	69 325,5***	226,17	15666,5***	432,07	62422,5***	1 254,04	647621,5***
Amžiaus grupės								
25-34	425,65	Mano-Vitnio U =	205,66	Mano-Vitnio U =	399,14	Mano-Vitnio U =	1 221,99	Mano-Vitnio U =
35-44	397,36	78 652,5	199,12	19 718,0	387,27	73 748,5	1 173,25	687 216,0
Užimtumo statusas								
Dirba	432,27	Kruskalo-Voliso	202,87	Kruskalo-Voliso	408,14	Kruskalo-Voliso	1 208,92	Mano-Vitnio U =
Nedirba	448,93	H = 28,508***	277,21	H = 7,083*	365,54	H = 11,208**	1 165,86	1,837
Kita	325,23		187,01		338,12		—	
Išsilavinimas								
Žemas	—		170,83	Kruskalo-Voliso	333,09	Kruskalo-Voliso	1 043,65	Kruskalo-Voliso
Vidutinis	—		225,25	H = 23,797***	396,49	H = 27,951***	1 214,93	H = 72,580***
Aukštas	—		235,57		454,78		1 426,32	
Partnerystės statusas								
Turi partnerį	372,93	Mano-Vitnio U =	196,33	Mano-Vitnio U =	365,04	Mano-Vitnio U =	1 172,73	Mano-Vitnio U =
Neturi partnerio	471,22	60 825,5***	216,43	15 632,5	423,19	64907,5***	1 220,96	640 004,5
Vaikų skaičius								
Neturi vaikų	449,69	Mano-Vitnio U =	214,72	Mano-Vitnio U =	375,03	Mano-Vitnio U =	1 219,86	Mano-Vitnio U =
Turi vaikų	374,96	64647,500***	191,52	17 522,0*	336,75	55 929,0*	1 178,04	675 910,0
N	804		366		563		2371	

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

11 priedo tęsinys

	EVS2008		EVS2017	
	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus
Lytis				
Vyras	242,64	Mano-Vitnio U = 29055,5**	288,27	Mano-Vitnio U = 41289,0***
Moteris	278,11		349,48	
Amžiaus grupė				
25-34	268,29	Mano-Vitnio U = 31513,5	325,04	Mano-Vitnio U = 48 855,5
35-44	251,67		317,12	
Užimtumo statusas				
Dirba	249,63	Kruskalo-Voliso H = 0,442	324,36	Kruskalo-Voliso H = 1,898
Nedirba	263,74		304,82	
Kita	253,43		301,53	
Išsilavinimas				
Žemas	188,25	Kruskalo-Voliso H = 31,695***	249,32	Kruskalo-Voliso H = 41,349***
Vidutinis	262,02		310,81	
Aukštas	294,28		386,04	
Partnerystės statusas				
Turi partnerį	221,38	Mano-Vitnio U = 24026,5***	306,19	Mano-Vitnio U = 46 654,5
Neturi partnerio	289,49		323,65	
Vaikų skaičius				
Neturi vaikų	273,79	Mano-Vitnio U = 26306,0***	336,30	Mano-Vitnio U = 45 309,5*
Turi vaikų	229,92		301,67	
N	485		612	

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

12 priedas. **Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso vidurkio vertinimas tarp socialinių, demografinių grupių, Estija**

	EVS1990		EVS1999		PPAS2001		GGs2006	
	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus
Lytis								
Vyras	213,60	Mano-Vitnio U =	177,77	Mano-Vitnio U =	215,55	Mano-Vitnio U =	927,92	Mano-Vitnio U =
Moteris	243,17	22688,5*	195,79	15698,0	253,91	22960,5**	1271,27	421933,0***
Amžiaus grupė								
25-34	229,50	Mano-Vitnio U =	187,66	Mano-Vitnio U =	236,16	Mano-Vitnio U =	1187,80	Mano-Vitnio U =
35-44	228,50	25 992,5	187,34	17446,500	239,80	27768,0	1114,64	620572,5**
Užimtumo statusas								
Dirba	233,05	Kruskalo-Voliso H = 5,590	193,52	Kruskalo-Voliso H = 4,368	244,55	Mano-Vitnio U = 4,535*	1183,01	Kruskalo-Voliso H = 25,832***
Nedirba	168,60		164,13		210,73		910,30	
Kita	199,87		166,10		–		1073,70	
Išsilavinimas								
Žemas	–		161,88	Kruskalo-Voliso H = 4,054	183,45	Kruskalo-Voliso H = 13,275**	1014,90	Kruskalo-Voliso H = 34,248***
Vidutinis	–		189,89		232,92		1115,73	
Aukštas	–		197,65		271,96		1257,56	
Partnerystės statusas								
Turi partnerį	218,53	Mano-Vitnio U =	174,34	Mano-Vitnio U =	228,65	Mano-Vitnio U =	1175,46	Mano-Vitnio U =
Neturi partnerio	251,49	18770,0*	203,71	14135,0***	245,16	25 780,5	1096,36	515 226,5**
Vaikų skaičius								
Neturi vaikų	239,86	Mano-Vitnio U =	201,63	Mano-Vitnio U =	255,19	Mano-Vitnio U =	1143,22	Mano-Vitnio U =
Turi vaikų	225,11	10709,0	183,53	10 813,5	233,18	17 504,5	1154,52	455 261,0
N	452		266		475		2303	

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

12 priedo tęsinys

	EVS2008		ESS2010		EVS2017	
	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus
Lytis						
Vyras	209,30	Mano-Vitnio U =	236,76	Mano-Vitnio U =	165,35	Mano-Vitnio U =
Moteris	233,62	20967,0*	282,80	27895,0***	186,00	13501,5*
Amžiaus grupė						
25-34	216,27	Mano-Vitnio U =	267,07	Mano-Vitnio U =	181,66	Mano-Vitnio U =
35-44	232,03	23277,0	258,42	33 080,0	170,26	14 223,5
Užimtumo statusas						
Dirba	230,19	Kruskalo-Voliso H = 7,879**	264,36	Kruskalo-Voliso H = 6,772*	178,47	Kruskalo-Voliso H = 1,727
Nedirba	235,77		211,32		146,67	
Kita	178,55		280,23		168,62	
Išsilavinimas						
Žemas	209,09	Kruskalo-Voliso H = 5,468	247,87	Kruskalo-Voliso H = 12,408**	121,03	Kruskalo-Voliso H = 29,988***
Vidutinis	224,02		246,52		162,20	
Aukštas	243,97		295,09		206,45	
Partnerystės statusas						
Turi partnerį	212,37	Mano-Vitnio U =	248,73	Mano-Vitnio U =	155,56	Mano-Vitnio U =
Neturi partnerio	231,56	21800,5	268,96	29 874,5	185,72	12021,0**
Vaikų skaičius						
Neturi vaikų	237,51	Mano-Vitnio U =	274,61	Mano-Vitnio U =	195,25	Mano-Vitnio U =
Turi vaikų	218,09	19310,0	259,17	21 853,5	166,48	10160,5**
N	447		521		321	

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

13 priedas. **Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso vidurkio vertinimas tarp socialinių, demografinių grupių, Austrija**

	EVS1990		ISSP1994		PPASS2021		GG2006	
	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus
Lytis								
Vyras	240,01	Mano-Vitnio U =	171,18	Mano-Vitnio U =	415,39	Mano-Vitnio U =	1567,44	Mano-Vitnio U =
Moteris	268,69	27 554,0*	175,30	14371,5	495,37	85013,5***	2212,84	1226 963,0***
Amžiaus grupė								
25-34	260,49	Mano-Vitnio U =	176,43	Mano-Vitnio U =	470,39	Mano-Vitnio U =	2017,71	Mano-Vitnio U =
35-44	255,08	32 252,0	170,80	14454,0	457,21	103 920,5	1915,43	1799924,0**
Užimtumo statusas								
Dirba	344,42	Kruskalo-Voliso H = 19,142***	182,02	Kruskalo-Voliso H = 9,425**	481,56	Kruskalo-Voliso H = 16,458***	1983,64	Kruskalo-Voliso H = 6,204*
Nedirba	209,31		182,15		393,52		1835,03	
Kita	344,42		141,61		350,43		1885,33	
Išsilavinimas								
Žemas	–		161,99	Kruskalo-Voliso H = 22,949***	364,30	Kruskalo-Voliso H = 22,098***	1306,30	Kruskalo-Voliso H = 267,918***
Vidutinis	–		202,22		468,61		1930,57	
Aukštas	–		271,87		547,68		2401,37	
Partnerystės statusas								
Turi partnerį	241,74	Mano-Vitnio U =	167,29	Mano-Vitnio U =	431,16	Mano-Vitnio U =	1914,67	Mano-Vitnio U =
Neturi partnerio	297,20	21562,5***	189,43	10 531,0	488,14	91 312,0**	2071,36	1442326,5***
Vaikų skaičius								
Neturi vaikų	282,45	Mano-Vitnio U =	176,50	Mano-Vitnio U =	481,75	Mano-Vitnio U =	2097,07	Mano-Vitnio U =
Turi vaikų	247,71	20 502,5*	152,89	8 677,5*	449,65	88 090,5*	1894,90	1517157,0***
N	505		276		909		3918	

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

13 priedo tęsinys

	EVS2008		ESS2010		ISSP2012		EVS2017	
	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus
Lytis								
Vyras	252,81	Mano-Vitnio U =	317,84	Mano-Vitnio U =	197,74	Mano-Vitnio U =	253,65	Mano-Vitnio U =
Moteris	301,11	31742,5***	427,29	50021,5***	234,31	19447,0**	273,13	32023,5
Amžiaus grupė								
25-34	285,68	Mano-Vitnio U =	390,29	Mano-Vitnio U =	221,41	Mano-Vitnio U =	265,22	Mano-Vitnio U =
35-44	276,29	37 479,500	361,24	64 653,0	214,27	22 833,0	262,89	34331,0
Užimtumo statusas								
Dirba	282,71	Kruskalo-Voliso	376,95	Kruskalo-Voliso	223,01	Kruskalo-Voliso	271,63	Kruskalo-Voliso
Nedirba	203,83	H = 4,205	318,43	H = 5,615	180,26	H = 4,392	234,03	H = 11,749**
Kita	284,36		400,02		192,90		187,83	
Išsilavinimas								
Žemas	238,62	Kruskalo-Voliso	374,18	Kruskalo-Voliso	189,03	Kruskalo-Voliso	194,02	Kruskalo-Voliso
Vidutinis	273,75	H = 16,602***	372,79	H = 1,070	194,01	H = 25,243***	257,97	H = 14,855**
Aukštas	351,04		392,89		256,13		300,97	
Partnerystės statusas								
Turi partnerį	268,86	Mano-Vitnio U =	327,19	Mano-Vitnio U =	201,86	Mano-Vitnio U =	252,58	Mano-Vitnio U =
Neturi partnerio	290,96	36 003,0	374,12	52 892,0**	247,45	17102,0***	270,69	31 658,5
Vaikų skaičius								
Neturi vaikų	297,22	Mano-Vitnio U =	398,73	Mano-Vitnio U =	240,99	Mano-Vitnio U =	279,15	Mano-Vitnio U =
Turi vaikų	266,72	34 605,0*	355,35	62 859,5**	202,53	18 726,5***	243,78	28882,0**
N	560		707		435		510	

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

14 priedas. **Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso vidurkio vertinimas tarp socialinių, demografinių grupių, Prancūzija**

	EVS1990		EVS1999		GGS2006		EVS2008	
	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus
Lytis								
Vyras	215,14	Mano-Vitnio U =	324,84	Mano-Vitnio U =	1723,62	Mano-Vitnio U =	209,30	Mano-Vitnio U =
Moteris	207,08	20 711,5	352,92	52597,0*	1928,03	1478170,0**	233,62	20967,0*
Amžiaus grupės								
25-34	211,16	Mano-Vitnio U =	345,76	Mano-Vitnio U =	1897,15	Mano-Vitnio U =	216,27	Mano-Vitnio U =
35-44	209,67	21 607,0	333,91	55278,0	1790,63	1574938,0**	232,03	23277,0
Užimtumo statusas								
Dirba	230,60	Kruskalo-Voliso H = 33,111***	365,03	Kruskalo-Voliso H = 42,448***	1923,11	Kruskalo-Voliso H = 94,970***	230,19	Kruskalo-Voliso H = 7,879*
Nedirba	199,98		352,20		1584,21		235,77	
Kita	153,56		241,30		1445,94		178,55	
Išsilavinimas								
Žemas	–		312,73	Kruskalo-Voliso H = 15,008**	–		209,09	Kruskalo-Voliso H = 5,468
Vidutinis	–		357,96		–		224,02	
Aukštas	–		378,03		–		243,97	
Partnerystės statusas								
Turi partnerį	184,91	Mano-Vitnio U =	300,30	Mano-Vitnio U =	1834,04	Mano-Vitnio U =	212,37	Mano-Vitnio U =
Neturi partnerio	253,36	13916,500***	365,77	42546,0***	1847,50	1485963,5	231,56	21 800,5
Vaikų skaičius								
Neturi vaikų	260,82	Mano-Vitnio U =	362,56	Mano-Vitnio U =	1927,24	Mano-Vitnio U =	237,51	Mano-Vitnio U =
Turi vaikų	192,86	11465,000***	330,59	41852,0*	1798,51	1345572,5**	218,09	19 310,0
N	420		545		3676		510	

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

14 priedo tęsinys

	ESS2010		ISSP2012		EVS2017	
	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus
Lytis						
Vyras	264,39	Mano-Vitnio U =	379,62	Mano-Vitnio U =	289,16	Mano-Vitnio U =
Moteris	264,58	34 024,0	384,51	61 624,0	263,92	33 701,5
Amžiaus grupė						
25-34	260,49	Mano-Vitnio U =	394,98	Mano-Vitnio U =	267,90	Mano-Vitnio U =
35-44	267,64	33 406,0	372,95	68 411,5	281,38	35 725,0
Užimtumo statusas						
Dirba	277,65	Kruskalo-Voliso	405,32	Kruskalo-Voliso	289,85	Kruskalo-Voliso
Nedirba	239,82	H = 17,363***	337,70	H = 39,313***	247,39	H = 20,658***
Kita	193,81		252,76		194,25	
Išsilavinimas						
Žemas	181,96	Kruskalo-Voliso	282,75	Kruskalo-Voliso	192,11	Kruskalo-Voliso
Vidutinis	251,32	H = 41,873***	298,25	H = 31,507***	241,89	H = 48,845***
Aukštas	331,69		405,25		322,52	
Partnerystės statusas						
Turi partnerį	254,44	Mano-Vitnio U =	353,38	Mano-Vitnio U =	274,57	Mano-Vitnio U =
Neturi partnerio	273,75	32243,5	405,97	59 442,5**	274,46	35 476,0
Vaikų skaičius						
Neturi vaikų	300,30	Mano-Vitnio U =	439,98	Mano-Vitnio U =	300,21	Mano-Vitnio U =
Turi vaikų	247,20	24458,***	359,85	47520,5***	258,02	30673,0**
N	526		749		474	

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

15 priedas. **Požiūrio į lyčių vaidmenis egalitariškumo indekso vidurkio vertinimas tarp socialinių, demografinių grupių, Švedija**

	EVS1990		ISSP1994		EVS1999		GG2006	
	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus
Lytis								
Vyras	184,92	Mano-Vitnio U =	224,93	Mano-Vitnio U =	178,58	Mano-Vitnio U =	889,80	Mano-Vitnio U =
Moteris	208,69	16868,0*	260,13	25116,5**	215,17	15615,0**	1025,15	392811,0***
Amžiaus grupė								
25-34	188,09	Mano-Vitnio U =	241,62	Mano-Vitnio U =	192,89	Mano-Vitnio U =	987,91	Mano-Vitnio U =
35-44	210,91	17530,5*	244,40	29 063,0	200,54	18401,0	952,20	444767,5
Užimtumo statusas								
Dirba	195,81	Kruskalo-Voliso	241,95	Kruskalo-Voliso	200,10	Kruskalo-Voliso	985,79	Kruskalo-Voliso
Nedirba	198,17	H = 2,675	224,81	H = 1,099	140,43	H = 6,026*	749,28	H = 12,416**
Kita	156,74		252,78		199,36		904,06	
Išsilavinimas								
Žemas	–		222,11	Kruskalo-Voliso	175,77	Kruskalo-Voliso	756,72	Kruskalo-Voliso
Vidutinis	–		255,41	H = 10,522**	184,27	H = 10,839**	872,09	H = 60,858***
Aukštas	–		270,34		222,66		1059,03	
Partnerystės statusas								
Turi partnerį	197,15	Mano-Vitnio U =	242,77	Mano-Vitnio U =	194,44	Mano-Vitnio U =	982,62	Mano-Vitnio U =
Neturi partnerio	197,92	19184,5	238,33	23 298,5	198,93	16 941,0	909,70	284188,0*
Vaikų skaičius								
Neturi vaikų	190,05	Mano-Vitnio U =	226,56	Mano-Vitnio U =	196,12	Mano-Vitnio U =	996,59	Mano-Vitnio U =
Turi vaikų	202,49	16 008,5	217,99	21 303,5	195,92	18 311,0	953,70	397583,0
N	375		335		320		1934	

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

15 priedo tęsinys

	EVS2008		ESS2010		ISSP2012		EVS2017	
	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus	Vidurkių rangas	Neparametrinis kriterijus
Lytis								
Vyras	158,54	Mano-Vitnio U =	196,91	Mano-Vitnio U =	126,51	Mano-Vitnio U =	154,49	Mano-Vitnio U =
Moteris	191,28	12389,5**	230,72	19077,5**	158,13	7 921,5**	173,00	11 844,0
Amžiaus grupė								
25-34	180,89	Mano-Vitnio U =	212,24	Mano-Vitnio U =	164,49	Mano-Vitnio U =	167,99	Mano-Vitnio U =
35-44	176,18	14 537,0	214,56	22 277,5	129,63	7921,0***	160,22	12 721,5
Užimtumo statusas								
Dirba	177,07	Kruskalo-Voliso	218,71	Kruskalo-Voliso	145,45	Kruskalo-Voliso	164,44	Kruskalo-Voliso
Nedirba	148,43	H = 2,357	153,64	H = 7,128*	120,45	H = 1,746	149,50	H = 0,227
Kita	159,67		203,88		129,76		160,61	
Išsilavinimas								
Žemas	131,73	Kruskalo-Voliso	141,50	Kruskalo-Voliso	94,38	Kruskalo-Voliso	67,32	Kruskalo-Voliso
Vidutinis	166,81	H = 8,841*	204,02	H = 18,085***	121,81	H = 4,434	142,14	H = 25,884***
Aukštas	194,34		240,03		147,01		180,88	
Partnerystės statusas								
Turi partnerį	268,86	Mano-Vitnio U =	217,69	Mano-Vitnio U =	134,73	Mano-Vitnio U =	151,84	Mano-Vitnio U =
Neturi partnerio	290,96	10 933,0	210,31	20 198,0	151,45	9 007,5	166,01	11 437,0
Vaikų skaičius								
Neturi vaikų	167,73	Mano-Vitnio U =	208,41	Mano-Vitnio U =	162,81	Mano-Vitnio U =	177,07	Mano-Vitnio U =
Turi vaikų	168,79	11 077,0	216,21	19 819,0	133,63	8 106,0**	156,12	10 938,5*
N	294		423		277		295	

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

16 priedas. Klasterinė analizė, klasterių centrai

	Klasteris		
	1	2	3
EVS 1990			
Dirbanti motina gali sukurti tokius pat šiltus ir tvirtus santykius su savo vaiku, kaip ir nedirbanti (apversta skalė)	1,82	3,31	3,51
Geriausia išeitis moteriai būti nepriklausoma – dirbti (apversta skalė)	2,62	2,55	3,41
Savo indėlį į šeimos biudžetą turi įnešti tiek vyras, tiek moteris (apversta skalė)	2,73	2,97	3,46
Dažniau nukenčia ikimokyklinio amžiaus vaikai tų motinų, kurios dirba	1,56	1,94	2,39
Darbas yra svarbu, tačiau dauguma moterų nori turėti šeimą ir vaikus	1,78	1,70	3,44
Būti namų šeimininke yra tiek pat reikšminga, kiek ir dirbti	2,02	1,68	3,08
ISSP 1994			
Dirbanti mama gali sukurti tokius pat šiltus ir tvirtus santykius su savo vaikais kaip ir nedirbanti mama (apversta skalė)	3,09	3,49	4,37
Darbas yra geriausias būdas moteriai tapti nepriklausoma (apversta skalė)	3,27	3,67	3,95
Dauguma moterų šiais laikais turi dirbti, kad prisidėtų prie šeimos išlaikymo (apversta skalė)	4,18	3,70	4,23
Šeimos pajamas turėtų uždirbti ir vyras, ir moteris (apversta skalė)	3,79	3,89	4,34
Labai tikėtina, kad ikimokyklinio amžiaus vaikas kentės, jei jo mama dirba	1,88	2,27	3,93
Apskritai, šeimyninis gyvenimas nukenčia, kai moteris dirba visą darbo dieną	1,84	2,21	4,01
Turėti darbą yra gerai, bet iš tikrųjų dauguma moterų norėtų šeiminkauti namuose ir rūpintis vaikais	1,80	3,05	3,81
Namų šeiminkėmis esančios moterys patenkintos gyvenimu lygiai taip pat, kaip ir dirbančios mokamą darbą	1,91	3,38	3,58
Vyro pareiga – uždirbti pinigus, o moters pareiga – prižiūrėti namus ir šeimą	2,06	3,43	4,53
Nėra gerai, jeigu vyras pasilieka namuose ir rūpinasi vaikais ir moteris išeina dirbti	2,11	3,78	3,92
Šeimyninis gyvenimas dažnai nukenčia, jei jų tėvas per daug dėmesio skiria savo darbui (apversta skalė)	2,41	2,46	2,75
EVS 1999			
Dirbanti motina gali sukurti tokius pat šiltus ir tvirtus santykius su savo vaiku, kaip ir nedirbanti (apversta skalė)	2,48	3,21	3,58
Geriausia išeitis moteriai būti nepriklausoma – dirbti (apversta skalė)	2,48	3,35	3,26
Savo indėlį į šeimos biudžetą turi įnešti tiek vyras, tiek moteris (apversta skalė)	2,51	3,40	3,25
Apskritai tėvai gali taip pat gerai rūpintis savo vaikais, kaip ir motinos (apversta skalė)	2,61	3,25	3,39
Dažniau nukenčia ikimokyklinio amžiaus vaikai tų motinų, kurios dirba	2,05	2,06	3,26
Darbas yra svarbu, tačiau dauguma moterų nori turėti šeimą ir vaikus	2,18	1,92	3,11
Būti namų šeimininke yra tiek pat reikšminga, kiek ir dirbti	2,17	2,20	2,86

16 priedo tęsinys

	Klasteris		
	1	2	3
PPAS 2001			
Dirbanti moteris gali turėti tokius pat šiltus ir tvirtus ryšius su vaikais, kaip ir nedirbanti (apversta skalė)	3,23	4,21	4,31
Darbas yra geriausias būdas moteriai tapti nepriklausoma (apversta skalė)	2,59	2,25	4,38
Ikimokyklinio amžiaus vaikas, matyt, nukenčia, jeigu jo motina dirba	1,70	4,17	2,57
Bet kuriuo atveju šeima nukenčia, kai moteris dirba visą darbo dieną	1,95	3,84	2,60
Darbas yra gerai, bet namai ir vaikai yra tai, ko iš tikrųjų labiausiai nori moteris	2,06	2,85	3,49
Namų šeiminkės statusas leidžia pajusti tokią pat pilnatvę, kaip ir mokamas darbas	2,52	2,94	3,85
Dauguma moterų šiais laikais turi dirbti, kad prisidėtų prie šeimos išlaikymo (apversta skalė)	2,89	3,35	4,07
GGs 2006			
Moterys turėtų pačios nuspręsti, kaip gali išleisti savo uždirbtus pinigus, neatsiklausiusios sutuoktinio / partnerio (apversta skalė)	3,27	4,10	4,19
Jei trūksta darbo vietų, daugiau teisių dirbti turėtų turėti vyrai nei moterys	2,75	4,20	4,59
Jei tėvai išsiskiria, vaikui geriau pasilikti su motina nei su tėvu	2,60	2,92	3,76
Vaikai dažnai nukenčia, jei jų tėvas per daug dėmesio skiria savo darbui (apversta skalė)	2,35	1,95	2,83
Ikimokyklinio amžiaus vaikai nukenčia, jei jų motina dirba	2,68	2,14	4,30
Būnant namų šeiminkė galima pajusti tokią pat pilnatvę, kaip ir dirbant mokamą darbą	2,88	2,07	2,85
Apskritai vyrai yra geresni politiniai lyderiai nei moterys	2,80	4,06	4,35
Jei moteris uždirba daugiau nei sutuoktinis / partneris, tai gali kenkti jų santykiams	3,03	3,92	4,24

16 priedo tęsinys

	Klasteris		
	1	2	3
EVS 2008			
Vyrai turėtų prisiimti tiek pat atsakomybės už namus ir vaikus, kaip ir moterys (apversta skalė)	3,42	2,90	3,84
Apskritai tėvai gali taip pat gerai rūpintis savo vaikais, kaip ir motinos (apversta skalė)	3,18	2,66	3,71
Savo indėlį į šeimos biudžetą turi įnešti tiek vyras, tiek moteris (apversta skalė)	3,16	2,88	3,60
Geriausia išeitis moteriai būti nepriklausoma – dirbti (apversta skalė)	3,06	2,83	3,43
Dirbanti motina gali sukurti tokius pat šiltus ir tvirtus santykius su savo vaiku, kaip ir nedirbanti (apversta skalė)	2,78	2,98	3,69
Dažniau nukenčia ikimokyklinio amžiaus vaikai tų motinų, kurios dirba	1,85	2,53	3,29
Darbas yra svarbu, tačiau dauguma moterų nori turėti šeimą ir vaikus	1,78	2,52	3,16
Būti namų šeimininke yra tiek pat reikšminga, kiek ir dirbti	1,82	2,60	2,87
ESS 2010			
Moterys turėtų būti pasirengusios dirbti trumpiau, kad daugiau laiko galėtų skirti šeimai	2,30	2,24	4,46
Kai trūksta darbo vietų, pirmenybė gauti darbą turėtų būti teikiama vyrams, o ne moterims	2,41	4,43	4,60
ISSP 2012			
Šeimos pajamas turėtų uždirbti ir vyras, ir moteris (apversta skalė)	3,48	3,97	4,49
Dirbanti mama gali sukurti tokius pat šiltus ir tvirtus santykius su savo vaikais kaip ir nedirbanti mama (apversta skalė)	3,41	3,65	4,63
Labai tikėtina, kad ikimokyklinio amžiaus vaikas kentės, jei jo mama dirba	2,27	2,73	4,47
Apskritai, šeimyninis gyvenimas nukenčia, kai moteris dirba visą darbo dieną	2,14	2,77	4,43
Turėti darbą yra gerai, bet iš tikrųjų dauguma moterų norėtų šeiminkauti namuose ir rūpintis vaikais	2,04	3,34	3,97
Namų šeiminkėmis esančios moterys patenkintos gyvenimu lygiai taip pat, kaip ir dirbančios mokamą darbą	1,94	3,37	3,67
Vyro pareiga – uždirbti pinigus, o moters pareiga – prižiūrėti namus ir šeimą	2,30	3,71	4,75

16 priedo tęsinys

	Klasteris		
	1	2	3
EVS 2017			
Dirbančių motinų vaikai nukenčia	2,26	2,67	3,58
Darbas yra svarbu, tačiau dauguma moterų nori turėti šeimą ir vaikus	1,90	2,43	3,57
Apskritai kalbant, šeimos gyvenimas nukenčia, jei moteris dirba visą darbo dieną	2,04	2,40	3,56
Vyras turi uždirbti pinigus, moteris – rūpintis namais ir šeima	2,13	3,03	3,89
Apskritai kalbant, vyrai yra geresni politiniai lyderiai nei moterys	2,30	3,19	3,83
Apskritai kalbant, vyrai geriau vadovauja verslui nei moterys	2,45	3,29	3,84
Didėjant nedarbui, vyrai turi turėti daugiau teisių į darbą nei moterys	2,60	4,17	4,76

17 priedas. Klasterių priklausomybė nuo sociodemografinių charakteristikų (95 % PI), ranginės logistinės regresijos rezultatai, visos analizuojamos šalys

		EVS 1990	ISSP 1994	EVS 1999	PPAS 2001	GGG 2006
Lytis	Vyras	-0,477 (-0,623; -0,332)	-0,366 (-0,579; -0,153)	-0,465 (-0,637; -0,293)	-0,353 (-0,472; -0,234)	-0,833 (-0,907; -0,759)
	Moteris (lyg.)	0	0	0	0	
Išsilavinimas	Žemas	–	0,095 (-0,196; 0,386)	-0,456 (-0,683; -0,228)	-0,732 (-0,932; -0,533)	-1,067 (-1,207; -0,927)
	Vidutinis	–	-0,546 (-0,839; -0,253)	-0,364 (-0,560; -0,169)	-0,262 (-0,423; -0,100)	-0,630 (-0,708; -0,552)
	Aukštas (lyg.)	–	0	0	0	0
Amžiaus grupė	25–34 m.	-0,226 (-0,369; -0,083)	0,021 (-0,192; 0,234)	-0,033 (-0,208; 0,142)	0,066 (-0,057; 0,188)	0,041 (-0,033; 0,116)
	35–44 m. (lyg.)	0	0	0	0	
Užimtumo statusas	Dirbantis	0,561 (0,360; 0,762)	0,440 (0,157; 0,723)	0,619 (0,375; 0,864)	0,319 (0,175; 0,463)	0,071 (-0,033; 0,175)
	Bedarbis	0,434 (0,035; 0,833)	0,401 (-0,082; 0,883)	0,183 (-0,171; 0,536)	-0,401 (-0,791; -0,010)	-0,281 (-0,472; -0,090)
	Kita (lyg.)	0	0	0	0	0
Partnerystės statusas	Turi partnerį	-0,477 (-0,657; -0,298)	0,015 (-0,271; 0,302)	-0,242 (-0,439; -0,046)	-0,279 (-0,426; -0,133)	0,253 (0,165; 0,341)
	Neturi partnerio (lyg.)	0	0	0	0	0
Vaikų skaičius	Neturi vaikų	0,276 (0,080; 0,472)	0,740 (0,456; 1,024)	0,080 (-0,139; 0,299)	-0,162 (-0,319; -0,006)	0,225 (0,131; 0,318)
	Turi vaikų (lyg.)	0	0	0	0	0
N		2906	1335	2027	4399	15206
Nagelkerkės R ²		0,052***	0,075***	0,048***	0,038***	0,094***

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

17 priedo tęsinys

		EVS 2008	ESS 2010	ISSP 2012	EVS 2017	EVS 2008
Lytis	Vyras	-0,322 (-0,468; -0,175)	-0,505 (-0,657; -0,354)	-0,390 (-0,595; -0,185)	-0,327 (-0,474; -0,180)	-0,505 (-0,657; -0,354)
	Moteris (lyg.)	0	0	0	0	0
Išsilavinimas	Žemas	-0,930 (-1,158; -0,702)	-0,706 (-0,986; -0,425)	-0,765 (-1,873; 0,343)	-1,179 (-1,426; -0,933)	-0,706 (-0,986; -0,425)
	Vidutinis	-0,216 (-0,371; -0,061)	-0,375 (-0,544; -0,206)	-0,821 (-1,036; -0,606)	-0,634 (-0,787; -0,481)	-0,375 (-0,544; -0,206)
	Aukštas (lyg.)	0	0	0	0	0
Amžiaus grupė	25–34 m.	-0,176 (-0,328; -0,024)	-0,006 (-0,162; 0,150)	-0,123 (-0,329; 0,082)	-0,114 (-0,265; 0,037)	-0,006 (-0,162; 0,150)
	35–44 m. (lyg.)	0	0	0	0	0
Užimtumo statusas	Dirbantis	0,298 (0,079; 0,518)	0,307 (0,102; 0,512)	0,773 (0,461; 1,086)	0,253 (0,030; 0,477)	0,307 (0,102; 0,512)
	Bedarbis	0,184 (-0,169; 0,537)	-0,266 (-0,571; 0,040)	0,250 (-0,220; 0,720)	0,110 (-0,209; 0,430)	-0,266 (-0,571; 0,040)
	Kita (lyg.)	0	0	0	0	0
Partnerystės statusas	Turi partnerį	-0,084 (-0,245; 0,077)	-0,227 (-0,389; -0,066)	-0,491 (-0,706; -0,275)	-0,368 (-0,533; -0,202)	-0,227 (-0,389; -0,066)
	Neturi partnerio (lyg.)	0	0	0	0	0
Vaikų skaičius	Neturi vaikų	0,296 (0,119; 0,473)	0,294 (0,115; 0,472)	0,288 (0,046; 0,531)	0,194 (0,018; 0,370)	0,294 (0,115; 0,472)
	Turi vaikų (lyg.)	0	0	0	0	0
N		2749	2550	1811	2602	2550
Nagelkerkės R ²		0,050***	0,058**	0,108***	0,074***	0,058**

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

18 priedas. Klasterių priklausomybė nuo sociodemografinių charakteristikų (95 % PI), ranginės logistinės regresijos rezultatai, Lietuva

		EVS 1990	ISSP 1994	EVS 1999	PPAS 2001	GGG 2006
Lytis	Vyras	0,321 (-0,103; 0,744)	-0,195 (-0,787; 0,398)	-0,263 (-0,717; 0,191)	-0,235 (-0,557; 0,086)	-0,955 (-1,129; -0,781)
	Moteris (lyg.)	0	0	0	0	
Išsilavinimas	Žemas	–	-0,239 (-1,632; 1,154)	1,060 (-1,113; 3,232)	-0,409 (-1,351; 0,532)	-0,347 (-0,682; -0,013)
	Vidutinis	–	-0,518 (-1,138; 0,102)	-0,332 (-0,807; 0,143)	-0,443 (-0,822; -0,063)	-0,193 (-0,374; -0,013)
	Aukštas (lyg.)	–	0	0	0	
Amžiaus grupė	25–34 m.	0,272 (-0,159; 0,702)	0,204 (-0,373; 0,780)	-0,213 (-0,674; 0,247)	0,194 (-0,119; 0,507)	0,318 (0,148; 0,488)
	35–44 m. (lyg.)	0	0	0	0	
Užimtumo statusas	Dirbantis	-0,434 (-1,642; 0,774)	0,709 (-0,238; 1,657)	0,233 (-0,519; 0,984)	0,304 (-0,191; 0,799)	0,214 (-0,056; 0,485)
	Bedarbis	-2,108 (-4,535; 0,318)	0,626 (-0,722; 1,975)	-0,178 (-1,074; 0,719)	-0,114 (-0,708; 0,479)	0,317 (-0,084; 0,717)
	Kita (lyg.)	0	0	0	0	
Partnerystės statusas	Turi partnerį	-0,112 (-0,728; 0,504)	-0,397 (-1,145; 0,350)	0,287 (-0,280; 0,855)	0,086 (-0,296; 0,469)	0,048 (-0,149; 0,245)
	Neturi partnerio (lyg.)	0	0	0	0	
Vaikų skaičius	Neturi vaikų	0,062 (-0,624; 0,747)	0,302 (-0,500; 1,105)	0,489 (-0,312; 1,290)	0,353 (-0,130; 0,836)	-0,124 (-0,350; 0,102)
	Turi vaikų (lyg.)	0	0	0	0	0
N		354	358	333	644	3375
Nagelkerkės R ²		0,028	0,043	0,034	0,037**	0,059***

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

18 priedo tęsinys

		EVS 2008	ESS 2010	ISSP 2012	EVS 2017
Lytis	Vyras	-1,020 (-1,479; -0,560)	-0,176 (-0,688; 0,337)	-0,990 (-1,414; -0,566)	-0,199 (-0,599; 0,201)
	Moteris (lyg.)	0	0	0	0
Išsilavinimas	Žemas	-0,772 (-1,403; -0,140)	0,541 (-0,156; 1,238)	0,052 (-0,661; 0,765)	-0,077 (-0,759; 0,605)
	Vidutinis	-1,127 (-1,623; -0,632)	–	-0,944 (-1,391; -0,497)	0,046 (-0,366; 0,459)
	Aukštas (lyg.)	0	0	0	0
Amžiaus grupė	25–34 m.	-0,295 (-0,751; 0,160)	-0,131 (-0,628; 0,366)	-0,134 (-0,583; 0,315)	0,095 (-0,306; 0,496)
	35–44 m. (lyg.)	0	0	0	0
Užimtumo statusas	Dirbantis	-0,040 (-0,565; 0,485)	-0,046 (-0,837; 0,744)	0,643 (-0,191; 1,478)	-0,004 (-0,636; 0,627)
	Bedarbis	-0,365 (-1,105; 0,376)	-0,099 (-1,212; 1,015)	0,899 (-0,269; 2,067)	0,005 (-1,011; 1,020)
	Kita (lyg.)	0	0	0	0
Partnerystės statusas	Turi partnerį	0,026 (-0,426; 0,479)	-0,177 (-0,784; 0,430)	-0,103 (-0,599; 0,393)	0,186 (-0,268; 0,639)
	Neturi partnerio (lyg.)	0	0	0	0
Vaikų skaičius	Neturi vaikų	-0,056 (-0,680; 0,568)	-0,261 (-0,961; 0,438)	0,194 (-0,383; 0,771)	0,566 (0,040; 1,093)
	Turi vaikų (lyg.)	0	0	0	0
N		453	373	282	408
Nagelkerkės R ²		0,017	0,157***	0,019	0,132***

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

19 priedas. Klasterių priklausomybė nuo sociodemografinių charakteristikų (95 % PI), ranginės logistinės regresijos rezultatai, Austrija

		EVS 1990	ISSP 1994	PPAS 2001	GGG 2006	EVS 2008
Lytis	Vyras	-0,923 (-1,306; -0,540)	-0,258 (-0,764; 0,248)	-0,824 (-1,131; -0,518)	-0,956 (-1,086; -0,827)	-0,605 (-0,932; -0,278)
	Moteris (lyg.)	0	0	0	0	0
Išsilavinimas	Žemas	–	-2,005 (-3,256; -0,754)	-1,327 (-2,055; -0,599)	-1,482 (-1,719; -1,245)	-1,586 (-2,358; -0,814)
	Vidutinis	–	-1,194 (-2,540; 0,152)	-0,786 (-1,412; -0,159)	-0,637 (-0,786; -0,489)	-0,692 (-1,179; -0,205)
	Aukštas (lyg.)	–	0	0	0	0
Amžiaus grupė	25–34 m.	-0,235 (-0,592; 0,122)	0,406 (-0,067; 0,879)	-0,018 (-0,321; 0,285)	0,035 (-0,092; 0,163)	-0,116 (-0,464; 0,233)
	35–44 m. (lyg.)	0	0	0	0	0
Užimtumo statusas	Dirbantis	0,918 (0,476; 1,359)	0,966 (0,345; 1,586)	0,943 (0,595; 1,291)	0,189 (0,025; 0,353)	0,137 (-0,275; 0,548)
	Bedarbis	0,882 (-0,272; 2,037)	1,363 (0,145; 2,580)	–	0,196 (-0,137; 0,529)	-0,537 (-1,524; 0,450)
	Kita (lyg.)	0	0	0	0	0
Partnerystės statusas	Turi partnerį	-0,800 (-1,252; -0,349)	-0,294 (-0,968; 0,381)	-0,490 (-0,841; -0,138)	-0,019 (-0,170; 0,131)	0,146 (-0,232; 0,524)
	Neturi partnerio (lyg.)	0	0	0	0	0
Vaikų skaičius	Neturi vaikų	-0,268 (-0,769; 0,232)	0,088 (-0,578; 0,753)	0,104 (-0,286; 0,494)	0,138 (-0,018; 0,295)	0,437 (0,039; 0,836)
	Turi vaikų (lyg.)	0	0	0	0	0
N		505	276	909	3918	560
Nagelkerkės R ²		0,097***	0,144***	0,098***	0,103***	0,074***

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

19 priedo tęsinys

		ESS 2010	ISSP 2012	EVS 2017
Lytis	Vyras	-1,020 (-1,320; -0,721)	-0,540 (-0,951; -0,129)	-0,472 (-0,811; -0,133)
	Moteris (lyg.)	0	0	0
Išsilavinimas	Žemas	0,131 (-0,516; 0,778)	-	-1,111 (-1,867; -0,355)
	Vidutinis	-0,160 (-0,518; 0,197)	-0,860 (-1,278; -0,442)	-0,292 (-0,686; 0,102)
	Aukštas (lyg.)	0	0	0
Amžiaus grupė	25–34 m.	0,027 (-0,280; 0,334)	-0,121 (-0,544; 0,302)	-0,079 (-0,432; 0,274)
	35–44 m. (lyg.)	0	0	0
Užimtumo statusas	Dirbantis	0,255 (-0,118; 0,628)	0,571 (-0,155; 1,297)	1,083 (0,438; 1,728)
	Bedarbis	-0,389 (-1,033; 0,255)	0,270 (-0,788; 1,328)	1,310 (0,246; 2,373)
	Kita (lyg.)	0	0	0
Partnerystės statusas	Turi partnerį	-0,296 (-0,640; 0,048)	-0,723 (-1,161; -0,286)	-0,255 (-0,654; 0,144)
	Neturi partnerio (lyg.)	0	0	0
Vaikų skaičius	Neturi vaikų	0,288 (-0,067; 0,642)	0,181 (-0,279; 0,641)	0,246 (-0,173; 0,666)
	Turi vaikų (lyg.)	0	0	0
N		707	435	510
Nagelkerkės R ²		0,093***	0,137***	0,067***

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

20 priedas. Klasterių priklausomybė nuo sociodemografinių charakteristikų (95 % PI), ranginės logistinės regresijos rezultatai, Švedija

		EVS 1990	ISSP 1994	EVS 1999	GGG 2006
Lytis	Vyras	-0,527 (-0,919; -0,136)	-0,452 (-0,901; -0,003)	-0,758 (-1,254; -0,262)	-0,634 (-0,860; -0,408)
	Moteris (lyg.)	0	0	0	0
Išsilavinimas	Žemas	–	-0,330 (-0,911; 0,250)	-0,857 (-1,758; 0,045)	-1,300 (-1,856; -0,745)
	Vidutinis	–	-0,144 (-0,781; 0,493)	-1,143 (-1,718; -0,568)	-0,677 (-0,907; -0,446)
	Aukštas (lyg.)	–	0	0	0
Amžiaus grupė	25–34 m.	-0,352 (-0,762; 0,058)	-0,144 (-0,641; 0,353)	0,129 (-0,405; 0,664)	0,125 (-0,127; 0,377)
	35–44 m. (lyg.)	0	0	0	0
Užimtumo statusas	Dirbantis	0,538 (-0,282; 1,357)	0,016 (-0,648; 0,680)	0,046 (-0,684; 0,776)	0,491 (0,186; 0,796)
	Bedarbis	1,868 (-0,739; 4,474)	0,146 (-0,844; 1,135)	-0,914 (-1,994; 0,165)	-0,575 (-1,218; 0,068)
	Kita (lyg.)	0	0	0	0
Partnerystės statusas	Turi partnerį	0,010 (-0,453; 0,474)	0,251 (-0,308; 0,811)	-0,425 (-0,968; 0,117)	0,394 (0,108; 0,680)
	Neturi partnerio (lyg.)	0	0	0	0
Vaikų skaičius	Neturi vaikų	0,150 (-0,357; 0,656)	0,318 (-0,267; 0,904)	-0,226 (-0,802; 0,350)	-0,006 (-0,294; 0,282)
	Turi vaikų (lyg.)	0	0	0	0
N		375	335	320	1934
Nagelkerkės R ²		0,036	0,025	0,115***	0,074***

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

20 priedo tęsinys

		EVS 2008	ESS 2010	ISSP 2012	EVS 2017
Lytis	Vyras	-0,574 (-1,061; -0,088)	-0,317 (-0,726; 0,092)	-1,012 (-1,660; -0,364)	-0,420 (-0,985; 0,146)
	Moteris (lyg.)	0	0	0	0
Išsilavinimas	Žemas	-	-1,421 (-2,254; -0,587)	-3,516 (-5,994; -1,038)	-2,827 (-4,070; -1,584)
	Vidutinis	-	-0,410 (-0,862; 0,043)	-0,978 (-1,812; -0,144)	-0,740 (-1,327; -0,154)
	Aukštas (lyg.)	-	0	0	0
Amžiaus grupė	25–34 m.	-0,188 (-0,712; 0,336)	0,119 (-0,317; 0,556)	0,455 (-0,301; 1,211)	0,094 (-0,528; 0,716)
	35–44 m. (lyg.)	0	0	0	0
Užimtumo statusas	Dirbantis	0,318 (-0,449; 1,085)	-0,122 (-0,843; 0,598)	1,206 (0,159; 2,253)	0,127 (-0,616; 0,869)
	Bedarbis	0,386 (-0,842; 1,615)	-0,698 (-1,704; 0,308)	0,020 (-1,842; 1,882)	0,467 (-1,666; 2,600)
	Kita (lyg.)	0	0	0	0
Partnerystės statusas	Turi partnerį	-0,246 (-0,763; 0,272)	-0,147 (-0,594; 0,301)	-0,389 (-1,105; 0,326)	-0,125 (-0,750; 0,500)
	Neturi partnerio (lyg.)	0	0	0	0
Vaikų skaičius	Neturi vaikų	0,155 (-0,445; 0,755)	-0,221 (-0,704; 0,262)	0,818 (-0,058; 1,693)	0,114 (-0,562; 0,790)
	Turi vaikų (lyg.)	0	0	0	0
N		294	423	277	295
Nagelkerkės R ²		0,046	0,055**	0,215***	0,107**

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

21 priedas. Klasterių priklausomybė nuo sociodemografinių charakteristikų (95 % PI), ranginės logistinės regresijos rezultatai, Italija

		EVS 1990	ISSP 1994	EVS 1999	GGs 2006
Lytis	Vyras	-0,905 (-1,209; -0,601)	-0,885 (-1,379; -0,390)	-0,657 (-0,991; -0,323)	-0,158 (-0,325; 0,009)
	Moteris (lyg.)	0	0	0	0
Išsilavinimas	Žemas	–	-1,766 (-2,496; -1,035)	-0,715 (-1,169; -0,261)	-0,803 (-1,060; -0,545)
	Vidutinis	–	-0,612 (-1,305; 0,082)	-0,450 (-0,844; -0,056)	-0,529 (-0,757; -0,301)
	Aukštas (lyg.)	–	0	0	0
Amžiaus grupė	25–34 m.	-0,232 (-0,529; 0,064)	-0,004 (-0,485; 0,478)	-0,102 (-0,461; 0,257)	0,110 (-0,065; 0,285)
	35–44 m. (lyg.)	0	0	0	0
Užimtumo statusas	Dirbantis	1,076 (0,703; 1,449)	0,996 (0,343; 1,649)	1,116 (0,618; 1,615)	-0,009 (-0,198; 0,180)
	Bedarbis	0,773 (0,090; 1,456)	3,332 (1,577; 5,087)	0,984 (0,123; 1,845)	–
	Kita (lyg.)	0	0	0	0
Partnerystės statusas	Turi partnerį	-0,521 (-0,937; -0,104)	-0,421 (-1,141; 0,299)	-0,227 (-0,689; 0,235)	-0,003 (-0,250; 0,244)
	Neturi partnerio (lyg.)	0	0	0	0
Vaikų skaičius	Neturi vaikų	0,120 (-0,308; 0,549)	-0,346 (-1,035; 0,343)	0,040 (-0,435; 0,515)	-0,095 (-0,345; 0,155)
	Turi vaikų (lyg.)	0	0	0a	0
N		804	366	563	2371
Nagelkerkės R ²		0,093***	0,183***	0,093***	0,077***

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

21 priedo tęsinys

		EVS 2008	EVS 2017
Lytis	Vyras	-0,469 (-0,836; -0,102)	-0,733 (-1,066; -0,401)
	Moteris (lyg.)	0	0
Išsilavinimas	Žemas	-0,799 (-1,351; -0,246)	-1,104 (-1,578; -0,630)
	Vidutinis	-0,156 (-0,579; 0,267)	-0,709 (-1,078; -0,340)
	Aukštas (lyg.)	0	0
Amžiaus grupė	25–34 m.	0,062 (-0,342; 0,466)	-0,108 (-0,437; 0,222)
	35–44 m. (lyg.)	0	0
Užimtumo statusas	Dirbantis	0,359 (-0,205; 0,924)	0,226 (-0,214; 0,667)
	Bedarbis	0,359 (-0,391; 1,108)	0,034 (-0,517; 0,586)
	Kita (lyg.)	0	0
Partnerystės statusas	Turi partnerį	-0,570 (-1,066; -0,075)	0,054 (-0,397; 0,505)
	Neturi partnerio (lyg.)	0	0
Vaikų skaičius	Neturi vaikų	-0,142 (-0,673; 0,388)	0,422 (-0,036; 0,879)
	Turi vaikų (lyg.)	0	0
N		485	612
Nagelkerkės R ²		0,067***	0,095***

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

22 priedas. Klasterių priklausomybė nuo sociodemografinių charakteristikų (95 % PI), ranginės logistinės regresijos rezultatai, Prancūzija

		EVS 1990	EVS 1999	GGs 2006	EVS 2008
Lytis	Vyras	-0,394 (-0,821; 0,032)	-0,532 (-0,885; -0,178)	-0,309 (-0,434; -0,184)	-0,257 (-0,624; 0,110)
	Moteris (lyg.)	0	0	0	0
Išsilavinimas	Žemas	–	-0,392 (-0,780; -0,003)	–	-1,520 (-2,235; -0,805)
	Vidutinis	–	0,251 (-0,211; 0,713)	–	-0,528 (-0,905; -0,151)
	Aukštas (lyg.)	–	0	–	0
Amžiaus grupė	25–34 m.	-0,260 (-0,650; 0,130)	0,035 (-0,299; 0,370)	0,186 (0,057; 0,316)	0,008 (-0,362; 0,377)
	35–44 m. (lyg.)	0	0	0	0
Užimtumo statusas	Dirbantis	1,113 (0,642; 1,584)	0,966 (0,527; 1,405)	0,714 (0,522; 0,907)	0,945 (0,286; 1,605)
	Bedarbis	0,542 (-0,381; 1,466)	0,429 (-0,258; 1,117)	0,174 (-0,093; 0,442)	0,559 (-0,293; 1,411)
	Kita (lyg.)	0	0	0	0
Partnerystės statusas	Turi partnerį	-0,604 (-1,089; -0,118)	-0,467 (-0,847; -0,086)	0,125 (-0,021; 0,271)	0,019 (-0,363; 0,401)
	Neturi partnerio (lyg.)	0	0	0	0
Vaikų skaičius	Neturi vaikų	0,760 (0,198; 1,322)	-0,101 (-0,560; 0,359)	0,101 (-0,056; 0,258)	0,190 (-0,249; 0,629)
	Turi vaikų (lyg.)	0	0	0	0
N		420	545	3676	510
Nagelkerkės R ²		0,151***	0,095***	0,029***	0,098***

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

22 priedo tęsinys

		ESS 2010	ISSP 2012	EVS 2017
Lytis	Vyras	-0,132 (-0,466; 0,202)	-0,145 (-0,492; 0,201)	0,202 (-0,171; 0,574)
	Moteris (lyg.)	0	0	0
Išsilavinimas	Žemas	-1,448 (-2,104; -0,793)	-0,869 (-2,186; 0,449)	-1,155 (-1,769; -0,540)
	Vidutinis	-0,779 (-1,182; 0,375)	-0,732 (-1,105; -0,360)	-0,939 (-1,330; -0,547)
	Aukštas (lyg.)	0	0	0
Amžiaus grupė	25–34 m.	-0,257 (-0,602; 0,088)	-0,091 (-0,419; 0,236)	-0,511 (-0,889; -0,134)
	35–44 m. (lyg.)	0	0	0
Užimtumo statusas	Dirbantis	0,665 (0,129; 1,201)	1,398 (0,941; 1,855)	1,250 (0,663; 1,837)
	Bedarbis	0,612 (-0,101; 1,324)	0,805 (0,113; 1,496)	0,848 (0,133; 1,564)
	Kita (lyg.)	0	0	0
Partnerystės statusas	Turi partnerį	-0,060 (-0,416; 0,295)	-0,083 (-0,421; 0,255)	0,039 (-0,352; 0,430)
	Neturi partnerio (lyg.)	0	0	0
Vaikų skaičius	Neturi vaikų	0,404 (0,002; 0,806)	0,497 (0,089; 0,906)	0,381 (0,044; 0,805)
	Turi vaikų (lyg.)	0	0	0
N		526	749	474
Nagelkerkės R ²		0,088***	0,116***	0,153***

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

23 priedas. Klasterių priklausomybė nuo sociodemografinių charakteristikų (95 % PI), ranginės logistinės regresijos rezultatai, Estija

		EVS 1990	EVS 1999	PPAS 2001	GGs 2006
Lytis	Vyras	-0,719 (-0,490; 0,259)	-0,584 (-1,070; -0,098)	-0,061 (-0,422; 0,299)	-1,042 (-1,219; -0,864)
	Moteris (lyg.)	0	0	0	0
Išsilavinimas	Žemas	-	-0,341 (-1,133; 0,450)	-0,587 (-1,304; 0,129)	-0,312 (-0,606; -0,018)
	Vidutinis	-	-0,016 (-0,572; 0,540)	-0,357 (-0,776; 0,062)	-0,212 (-0,392; -0,031)
	Aukštas (lyg.)	-	0	0	0
Amžiaus grupė	25–34 m.	-0,115 (-0,490; 0,259)	0,074 (-0,412; 0,560)	0,153 (-0,209; 0,515)	0,243 (0,072; 0,415)
	35–44 m. (lyg.)	0	0	0	0
Užimtumo statusas	Dirbantis	0,044 (-0,998; 1,087)	0,966 (0,125; 1,806)	0,291 (-0,153; 0,736)	0,414 (0,180; 0,647)
	Bedarbis	-0,695 (-2,014; 0,624)	0,705 (-0,329; 1,738)	-	-0,240 (-0,642; 0,161)
	Kita (lyg.)	0	0	0	0
Partnerystės statusas	Turi partnerį	-0,486 (-0,920; -0,052)	-0,098 (-0,634; 0,437)	-0,205 (-0,570; 0,159)	0,234 (0,038; 0,431)
	Neturi partnerio (lyg.)	0	0	0	0
Vaikų skaičius	Neturi vaikų	0,170 (-0,418; 0,758)	0,019 (-0,628; 0,666)	-0,007 (-0,481; 0,467)	-0,052 (-0,280; 0,177)
	Turi vaikų (lyg.)	0	0	0	0
N		452	266	475	2303
Nagelkerkės R ²		0,063***	0,048	0,020	0,093***

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

23 priedo tęsinys

		EVS 2008	ISSP 2012	EVS 2017
Lytis	Vyras	-0,230 (-0,621; 0,161)	-0,556 (-0,904; -0,208)	-0,588 (-1,061; -0,115)
	Moteris (lyg.)	0	0	0
Išsilavinimas	Žemas	-0,535 (-0,987; -0,084)	-0,137 (-0,747; 0,473)	-1,461 (-2,147; -0,775)
	Vidutinis	-0,249 (-0,700; 0,202)	-0,238 (-0,602; 0,125)	-0,753 (-1,210; -0,295)
	Aukštas (lyg.)	0	0	0
Amžiaus grupė	25–34 m.	-0,617 (-0,999; -0,236)	-0,028 (-0,381; 0,325)	0,182 (-0,256; 0,621)
	35–44 m. (lyg.)	0	0	0
Užimtumo statusas	Dirbantis	0,237 (-0,325; 0,799)	-0,061 (-0,513; 0,391)	0,164 (-0,460; 0,788)
	Bedarbis	0,555 (-0,629; 1,739)	-0,654 (-1,345; 0,036)	-0,085 (-1,254; 1,084)
	Kita (lyg.)	0	0	0
Partnerystės statusas	Turi partnerį	-0,106 (-0,502; 0,291)	-0,127 (-0,478; 0,224)	-0,609 (-1,062; -0,156)
	Neturi partnerio (lyg.)	0	0	0
Vaikų skaičius	Neturi vaikų	0,478 (0,034; 0,923)	0,120 (-0,316; 0,557)	0,239 (-0,295; 0,773)
	Turi vaikų (lyg.)	0	0	0
N		447	521	321
Nagelkerkės R ²		0,058**	0,018*	0,130***

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

24 priedas. **Socialinių, demografinių charakteristikų ir požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių koreliacija tarp turinčių ir neturinčių vaikų, visos šalys bendrai**

	EVS 1990						ISSP 1994					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,091*** df=2, N=2060			KramerioV = 0,132** df=2, N=809			Kramerio V = 0,091* df=2, N=917			KramerioV = 0,138* df=2, N=427		
Vyras	35,8	37,4	26,8	27,6	34,4	38,0	41,7	33,8	24,5	15,0	50,7	34,3
Moteris	30,0	34,7	35,2	21,7	27,0	51,3	37,0	30,1	32,9	19,9	36,9	43,2
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,071** df=2, N=2061			Kramerio V = 0,076 df=2, N=810			Kramerio V = 0,069 df=2, N=917			Kramerio V = 0,157** df=2, N=426		
25–34	35,3	36,3	28,4	24,8	33,1	42,1	42,3	31,9	25,7	13,8	44,7	41,5
35–44	30,2	35,3	34,5	26,0	24,9	49,2	36,8	31,6	31,6	26,2	43,9	29,9
Užimtumo statusas	Kendal tau b = -0,102*** N=2060			Kendalo tau b = 0,045 N=802			Kendalo tau b = -0,132*** N=917			Kendalo tau b = 0,115 N=425		
Dirba	30,2	36,2	33,6	25,6	31,3	43,1	36,4	32,4	31,2	17,9	45,9	36,2
Nedirba	24,6	45,9	29,5	24,4	33,3	42,2	52,8	15,1	32,1	14,3	28,6	57,1
Kita	44,3	32,1	23,6	17,2	29,7	53,1	45,4	34,1	20,5	15,4	44,2	40,4
Išsilavinimas							Kendalo tau b = -0,134*** N=916			Kendalo tau b = 0,246*** N=427		
Žemas	–	–	–	–	–	–	26,1	41,1	32,8	11,7	55,9	32,4
Vidutinis	–	–	–	–	–	–	51,8	25,5	22,7	21,3	43,8	35,0
Aukštas	–	–	–	–	–	–	42,9	21,4	35,7	19,3	25,3	55,4
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,126*** df=2, N=2061			Kramerio V = 0,064 df=2, N=810			Kramerio V = 0,071 df=2, N=916			Kramerio V = 0,034 df=2, N=425		
Turi partnerį	34,7	35,8	29,5	29,7	32,3	38,0	38,6	32,8	28,6	16,7	43,1	40,3
Neturi partnerio	21,3	35,7	42,9	23,8	31,1	45,1	42,9	21,4	35,7	17,6	45,5	36,9

***p = 0,000; **p < 0,01; *p < 0,05

24 priedo tęsinys

	EVS 1999						PPAS 2001					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,094*** df=2, N=1334			Kramerio V = 0,129** df=2, N=714			Kramerio V = 0,094*** df=2, N=2892			Kramerio V = 0,070** df=2, N=1539		
Vyras	36,4	39,8	23,7	33,3	38,5	28,2	51,6	18,4	30,1	46,1	22,3	31,7
Moteris	28,5	41,0	30,4	24,2	36,4	39,4	44,5	16,3	39,2	39,5	23,1	37,4
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,022 df=2, N=1334			Kramerio V = 0,060 df=2, N=713			Kramerio V = 0,030 df=2, N=2892			Kramerio V = 0,051 df=2, N=1539		
25–34	33,0	39,3	27,8	30,8	36,7	32,5	45,6	16,9	37,5	42,3	23,9	33,8
35–44	31,1	41,3	27,6	24,3	40,7	35,0	48,3	17,3	34,5	45,9	19,1	35,0
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = -0,124*** N=1334			Kendalo tau b = -0,056 N=714			Kendalo tau b = -0,084*** N=2892			Kendalo tau b = -0,015 N=1539		
Dirba	28,7	40,9	30,4	28,0	37,4	34,6	44,0	18,9	37,1	42,6	23,1	34,3
Nedirba	36,0	44,1	19,8	35,4	49,2	15,4	63,8	8,5	27,7	52,6	21,1	26,3
Kita	43,6	37,3	19,1	33,3	26,7	40,0	55,5	12,8	31,8	45,0	21,1	34,0
Išsilavinimas	Kendalo tau b = 0,101*** N=1334			Kendalo tau b = 0,143*** N=714			Kendalo tau b = 0,124*** N=2892			Kendalo tau b = 0,114*** N=1539		
Žemas	37,3	39,3	23,4	27,6	51,2	21,3	58,2	17,3	24,6	55,0	19,9	25,1
Vidutinis	31,0	44,1	24,9	34,9	33,2	31,8	45,5	16,6	37,9	44,0	21,4	34,6
Aukštas	27,2	35,4	37,3	22,2	35,4	42,4	37,1	19,6	43,3	32,1	28,6	39,3
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,104*** df=2, N=1334			Kramerio V = 0,061 df=2, N=714			Kramerio V = 0,093*** df=2, N=2892			Kramerio V = 0,015 df=2, N=1539		
Turi partnerį	33,5	41,1	25,4	28,9	33,6	37,6	49,3	16,8	33,8	44,3	23,0	32,6
Neturi partnerio	25,4	38,3	36,3	29,5	39,1	31,4	37,5	18,8	43,7	42,9	22,6	34,5

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

24 priedo tęsinys

	GGs 2006						EVS 2008					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,151*** df=2, N=10813			Kramerio V = 0,245*** df=2, N=4397			Kramerio V = 0,091*** df=2, N=1792			Kramerio V = 0,130** df=2, N=1027		
Vyras	48,0	23,0	28,9	46,5	25,0	28,5	40,4	36,4	23,2	32,0	42,8	25,2
Moteris	33,2	26,9	40,0	24,6	26,8	48,6	36,0	32,2	31,8	25,6	37,2	37,2
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,010 df=2, N=10813			Kramerio V = 0,053** df=2, N=4397			Kramerio V = 0,055 df=2, N=1792			Kramerio V = 0,034 df=2, N=1027		
25–34	38,6	25,1	36,3	34,8	25,2	39,9	40,9	33,7	25,3	30,1	39,4	30,5
35–44	39,1	25,5	35,3	38,5	27,3	34,2	36,1	33,8	30,1	26,9	42,1	31,0
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = 0,066*** N=10813			Kendalo tau b = 0,016 N=4397			Kendalo tau b = -0,106*** N=1792			Kendalo tau b = -0,010 N=1027		
Dirba	38,8	23,7	37,5	36,3	25,5	38,2	35,8	34,2	30,0	28,8	40,6	30,6
Nedirba	45,1	30,4	24,5	42,5	30,3	27,2	40,8	34,2	25,0	31,4	43,0	25,6
Kiti	37,3	32,2	30,5	28,2	25,5	46,3	48,3	31,4	20,3	28,7	36,5	34,8
Išsilavinimas	Kendalo tau b = 0,173*** N=10813			Kendalo tau b = 0,193*** N=4397			Kendalo tau b = 0,153*** N=1792			Kendalo tau b = 0,125*** N=1027		
Žemas	56,4	25,1	18,5	62,4	14,9	22,6	52,6	35,3	12,2	42,7	45,8	11,5
Vidutinis	47,2	22,7	30,0	46,4	24,3	29,3	36,0	34,7	29,3	29,3	41,1	29,6
Aukštas	32,9	18,8	48,3	32,4	18,9	48,7	31,9	31,5	36,6	25,1	37,6	37,3
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,042*** df=2, N=10813			Kramerio V = 0,083*** df=2, N=4397			Kramerio V = 0,038 df=2, N=1792			Kramerio V = 0,044 df=2, N=1027		
Turi partnerį	38,8	24,7	36,5	31,1	26,7	42,2	38,1	35,1	26,8	27,0	44,8	28,2
Neturi partnerio	39,8	28,7	31,6	39,0	25,3	35,7	38,6	31,6	29,8	29,7	39,1	31,2

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

24 priedo tęsinys

	ESS 2010						ISSP 2012					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,125*** df=2, N=1709			Kramerio V = 0,239*** df=2, N=908			Kramerio V = 0,095** df=2, N=1233			Kramerio V = 0,174** df=2, N=612		
Vyras	37,4	30,4	32,2	35,4	30,3	34,3	26,3	40,6	33,0	18,0	41,2	40,7
Moteris	26,3	39,7	33,9	15,9	30,7	53,4	22,3	34,6	43,1	13,7	28,1	58,3
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,029 df=2, N=1709			Kramerio V = 0,096* df=2, N=908			Kramerio V = 0,080* df=2, N=1233			Kramerio V = 0,129** df=2, N=612		
25–34	32,0	36,5	31,5	23,6	31,9	44,5	28,1	34,6	37,2	15,3	30,0	54,8
35–44	30,0	35,8	34,2	32,8	27,2	40,0	21,1	37,6	41,4	15,9	42,9	41,3
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = -0,089*** N=1708			Kendalo tau b = -0,035 N=908			Kendal tau b = -0,170*** N=1233			Kendalo tau b = -0,210 N=612		
Dirba	28,7	35,1	36,2	25,1	30,5	44,3	20,4	36,0	43,6	14,5	34,3	51,1
Nedirba	42,4	38,1	19,4	42,7	24,0	33,3	33,8	39,4	26,8	19,4	32,3	48,4
Kita	33,8	38,9	27,4	20,0	35,8	44,2	39,5	38,7	21,8	21,4	26,2	52,4
Išsilavinimas	Kendalo tau b = 0,118*** N=1707			Kendalo tau b = 0,132** N=908			Kendalo tau b = 0,210*** N=1233			Kendalo tau b = 0,187*** N=612		
Žemas	40,0	35,8	24,2	45,8	20,3	33,9	50,0	12,5	37,5	33,3	21,7	45,0
Vidutinis	33,8	33,1	33,2	29,6	29,4	41,0	33,2	42,1	24,6	20,6	49,0	30,4
Aukštas	18,8	43,5	37,7	16,4	34,5	49,1	18,7	34,4	46,9	13,9	29,3	56,8
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,040 df=2, N=1709			Kramerio V = 0,084* df=2, N=908			Kramerio V = 0,149*** df=2, N=1233			Kramerio V = 0,092 df=2, N=612		
Turi partnerį	31,5	36,6	32,0	26,6	38,7	34,7	27,4	36,1	36,6	16,7	38,9	44,4
Neturi partnerio	29,1	35,2	35,7	25,8	28,9	45,3	13,7	38,2	48,1	15,1	30,8	54,2

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

24 priedo tęsinys

	EVS 2017					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,100*** df=2, N=1653			Kramerio V = 0,171*** df=2, N=1143		
Vyras	26,6	40,2	33,2	24,3	39,0	36,7
Moteris	19,0	48,6	32,4	11,6	40,4	48,0
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,036 df=2, N=1653			Kramerio V = 0,012 df=2, N=1143		
25–34	22,3	47,4	30,4	18,8	39,2	42,0
35–44	21,9	44,3	33,8	18,7	40,4	40,9
Užimtumo statusas	Kendal tau b = -0,082*** N=1653			Kendalo tau b = -0,029 N=1143		
Dirba	21,1	44,2	34,7	18,2	39,0	42,8
Nedirba	19,0	51,0	30,0	21,7	46,5	31,8
Kita	29,0	49,3	21,7	18,8	36,7	44,5
Išsilavinimas	Kendal tau b = 0,169*** N=1653			Kendal tau b = 0,231*** N=1143		
Žemas	31,3	52,1	16,6	35,7	42,9	21,4
Vidutinis	23,2	47,9	28,8	21,4	44,3	34,3
Aukštas	17,4	39,6	43,0	11,5	34,0	54,5
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,110*** df=2, N=1653			Kramerio V = 0,021 df=2, N=1143		
Turi partnerį	24,6	45,5	29,9	17,8	38,4	43,8
Neturi partnerio	16,7	44,1	39,3	18,6	40,4	41,0

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

25 priedas. **Socialinių, demografinių charakteristikų ir požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių koreliacija tarp turinčių ir neturinčių vaikų, Lietuva**

	EVS 1990						ISSP 1994					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,068 df=2, N=266			Kramerio V = 0,176 df=2, N=93			Kramerio V = 0,048 df=2, N=339			Kramerio V = 0,290 df=2, N=96		
Vyras	56,6	31,7	11,7	41,4	51,7	6,9	86,0	10,0	4,0	65,2	30,4	4,3
Moteris	63,0	26,0	11,0	58,8	35,3	5,9	83,0	11,1	5,9	78,8	9,1	12,1
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,067 df=2, N=266			Kramerio V = 0,133 df=2, N=93			Kramerio V = 0,017 df=2, N=339			Kramerio V = 0,158 df=2, N=96		
25–34	56,8	30,1	13,0	50,0	42,0	8,0	85,0	10,0	5,0	68,4	21,1	10,5
35–44	62,8	27,6	9,7	53,8	46,2	–	84,0	11,0	4,9	83,3	11,1	5,6
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = -0,124 N=266			Kendalo tau b = -0,251 N=93			Kendalo tau b = -0,048 N=339			Kendalo tau b = -0,183* N=96		
Dirba	59,4	28,6	12,0	51,7	41,7	6,7	83,3	12,7	4,1	69,6	19,6	10,9
Nedirba	85,7	14,3	–	100,0	–	–	84,6	7,7	7,7	80,0	20,0	–
Kita	50,0	50,0	–	–	100,0	–	89,3	3,6	7,1	100,0	–	–
Išsilavinimas							Kendalo tau b = 0,048 N=339			Kendalo tau b = 0,176 N=96		
Žemas	–	–	–	–	–	–	81,3	18,8	–	100,0	–	–
Vidutinis	–	–	–	–	–	–	86,0	9,5	4,5	77,1	20,0	2,9
Aukštas	–	–	–	–	–	–	80,3	12,1	7,6	65,0	15,0	20,0
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,049 df=2, N=266			Kramerio V = 0,049 df=2, N=93			Kramerio V = 0,090 df=2, N=339			Kramerio V = 0,106 df=2, N=96		
Turi partnerį	59,8	28,9	11,3	53,8	38,5	7,7	85,1	9,7	5,2	78,9	15,8	5,3
Neturi partnerio	60,0	28,6	11,4	50,0	44,0	6,0	78,8	18,2	3,0	70,3	18,9	10,8

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

25 priedo tęsinys

	EVS 1999						PPAS 2001					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,078 df=2, N=236			Kramerio V = 0,088 df=2, N=97			Kramerio V = 0,051 df=2, N=548			Kramerio V = 0,212 df=2, N=96		
Vyras	38,8	54,5	6,6	31,8	59,1	9,1	57,2	8,9	33,9	45,6	19,3	35,1
Moteris	31,4	61,6	7,0	27,8	66,7	5,6	52,2	9,3	38,5	38,5	7,7	53,8
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,131 df=2, N=236			Kramerio V = 0,175 df=2, N=97			Kramerio V = 0,116* df=2, N=548			Kramerio V = 0,174 df=2, N=96		
25–34	39,3	51,3	9,4	32,4	61,8	5,9	49,6	12,7	37,7	42,2	18,8	39,1
35–44	31,3	63,6	5,1	16,7	66,7	16,7	57,8	6,6	35,6	43,8	6,3	50,0
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = -0,043 N=236			Kendalo tau b = -0,290* N=97			Kramerio V = 0,080 N=548			Kendalo tau b = -0,025 N=96		
Dirba	32,6	61,0	6,4	22,2	66,7	11,1	50,8	9,6	39,6	41,4	14,3	44,3
Nedirba	41,5	53,7	4,9	41,7	58,3	–	63,8	8,5	27,7	52,6	21,1	26,3
Kita	38,2	50,0	11,8	100,0	–	–	61,4	7,1	31,4	28,6	–	71,4
Išsilavinimas	Kendalo tau b = 0,066 N=236			Kendalo tau b = 0,154 N=97			Kendalo tau b = 0,072 N=548			Kendalo tau b = 0,280** N=96		
Žemas	–	100,0	–	–	100,0	–	53,3	20,0	26,7	40,0	20,0	40,0
Vidutinis	37,4	56,3	6,3	39,1	56,5	4,3	56,7	7,8	35,5	52,6	19,3	28,1
Aukštas	29,7	62,4	7,9	20,0	66,7	13,3	45,4	13,0	41,7	26,5	5,9	67,6
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,052 df=2, N=236			Kramerio V = 0,194 df=2, N=97			Kramerio V = 0,014 df=2, N=548			Kramerio V = 0,198 df=2, N=96		
Turi partnerį	33,3	59,6	7,1	42,9	42,9	14,3	54,4	9,3	36,3	28,6	14,3	57,1
Neturi partnerio	39,6	54,7	5,7	27,3	66,7	6,1	54,2	8,4	37,4	48,5	14,7	36,8

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

25 priedo tęsinys

	GGG 2006						EVS 2008					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,194*** df=2, N=2564			Kramerio V = 0,218*** df=2, N=815			Kramerio V = 0,076 df=2, N=350			Kramerio V = 0,076 df=2, N=108		
Vyras	84,0	10,6	5,4	85,6	7,3	7,1	63,6	33,6	2,9	53,2	43,5	3,2
Moteris	67,3	23,7	9,0	67,2	18,2	14,6	61,9	31,9	6,2	45,7	50,0	4,3
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,056* df=2, N=2564			Kramerio V = 0,101* df=2, N=815			Kramerio V = 0,042 df=2, N=350			Kramerio V = 0,091 df=2, N=108		
25–34	72,5	18,6	8,9	76,2	12,5	11,3	60,0	34,4	5,6	51,3	46,1	2,6
35–44	76,7	17,1	6,3	85,4	8,5	6,1	64,0	31,6	4,4	46,9	46,9	6,3
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = 0,028 N=2564			Kendalo tau b = -0,036 N=815			Kendalo tau b = 0,010 N=350			Kendalo tau b = -0,040 N=108		
Dirba	75,6	17,1	7,3	78,1	11,5	10,4	62,5	33,3	4,2	48,4	48,4	3,2
Nedirba	74,4	17,4	8,1	81,3	10,9	7,8	61,1	33,3	5,6	62,5	25,0	12,5
Kita	70,8	22,4	6,9	83,3	10,4	6,3	63,0	28,3	8,7	50,0	50,0	–
Išsilavinimas	Kendalo tau b = 0,063** N=2564			Kendalo tau b = 0,065* N=815			Kendalo tau b = 0,008 N=350			Kendalo tau b = 0,041 N=108		
Žemas	79,3	15,7	5,1	84,3	7,2	8,4	64,7	32,4	2,9	55,6	33,3	11,1
Vidutinis	76,2	17,3	6,6	80,0	10,8	9,1	60,8	37,1	2,1	54,8	38,7	6,5
Aukštas	70,4	19,6	10,0	75,4	13,2	11,4	63,4	29,1	7,6	47,0	51,5	1,5
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,042 df=2, N=2564			Kramerio V = 0,090* df=2, N=815			Kramerio V = 0,070 df=2, N=350			Kramerio V = 0,157 df=2, N=108		
Turi partnerį	75,8	17,3	6,9	75,4	15,4	9,3	62,4	31,9	5,7	42,9	47,6	9,5
Neturi partnerio	71,5	19,3	9,2	80,3	9,4	10,3	63,2	34,5	2,3	51,7	46,0	2,3

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

25 priedo tęsinys

	ESS 2010						ISSP 2012					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,218*** df=2, N=295			Kramerio V = 0,379** df=2, N=101			Kramerio V = 0,044 df=2, N=256			Kramerio V = 0,081 df=2, N=97		
Vyras	64,2	31,2	4,6	75,6	17,1	7,3	35,7	58,6	5,7	33,3	62,5	4,2
Moteris	41,2	51,9	6,9	37,9	44,8	17,2	34,7	57,1	8,2	34,2	55,3	10,5
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,048 df=2, N=295			Kramerio V = 0,220 df=2, N=101			Kramerio V = 0,086 df=2, N=256			Kramerio V = 0,166 df=2, N=97		
25–34	50,0	42,6	7,4	60,5	23,3	16,3	37,6	52,9	9,4	37,7	52,5	9,8
35–44	48,3	46,3	5,4	59,3	37,0	3,7	33,3	60,6	6,1	24,0	76,0	–
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = 0,023 N=295			Kendalo tau b = -0,234* N=101			Kendalo tau b = 0,032 N=256			Kendalo tau b = 0,019 N=97		
Dirba	48,5	46,0	5,6	48,8	36,6	14,6	36,4	55,5	8,1	42,9	48,2	8,9
Nedirba	65,0	32,5	2,5	77,8	11,1	11,1	33,3	60,0	6,7	28,6	71,4	–
Kita	43,0	47,7	9,3	72,7	27,3	–	27,6	69,0	3,4	50,0	50,0	–
Išsilavinimas	Kendalo tau b = 0,141*** N=295			Kendalo tau b = 0,462*** N=101			Kramerio V = 0,089 N=256			Kramerio V = 0,131 N=97		
Žemas	49,2	46,0	4,8	87,5	12,5	–	–	–	–	–	–	–
Vidutinis	57,7	38,7	3,7	75,7	21,6	2,7	25,0	65,6	9,4	27,3	63,6	9,1
Aukštas	34,0	54,6	11,3	29,2	41,7	29,2	36,8	56,2	7,0	44,4	48,1	7,4
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,083 df=2, N=295			Kramerio V = 0,142 df=2, N=101			Kramerio V = 0,179* df=2, N=256			Kramerio V = 0,113 df=2, N=97		
Turi partnerį	48,5	43,9	7,7	63,6	18,2	18,2	35,8	59,1	5,1	30,8	61,5	7,7
Neturi partnerio	49,6	46,9	3,5	59,6	31,6	8,8	31,7	51,2	17,1	44,2	48,1	7,7

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

25 priedo tęsinys

	EVS 2017					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,192** df=2, N=297			Kramerio V = 0,351** df=2, N=116		
Vyras	59,6	37,6	2,8	64,4	28,8	6,8
Moteris	39,9	54,8	5,3	29,8	61,4	8,8
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,009 df=2, N=297			Kramerio V = 0,036 df=2, N=116		
25–34	47,8	47,8	4,3	48,4	44,0	7,7
35–44	46,8	48,8	4,4	44,0	48,0	8,0
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = -0,040 N=297			Kendalo tau b = -0,021 N=116		
Dirba	46,7	48,3	5,0	47,1	45,2	7,7
Nedirba	38,5	61,5	–	33,3	55,6	11,1
Kita	56,0	44,0	–	100,0	–	–
Išsilavinimas	Kendalo tau b = 0,102 N=297			Kendalo tau b = 0,327*** N=116		
Žemas	40,6	53,1	6,3	50,0	50,0	–
Vidutinis	59,2	38,8	2,0	69,8	27,9	2,3
Aukštas	41,0	53,6	5,4	31,8	56,1	12,1
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,108 df=2, N=297			Kramerio V = 0,152 df=2, N=116		
Turi partnerį	46,6	50,0	3,4	45,8	54,2	–
Neturi partnerio	50,0	41,7	8,3	47,8	43,3	8,9

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

26 priedas. Socialinių, demografinių charakteristikų ir požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių koreliacija tarp turinčių ir neturinčių vaikų, Italija

	EVS 1990						ISSP 1994					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,132* df=2, N=479			Kramerio V = 0,165* df=2, N=331			Kramerio V = 0,146 df=2, N=218			Kramerio V = 0,180 df=2, N=148		
Vyras	32,9	34,3	32,9	24,3	31,7	43,9	7,8	71,6	20,6	3,7	72,0	24,4
Moteris	24,9	29,4	45,7	16,9	22,5	60,6	6,9	59,5	33,6	6,1	54,5	39,4
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,132* df=2, N=479			Kramerio V = 0,095 df=2, N=331			Kramerio V = 0,035 df=2, N=218			Kramerio V = 0,068 df=2, N=148		
25–34	33,9	31,5	34,5	20,0	29,8	50,2	8,3	65,5	26,2	3,8	64,8	31,4
35–44	25,5	31,5	43,0	25,8	19,7	54,5	6,7	64,9	28,4	7,0	62,8	30,2
Užimtumo statusas	Kramerio V = 0,099 df=2, N=479			Kendalo tau b = 0,037 N=330			Kendalo tau b = -0,107 N=218			Kendalo tau b = 0,264** N=148		
Dirba	22,7	33,3	43,9	21,3	27,2	51,5	6,0	64,5	29,5	4,9	66,4	28,7
Nedirba	30,0	20,0	50,0	19,4	32,3	48,4	–	33,3	66,7	–	14,3	85,7
Kita	42,3	27,7	29,9	22,6	29,0	48,4	12,2	69,4	18,4	5,3	68,4	26,3
Išsilavinimas	Kendalo tau b = -0,202*** N=477						Kendalo tau b = 0,278*** N=218			Kendalo tau b = 0,221** N=148		
Žemas	–	–	–	–	–	–	11,0	74,3	14,7	7,7	71,2	21,2
Vidutinis	–	–	–	–	–	–	1,1	60,9	37,9	4,2	65,3	30,6
Aukštas	–	–	–	–	–	–	13,6	36,4	50,0	–	45,8	54,2
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,130** df=2, N=478			Kramerio V = 0,101 df=2, N=329			Kramerio V = 0,041 df=2, N=218			Kramerio V = 0,081 df=2, N=148		
Turi partnerį	29,0	32,7	38,3	29,5	26,2	44,3	7,5	65,0	27,6	6,7	66,7	26,7
Neturi partnerio	18,9	18,9	62,2	19,0	28,4	52,6	–	75,0	25,0	3,9	63,1	33,0

***p = 0,000; **p < 0,01; *p < 0,05

26 priedo tęsinys

	EVS 1999						PPAS 2001					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,120 df=2, N=306			Kramerio V = 0,129* df=2, N=258			Kramerio V = 0,115*** df=2, N=1364			Kramerio V = 0,025 df=2, N=1027		
Vyras	51,6	35,2	13,3	46,9	35,2	17,9	57,5	24,2	18,3	51,9	25,7	22,5
Moteris	39,9	41,0	19,1	35,4	38,1	26,5	52,1	19,9	28,0	50,8	27,8	21,4
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,051 df=2, N=306			Kramerio V = 0,054 df=2, N=258			Kramerio V = 0,032 df=2, N=1364			Kramerio V = 0,050 df=2, N=1027		
25–34	47,5	38,4	14,1	42,5	37,0	20,5	53,0	21,1	25,9	50,1	27,7	22,2
35–44	43,5	38,6	17,9	39,7	34,5	25,9	55,0	22,1	22,9	55,4	23,3	21,3
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = -0,214*** N=306			Kendalo tau b = -0,057 N=258			Kramerio V = 0,098** df=2, N=1364			Kramerio V = 0,084* df=2, N=1027		
Dirba	39,1	42,0	18,9	40,8	36,5	22,7	52,4	24,3	23,3	52,4	27,5	20,1
Nedirba	37,5	50,0	12,5	38,9	44,4	16,7	–	–	–	–	–	–
Kiti	70,9	21,8	7,3	51,7	31,0	17,2	59,5	15,3	25,2	48,2	23,7	28,1
Išsilavinimas	Kendalo tau b = 0,235*** N=306			Kendalo tau b = 0,054 N=258			Kendalo tau b = 0,118*** N=1364			Kendalo tau b = 0,099*** N=1027		
Žemas	59,1	30,0	10,9	33,3	52,1	14,6	60,5	19,6	20,0	59,2	22,0	18,8
Vidutinis	41,6	43,1	15,3	48,9	30,1	21,1	53,0	23,3	23,7	52,9	25,1	22,0
Aukštas	25,4	44,1	30,5	35,1	37,7	27,3	38,1	22,3	39,6	38,6	36,4	25,0
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,118 df=2, N=306			Kramerio V = 0,102 df=2, N=258			Kramerio V = 0,045 df=2, N=1364			Kramerio V = 0,014 df=2, N=1027		
Turi partnerį	46,5	37,6	16,0	38,2	45,5	16,4	54,4	21,4	24,2	52,2	25,4	22,4
Neturi partnerio	25,0	50,0	25,0	42,6	34,2	23,3	50,6	29,1	20,3	51,2	26,9	21,9

***p = 0,000; **p < 0,01; *p < 0,05

26 priedo tęsinys

	EVS 2008						EVS 2017					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,112 df=2, N=234			Kramerio V = 0,141 df=2, N=272			Kramerio V = 0,149* df=2, N=292			Kramerio V = 0,219*** df=2, N=348		
Vyras	44,3	49,1	6,6	35,5	53,3	11,2	30,9	56,4	12,7	30,1	48,7	21,2
Moteris	36,7	50,8	12,5	27,5	51,7	20,8	19,8	58,8	21,4	13,5	51,0	35,5
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,166 df=2, N=234			Kramerio V = 0,113 df=2, N=272			Kramerio V = 0,096 df=2, N=292			Kramerio V = 0,020 df=2, N=348		
25–34	32,1	64,2	3,8	32,7	49,7	17,6	22,8	64,6	12,7	22,7	49,0	28,4
35–44	42,5	45,9	11,6	30,1	60,3	9,6	24,4	55,4	20,2	22,7	50,6	26,6
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = -0,079 N=234			Kendalo tau b = 0,039 N=272			Kendalo tau b = -0,027 N=292			Kendalo tau b = -0,030 N=348		
Dirba	38,0	52,2	9,8	31,3	55,7	12,9	23,7	57,6	18,7	20,7	50,9	28,4
Nedirba	35,7	50,0	14,3	30,6	52,8	16,7	20,6	55,9	23,5	30,0	50,0	20,0
Kita	55,2	37,9	6,9	35,7	35,7	28,6	26,7	60,0	13,3	22,0	44,0	34,0
Išsilavinimas	Kendalo tau b = 0,180** N=234			Kendalo tau b = 0,095 N=272			Kendalo tau b = 0,117* N=292			Kendalo tau b = 0,256*** N=348		
Žemas	54,4	38,0	7,6	42,3	53,8	3,8	28,2	60,3	11,5	39,6	45,8	14,6
Vidutinis	35,6	52,5	11,9	31,4	54,2	14,4	23,5	59,1	17,4	23,3	54,9	21,8
Aukštas	23,5	70,6	5,9	29,2	50,6	20,2	20,0	52,3	27,7	11,7	43,7	44,7
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,145 df=2, N=234			Kramerio V = 0,131 df=2, N=272			Kramerio V = 0,050 df=2, N=292			Kramerio V = 0,079 df=2, N=348		
Turi partnerį	41,8	50,2	8,0	34,9	60,5	4,7	24,5	57,8	17,7	15,6	48,9	35,6
Neturi partnerio	30,0	50,0	20,0	31,3	51,1	17,6	20,0	57,5	22,5	22,6	51,0	26,4

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

27 Priedas. Socialinių, demografinių charakteristikų ir požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių koreliacija tarp turinčių ir neturinčių vaikų, Estija

	EVS 1990						EVS 1999					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,189** df=2, N=355			Kramerio V = 0,243 df=2, N=98			Kramerio V = 0,167* df=2, N=171			Kramerio V = 0,150 df=2, N=95		
Vyras	25,3	61,5	13,2	14,3	71,4	14,3	49,4	34,6	16,0	34,5	51,7	13,8
Moteris	17,4	54,5	28,2	8,7	56,5	34,8	32,8	43,5	23,7	38,5	38,5	23,1
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,022 df=2, N=355			Kramerio V = 0,450** N=98			Kramerio V = 0,091 df=2, N=172			Kramerio V = 0,164 df=2, N=95		
25–34	21,4	58,3	20,3	10,3	79,5	10,3	39,4	36,2	24,5	41,0	43,6	15,4
35–44	20,7	57,2	22,1	15,8	36,8	47,4	39,0	43,2	17,8	25,0	50,0	25,0
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = -0,147 N=355			Kramerio V = 0,096 df=2, N=98			Kendalo tau b = -0,133* N=172			Kendalo tau b = -0,017 N=95		
Dirba	21,4	56,4	22,2	12,3	64,9	22,8	35,8	41,2	23,0	39,5	37,2	23,3
Nedirba	14,3	85,7	–	–	–	–	50,0	31,8	18,2	27,3	72,7	–
Kita	21,4	50,0	28,6	–	100	–	52,0	40,0	8,0	–	100,0	–
Išsilavinimas							Kendalo tau b = 0,080 N=172			Kendalo tau b = -0,004 N=95		
Žemas	–	–	–	–	–	–	48,1	44,4	7,4	30,0	60,0	10,0
Vidutinis	–	–	–	–	–	–	36,4	43,6	20,0	37,9	41,4	20,7
Aukštas	–	–	–	–	–	–	42,2	26,7	31,1	37,5	43,8	18,8
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,125* df=2, N=355			Kramerio V = 0,253 df=2, N=98			Kramerio V = 0,123 df=2, N=172			Kramerio V = 0,197 df=2, N=95		
Turi partnerį	23,4	57,5	19,1	22,2	66,7	11,1	37,4	43,9	18,7	54,5	36,4	9,1
Neturi partnerio	13,7	57,9	28,4	7,5	65,0	27,5	44,6	30,4	25,0	31,8	47,7	20,5

***p = 0,000; **p < 0,01; *p < 0,05

27 priedo tęsinys

	PPAS 2001						GGG 2006					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,064 df=2, N=371			Kramerio V = 0,327** df=2, N=105			Kramerio V = 0,246*** df=2, N=1789			Kramerio V = 0,312*** df=2, N=514		
Vyras	44,6	23,8	31,5	43,3	17,9	38,8	44,2	16,4	39,4	49,4	15,5	35,1
Moteris	40,7	29,9	29,5	24,3	48,6	27,0	20,7	19,6	59,7	21,5	14,5	64,0
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,061 df=2, N=371			Kramerio V = 0,110 df=2, N=105			Kramerio V = 0,044 df=2, N=1789			Kramerio V = 0,096 df=2, N=514		
25–34	40,1	26,3	33,6	38,6	26,5	34,9	25,9	18,7	55,5	32,1	15,0	52,9
35–44	43,4	28,8	27,9	28,6	38,1	33,3	29,7	18,6	51,7	42,6	14,8	42,6
Užimtumo statusas	Kramerio V = 0,059 df=2, N=371			Kramerio V = 0,116 df=2, N=105			Kendalo tau b = -0,039 N=1789			Kendalo tau b = -0,051 N=514		
Dirba	40,7	28,7	30,7	33,7	30,1	36,1	28,1	16,7	55,2	33,3	14,9	51,8
Nedirba	–	–	–	–	–	–	38,5	20,8	40,6	64,3	17,9	17,9
Kiti	47,9	23,9	28,2	47,6	23,8	28,6	24,3	27,0	48,7	27,3	13,6	59,1
Išsilavinimas	Kendalo tau b = 0,104* N=371			Kendalo tau b = 0,026 N=105			Kendalo tau b = 0,083*** N=1789			Kendalo tau b = 0,194*** N=514		
Žemas	57,1	10,7	32,1	50,0	10,0	40,0	34,0	22,2	43,8	47,9	14,6	37,5
Vidutinis	43,4	28,3	28,3	39,6	22,9	37,5	29,4	18,4	52,1	42,2	12,6	45,2
Aukštas	29,7	32,8	37,5	30,4	39,1	30,4	23,5	17,7	58,8	20,4	18,4	61,2
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,058 df=2, N=371			Kramerio V = 0,037 df=2, N=105			Kramerio V = 0,035 df=2, N=1789			Kramerio V = 0,185*** df=2, N=514		
Turi partnerį	44,3	27,8	27,8	33,3	33,3	33,3	27,4	19,1	53,5	23,0	20,7	56,3
Neturi partnerio	39,5	27,7	32,8	37,0	28,3	34,8	30,9	16,6	52,5	40,3	12,1	47,6

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

27 priedo tęsinys

	EVS 2008						ESS 2010					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,089* df=2, N=311			Kramerio V = 0,123 df=2, N=136			Kramerio V = 0,182** df=2, N=411			Kramerio V = 0,172 df=2, N=113		
Vyras	46,3	44,2	9,5	36,1	50,0	13,9	37,3	39,1	23,6	34,3	40,0	25,7
Moteris	40,3	44,0	15,7	32,8	43,8	23,4	20,8	47,2	32,0	18,6	46,5	34,9
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,163* df=2, N=311			Kramerio V = 0,157 df=2, N=136			Kramerio V = 0,071 df=2, N=411			Kramerio V = 0,204 df=2, N=113		
25–34	50,8	40,8	8,3	39,4	44,7	16,0	24,1	48,1	27,8	25,9	48,2	25,9
35–44	36,6	46,1	17,3	23,8	52,4	23,8	29,3	41,4	29,3	35,7	25,0	39,3
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = -0,084 N=311			Kendalo tau b = 0,040 N=136			Kendalo tau b = 0,045 N=411			Kendalo tau b = -0,165* N=113		
Dirba	40,8	43,9	15,3	35,9	45,3	18,8	29,6	41,2	29,2	23,6	43,8	32,6
Nedirba	20,0	80,0	–	37,5	50,0	12,5	29,4	50,0	20,6	72,7	18,2	9,1
Kiti	52,3	40,9	6,8	18,2	63,6	18,2	17,1	52,6	30,3	23,1	53,8	23,1
Išsilavinimas	Kendalo tau b = 0,109* N=311			Kendalo tau b = 0,097 N=136			Kendalo tau b = 0,073 N=411			Kendalo tau b = 0,079 N=113		
Žemas	46,7	44,2	9,2	37,0	52,2	10,9	28,6	40,5	31,0	50,0	25,0	25,0
Vidutinis	44,2	39,4	16,3	35,7	45,2	19,0	31,5	41,5	27,0	27,4	45,2	27,4
Aukštas	33,3	49,4	17,2	31,3	43,8	25,0	18,8	50,0	31,3	25,6	41,9	32,6
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,056 df=2, N=311			Kramerio V = 0,128 df=2, N=136			Kramerio V = 0,023 df=2, N=411			Kramerio V = 0,185 df=2, N=113		
Turi partnerį	41,4	46,3	12,3	28,6	64,3	7,1	26,9	45,1	28,0	25,0	66,7	8,3
Neturi partnerio	43,0	41,6	15,4	35,2	45,1	19,7	27,6	42,9	29,5	27,3	40,4	32,3

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

27 priedo tęsinys

	EVS 2017					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,129 df=2, N=251			Kramerio V = 0,273* df=2, N=97		
Vyras	30,0	53,6	16,4	25,4	50,7	23,9
Moteris	19,1	59,6	21,3	6,7	46,7	46,7
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,071 df=2, N=251			Kramerio V = 0,065 df=2, N=97		
25–34	21,3	56,4	22,3	18,2	51,5	30,3
35–44	25,5	57,3	17,2	22,6	45,2	32,3
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = -0,029 N=251			Kendalo tau b = 0,044 N=97		
Dirba	23,0	57,7	19,4	21,3	47,5	31,3
Nedirba	42,9	42,9	14,3	12,5	75,0	12,5
Kita	25,0	56,3	18,8	11,1	44,4	44,4
Išsilavinimas	Kendalo tau b = 0,268*** N=251			Kendalo tau b = 0,112 N=97		
Žemas	43,6	43,6	12,8	42,9	42,9	14,3
Vidutinis	26,4	63,6	10,0	17,8	53,3	28,9
Aukštas	13,7	54,9	31,4	17,8	46,7	35,6
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,106 df=2, N=251			Kramerio V = 0,226 df=2, N=97		
Turi partnerį	28,1	54,7	17,3	35,3	52,9	11,8
Neturi partnerio	19,4	58,3	22,2	16,7	48,7	34,6

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

28 priedas. Socialinių, demografinių charakteristikų ir požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių koreliacija tarp turinčių ir neturinčių vaikų, Austrija

	EVS 1990						ISSP 1994					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,140** df=2, N=389			Kramerio V = 0,264* df=2, N=126			Kramerio V = 0,034 df=2, N=186			Kramerio V = 0,163 df=2, N=90		
Vyras	54,0	16,7	29,4	47,7	29,2	23,1	32,9	37,0	30,1	18,2	47,7	34,1
Moteris	39,5	25,1	35,4	28,1	24,6	47,4	36,2	34,6	29,2	6,9	51,7	41,4
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,105 N=389			Kramerio V = 0,028 df=2, N=126			Kramerio V = 0,092 df=2, N=186			Kramerio V = 0,223 df=2, N=90		
25–34	49,7	18,9	31,4	38,0	27,0	35,0	29,9	40,3	29,9	9,4	49,1	41,5
35–44	39,7	25,2	35,0	40,9	27,3	31,8	38,1	32,5	29,4	25,0	50,0	25,0
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = -0,148** N=384			Kendalo tau b = 0,087 N=125			Kendalo tau b = -0,189 N=186			Kendalo tau b = 0,139 N=90		
Dirba	41,0	20,7	38,3	39,4	28,4	32,1	31,2	34,8	34,0	14,5	50,0	35,5
Nedirba	12,5	12,5	75,0	75,0	25,0	–	28,6	28,6	42,9	–	50,0	50,0
Kita	54,8	27,0	18,3	12,5	12,5	75,0	45,5	38,2	16,4	20,0	40,0	40,0
Išsilavinimas							Kendalo tau b = 0,196* N=186			Kendalo tau b = 0,344** N=90		
Žemas	–	–	–	–	–	–	38,7	34,5	26,8	15,4	59,6	25,0
Vidutinis	–	–	–	–	–	–	20,0	36,7	43,3	16,7	33,3	50,0
Aukštas	–	–	–	–	–	–	–	60,0	40,0	–	11,1	88,9
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,219*** df=2, N=389			Kramerio V = 0,038 df=2, N=126			Kramerio V = 0,176* df=2, N=186			Kramerio V = 0,045 df=2, N=90		
Turi partnerį	48,0	22,7	29,3	36,7	30,0	33,3	37,1	35,5	27,4	12,0	52,0	36,0
Neturi partnerio	22,4	20,7	56,9	39,1	26,1	34,8	11,8	35,3	52,9	14,6	47,9	37,5

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

28 priedo tęsinys

	PPAS 2001						GGG 2006					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,091 df=2, N=609			Kramerio V = 0,223*** df=2, N=311			Kramerio V = 0,184*** df=2, N=2640			Kramerio V = 0,300*** df=2, N=1284		
Vyras	32,5	9,2	58,3	25,8	12,6	61,6	51,8	33,7	14,5	49,7	34,5	15,8
Moteris	26,3	6,5	67,2	11,2	7,2	81,6	36,5	33,7	29,8	24,6	36,9	38,5
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,049 df=2, N=609			Kramerio V = 0,095 df=2, N=311			Kramerio V = 0,034 df=2, N=2640			Kramerio V = 0,009 df=2, N=1284		
25–34	31,1	6,4	62,6	16,4	11,0	72,6	39,5	34,5	26,1	37,0	36,0	27,1
35–44	26,9	7,9	65,1	23,9	7,6	68,5	42,9	33,3	23,8	36,9	35,3	27,8
Užimtumo statusas	Kramerio V = 0,226*** df=2, N=609			Kramerio V = 0,085 df=2, N=311			Kendalo tau b = -0,004 N=2640			Kendalo tau b = 0,042 N=1284		
Dirba	22,8	8,7	68,5	17,4	10,4	72,2	42,1	32,6	25,3	37,7	35,6	26,7
Nedirba	–	–	–	–	–	–	42,3	34,0	23,7	37,7	41,0	21,3
Kiti	45,9	3,4	50,7	26,8	7,3	65,9	40,3	37,5	22,1	30,2	34,1	35,7
Išsilavinimas	Kendalo tau b = 0,118*** N=609			Kendalo tau b = 0,122** N=311			Kendalo tau b = 0,178*** N=2640			Kendalo tau b = 0,168*** N=1284		
Žemas	44,2	3,9	51,9	28,0	8,0	64,0	57,8	33,9	8,3	55,4	24,3	20,3
Vidutinis	26,5	8,2	65,3	19,0	11,6	69,4	41,8	33,7	24,5	39,7	37,8	22,6
Aukštas	19,4	3,2	77,4	11,4	2,3	86,4	29,0	33,3	37,8	27,2	33,4	39,4
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,148** df=2, N=609			Kramerio V = 0,063 df=2, N=311			Kramerio V = 0,039 df=2, N=2640			Kramerio V = 0,047 df=2, N=1284		
Turi partnerį	31,8	6,3	61,9	19,5	14,6	65,9	42,3	33,0	24,7	34,3	38,1	27,6
Neturi partnerio	17,6	10,7	71,7	18,0	9,4	72,6	37,9	38,2	23,9	38,7	34,3	27,0

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

28 priedo tęsinys

	EVS 2008						ESS 2010					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,150* df=2, N=307			Kramerio V = 0,259** df=2, N=253			Kramerio V = 0,230*** df=2, N=369			Kramerio V = 0,284*** df=2, N=385		
Vyras	36,4	43,0	20,6	34,1	43,9	22,0	51,4	19,2	29,5	41,6	25,4	33,0
Moteris	36,5	30,5	33,0	21,5	32,2	46,3	28,7	26,0	45,3	18,1	23,9	58,0
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,102 df=2, N=307			Kramerio V = 0,028 df=2, N=253			Kramerio V = 0,044 df=2, N=368			Kramerio V = 0,067 df=2, N=385		
25–34	43,0	34,9	22,1	27,9	37,6	34,5	37,7	21,2	41,1	28,3	25,7	46,0
35–44	33,9	34,8	31,2	28,4	39,8	31,8	37,7	24,7	37,7	34,9	22,0	43,1
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = -0,105* N=307			Kendalo tau b = 0,057 N=253			Kendalo tau b = -0,029 N=369			Kendalo tau b = 0,048 N=385		
Dirba	33,9	35,1	31,0	28,6	39,7	31,7	36,8	23,4	39,8	31,3	24,1	44,7
Nedirba	62,5	37,5	–	40,0	40,0	20,0	39,1	21,7	39,1	51,7	17,2	31,0
Kita	43,9	33,3	22,8	24,1	33,3	42,6	40,0	23,5	36,5	15,4	30,8	53,8
Išsilavinimas	Kendalo tau b = 0,170** N=307			Kendalo tau b = 0,127* N=253			Kendalo tau b = -0,064 N=368			Kendalo tau b = 0,096* N=385		
Žemas	58,3	22,2	19,4	50,0	50,0	–	28,6	25,0	46,4	36,0	20,0	44,0
Vidutinis	34,3	38,4	27,3	27,8	41,0	31,2	39,2	19,8	41,0	33,3	24,0	42,6
Aukštas	26,9	19,2	53,8	26,2	23,8	50,0	34,6	40,4	25,0	20,6	27,5	52,0
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,052 df=2, N=307			Kramerio V = 0,022 df=2, N=253			Kramerio V = 0,093 df=2, N=369			Kramerio V = 0,108 df=2, N=385		
Turi partnerį	35,0	35,9	29,1	26,2	40,5	33,3	40,0	23,7	36,3	31,4	33,3	35,3
Neturi partnerio	40,5	32,1	27,4	28,4	37,9	33,6	32,1	22,0	45,9	29,7	21,8	48,5

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

28 priedo tęsinys

	ISSP 2012						EVS 2017					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,223* df=2, N=260			Kramerio V = 0,210* df=2, N=175			Kramerio V = 0,113 df=2, N=281			Kramerio V = 0,174* df=2, N=238		
Vyras	46,2	40,6	13,2	21,1	59,6	19,3	26,1	41,4	32,4	25,0	38,6	36,4
Moteris	33,1	34,4	32,5	23,8	40,0	36,3	18,2	51,8	30,0	12,3	38,7	49,1
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,109 df=2, N=260			Kramerio V = 0,100 df=2, N=175			Kramerio V = 0,065 df=2, N=281			Kramerio V = 0,047 df=2, N=238		
25–34	44,9	30,3	24,7	22,8	45,5	31,7	20,5	52,3	27,3	18,9	40,3	40,9
35–44	35,9	40,7	23,4	22,2	55,6	22,2	21,8	45,6	32,6	20,3	35,4	44,3
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = -0,147* N=260			Kendalo tau b = 0,039 N=175			Kendalo tau b = -0,123* N=281			Kendalo tau b = -0,099 N=238		
Dirba	35,8	38,3	25,9	22,1	50,0	27,9	20,2	46,8	33,1	18,2	38,3	43,5
Nedirba	52,6	31,6	15,8	40,0	40,0	20,0	14,3	57,1	28,6	15,4	46,2	38,5
Kita	59,1	27,3	13,6	20,0	30,0	50,0	34,6	53,8	11,5	45,5	36,4	18,2
Išsilavinimas	Kramerio V = 0,217*** df=2, N=260			Kramerio V = 0,155 df=2, N=175			Kendalo tau b = 0,148** N=281			Kendalo tau b = 0,075 N=238		
Žemas	–	–	–	–	–	–	38,9	50,0	11,1	33,3	33,3	33,3
Vidutinis	46,9	37,7	15,4	23,4	54,7	21,9	21,0	49,8	29,3	17,4	42,9	39,8
Aukštas	22,2	34,7	43,1	21,9	42,5	35,6	17,2	39,7	43,1	21,0	29,0	50,0
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,263*** df=2, N=260			Kramerio V = 0,060 df=2, N=175			Kramerio V = 0,107 df=2, N=281			Kramerio V = 0,011 df=2, N=238		
Turi partnerį	45,1	35,9	19,0	25,0	48,3	26,7	24,1	44,7	31,2	18,9	37,8	43,2
Neturi partnerio	18,0	40,0	42,0	20,8	48,1	31,2	15,0	53,8	31,3	19,4	38,8	41,8

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

29 priedas. Socialinių, demografinių charakteristikų ir požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių koreliacija tarp turinčių ir neturinčių vaikų, Prancūzija

	EVS 1990						EVS 1999					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,053 df=2, N=312			Kramerio V = 0,220 df=2, N=109			Kramerio V = 0,103 df=2, N=420			Kramerio V = 0,200* df=2, N=143		
Vyras	19,8	38,7	41,4	7,5	29,9	62,7	28,5	41,9	29,7	22,1	46,5	31,4
Moteris	24,5	36,5	39,0	14,3	11,9	73,8	25,8	34,7	39,5	10,5	40,4	49,1
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,065 df=2, N=312			Kramerio V = 0,111 df=2, N=109			Kramerio V = 0,042 df=2, N=420			Kramerio V = 0,115 df=2, N=143		
25-34	24,7	38,7	36,7	11,9	22,6	65,5	25,0	40,0	35,0	19,8	41,5	38,7
35-44	21,1	36,0	42,9	4,0	24,0	72,0	28,1	36,2	35,8	10,8	51,4	37,8
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = -0,268*** N=312			Kendalo tau b = -0,061 N=109			Kendalo tau b = -0,163*** N=420			Kendalo tau b = -0,082 N=143		
Dirba	15,7	35,4	49,0	10,5	19,8	69,8	23,4	35,7	40,9	15,0	45,1	39,8
Nedirba	16,7	41,7	41,7	11,1	44,4	44,4	28,0	44,0	28,0	26,3	47,4	26,3
Kita	38,8	38,8	22,4	7,7	23,1	69,2	36,5	41,3	22,1	27,3	27,3	45,5
Išsilavinimas							Kendalo tau b = 0,105* N=420			Kendalo tau b = 0,227** N=143		
Žemas	-	-	-	-	-	-	28,0	44,1	28,0	26,7	50,0	23,3
Vidutinis	-	-	-	-	-	-	21,3	33,7	44,9	11,8	35,3	52,9
Aukštas	-	-	-	-	-	-	29,5	25,3	45,3	10,2	42,9	46,9
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,212** df=2, N=312			Kramerio V = 0,144 df=2, N=109			Kramerio V = 0,140** df=2, N=420			Kramerio V = 0,072 df=2, N=143		
Turi partnerį	25,2	40,2	34,6	17,6	11,8	70,6	30,3	37,8	32,0	23,5	41,2	35,3
Neturi partnerio	13,8	26,2	60,0	8,7	25,0	66,3	18,5	37,0	44,5	15,7	45,2	39,1

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

29 priedo tęsinys

	GGs 2006						EVS 2008					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,022 df=2, N=2534			Kramerio V = 0,152*** df=2, N=1142			Kramerio V = 0,049 df=2, N=345			Kramerio V = 0,076 df=2, N=167		
Vyras	22,2	37,6	40,1	22,6	41,1	36,3	25,0	23,5	51,5	16,0	25,5	58,5
Moteris	21,5	36,2	42,3	14,5	35,0	50,5	24,9	19,6	55,5	16,4	19,2	64,4
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,028 df=2, N=2534			Kramerio V = 0,071 df=2, N=1142			Kramerio V = 0,040 df=2, N=345			Kramerio V = 0,077 df=2, N=167		
25–34	20,9	35,8	43,3	16,9	37,8	45,3	27,0	19,7	53,3	14,4	23,7	61,9
35–44	22,3	37,3	40,4	22,1	38,7	39,2	23,8	22,0	54,3	20,4	20,4	59,2
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = -0,144*** N=2534			Kendalo tau b = -0,058* N=1142			Kendalo tau b = -0,204*** N=345			Kendalo tau b = -0,087 N=167		
Dirba	20,0	34,4	45,7	17,6	37,8	44,6	20,3	21,7	58,0	15,2	22,1	62,8
Nedirba	26,5	45,6	27,9	23,1	41,9	35,0	35,0	25,0	40,0	22,2	27,8	50,0
Kitas	29,7	45,5	24,8	23,3	36,0	40,7	52,6	15,8	31,6	25,0	25,0	50,0
Išsilavinimas							Kendalo tau b = 0,242*** N=344			Kendalo tau b = 0,157** N=167		
Žemas	–	–	–	–	–	–	54,3	17,1	28,6	80,0	–	20,0
Vidutinis	–	–	–	–	–	–	28,6	21,7	49,7	20,3	21,7	58,0
Aukštas	–	–	–	–	–	–	12,7	21,6	65,7	9,7	24,7	65,6
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,051* df=2, N=2534			Kramerio V = 0,046 df=2, N=1142			Kramerio V = 0,057 df=2, N=345			Kramerio V = 0,129 df=2, N=167		
Turi partnerį	21,8	35,7	42,5	16,3	38,1	45,6	23,0	21,7	55,3	10,0	33,3	56,7
Neturi partnerio	21,7	41,5	36,8	19,8	38,1	42,1	28,1	20,3	51,6	17,5	20,4	62,0

***p = 0,000; **p < 0,01; *p < 0,05

29 priedo tęsinys

	ESS 2010						ISSP 2012					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,032 df=2, N=356			Kramerio V = 0,125 df=2, N=172			Kramerio V = 0,074 df=2, N=545			Kramerio V = 0,134 df=2, N=222		
Vyras	27,5	39,1	33,3	23,3	37,2	39,5	12,1	35,5	52,4	11,3	25,4	63,4
Moteris	28,4	41,3	30,3	14,0	38,4	47,7	15,9	28,2	55,9	4,4	24,6	71,1
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,093 df=2, N=356			Kramerio V = 0,157 df=2, N=172			Kramerio V = 0,080 df=2, N=545			Kramerio V = 0,193* df=2, N=222		
25–34	32,8	41,2	26,1	15,0	42,5	42,5	17,8	32,2	50,0	4,5	22,6	72,9
35–44	25,7	40,1	34,2	25,4	28,8	45,8	13,4	28,9	57,8	13,5	30,8	55,8
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = -0,127* N=356			Kendalo tau b = -0,041 N=172			Kendalo tau b = -0,248*** N=545			Kendalo tau b = -0,129 N=222		
Dirba	25,0	40,9	34,1	18,7	36,7	44,6	10,3	29,2	60,5	4,5	25,3	70,1
Nedirba	32,3	48,4	19,4	12,5	37,5	50,0	22,9	37,1	40,0	14,3	14,3	71,4
Kita	42,9	32,7	24,5	33,3	55,6	11,1	39,1	31,3	29,7	23,5	29,4	47,1
Išsilavinimas	Kendalo tau b = 0,247*** N=356			Kendalo tau b = 0,101 N=172			Kendalo tau b = 0,187*** N=545			Kendalo tau b = 0,085 N=222		
Žemas	51,3	30,8	17,9	30,0	20,0	50,0	42,9	14,3	42,9	–	–	100,0
Vidutinis	29,6	41,5	28,9	23,5	35,3	41,2	19,8	42,1	38,0	15,0	25,0	60,0
Aukštas	7,9	41,3	50,8	8,5	44,1	47,5	12,6	26,5	60,9	6,1	25,0	68,9
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,053 df=2, N=356			Kramerio V = 0,120 df=2, N=172			Kramerio V = 0,136** df=2, N=545			Kramerio V = 0,039 df=2, N=222		
Turi partnerį	26,2	41,2	32,6	21,9	46,9	31,3	17,8	26,9	55,3	7,1	26,8	66,1
Neturi partnerio	31,1	39,3	29,6	17,9	35,7	46,4	9,3	37,7	53,0	7,2	23,2	69,6

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

29 priedo tęsinys

	EVS 2017					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,163* df=2, N=328			Kramerio V = 0,088 df=2, N=221		
Vyras	6,2	26,5	67,3	7,0	30,5	62,5
Moteris	8,8	40,9	50,2	3,2	29,0	67,7
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,197** df=2, N=328			Kramerio V = 0,079 df=2, N=221		
25–34	14,8	38,9	46,3	6,6	30,3	63,2
35–44	4,5	34,5	60,9	2,9	29,0	68,1
Užimtumo statusas	Kendal tau b = -0,175** N=328			Kendalo tau b = -0,274*** N=221		
Dirba	5,4	34,6	59,9	2,5	25,8	71,8
Nedirba	5,4	45,9	48,6	11,4	37,1	51,4
Kita	29,4	35,3	35,3	18,2	50,0	31,8
Išsilavinimas	Kendal tau b = 0,253*** N=328			Kendal tau b = 0,250*** N=221		
Žemas	13,2	50,0	36,8	17,6	41,2	41,2
Vidutinis	11,0	40,5	48,5	11,3	33,8	55,0
Aukštas	2,4	25,6	72,0	–	26,0	74,0
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,075 df=2, N=328			Kramerio V = 0,080 df=2, N=221		
Turi partnerį	7,0	33,3	59,6	2,6	25,6	71,8
Neturi partnerio	8,9	38,9	52,2	6,1	30,9	63,0

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

30 priedas. **Socialinių, demografinių charakteristikų ir požiūrio į lyčių vaidmenis klasterių koreliacija tarp turinčių ir neturinčių vaikų, Švedija**

	EVS 1990						ISSP 1994					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,143* df=2, N=272			Kramerio V = 0,233** df=2, N=127			Kramerio V = 0,095 df=2, N=247			Kramerio V = 0,134 df=2, N=96		
Vyras	27,4	33,3	39,3	36,1	26,5	37,3	14,7	28,4	56,8	9,4	32,8	57,8
Moteris	15,6	39,5	44,9	14,0	37,2	48,8	11,8	22,1	66,2	6,3	22,9	70,8
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,103 df=2, N=271			Kramerio V = 0,162 df=2, N=127			Kramerio V = 0,107 df=2, N=247			Kramerio V = 0,237** df=2, N=96		
25–34	24,1	38,9	37,0	28,6	34,1	37,4	16,7	27,4	56,0	4,7	27,9	67,4
35–44	18,6	34,2	47,2	27,8	19,4	52,8	10,9	23,1	66,0	19,2	30,8	50,0
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = -0,073 N=271			Kramerio V = 0,011 df=2, N=126			Kendalo tau b = -0,012 N=247			Kendalo tau b = 0,015 N=96		
Dirba	20,5	36,1	43,4	27,2	29,8	43,0	12,2	25,4	62,4	10,4	26,0	63,6
Nedirba	–	33,3	66,7	–	–	–	23,5	17,6	58,8	–	30,0	70,0
Kita	35,7	42,9	21,4	22,2	33,3	44,4	12,0	24,0	64,0	4,3	34,8	60,9
Išsilavinimas							Kendalo tau b = 0,063 N=247			Kendalo tau b = 0,090 N=96		
Žemas	–	–	–	–	–	–	15,6	24,2	60,2	10,0	32,5	57,5
Vidutinis	–	–	–	–	–	–	11,1	27,8	61,1	4,9	29,3	65,9
Aukštas	–	–	–	–	–	–	8,5	23,4	68,1	10,0	20,0	70,0
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,041 df=2, N=271			Kramerio V = 0,078 df=2, N=125			Kramerio V = 0,192** df=2, N=247			Kramerio V = 0,097 df=2, N=96		
Turi partnerį	21,6	35,1	43,3	21,1	36,8	42,1	10,6	27,1	62,3	5,5	29,1	65,5
Neturi partnerio	19,7	39,4	40,8	29,6	28,7	41,7	26,7	10,0	63,3	10,7	28,6	60,7

***p = 0,000; **p < 0,01; *p < 0,05

30 priedo tęsinys

	EVS 1999						GGG 2006					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,162 df=2, N=200			Kramerio V = 0,184 df=2, N=121			Kramerio V = 0,119*** df=2, N=1290			Kramerio V = 0,210*** df=2, N=645		
Vyras	14,8	27,3	58,0	18,2	22,7	59,1	14,8	10,5	74,8	18,7	11,6	69,7
Moteris	7,1	20,5	72,3	7,3	18,2	74,5	7,4	10,7	81,9	5,4	11,0	83,6
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,023 df=2, N=200			Kramerio V = 0,084 df=2, N=121			Kramerio V = 0,049 df=2, N=1290			Kramerio V = 0,100* df=2, N=645		
25–34	11,4	22,9	65,7	14,3	19,4	66,3	12,2	9,0	78,7	10,6	10,0	79,4
35–44	10,0	23,8	66,2	8,7	26,1	65,2	9,5	11,3	79,2	15,2	15,2	69,7
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = -0,089 N=201			Kendalo tau b = 0,030 N=121			Kendalo tau b = -0,082** N=1290			Kendalo tau b = -0,034 N=645		
Dirba	10,5	21,0	68,5	12,2	22,4	65,3	9,5	9,9	80,6	12,5	9,5	78,1
Nedirba	13,3	33,3	53,3	60,0	–	40,0	38,1	9,5	52,4	20,8	12,5	66,7
Kita	8,7	34,8	56,5	5,6	16,7	77,8	11,9	15,3	72,7	7,0	19,1	73,9
Išsilavinimas	Kendalo tau b = 0,167* N=200			Kendalo tau b = 0,219** N=121			Kendalo tau b = 0,149** N=1290			Kendalo tau b = 0,190*** N=645		
Žemas	18,2	22,7	59,1	–	28,6	71,4	28,2	12,8	59,0	25,0	12,5	62,5
Vidutinis	8,1	33,3	58,6	17,8	27,4	54,8	13,3	12,3	74,4	18,6	13,8	67,6
Aukštas	11,9	7,5	80,6	7,3	7,3	85,4	6,3	8,8	84,9	6,8	9,7	83,4
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,140 df=2, N=200			Kramerio V = 0,070 df=2, N=121			Kramerio V = 0,141*** df=2, N=1290			Kramerio V = 0,060 df=2, N=645		
Turi partnerį	12,7	22,9	64,3	15,3	18,6	66,1	9,4	9,8	80,8	12,1	9,6	78,2
Neturi partnerio	2,3	25,6	72,1	11,5	23,0	65,6	19,8	19,8	60,4	11,4	13,4	75,2

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

30 priedo tęsinys

	EVS 2008						ESS 2010					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,206** df=2, N=235			Kramerio V = 0,114 df=2, N=101			Kramerio V = 0,080 df=2, N=278			Kramerio V = 0,305** df=2, N=148		
Vyras	20,7	28,7	50,6	12,8	27,7	59,6	10,5	22,6	66,9	14,3	33,3	52,4
Moteris	9,5	20,3	70,3	15,9	18,2	65,9	6,9	27,6	65,5	–	23,4	76,6
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,066 df=2, N=235			Kramerio V = 0,113 df=2, N=101			Kramerio V = 0,067 df=2, N=278			Kramerio V = 0,275** df=2, N=148		
25–34	15,9	19,0	65,1	16,9	23,7	59,3	11,2	25,8	62,9	3,8	27,4	68,9
35–44	12,6	24,7	62,6	9,4	21,9	68,8	7,4	24,9	67,7	19,0	33,3	47,6
Užimtumo statusas	Kendal tau b = 0,036 N=233			Kendalo tau b = -0,187 N=100			Kendalo tau b = -0,082 N=278			Kendalo tau b = 0,010 N=148		
Dirba	14,1	23,4	62,4	12,7	19,7	67,6	7,6	24,9	67,5	9,8	26,8	63,4
Nedirba	18,2	9,1	72,7	–	50,0	50,0	36,4	27,3	36,4	7,1	35,7	57,1
Kita	4,5	31,8	63,6	33,3	25,0	41,7	5,6	27,8	66,7	–	36,4	63,6
Išsilavinimas	Kendalo tau b = 0,124* N=235			Kendalo tau b = 0,134* N=100			Kendalo tau b = 0,134* N=278			Kendalo tau b = 0,157* N=148		
Žemas	37,5	25,0	37,5	25,0	–	75,0	27,8	16,7	55,6	50,0	25,0	25,0
Vidutinis	16,0	22,9	61,1	19,1	25,5	55,3	10,7	25,6	63,7	7,1	30,6	62,4
Aukštas	7,6	23,8	68,6	7,5	22,5	70,0	1,1	26,1	72,8	3,8	28,3	67,9
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,098 df=2, N=235			Kramerio V = 0,131 df=2, N=101			Kramerio V = 0,127 df=2, N=278			Kramerio V = 0,111 df=2, N=148		
Turi partnerį	13,5	26,4	60,1	20,8	25,0	54,2	6,6	29,9	63,5	–	33,3	66,7
Neturi partnerio	18,2	18,2	63,6	12,9	19,4	67,7	10,7	20,0	69,3	9,2	28,5	62,3

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

30 priedo tęsinys

	ISSP 2012						EVS 2017					
	Turintys vaikų			Neturintys vaikų			Turintys vaikų			Neturintys vaikų		
	Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai			Klasteriai		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Lytis	Kramerio V = 0,196 df=2, N=172			Kramerio V = 0,369** df=2, N=118			Kramerio V = 0,121 df=2, N=204			Kramerio V = 0,171 df=2, N=123		
Vyras	13,6	33,9	52,5	–	32,3	67,7	5,2	23,7	71,1	1,6	24,2	74,2
Moteris	7,4	21,0	71,6	3,7	5,6	90,7	2,8	15,9	81,3	3,3	11,5	85,2
Amžiaus grupė	Kramerio V = 0,155 df=2, N=172			Kramerio V = 0,297** df=2, N=118			Kramerio V = 0,051 df=2, N=204			Kramerio V = 0,143 df=2, N=123		
25–34	13,9	13,9	72,2	3,1	9,2	87,7	2,9	21,7	75,4	1,1	17,8	81,1
35–44	8,7	30,8	60,6	–	33,3	66,7	4,4	18,5	77,0	6,1	18,2	75,8
Užimtumo statusas	Kendalo tau b = -0,155 N=172			Kendalo tau b = -0,157 N=118			Kendalo tau b = -0,139 N=204			Kendalo tau b = 0,063 N=123		
Dirba	7,1	26,8	66,1	–	14,9	85,1	2,8	18,6	78,5	3,5	18,6	77,9
Nedirba	50,0	–	50,0	–	20,0	80,0	50,0	–	50,0	–	–	100,0
Kiti	33,3	22,2	44,4	15,4	15,4	69,2	8,3	29,2	62,5	–	18,2	81,8
Išsilavinimas	Kendalo tau b = 0,241* N=172			Kendalo tau b = 0,250 N=118			Kendalo tau b = 0,177* N=204			Kendalo tau b = 0,257** N=123		
Žemas	100,0	–	–	50,0	–	50,0	33,3	16,7	50,0	40,0	40,0	20,0
Vidutinis	18,2	40,9	40,9	–	42,9	57,1	3,9	26,3	69,7	–	26,3	73,7
Aukštas	7,0	24,3	68,7	1,3	13,0	85,7	2,5	14,9	82,6	1,3	12,5	86,3
Partnerystės statusas	Kramerio V = 0,074 df=2, N=172			Kramerio V = 0,205 df=2, N=118			Kramerio V = 0,039 df=2, N=204			Kramerio V = 0,080 df=2, N=123		
Turi partnerį	11,6	26,3	62,1	6,7	26,7	66,7	4,1	19,5	76,4	4,3	13,0	82,6
Neturi partnerio	7,0	25,6	67,4	1,4	12,7	85,9	2,6	19,5	77,9	2,1	18,9	78,9

*** $p = 0,000$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

SUMMARY

INTRODUCTION

In the developed countries, fertility has been declining for several decades, despite some fluctuations in the fertility rates: fertility rapidly declined under the replacement level, remained low for an extended span of time, and then recovered for a short period of time in the Nordic countries and in some other regions, including Lithuania (Sobotka, 2017), but the trend did not last long, and was followed by continuous decline (Lappegård, 2020). In Lithuania, the total fertility rate was 2.02 in 1990, 1.23 in 2002, and 1.70 in 2015, but, by 2021, it decreased to 1.34 (Statistics Lithuania, 2022). Despite some fluctuations, the completed cohort fertility rate among Lithuanian women born between 1944 and 1969 has been declining (Human Fertility Database, 2021).

Scientists agree that the fertility decline is a long-term trend, with the world's currently observed total fertility rate of 2.5 projected to decline to 2.1 by the middle of this century, and under the replacement level of 1.9 by the end of the century (United Nations, 2022).

The long-term decline in fertility is changing the age structure of the population – not only are the numbers of children, young people of the working age, and women of the childbearing age falling, but also their proportion in the population's age structure is changing. As a result, the demographic development is not sustainable as the potential for the population decline and population ageing is observed, which is accompanied by the incurred economic, social, and health care system challenges (Gietel-Basten et al., 2022).

Nearly two-thirds of the most developed countries, where fertility has been declining for decades, are working towards national policies aimed at increasing fertility (United Nations, 2021). In Lithuania, the declining and under replacement fertility rates are currently being addressed to a varying degree in the already adopted various political strategical documents or their drafts. These include the *Strategy for Demography, Migration and Integration Policy* for 2018–2030 (Seimas of the Republic of Lithuania, 2018), Lithuania's Progress Strategy *Lithuania 2030* (Seimas, 2012), the National Progress Plan 2021–2030 (Government of the Republic of Lithuania, 2020), the Program for Strengthening the Family Policy (Government of the Republic of Lithuania, 2021) and the draft Vision for Lithuania's Future *Lithuania 2050* (Government of the Republic of Lithuania, 2023). It is important to emphasize that only a long-term, consistent, and comprehensive

public policy, especially in the realm of the family policy, can create a favorable environment for childbearing and the family. However, in Lithuania, since the restoration of Independence, the development of the family policy has been fragmented, inconsistent, and characterized by changing directions, with unclear goals and sets of measures (Stankūnienė et al., 2013; Senkuvienė, 2019). The currently adopted strategic documents usually mention family and fertility policy objectives with the right direction, but, overall, the strategy is declarative and lacking substantiation (STRATA, 2023).

In response to the decreasing long-term fertility trends and drawing on ideas from various disciplines, many factors influencing fertility at different levels, time periods, and scopes have been suggested. The decline in fertility is considered to be related with the social, economic, technological, cultural, values, and attitude changes (Van de Kaa, 1997; Lesthaeghe, 2010); public policy measures (Neyer, 2003; Gauthier, 2007); welfare regimes (Esping-Andersen, 1999); various aspects of subjective and objective well-being (Nauck, 2007; Billari, 2009); lifestyle preferences (Hakim, 2003); social capital (Buhler & Philipov, 2005); economic fluctuations (Sobotka et al., 2011); various conditions of the societal change, particularly, economic insecurity (Aassve et al., 2021; Vignoli et al., 2020b), and more. These theoretical approaches to fertility are often considered to be limited in explaining the contemporary fertility trends (McDonald, 2000a; Sobotka, 2008; Lesthaeghe, 2010), particularly observed in the Scandinavian countries where family policies are seen as favorable for childbearing (Nordic Council of Ministers, 2020). Considering this, various new perspectives and ideas have been proposed to complement the existing fertility theories.

A relatively new and frequently empirically tested theory that is recognized as one of the most influential low fertility theories is McDonald's (2000a, 2000b, 2013) theory of the linkage between gender equity or gender equality⁴⁰ and fertility. This theory is complemented by the multi-equilibrium (Esping-Andersen & Billari, 2015) and two-part gender revolution (Goldscheider et al., 2015) perspectives. The underlying assumptions of these theoretical ideas are that fertility is low where a transition to an egalitarian gender role model has not been fully achieved, which leads to normative confusion. Such a mismatch creates a context in which women not only play

⁴⁰ McDonald (2013) makes a distinction between *gender equality* and *gender equity*. Gender equality measures differences of the outcomes between women and men in various domains. Meanwhile, gender equity is a subjective measure that is more about the perception of equal opportunities rather than the outcomes. It is the notions of fairness that are intended to be captured by gender equity.

a central role in making decisions about childbirth, including the evaluation of the impact of childbirth on their lives, but also face challenges in balancing work and family (McDonald, 2000a, 2000b, 2013). The return to the fertility level that is close to the replacement level is only possible when a transition to an egalitarian gender role model has occurred, when the gender equity permeates individual-oriented and family-oriented institutions (McDonald, 2000a; Esping-Andersen & Billari, 2015). Despite the significant conceptual and empirical efforts to test and develop these theoretical ideas, there is no consensus on a unified empirical indicator of gender equity, and conflicting results have been obtained. Regarding this, the limitations of the gender equity dimension have been discussed, and mediating factors or alternative explanations have been suggested (Lappegard et al., 2021).

In the recent years, gender equality and gender equity issues have been receiving significant attention not only in the academic discourse but also in public policy discussions. The shift towards egalitarian gender role attitudes is considered to be one of the most fundamental social changes that have taken place in the developed countries since the mid-20th century (Lappegard et al., 2021). Gender equality as a human rights principle has been widely acknowledged in various international and national legal documents for several decades. The European Union (EU) set the framework for continuous work on gender equality and women's empowerment in 2015, and, through the *European Pillar of Social Rights* adopted in 2017, it aims to ensure equal conditions and equal opportunities for men and women. These ideas are further integrated and developed in other EU documents. At the national level, the Government of the Republic of Lithuania (2020) approved the *National Progress Plan* for the period of 2021–2030 which includes the horizontal principle of “equal opportunities for all” so that to ensure the equal rights and opportunities for all individuals to access various services and participate in the public life. The enacted laws and social policy measures reflect the institutional context of gender equality, yet the assessment of the situation of men and women requires multifaceted information.

The ideas of gender equality, gender equity, and fertility linkages are particularly relevant to Lithuania, and not only due to the long-term decline in fertility, but also due to the controversial gender equality trends. Some macro-level changes in gender equality can be seen as signs of long-term and significant gender equality trends. Lithuanian women are among the most educated in the EU, but there is a significant higher education gender gap. During the Soviet era, when full employment policies were in place, Lithuania achieved a high level of female employment. Although it has somewhat decreased in market economy, it still remains high and equal to male

employment. The overall level of gender equality, and particularly the situation and changes in inequality at the household level in Lithuania are still not positive. During the COVID-19 pandemic, the already significant differences in sharing the household chores and childcare, which are particularly unfavorable for women, have further increased (EIGE, 2022a). According to the European Institute for Gender Equality (2022b), Lithuania ranks 20th in the EU in terms of the *Gender Equality Index* and has dropped three places since 2010.

In terms of values, the progress towards gender equality in Lithuania is quite specific. The restoration of Lithuanian Independence was marked by a clash of values and the rejection of Soviet-era values, with an emphasis on encouraging women to return to the 'traditional' roles as wives and mothers (Juozeliūnienė, Kanopienė, 1995). Although the social meanings given to gender roles are changing in Lithuania, it is happening in a specific and slow manner. Jurėnienė and Purvaneckienė (2023), in their review of the changes in societal values from 1988 to 2022 in terms of gender equality, state that the value orientations regarding gender are lagging in comparison to the development of the society, and Lithuania is currently in a transitional phase from the traditional to the modern values, with only glimpses of postmodern attitudes. These observed trends create a unique cultural context in terms of the social meanings that are assigned to gender roles.

Fertility studies in Lithuania stand out due to the abundance and diversity of the analyzed data sources. In general, fertility research in Lithuania began to develop more actively in the 1990s, although a few studies on fertility, fertility intentions, and behavior were already conducted in the late 1970s and in the 1980s (Stankūnienė & Baublytė, 2009).

After the restoration of Independence, fertility studies in Lithuania were intensively developed through the participation in international quantitative research projects. Based on the data from the *Fertility and Family Survey* (1994–1995), the *Population Policy Acceptance Survey* (2001), and the first round of the *Generations and Gender Programme* (2006, 2009), many studies about the family and fertility dynamics, fertility behavior and attitudes, fertility differentiation, attitudes and norms related to fertility regulation were prepared (Stankūnienė & Baublytė, 1996; Stankūnienė, 1997; Stankūnienė et al., 2003, 2013; Stankūnienė & Maslauskaitė, 2009). In line with the recent project *Families, Inequalities and Demographic Processes* (2018–2021), quantitative and qualitative data which covers various family and fertility related topics, gender roles, various aspects of well-being, and more was collected. Based on the data of this study, analysis of the links between fertility

and the COVID-19 pandemic (Maslauskaitė, 2021), and the uncertainty aspects influencing fertility (Norgėlaitė, 2021) has been conducted.

Fertility studies in Lithuania are being actively developed not only at the international level, but also at the local level. These studies not only utilize various types of data and innovative methods, but they also integrate the latest theoretical ideas. An important source of the fertility research has been and still continues to be the official statistics and the population and housing censuses. Comprehensive analyses of cohort fertility indicators were conducted based on the data of the 2001 and 2011 censuses (Stankūnienė, 2006; Stankūnienė & Baublytė, 2016). Another developed direction fertility studies focuses on the analysis of the fluctuations in the total fertility rate influenced by the economic, demographic, social transformations, cultural factors, family policy, and other relevant factors (Stankūnienė, 1999, 2009, 2010, 2012; Stankūnienė et al., 2000, 2013; Stankūnienė & Jasilionienė, 2008). Fertility differentiation studies stand out with innovative methodologies (Jasilionienė et al., 2014, 2015). Notably, there is a wealth of research focusing on the links between fertility, family changes, and the family policy (Stankūnienė, 1995, 1996; Stankūnienė et al., 2001, 2003; Jasilionienė, 2005; Stankūnienė et al., 2005, 2013; Jančaitytė, 2011; Bučaitė-Vilkė et al., 2012).

It is important to highlight that not only quantitative but also qualitative research is conducted on various topics related to fertility in Lithuania. Qualitative studies have been conducted on the experiences of childless women in interacting with children (Šumskaitė & Gedvilaitė-Kordušienė, 2021), women's emotions related to childlessness (Gedvilaitė-Kordušienė et al., 2020), fertility desires and the visions of fatherhood (Tretjakova et al., 2014), and others. These qualitative studies provide valuable insights into the subjective experiences, emotions, and expectations related to fertility and contribute to a more comprehensive understanding of the topic.

In Lithuania, sociological and/or demographic studies on the linkages between gender equality, gender equity, fertility, and other demographic processes are not frequent. Some studies have aimed to assess the links between gender inequality, gender roles, and demographic attitudes or behaviors, such as fertility intentions (Bučaitė-Vilkė et al., 2012), marital behavior (Jasilionis et al., 2015), and marital behavior differentiation (Stankūnienė et al., 2016). However, the research conducted by sociologists, psychologists, and other researchers representing the field of social science who specifically address gender equality or gender equity have revealed the multifaceted nature of gender inequality regarding a broad variety of aspects of the Lithuanian people's lives.

Although fertility studies in Lithuania and other countries with declining fertility are quite diverse and abundant, the currently available theoretical perspectives and research conducted thus far do not fully explain the declining fertility in the specific context of the changing gender roles. The ideas of linkages between gender equality and fertility, especially considering the contradictions in the expression of gender equality in Lithuania, may offer promising insights for understanding the fertility trends. However, the conflicting empirical findings from the studies applying these ideas and the ongoing decline in fertility prompt a need to revisit not only the core assumptions of these theories, but also to consider a broader context of childbearing, the changing opportunities, and the individual choices which may not necessarily align with the general trends. Despite various assumptions about fertility changes, there is a lack of research linking the fertility intentions to the personal life choices. Late modernity sociological theories place considerable emphasis on personal life planning (Giddens, 1991, 1992, 1999), individual choices in identity formation (Beck & Beck-Gernsheim, 1995, 2001, 2002; Beck-Gernsheim, 1998), and the discussion of risks and opportunities in decision-making (Beck, 1992, 1994; Giddens, 1991, 1994). The author of this thesis further develops the theoretical ideas about the linkages between fertility and gender roles raised in the demographic theories and undertakes to address questions related to childbearing while using the insights of the late modernity sociologists concerning the personal life choices and planning.

NOVELTY OF THE DISSERTATION

The novelty of the dissertation lies in its theoretical and methodological aspects. Firstly, from a theoretical perspective, the dissertation contributes to the field of demographic fertility studies both in Lithuania and in European countries. The multi-level analysis of the linkage between fertility and changes in the social meanings of gender roles conducted by the author integrates not only the fundamental theoretical ideas of McDonald (2000a, 2000b, 2013), but also complementary ideas about multi-equilibrium (Esping-Andersen & Billari, 2015; Esping-Andersen, 2016), the two-part gender revolution (Goldscheider et al., 2015), variations or gaps in attitudes towards gender roles (Arpino et al., 2015; Hudde, 2016, 2018), and the multidimensional relationships between the social and demographic characteristics, fertility, and gender role attitudes (Esping-Andersen, 2009, 2016; Kaufman et al., 2017; Mills, 2010; Neyer et al., 2013; Pinnelli & Fiori, 2008).

Secondly, the research of the dissertation is a diachronic analysis of the process dynamics over a period of almost three decades (1990–2017), rather than a single time point, thereby complementing comparative demographic studies on fertility dynamics. Lithuania and the other presently analyzed European countries have been included in international comparative analyses of fertility and gender equality dimensions (Mills, 2010; Arpino et al., 2015), but these studies are often synchronic and cross-sectional, merely focusing on a single moment in time, and often lacking country-level analysis.

The theoretical novelty of the dissertation is revealed through the combination of ideas about the links between the gender role attitudes and fertility examined in the theories of social demography and the sociological theories on personal life committed to analyzing childbearing. The fundamental ideas of McDonald (2000a, 2000b, 2013) on the links between fertility and the gender role change are integrated with the complementary perspectives of the two-part gender revolution and multi-equilibrium. McDonald's ideas on the decision-making mechanism of childbearing within the context of the gender role change are developed and supplemented by using ideas from the sociological theories of the late modernity on personal life planning and do-it-yourself biography and self-constructed identity projects (Beck & Beck-Gernsheim, 1995; Beck-Gernsheim, 2002; Giddens, 1992, 1999). Based on these ideas, childbearing is examined in the context of personal life planning, while distinguishing the typology of the project of the self and the different women's lifestyles which reveal how the meanings related with children are integrated into personal life projects.

The novelty of the dissertation is also related to the methodological decisions. Firstly, for the study of the links between gender equity and childbearing, comparative analysis was conducted covering the period from 1990 to 2017 which was based on five international studies and nine datasets from six countries (Lithuania, Austria, Estonia, Italy, France, and Sweden). The comparative analysis integrating two different methodological perspectives provided opportunities for comprehensive analysis. The first perspective is based on the construction of composite variables of gender role attitudes. It allowed for the analysis of the level of egalitarianism in the gender role attitudes. In line with this perspective, an index of the gender role attitudes was developed in this study. The second perspective involves more complex methods, primarily cluster analysis, which allows for the evaluation of the dynamics of the changing gender role attitudes and the multiplicity of gender-role models. By following this methodological approach, the dissertation study identified gender-role models through cluster analysis. The same variables of the gender role attitudes were used for the index construction and

cluster analysis. The index of the gender role attitudes and gender-role models was further analyzed by using descriptive and inferential statistics methods. Secondly, a mixed-methods approach was employed for the analysis of the social meanings attributed to childbearing and personal life planning. It involved thematic analysis of the sociological literature combined with the analysis of the content from thematic groups on the popular social network platform *Facebook* in Lithuania, as well as a survey of members of these thematic groups by using *Google Forms*. The survey questionnaire was developed by using the sociological research methodology proposed by Levin (1993).

THEORETICAL BACKGROUND

The analysis of childbearing in the dissertation is approached from both demographic and sociological perspectives.

From the demographic perspective, the study examines ideas related to fertility, gender equality, gender egalitarianism, or gender revolution, and also presents the results of previous most relevant theoretical studies in this field. It introduces McDonald's ideas on how fertility is linked to the social meanings of gender roles in societies and their changes. According to McDonald (2000b), for fertility to recover, there is a need for the establishment of attitudes towards gender roles which reflect social, cultural, and moral changes, as well as the emergence of new social meanings in the family life. These ideas by McDonald which inspired various studies at different levels are combined with several complementary perspectives in the dissertation. Esping-Andersen and Billari (2015) propose a perspective of multi-equilibrium which suggests that, during the gender revolution, changing and 'U'-shaped relationships between fertility and normatively dominant gender-role models are manifested. Societies move between the traditional and the egalitarian gender role attitudes based equilibriums through a period of multiple equilibria when fertility declines or childlessness increases. During this period, alternative regimes may emerge because of the uncertainty and normative confusion about gender roles and family-related identities. The new structure of gender roles which is based on egalitarian gender roles emerges over the course of a gender revolution. This structure which emerges requires the generation and adoption of new behavioral patterns, starting from changes in attitudes, as attitudes toward gender roles are the primary markers of progress in the gender revolution (Goldscheider et al., 2015). Various factors, such as culturally embedded norms, values, perceptions, and especially the (mis)match of the gender role attitudes between men and

women, can accelerate or slow down the ongoing transformation of gender roles (Arpino et al., 2015).

From the sociological perspective, the analysis of childbearing relies on the ideas of life planning and self-constructed identity projects developed by Giddens. It demonstrates how late modernity is characterized through the prism of ideas of individualization and do-it-yourself biographies (Beck & Beck-Gernsheim, 1995; Beck-Gernsheim, 2002), how familial and intimate relationships are integrated into personal life planning, and how new social meanings are attributed to gender relations. In this theoretical context, childbearing is linked to personal life plans, self-constructed identity projects, and lifestyles. The integration of a child into the content of the narrative of self-identity can vary depending on personal life plans, the desired lifestyles, and the broader conception of the self-constructed identity project (Giddens, 1991).

OBJECT OF THE DISSERTATION

Considering the low fertility rates in Lithuania, the dissertation focuses on the links between childbearing and the change of the gender roles, as well as the importance of individual meanings attributed to childbearing in shaping the personal life plans. By combining demographic and sociological perspectives, the study aims to answer the question '*What is the significance of the changing gender roles for childbearing and how is a child integrated into personal life projects*'. From the demographic perspective, the analysis of childbearing seeks to assess whether and how fertility can be linked to the social meanings attributed to gender roles which are manifested in a specific cultural context (McDonald, 2000a, 2000b, 2013; Esping-Andersen & Billari, 2015; Goldscheider et al., 2015). Through the sociological perspective, the decision to have or not to have child(ren) is examined in terms of personal life planning that is based on the self-constructed identity and the aspect of integrating a child into the projects of the self (Giddens, 1991).

AIM AND OBJECTIVES

The aim of the dissertation study is to examine childbearing in the context of the changing gender roles and the self-constructed personal life plans. The following objectives are set for the dissertation study:

- 1) Based on international research data, to create an index of gender role attitudes, and examine how childbearing is related to the egalitarian gender role attitudes and their variation.

2) To explore how childbearing is related to the changing gender-role models and their means of expressions.

3) To determine how attitudes towards gender roles emerging during the gender revolution are associated with social and demographic characteristics in the context of childbearing.

4) Based on the analysis of scientific literature, to identify the aspects which are problematized and questioned when constructing self, and to develop a typology of the projects of the self of Lithuanian users on the social network platform *Facebook*, thus revealing the position of a child in personal life plans.

5) To reveal the different lifestyles expressed by the types of the projects of the self related to childbearing among Lithuanian users of the social network platform *Facebook*.

DEFENDED STATEMENTS

1) In the long-term perspective, the changing attitudes towards gender roles are not unambiguously related to childbearing. There can be variations not only in the links between fertility and gender equity within different countries, but also differences in the direction of change.

2) Personal experiences of childbearing depend more on how the ongoing changes in attitudes towards gender roles are accepted, rather than on the stages and progress of the gender revolution.

3) Different projects of the self shape different orientations in life plans, and thus similar childbearing-related lifestyles do not necessarily carry the same meanings.

4) In cases of voluntary childlessness, the meanings attributed to childbearing are related with the destruction of the projects of the self and non-constructive time allocation.

RESEARCH METHODOLOGY

In the process of preparing the dissertation and aiming to create a theoretically grounded model based on the theories and research of internationally recognized authors, a review of academic literature was conducted. The works of McDonald, Esping-Andersen and Billari, Goldscheider, Lappegard, and Bernhardt were analyzed to present the demographic perspective on fertility analysis, while the works of Giddens, Beck, and Beck-Gernsheim were examined to explore sociological ideas for analyzing fertility in the late modernity.

To reveal the linkages between fertility and the gender revolution, comparative analysis of international quantitative research data was conducted. In the empirical section, based on nine datasets sourced from five international studies (European Values Study, International Social Survey Programme, Generations and Gender Programme, European Social Survey, and Population and Policy Acceptance Study) spanning from 1990 to 2017, Lithuania was compared to Austria, Estonia, Italy, France, and Sweden. The comparative analysis was selected to reveal the general and specific dimensions and trends in fertility and the gender revolution in Lithuania. The countries selected for comparison represent a variety of different contextual aspects of fertility and gender equity trends in terms of the welfare regime, social policy, family policy, and the sociocultural context. From all the studies used in the analysis, questions regarding attitudes towards gender roles were selected. Due to the differences in the questions across the studies, a comparative perspective is conceptual.

To assess and compare the links between fertility and the attitudes towards gender roles at the country level, an index of the gender roles attitudes was developed. Based on this index, along with descriptive and inferential statistics, changes in the general attitudes towards gender roles, levels of egalitarianism, the speed of change of the gender role attitudes, variation of the gender role attitudes which reveal different stages and normativity of the gender revolution are evaluated in the six analyzed countries. In order to examine how childbearing differs depending on the stage of the gender revolution, three clusters reflecting gender-role models – traditional, intermediate-transitional, and egalitarian – were identified by using the K-means cluster analysis method, and other descriptive and inferential statistics methods were applied. The influence of socio-demographic characteristics on the links between fertility and attitudes towards gender roles was evaluated at different levels by using inferential statistical methods. The data was processed by using the *SPSS (Statistical Package for Social Sciences for Windows)* statistical software package.

To reveal how the meaning attributed to children is integrated into the projects of the self, a mixed-methods study was conducted. The study consisted of several stages: (1) based on the analysis of sociological literature, the aspects which are problematized and questioned when constructing a self-identity are identified; (2) based on the identified aspects that are problematized and questioned when constructing a self-identity, the content of the most popular social network *Facebook* thematic groups in Lithuania is analyzed, a survey of members of thematic groups is conducted, and a typology of the projects of the self is developed and described; (3) based on

the survey information, it is shown whether and how a child is integrated into personal life projects through the lifestyle. Descriptions of lifestyles are created based on the typology of the projects of the self and the results of the *Facebook* group survey. The survey was conducted in February 2022 by using *Google Forms*; the questionnaire used questions based on Levin's (1993) family research method⁴¹. The content analysis of the survey data was conducted by using *MAXQDA* software.

STRUCTURE OF THE DISSERTATION

The first part of the dissertation provides an overview of theoretical ideas regarding the links between childbearing and transformations in gender roles, as well as childbirth and personal life planning, which are relevant for analyzing childbirth.

The second part discusses the theoretical assumptions of the dissertation research, presents the formulated hypotheses, and introduces the research methodology.

The third part of the dissertation presents the research results. The first section of this part introduces comparative analysis of the links between fertility and gender equity based on the results of international quantitative research. Firstly, trends in the index of the gender role are discussed. Subsequently, the links between the level of egalitarianism, the variation in gender role attitudes, and the level of fertility are presented. The linkages between gender-role models and childbearing, and the associations of these links with the social and demographic characteristics of individuals are also presented. The second section of this chapter presents the results of the research on personal life planning regarding childbearing. At first, the aspects which are problematized and questioned when constructing self-identity are presented, and the developed typology of the projects of the self of Lithuanian users of the social network *Facebook* is described, thereby revealing the place of a child in personal life plans. Furthermore, the lifestyles manifested in different types of the projects of the self related to the meanings attributed to childbearing among Lithuanian users of the social network *Facebook* are described.

At the end of the dissertation, conclusions, a list of references, and appendices are provided.

⁴¹ The question about the child conception was formulated following the I. Levin's (1993) family conceptualization methodology as "When you are thinking about a child, what are you thinking about? Please provide a list of those aspects"

CONCLUSIONS

Given the persistently low fertility rates in Lithuania, this dissertation aims to examine how childbearing is related to the changing gender roles and the self-constructed identity projects. The demographic perspective on the significance of the gender role changes for fertility is employed to achieve this goal, along with the ideas developed in the sociological theories of late modernity conveying the concept of self-constructed personal life plans.

The theoretical assumptions of the dissertation research are composed of ideas from the demographic perspective suggesting that childbearing is influenced by changes in gender roles. Sociologists further supplement these ideas by stating that, in the context of late modernity, childbearing carries various and distinct social meanings within self-constructed personal life projects. When analyzing childbearing from the perspective of the changing gender roles, it has been determined that childbearing can be influenced by both the societal knowledge about gender roles and the individually attributed meanings to gender roles. At the macro level, the specificity of gender revolution can affect childbearing not only in terms of the level of the societal agreement on the gender role attitudes and egalitarianism, but also in terms of the duration of the gender revolution stages and the expression of these attitudes in the society. However, at the micro level, these links may not be observed, and the perspective of those individuals who have children may not align with the dominant societal views. The research also reveals that, considering the social meanings attributed to childbearing in relation to the life plans, values, physical and emotional experiences, future projections, and evaluation of the external environment, four personal life-styles are identified in the study which manifest themselves in different types of the projects of the self: *commitment to the child*, *self-oriented*, *oriented towards the internalizing experience*, and *oriented towards the external environment*. The conclusions are then structured according to these aspects.

1. Based on the fundamental theories of the links between gender equity and fertility, as well as the supplementary ideas of multiple-equilibrium and the two-part gender revolution, low fertility is associated with the transformation of gender roles, where the transition from the traditional to the egalitarian gender roles encounters normative confusion. Based on these ideas, comparative analysis of the links between fertility and gender equity was conducted by using nine quantitative international research datasets covering the period of 1990–2017 in Lithuania, Austria, Estonia, Italy, France,

and Sweden. Based on the results of the comparative analysis, the following conclusions can be formulated:

1.1. In the long-term perspective, the changing attitudes towards gender roles are not unambiguously related to childbearing. There can be variations not only in the links between fertility and gender equity within different countries, but also differences in the direction of change.

The analysis of the dynamics of the links between macro-level egalitarianism and the fertility levels in Lithuania, Austria, Estonia, Italy, France, and Sweden, spanning across nearly three decades, provides a significant contribution to the currently available theoretical perspectives on the linkage between the gender revolution and fertility. This analysis enriches both the fundamental and the supplementary theoretical frameworks regarding the interplay of the gender role attitudes change and fertility, and aligns with these frameworks to a certain extent.

The macro-level analysis of the links between egalitarianism and fertility levels reveals that most of the analyzed countries are transitioning at a different pace from the traditional gender roles, where fertility was close to the replacement level, to the gender roles based on egalitarianism. However, the transitional phase characterized by multiple equilibria, during which low fertility is observed, manifests itself in varying ways, and countries differ not only in terms of the fertility levels, but also in the duration of the low fertility period due to the specificity of these dynamics.

In most countries, the dynamics of egalitarianism and the fertility levels depend not only on the level of egalitarianism, but also on the duration of the multiple equilibria phase and the societal agreement on the changing gender roles. Throughout the entire period of analysis, Lithuania and Estonia, which were characterized by the more traditional gender roles, were only entering the phase of multiple equilibria, but the process may vary in terms of duration due to the varying degrees and acceptance of changes in the gender roles within different social-demographic groups. It is notable in Austria and Italy where a prolonged phase of multiple equilibria, accompanied by low fertility, is most pronounced, as different sub-populations similarly embrace changes in gender roles. In Sweden, where the level of egalitarianism is the highest and is gradually increasing further, it is most likely that the model based on egalitarian gender roles will establish itself the earliest among all the analyzed countries, potentially leading to a recovery in fertility while the egalitarian gender roles will be dominating.

Based on the results of comparative analysis, the dynamics of the links between egalitarianism and the fertility levels in all the explored countries, except for France, not only align with but also complement the ‘U’-shaped

idea within the perspective of multiple-equilibrium which represents the linkages between the tendencies of the analyzed variables. Based on this concept, fertility approaches a replacement level when the dominant norms of the gender roles are either traditional or egalitarian. However, during the transitional phase, due to normative confusion, fertility is low.

Based on the comparative analysis, it can also be argued that, contrary to the claims of other researchers, the relationship between the fertility levels and the variations in the societal agreement on the gender role attitudes depends not only on the level of variation in the societal agreement on the gender role attitudes, but also changes in the course of the gender revolution depends on how the procreative behavior is influenced by the ongoing changes in gender roles. In Estonia, France, and Sweden, the relationship between the variation in the societal agreement on the gender role attitudes and fertility levels resembles the 'U' shape, while in Lithuania, Austria, and Italy, it is the opposite, as it resembles the inverted 'U' shape. However, it is important to emphasize that these links may be influenced by factors manifesting themselves beyond variations in the societal agreement on the gender role attitudes and the fertility levels, as the study does not provide an opportunity to assess them.

1.2. Personal experiences of childbearing depend more on how the ongoing changes in attitudes towards the gender roles are accepted, rather than on the stages and progress of the gender revolution.

It can be argued that the same stages of the gender revolution and the observed normative confusion in the analyzed countries can manifest themselves in different ways, and, contrary to the claims of most researchers, gender role models and their changes are not necessarily directly related to childbearing. Countries differ not only in terms of whether and how the presence or absence of children is associated with the gender revolution, but also in terms of whose perspective on gender roles – those with or without children – is closer to the dominant societal norm, and how it changes in the course of the gender revolution.

According to insights developed by other researchers, when there is a clear gender role model which is dominant in the society, and the gender role norms align with individual preferences, conditions are created for the realization of procreative expectations. The results of comparative analysis indicate that the variations of, or the overall lack of correlation between the childbearing and the gender role models can be attributed to the uncertainty regarding the gender roles and the disagreement on the gender role attitudes.

The conducted micro-level analysis reveals that whether an individual has children or not depends on how the changing gender role attitudes are

perceived and accepted. Comparative analysis shows that, in countries with different trajectories and stages of the gender revolution, similar links between fertility and the gender role models can be observed. In most countries, it is most likely that these individuals who adhere to the most traditional gender role attitudes will have children. Specifically, in Austria and France, which differ in the process of the gender revolution but have a similar discrepancy between the perspectives of individuals with and without children regarding the gender roles, childbearing is predominantly influenced by the gender role models among all analyzed countries. In this context, Sweden and Estonia, which not only differ in the process of the gender revolution but also exhibit variations in the diversity of the gender role attitudes, childbearing, depending on the presence of children and socio-demographic characteristics, inversely tends to be less influenced by the gender role attitudes compared to the other researched countries. However, in Sweden, which is the closest to an egalitarian gender role model, and in Italy and Lithuania, which are categorized under an intermediate gender role model, the impact of the non-traditional gender role attitudes on childbearing can be observed.

Based on the comparative analysis of the gender equity and fertility dynamics, Lithuania exhibits rather contradictory links between the changes in the models of gender roles and childbearing, and the specificity of the gender revolution reveals that the adherence to the traditional gender roles is not only deeply entrenched (especially within certain social-demographic groups), but also changes are taking place at a slower and inconsistent pace compared to the other countries. There are few indications of support for egalitarian gender roles, except among women and the highly educated group of the population. It is important to emphasize that there are several positive signs of the impact of the non-traditional gender role attitudes on fertility. However, considering the specificities of the gender revolution in Lithuania, this may be related to the fact that the individuals expressing a relatively egalitarian view on gender roles do have children, or the normativity of the dominant gender role attitudes is increasing.

2. Based on the sociological ideas about self-constructed personal life projects, individual social meanings are attributed to childbearing. However, in the context of today's technologies, the media can actively mediate the construction of the personal life and offer alternative lifestyles. Based on these ideas, a mixed-methods study was conducted on the perspective of personal life planning in relation to childbearing. The study involved a survey of members of thematic groups on the social network *Facebook* with the objective to analyze information from these network groups, and to review scientific literature so that to identify the aspects which are problematized and

questioned when constructing the projects of the self. Based on the obtained results, the following conclusions can be formulated:

2.1. Different projects of the self shape different orientations in life plans; consequently, similar childbearing-related lifestyles do not necessarily carry the same meanings.

Based on the analysis of Lithuanian interest groups formed on the social network *Facebook* which offer framing ideas for personal life planning, and the aspects that are problematized when constructing the projects of the self identified by the analysis of scientific literature, a typology of the projects of the self was developed. The *gender roles*-oriented projects involve individuals who engage in discussions about the practices of femininity and masculinity, as well as experiences of gender roles, and relationships. The *healthy lifestyle*-oriented projects of the self revolve around discussions on sports, nutrition, body transformation, and the use of surgical and beauty services. The *consumerist* type of the projects of the self is characterized by an interest in the mass culture, fashion, style, and the consumption of various goods and services. Although individuals engaging in these types of the projects of the self mediate different topics, they share similarities in their procreative behavior and intentions, with the smallest proportion intending to remain childless.

Other types of the projects of the self show a greater variation in procreative behavior and intentions. The *sexuality and intimacy*-oriented project encompasses discussions on sexuality, intimacy, the formation and support of these relationships, and the discussions of individuals who construct various sexual identities. This type not only exhibits diverse sexual orientations, but also stands out as the youngest and is the one which is denoted by the highest procreative intentions. The *globalization, mobility, and cultural diversity intersections* type includes discussions on tourism in Lithuania and abroad, and it also seeks employment in foreign countries where the representatives of this type form communities of compatriots. Individuals of this type are relatively less educated and moderately older, which results in a limited procreative potential among the women mediating this type. The *civil and political engagement* type relates to various local and global issues, and its representatives engage in activities of various types of organizations and volunteering. This type is characterized by the highest proportion of highly educated men without partners, as well as a significant proportion of individuals without children and those intending to have children.

The analysis of variations in childbearing experiences and procreative intentions among different types of the projects of the self does not uncover any subjective meanings attributed to childbearing. Therefore, based on these

meanings, distinct lifestyles are identified which reveal how children are integrated into different types of the projects of the self.

2.2. In cases of voluntary childlessness, the meanings attributed to childbearing are related with the destruction of the projects of the self and non-constructive time allocation.

Based on the analysis of subjective meanings attributed to childbearing that are related to various practices, the organization of self and of various familial and intimate relationships, not only various lifestyles of women are revealed, but also the strategies of the integration of the plans of childbearing into personal biographies and life calendars are described.

Four conceptual lifestyles are identified:

- *Child-centered lifestyle*: this lifestyle is characterized by strong and multifaceted relationships which create a favorable environment for the child. Individuals adopting this lifestyle perceive childbearing as a meaningful experience. Women engaging in the projects of the self related to gender roles, intimacy, sexuality, and consumerism predominantly adopt this lifestyle. However, despite the shared values attributed to childbearing, their perceptions of an ideal environment for the child differ.

- *Self-centered lifestyle*: this lifestyle involves perceiving or projecting childbirth as a negative physical and psychological experience which restricts self-expression and freedom, and which requires significant financial and time resources. Women mediating the projects of the self related to gender roles, sexuality and intimacy, consumerism, and actively choosing to remain childless align with this lifestyle.

- *Experience internalization-oriented lifestyle*: this lifestyle highlights the reflection of the negative physical experiences of childbearing or their projection, which is associated with conflicting emotions. Women engaged in *gender roles, sexuality and intimacy, and healthy lifestyles* oriented types of the projects of self, independently from their fertility intentions, linked childbearing to the daily emotional tension. Women creating the *healthy lifestyle* or *consumerism* oriented projects of the self who did not yet have children but intended to, associated childbearing with negative physical and emotional experiences and daily personal constraints.

- *External environment-oriented lifestyle*: this lifestyle revolves around the emotional attachment to the child and its well-being, especially considering the influence of external conditions. However, the evaluation or projection of external conditions as ‘risky’ depends on the mediated projects of the self. Those women who mediated the projects of the self related to civil and political activism associated the assumption of childlessness with the

assessment of the social, economic, ecological, and demographic conditions in different countries. Women mediating projects related to globalization, mobility, and cultural diversity linked childlessness assumptions with intercultural experiences, intergenerational relationship support, and the social and political conditions.

The identified lifestyles indicate that those women who mediate different projects of the self attribute varying meanings to childbearing plans and aspects which constitute the content of their lifestyles. Nevertheless, these meanings often align with the trajectory of their personal biographies.

KEY REFERENCES

Arpino, B., Esping-Andersen, G., & Pessin, L. (2015). How do changes in gender role attitudes towards female employment influence fertility? A macro-level analysis. *European Sociological Review*, 31(3), 370–382. <https://doi.org/10.1093/esr/jcv002>

Balbo, N., Billari, F. C., & Mills, M. (2013). Fertility in advanced societies: a review of research: Fertility in advanced societies: a review of research. *European Journal of Population*, 29, 1–38. <https://doi.org/10.1007/s10680-012-9277-y>

Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (1995). *The Normal Chaos of Love* Polity Press. Cambridge, United Kingdom.

Beck U., & Beck–Gernsheim, E. (2001) *Individualization*. London: Sage.

Beck–Gernsheim, E. (2002). *Reinventing the Family: In Search of New Lifestyles*. Cambridge: Polity Press.

Brini, E. (2020). Childlessness and low fertility in context: Evidence from a multilevel analysis on 20 European countries. *Genus*, 76, 1–38. doi: 10.1186/s41118-020-00074-7.

Brinton, M.C. & Lee, D. J. (2016). Gender–role ideology, labor market institutions, and post–industrial fertility. *Population and Development Review*, 42(3), 405–433. <https://doi.org/10.1111/padr.161>

DeRose, L. F., Goldscheider, F., Brito, J. R., Salazar–Arango, A., Corcuera, P., Corcuera, P. J., & Gas–Aixendri, M. (2019). Are children barriers to the gender revolution? International comparisons. *European Journal of Population*, 35(5), 987–1021. <https://doi.org/10.1007/s10680-019-09510-4>

Esping–Andersen, G. (2009). *The Incomplete Revolution: Adapting to Women’s New Roles*. Cambridge: Polity Press.

Esping–Andersen, G. (2016). *Families in the 21st Century*. Stockholm: SNS förlag.

Esping–Andersen, G., & Billari, F. (2015). Re-teorising family demography. *Population and Development Review*, 41(1), 1–31. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2015.00024.x>

Frejka, T., Goldscheider, F., & Lappegård, T. (2018). The Two-Part Gender Revolution, Women’s Second Shift and Changing Cohort Fertility. *Comparative Population Studies*, 43, 90–130. <https://doi.org/10.12765/CPoS-2018-09>

Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford University Press.

Giddens, A. (1992). *The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies*. Polity Press.

Goldscheider, F., Bernhardt, E., & Lappegård, T. (2015). The Gender Revolution: A Framework for Understanding Changing Family and Demographic Behavior. *Population and Development Review*, 41(2), 207–239. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2015.00045.x>

Grunow, D., Begall, K., & Buchler, S. (2018). Gender ideologies in Europe: A multidimensional framework. *Journal of Marriage and Family*, 80(1), 42–60. <https://doi.org/10.1111/jomf.12453>

Hudde, A. (2018). Societal Agreement on Gender Role Attitudes and Childlessness in 38 Countries. *European Journal of Population*, 34(5), 745–767. <https://doi.org/10.1007/s10680-017-9459-8>

Kaufman, G., Bernhardt, E., & Goldscheider, F. (2017). Enduring Egalitarianism? Family Transitions and Attitudes Toward Gender Equality in Sweden. *Journal of Family Issues*, 38(13), 1878–1898. <https://doi.org/10.1177/0192513x16632266>

Knight, C. R., & Brinton, M. C. (2017). One egalitarianism or several? Two decades of gender–role attitude change in Europe. *American Journal of Sociology*, 122(5), 1485–532. <https://doi.org/10.1086/689814>

Kolk, M. (2019). Weak support for a U-shaped pattern between societal gender equality and fertility when comparing societies across time. *Demographic Research*, 40, 27–48. <https://doi.org/10.4054/demres.2019.40.2>

Lappegård, T., Neyer, G., & Vignoli, D. (2021). Three dimensions of the relationship between gender role attitudes and fertility intentions. *Genus*, 77(1), 1–26. <https://doi.org/10.1186/s41118-021-00126-6>

McDonald, P. (2000a). Gender equity, social institutions and the future of fertility. *Journal of Population Research*, 17, 1–16. <https://doi.org/10.1007/bf03029445>

McDonald, P. (2000b). Gender Equity in Theories of Fertility Transition. *Population and Development Review*, 26(3), 427–439. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2000.00427.x>

McDonald, P. (2013). Societal foundations for exemplifying fertility. Gender equity. *Demographic Research*, 28(34), 981–994. <https://doi.org/10.4054/demres.2013.28.34>

Mills, M. (2010). Gender roles, gender (in)equality and fertility: An empirical test of five gender equity indices. *Canadian Studies of Population*, 37, 445–474. <https://doi.org/10.25336/p6131q>

Neyer, G., Lappegård, T., & Vignoli, D. (2013). Gender Equality and Fertility: Which Equality Matters? *European Journal of Population*, 29, 245–272. <https://doi.org/10.1007/s10680-012-9279-y>

Puur, A., Olah, L. S., Tazi-Preve, M. I., & Dorbritz, J. (2008). Men's childbearing desires and views of the male role in Europe at the dawn of the 21st century. *Demographic Research*, 19, 1883–1912. <https://doi.org/10.4054/demres.2008.19.56>

Scarborough, W. J., Sin, R., & Risman, B. (2019). Attitudes and the Stalled Gender Revolution: Egalitarianism, Traditionalism, and Ambivalence from 1977 through 2016. *Gender & Society*, 33(2), 173–200. <https://doi.org/10.1177/0891243218809604>

Westoff, C., & Higgins, J. (2009). Relationships between men's gender attitudes and fertility. *Demographic Research*, 21, 65–74. <https://doi.org/10.4054/demres.2009.21.3>

ABOUT THE AUTHOR

Education:

2018–2022	Doctoral Studies in Sociology, Vilnius University
2016–2018	Master of Sociology (Social Demography program), Vytautas Magnus University
2012–2016	Bachelor of Sociology, Vytautas Magnus University

Research interests: Sociology of Family and Gender, Fertility Studies.

Additional professional training:

- PhD students summer school 2021 *Public Speaking: Preparing and Presenting Presentations*. Vytautas Magnus University, July 2021.
- *Introduction to Mendeley*, Vilnius University, November 2021.
- PhD students summer school 2020, *Preparation of Research Projects: Methods, Forms and Challenges*, Vytautas Magnus University, July 2020.
- *Introduction to Qualitative Methods*, Vilnius University, February 2020.
- *Academic Writing*, Vilnius University, December 2019.
- *Introduction to R*, Vilnius University, October 2019.
- PhD students summer school 2019 *Scientific Writing: Challenges, Forms and Methods*, Vytautas Magnus University, July 2019.

TRUMPOS ŽINIOS APIE DISERTANTĘ

Išsilavinimas:

- 2018–2022 Sociologijos doktorantūros studijos, Vilniaus universitetas
2016–2018 Sociologijos magistro (Socialinės demografijos programos) studijos, Vytauto Didžiojo universitetas
2012–2016 Sociologijos bakalauro studijos, Vytauto Didžiojo universitetas

Moksliniai interesai: Šeimos ir lyčių sociologija, gimstamumo tyrimai.

Mokymai:

- Vytauto Didžiojo universiteto doktorantų vasaros mokykla 2021 „Viešasis kalbėjimas: pranešimų rengimas ir pristatymas“, 2021 m. liepos mėn.
- Mendeley programos mokymai, Vilniaus universitetas, 2020 m. lapkričio mėn.
- Vytauto Didžiojo universiteto doktorantų vasaros mokykla 2020 „Mokslinių projektų rengimas: būdai, formos ir iššūkiai“, 2020 m. liepos mėn.
- „Įvadas į kokybinius tyrimus“, Vilniaus universitetas, 2020 m. kovo mėn.
- „Akademinis rašymas“, Vilniaus universitetas, 2019 m. gruodžio mėn.
- „Įvadas į R“, Vilniaus universitetas, 2019 m. spalio mėn.
- Vytauto Didžiojo universiteto doktorantų vasaros mokykla 2019 „Mokslinio teksto rašymas: būdai, formos ir iššūkiai“, 2019 m. liepos mėn.

PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

1) Dovilė Galdauskaitė, (2023). Links between gender role attitudes and fertility changes in 1990–2017: Lithuania from a comparative perspective. *Journal of Baltic Studies*. <https://doi.org/10.1080/01629778.2023.2245367>

2) Dovilė Galdauskaitė, (2022). Gimstamumo ir lyčių revoliucijos sąsajos: Lietuva lyginamojoje perspektyvoje. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 24, 69–83. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2022.38>

PRANEŠIMŲ KONFERENCIJOSE SĄRAŠAS

1) Dovilė Galdauskaitė, Changing linkages between gender role attitudes and fertility in the selected European countries during 1990–2017, European Population conference, 2022 m. birželio-liepos mėn.

2) Dovilė Galdauskaitė, Požiūrių į lyčių vaidmenis ir gimstamumo ryšių kaita Lietuvoje 1990–2017 m.: lyginamoji perspektyva, XIII Lietuvos sociologų draugijos konferencija, 2022 m. sausio mėn.

3) Dovilė Galdauskaitė, Gender (in)equality and fertility decisions: transformation of gender roles in Lithuania, SLLS International Conference Identity and Transformation: Studying Lives in Times of Social Change, 2021 m. rugsėjo mėn.

4) Dovilė Galdauskaitė, Gender roles attitudes models and fertility: divergent findings in the context of converging gender roles models? 12th Conference of Young Demographers, 2021 m. birželio mėn.

5) Dovilė Galdauskaitė, Evaluation of the links between fertility, happiness and gender revolution dimensions in Lithuania: interdisciplinary perspective, 13th Population Days, 2019 m. sausio mėn.

6) Dovilė Galdauskaitė, Gender roles, gender (in)equality and fertility. International seminar „Family policy, family, and fertility: varying trajectories, similar results?“, 2018 m. lapkričio mėn.

7) Dovilė Galdauskaitė, Gimstamumo, laimės ir lyčių revoliucijos dimensijų tarpdiscipliniškumas: sociologinė demografinė perspektyva. X-oji Nacionalinė Lietuvos sociologų draugijos konferencija, 2018 m. spalio mėn.

UŽRAŠAMS

UŽRAŠAMS

UŽRAŠAMS

Vilniaus universiteto leidykla
Saulėtekio al. 9, III rūmai, LT-10222 Vilnius
El. p. info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt
bookshop.vu.lt, journals.vu.lt
Tiražas 15 egz.